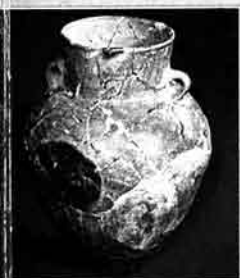
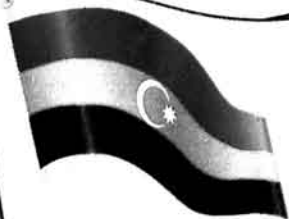

Nazim Tapdıqoğlu (Vəlişov)

ZƏRDAB ENSİKLOPEDIYASI

Nazim Tapdıqoğlu (Vəlişov)

ZƏRDAB
ENSİKLOPEDİYASI

M.F.Axundov adına
Azərbaycan Milli
Kitabxanası

Bakı – Cənclik – 2009

Axf-256335

Az
№16
BBK 46.2.2

Redaksiya heyəti: Budaq Budaqov – *akademik*,
Bəkir Nəbiyev – *akademik*,
Teymur Bünyadov – *akademik*,
Tofiq Hacıyev – *AMEA-nın müxbir üzvü*,
Kamal Abdulla – *AMEA-nın müxbir üzvü*,
Arif Quliyev – *AMEA-nın müxbir üzvü*,
Süleyman Əliyev – *professor*,
İfrat Əliyeva – *professor*,
Tofiq Vəliyev – *professor*,
Sövcü Göyçaylı – *professor*,
Nadir Məmmədov – *professor*,

Nazim Tapdıqoğlu (Vəlişov) «Zərdab Ensiklopediyası».
Bakı. «Gənclik». 2009. 288 səh.

Zərdab rayonunun tarixi, etnoqrafiyası, arxeologiyası, coğrafiyası ilə bağlı olan bu ensiklopedik məlumat kitabında rayonun bütün yaşayış məntəqələrinin adlarının, orada yaşamış və yaşayan tayfaların, rayonla əlaqədar digər coğrafi adların mənşəyi, mənsubiyyəti haqqında qısa izahlı şərhlər, eləcə də Zərdabın tanınmış ziyallığının, görkəmli şəxsiyyətlərinin, Qarabağ müharibəsindəki şəhid və itkinlərinin, Əfqanıstan müharibəsi və Çernobl faciəsi iştirakçılarının adları da verilmişdir.

Zərdab rayonunun toponimləri ilk dəfədir ki, bu cür sistemli şəkildə tədqiq olunaraq çap edilir. Kitabda müəllif tərəfindən 300-dən çox Zərdab toponimində aid məqalə toplanıb yazılmışdır. Geniş oxucu kütləsi üçün nəzərdə tutulan bu kitab yaqın ki, tədqiqatçılar tərəfindən də maraqla qarşılanacaqdır.

N 4702060202 Qrifli nəşr
M – 653(07) – 2008
ISBN5-8020-1670-9

© N.Tapdıqoğlu, 2009

*Ötən əsrləri, qorinləri
Gətirib yaddaşa salandır kitab.
Min-min xəzinələr talan olsa da,
Tarixdən-tarixə qalandır kitab.
(K.Kürqiraxlı)*

GİRİŞ

Son illərdə əhəmiyyətli elm sahələrindən olan toponimika elmi sürətlə inkişaf edir. Onun ayrı-ayrı problemləri hərtərəfli tədqiqata cəlb olunur. **Toponim yaradıcılığı** xalqımız üçün əlbəttə ki, çox gərəklidir. Azərbaycanada ayrı-ayrı adamların, xüsusilə də tarixçilərin öz təşəbbüsləri və həvəsləri ilə bu və ya digər şəkildə toponimləri toplamaqlarını ancaq alqışlamaq olar. Amma bu da vacibdir ki, toplanan bu toponimlər, onomastik vahidlər elmi, tarixi, hüquqi, coğrafi, dil, üslubiyyət baxımından qruplaşdırılaraq **Dövlət** səviyəsində nəşr olunub oxuculara çatdırılmalıdır...

Toponimik adlar dilçi, tarixçi və coğrafiyaçı alimləri daha çox maraqlandırır. Xalqımızın minillik yaddaşı, mifik düşüncəsi keçmişə bu günə çatdırdığına görə bizim hər birimiz də bəzə bəxş olunan tale dünyamızda böyük və qədim tariximizin bir hissəsini yaşadır. Toponimistin işinin xüsusiyyəti həm də toponimləri toplayarkən müxtəlif ziyallarla, aqsaqqallarla... görüşməkdir. Çünki, bu cür dəyərli, böyük insanların söhbətlərində, fikirlərində bəzən tarixi təcrübənin sınağından çıxmış ölçülüb-biçili həqiqətlər də dəyərli və böyük olur. Bu mənada onların gücü keçmişimizə körpü olmalarında, tarixin bəzi qaranlıq səhifələrinə işıq salmalarındadır.

Tarix uydurulmur, o, yazılır. Yazılmayan səhifələr isə zamanın diqtəsinə uyğun olaraq ağılla araşdırılır, öyrənilir. **Toponim tarixi** də belədir. Onu tədqiq edən həqiqətləri tutuşdurur; çünki, **Tarix** adına yazılan hər fikrin möhürlü arayış qədər etibarlı olması şübhəsizdir. Coğrafi adlar tarixi abidələrdir. Respublikamızın müxtəlif coğ-

rafi adlarına aid bir çox tədqiqat əsərləri var ki, onların bir hissəsi bu kitabın ədəbiyyat siyahısına daxil edilmişdir.

Coğrafi adların öyrənilməsində, tədqiqində böyük xidmətləri olan alimlərimiz az deyil. Amma onu da nəzərə almalıyıq ki, indiyədək Azərbaycanın qədim sakinləri, onların etnik mənsubiyyəti haqqında müxtəlif sənəd və materiallarda çoxlu ziddiyyətli fikirlər səslən-məkdədir. Bu cür müxtəlifliyin aydınlaşması üçün elmi və hüquqi söykənəcəyi olan təhlil və tədqiqatlar demək olar ki, aparılmamışdır. **Toponimlər** müəyyən bir xalqın, tayfanın adından və həmin xalqın dillərindəki coğrafi obyekt ünvanlı sözlərdən ibarət olduğu üçün **tarix**, **coğrafiya**, **dilçilik** elmləri ilə xüsusilə sıx bağlıdır. Mən bir zaman yazılanın birində yazmışdım ki, **Toponimika** elmi **dilçilik** elmsiz **lal**, **tarix** elmsiz **köksüz**, **coğrafiya** elmsiz isə **məkansızdır**.

Toponimikanın tarix, coğrafiya və dilçiliklə bağlılığına baxmaraq, onları bir-biri ilə eyniləşdirmək olmaz. Toponimika konkret bir regionun oronimlərini, oykonimlərini, hidronimlərini özündə birləşdirir. Respublikamız ərazisində, müxtəlif rayonlarda yaşayan xalqlar etnik tərkib baxımından qarışıq olduğu üçün ona uyğun oronimlərin tərkibindəki terminlər də müxtəlif dillidir. Tədqiqatlar göstərir ki, türkdilli toponimlər Azərbaycan xalqının etnogenezində, formalaşmasında iştirak etmiş qədim türk tayfalarının adlarını özündə qoruyub saxlamışdır. Məlumdur ki, ayrı-ayrı **tayfalar** xalqların, eləcə də coğrafi adların yaranmasında mühüm rol oynamışlar. Ümumiyyətlə, etnogenez probleminin həllində bir neçə elm sahəsinə aid olan mənbələrə əsaslanmaq lazımdır.

Aydındır ki, heç bir xəritəni coğrafi adsız, hər toponimi də adını daşdığı obyektə təsəvvür etmək çətindir. Toponimlərin əksəriyyəti landşaft elementlərinin ayrı-ayrı komponentlərini özündə əks etdirədiyinə görə coğrafi adları yerin dili, coğrafiyanın açarı adlandırmaq olar. Təəssüf ki, Azərbaycanımızda peşəkar və həvəskar tədqiqatçılara mənfi münasibət hallarına da rast gəlirik.

Coğrafi adları tədqiq edən **toponimika** özlüyündə **Onomastika** elminin bir şaxəsidir. **Topos** yunan sözü olub, «*relyef, yer, ərazi, sahə*», **onoma** isə «*ad*» mənası bildirir. Əslində «*pis*» coğrafi ad

yoxdur. Coğrafi adlara «yamaq vurmaq», o adın mənsub olduğu xalqa, onun mənşəyinə, kökünə zərbə endirmək deməkdir. Heç bir coğrafi adı «*elə-belə*» - özbaşına dəyişmək olmaz. Ermənilər işğal etdikləri ərazilərdə türk toponimlərini dəyişdirməklə, həqiqi tarixi faktları baltalamaqla əslində tarixin əleyhinə getmişlər və bu gün də «gedirlər». Erməni saxtakarları özlərinə «*Yeni Vətən*» yaratmağa çalışırlar. Əlbəttə, bu dəyişmələri **tarix** bağışlamaz...

Mən coğrafi adları bəşəriyyətin zaman və məkan daxilində yer üzünə səpdiyi qiymətli almaz dənələrinə bənzədirəm. Yuxarıdakı fikirlərimi ümumiləşdirib belə deyə bilərəm ki, hər bir yaşayış məntəqəsi ərazisindəki bütün coğrafi adları toplayaraq onları qorumaq lazımdır. İnsan öz adını özü ilə ömrü boyu gəzdirdiyi kimi, əslində ana torpağa verilən coğrafi adları da özü ilə daşıyır.

Toponimik və hidronimik terminlərin türk dillərində açımının çox vacib qanunauyğunluqları var. Toponimik terminlər ətrafın, təbiətin, coğrafi vəziyyətin təsvirindən əmələ gəlir. Toponimlərin çoxu və bəzi hidronimlər (*Azərbaycan, Aran, Alban, Bakı, Gəncə, İrevan, Şamaxı, Bilgəh, Araz, Xəzər, Kaspi...*) məhz mövcud təbiətin məzmunundan yaranmışdır. Toponimlərin bir çoxu etnonimlərdən yaranır. Bəzən etnonim öz adını ərazinin coğrafi adından alır. Buna nümunə olaraq *Alban-albanlar, Aran-aranlar, Azərbaycan-azərbaycanlılar* və s. göstərmək olar.

Mənasız olan coğrafi ad yoxdur. Coğrafi adları öyrənən hər bir şəxs **tarix**, **coğrafiya** və **dilçilik** elmlərini mükəmməl bilərsə, deməli, onları yaxşı tədqiq edə bilər. Hər bir toponimin arxasında sirli bir məna durur. Etnotoponimlər xalqın məişəti, dili və məkanı ilə bağlıdır. Qədim Azərbaycan əhalisinin etnik tərkibi və dili haqqında hələlik əlimizdə o qədər də çox tutarlı mənbə yoxdur. Coğrafi adların hər biri yerin yaddaşdır. Müəyyən zaman müddətində verilmiş bu adlar illər, əsrlər boyu lazımı səviyyədə izah və tədqiq olunmalıdır, çünki, etnogenetik bilgilərin araşdırılmasında toponimikanın əvəzsiz xidməti danılmazdır.

İnsan tarixi yaşatdığı üçün **tarix** də insanı həmişə yaşadır. İnsanları yaşadan həm də bilmədiklərini öyrənmək həvəsidir. Vətənsiz insan yurdsuz quşa bənzəyir. İnsan üçün **Vətən** havası

onu ürayinə çəkənlərə can dərmanıdır. **Vətən** ilə **Vətən** olduğu üçün də gözəldir, əvəzsiz bir məkandır. Doğru deyirlər ki, **ömür** beşikdən başlanır. Geniş yollar öz kökünü xırda ciğirlərdən götürür. Hər birimiz kiçik evlərin astanasından Böyük Vətən dünyasına düşürük. Yollar bizi **«Böyük Dünyaya»** aparıqca, balaca **Vətən** dünyası yadımızdan çıxmır. Doğulduğumuz ocağı duymadan, sevmədən, onu öyrənmədən **Böyük Vətənimizi**, yurdumuzu sevmə bilmərik. Haralardasa ondan, **Vətəndən** yaxşı yer olub-olmamasının **Vətən** sevgisinə qətiyyətlə dəxli yoxdur. **Vətəninin**, xalqının, doğulduğu **Yurdun** tarixi keçmişini bilmək, öyrənmək hər birimizin, hamımızın borcudur. Bu, həm də vacibdir. Biz millət olaraq əgər Vətənimizin tarixini yaxşı öyrənməsək, bilməsək, başımızda çox bələlər gələ bilər. Vətən tarixini bilməyənlər isə susur, belə olanda isə düşmənlərimiz bizim üstümüze ayaq alırlar...

Tarix – keçmiş və ötənlər haqqında olsa da, bu günü dərinləndirərək dərək etmək üçündür. Bəzən elə olur ki, kiçik bir sübut, balaca bir dəlil, adi bir fakt xalqın tarixinin bütöv bir qaranlıq dövrünü işıqlandırır. Toponimlər **dünən** ilə bu gün, **bu gün** ilə **sabah** arasında salınmış tarixi **körpüdür**. Bu səbəbdən də onları qorumaq, tədqiq etmək və gələcək nəsillərə çatdırmaq lazımdır. Toponimləri toplayarkən onların necə əmələ gəldiyini, tələffüzünü, hansı köklə bağlılığını və s. öyrənmək gərəkdir. Bu mənada toponimçinin vəzifəsi toponimlərin tərkibindəki komponentləri düzgün izahlandırmaq, onların sirli mənalarnı açmaqdır. Stolumun üstündəki kitab halına gətirilmiş əlyazmanın - **Zərdab ensiklopediyasının** müəllifi, tarixçi-publisist **Nazim Tapdıqoğlu** da **Zərdab** rayonunun toponimlərini işləyib hazırlayarkən bu kriteriyaları, nüansları nəzərə almağa çalışmışdır. Onlarla kitabların (32 kitab) müəllifi olan tədqiqatçı, toponimçi Nazim Tapdıqoğlu (Vəlişov) bu kitabı yazarkən müxtəlif arxiv mənbələrinə, sənəd və materiallara müraciət etmiş, rayonun qocaman sakinləri, ziyalıları ilə görüşüb söhbətlər aparmış, nəticədə Zərdab rayonu haqqında belə gözəl bir kitabı araya-ərsəyə gətirmişdir. Kitabda Zərdab rayonunun oykonimləri, oronimləri və hidronimləri haqqında geniş məlumat verilmişdir.

Zərdab rayonu respublikamızın mühüm coğrafi mövqeyinə, təbii sərvətlərinə, zəngin tarixinə, əhalisinin qonaqpərvərliyinə və

vətənpərvərliyinə görə tanınmış gözəl diyarlarından. Tarixən **Zərdab** mühtində tərbiyə, təhsil alaraq formalaşmış, tanınmış onlarla ziyalılar sonradan qabaqcıl Avropa və Asiya ölkələrində elmə, təhsilə yiyələnmiş, Azərbaycanın ictimai-siyasi, mədəni həyatında mühüm mövqələr tutmuş və Azərbaycan dövlətçiliyinin inkişafında müstəsna rol oynamışlar.

Zərdab ensiklopediyası adlanan bu maraqlı kitabda müəllif **Nazim Tapdıqoğlu** Zərdab rayonu ilə bağlı olan tayfa və yer adlarının mənşəyi, mənası, dil mənsubiyyəti, yayılma arealları, parəlləri haqqında informasiya səciyyəli qısa izah və şərhlər vermişdir. Təqdirəlayiq bir haldır ki, **N. Tapdıqoğlu** tarix, dilçilik, coğrafiya, arxeologiya, etnoqrafiya, toponimika materialları əsasında maraqlı araşdırmalar apararaq sanballı bir kitab ortaya qoymuşdur. Etimologiya, mifologiya, coğrafiya, tarix və dilçilik elmlərinin çoxçeşidli sahələri üzrə geniş araşdırmalar aparən müəllif bir sıra toponimlərin izahında əsl vətəndaşlıq yanğısı nümayiş etdirərək oxucunun marağını tarixi həqiqətlərə yönəldən cəsarətli fikirlər irəli sürmüşdür. Müəllifin araşdırmalarının elmi nəticələrindən biri də müəyyən təsərrüfat sistemi ilə bağlı bəzi unudulmaqda olan qədim türk sözlərinin toponimiyada müxtəlif mənə çalarlarının tam açılması üçün etdiyi uğurlu cəhddir.

Gərgin zəhmət bahasına, uzun zamanların axtarıları hesabına araya-ərsəyə gələn Nazim Tapdıqoğlunun **«Zərdab ensiklopediyası»** kitabı ümumiyyətlə **Zərdab rayonu** haqqında yazılmış ilk universal nəşrdir. Geniş oxucu kütləsinin ixtiyarına verilən bu kitabı əs-lində Zərdaba və zərdablılara çox qiymətli bir hədiyyə hesab edirəm.

Güman edirəm ki, müəllif Zərdab rayonunun tarixi keçmişindən bəzi qaranlıq səhifələri toplayıb gələcək nəsillərə yadigar qoya bilmişdir.

Budaq Budaqov,
akademik.

MÜƏLLİFDƏN

Zərdab rayonu tarixinə, coğrafiyasına və təbiətinə görə Azərbaycan Respublikasının rayonları arasında xüsusi yer tutur. Rayon ərazisi qədimdə burada mövcud olmuş çarlığın, Midiya və Əməvilər dövlətlərinin (e.ə.VII-IV əsrlər), Albaniya dövlətinin, Əməvilər və Abbasilər xilafətinin, Şaddadilər dövlətinin (971-1086-cı illər), Atabəylər dövlətinin (XII-XIII əsrin əvvəlləri), Hülakülər (Elxanilər) dövlətinin (XIII-XIV əsrlər), Teymurilərin (1387-ci ildən), Qaraqoyunlu dövlətinin (1412-ci ildən), Ağqoyunlu dövlətinin (1478-ci ildən), Səfəvilər dövlətinin (1502-ci ildən), Şirvan bəylərbəyliyinə (XVI-XVII əsrlər), Şirvan xanlığının (XVIII əsr), Ərəş və Göyçay qəzalarının (XIX əsr), ADR-nın (XX əsr) və Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının (1920-1991-ci illər) tərkibində olub.

Relyefi əsasən düzənlikdən ibarət olan Zərdab rayonunun çox məhsuldar və bəreketli torpağı var. Bu torpaqlar heyvandarlıq, əkinçilik və bağçılıq üçün çox əlverişlidir. Rayon 1935-ci ildə təşkil

olunmuşdur. Rayonda 1 şəhər, 1 qəsəbə, 40 kənd var. Ərazisi 860 kvadrat kilometrdir. Kür və Qarasu çayları Zərdabda qovuşur. Rayon ərazisində dövlət mülkiyyətində saxlanan fond torpaqları ilə bərabər, Qəbələ və Zaqatala rayonlarının qış otlaqları da vardır.

Zərdab rayonu əsasən kənd təsərrüfatı rayonudur. Rayonda taxılçılıq, heyvandarlıq, quşçuluq, baramaçılıq, pambıqçılıq xüsusilə inkişaf etmişdir. Rayon ərazisində şum yeri, otlaqlar, çoxillik bitkilər üçün əkin sahələri üstünlük təşkil edir. Burada dənli və dənli-paxlali bitkilər, tərəvəz-bostan bitkiləri, texniki bitkilər və s. əkilir.

Qazıntılar zamanı rayon ərazisində müxtəlif tarixi dövrlərə aid qədim yaşayış yerləri, qəbir-abidələr, kup, gil və saxsı qablar aşkara çıxarılmışdır. Bunlar haqqında məlumatlar toplanaraq rayonda fəaliyyət göstərən Zərdab rayon tarix-diyarşünaslıq muzeyinə təhvil verilmişdir. Bu muzeydə rayonu - onun tarixini, şəhidlərini, görkəmli şəxsiyyətlərini, ziyalılarını əks etdirən minlərlə eksponat nümayiş etdirilir.

Ümumiyyətlə, Azərbaycan ensiklopediyasında, tariximizə həsr olunmuş fundamental monoqrafiyalarda, ayrı-ayrı tədqiqatçıların araşdırmalarında Zərdabdan dönə-dönə bəhs olunmuş, onun haqqında müəyyən yadda qalan dəyərli fikirlər söylənmişdir.

Bu kitabda Zərdab rayonunun bütün yaşayış məntəqələri

haqqında qısa və dolğun məlumatlar verilmiş, zəngin tarixə malik olan Zərdab rayonunun toponimləri haqqında bilgiler öz əksini tapmışdır. Materialların ümumiləşdirilməsi və sistemləşdirilməsi, rayonun tanınmış, qocaman sakinləri, ziyalıları ilə söhbətlərimdə əldə etdiyim müxtəlif səpgili informasiyalar nəticəsində belə bir faktlar toplusu – **ensiklopedik məlumat kitabı** yaranmışdır. Hesab edirəm ki, bundan sonra Zərdab rayonu və onun dəyərli insanları haqqında onlarla kitablar yazılmalı, onun şərəfli tarixi tədqiqata cəlb olunaraq hərtərəfli öyrənilməli, qiymətli yadigar kimi gələcək nəsillərə çatdırılmalıdır. Bu mənada bizim nəslin də üzərinə kifayət qədər məsuliyyətli vəzifələr düşür...

Rayonun tarixi, coğrafiyası, arxeologiyası, etnoqrafiyası, toponimiyası, tanınmış ziyalıları, görkəmli şəxsiyyətləri, şəhidləri ilə bağlı yazdığım bu qısa ensiklopedik məlumat kitabında məqalələr, yazılar, adlar əlifba sırası ilə düzülmüşdür. Kitabda verilmiş cədvəllər, rəqəmlər, faktlar son illərin statistik məlumatlarına əsaslanmışdır.

Zərdab rayonu ölkəmizə onlarla tanınmış ziyalı-alim, siyasətçi, neftçi, mühəndis, həkim, mədəniyyət işçisi, hərbiçi, idmançı və s. bəxş etmişdir. Bu torpaq indiyədək elm, mədəniyyət və incəsənətin müxtəlif sahələrində yüzlərlə tanınmış mütəxəssislər yetirmişdir. Bu

kitabda Zərdabın bəzi tanınmış şəxsiyyətləri, ziyalıları haqqında qısa məlumatlar da vardır.

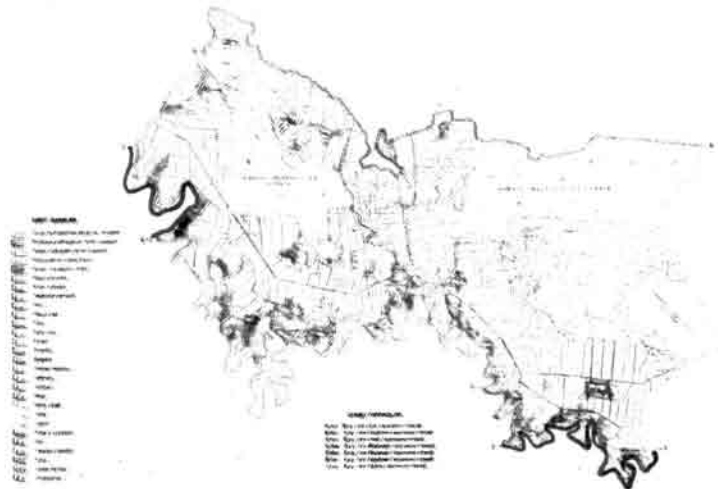
Vaxtilə Zərdabın 3500 oğlu Böyük Vətən müharibəsinə yollanmış, onlardan 1400 nəfəri geri qayıtmamışdır. Bu qəhrəmanlıq ənənəsini, atalarının o zaman keçdikləri şərəfli yolu bugünkü gənc nəsil də hünərlə davam etdirir. Torpaqlarımızın bütövlüyü uğrundakı Qarabağ müharibəsində iştirak etmiş 500 nəfərdən çox zərdablıdan 130 nəfəri şəhid olmuş və ya itkin düşmüşdür. Azərbaycanın ərazi bütövlüyü uğrunda – Qarabağ savaşında canlarından keçmiş zərdablı şəhidlərimizə də kitabda ayrıca yer ayrılmışdır...

Əziz və hörmətli oxucu! İstəyirəm biləsiniz ki, bu kitab mənim tərəfimdən xoş məramla, böyük həvəslə qələmə alınmışdır. Mümkündür ki, bu kitabda müəyyən fikirlər, faktlar, səthi tədqiq olunmuş, bəzi tanınmış şəxsiyyətlərin adları kənarında qalmış olsun. Yəqin ki, bu və ya digər toponimin izahında müəyyən mübahisəli, nöqsanlı fikirlər də var. Odur ki, bu mənada Sizin dəyərli fikirlərinizi, mülahizələrinizi bilmək istərdim. Əvvəlcədən Sizə öz dərin təşəkkürümü bildirirəm.

Hörmətlə: müəllif - Nazim Tapdıqoğlu (Valişov)

**Azərbaycan Respublikası Zərdab rayonunun
inzibati ərazisində aparılmış torpaq islahatı ilə
əlaqədar Dövlət mülkiyyətində saxlanılan, bələdiyyə
və xüsusi mülkiyyətə verilən torpaqların
Xəritəsi**

Miqyas 1:50000

Sıra №	Tosorrufatları adı	Xüsusi mülkiyyətə verilən torpaqlar			
		Cəmi sahə (hek)	o cümlədən		
			Əlvi	Hayəyəni	Çoxillik akmələr
1.	Salahlı	261.92	246.92	13.0	..
2.	M.Müfhiq	1105.60	1067.6	38.0	..
3.	Yarımməhdəbağı	561.80	517.0	44.80	..
4.	İsaqbağı	382.87	382.87
5.	Kəndəbil	442.56	442.56
6.	Lələğacı	321.79	320.25	..	1.54
7.	Böyük Dəkkə	316.78	294.30	22.48	..
8.	Aşağı Seyidlər	555.92	529.92	26.0	..
9.	Şıxbağı	411.90	401.80	10.10	..
10.	Zəhmət	889.05	829.15	59.90	..
11.	T.İsmayilov	1226.35	1164.35	62.0	..
12.	Qaravəlli	500.39	473.39	27.00	..
13.	Allahqulubağı	230.95	205.01	21.00	4.94
14.	Bakı fəhləsi	868.09	837.09	31.00	..
15.	Azərbaycan	683.71	651.71	32.00	..
16.	Otman oba	1038.82	948.82	51.60	38.4
17.	Şofeq	467.89	408.35	59.54	..
18.	Gümüşlü	1016.06	977.06	39.00	..
19.	S.Vurğun	1434.91	13554.91	70.0	..
20.	Məlikli	873.41	812.45	61.0	..
21.	Nəzərəli	253.29	248.29	5.00	..
22.	N.Nərimanov	357.27	313.67	44.0	..
23.	Dostluq	480.63	390.94	89.69	..
24.	Yeni həyat	289.67	255.67	34.00	..
25.	I.Öyübov	546.21	500.91	45.30	..
26.	Qələbə	497.19	452.19	35.0	..
27.	S.Mehrəliyev	915.32	822.42	92.90	..
28.	H.B.Zərdabi	717.20	656.5	59.0	1.70
29.	Şirvan	1321.40	1266.4	55.0	..
30.	Nizami	415.52	1056.52	59.0	..
31.	Füzuli	737.17	711.17	26.0	..
32.	Sileyli	334.31	321.31	13.0	..
33.	E.Kərimov	650.05	599.05	51.0	..
34.	Nəsimi	1930.05	1863.36	55.0	11.69
35.	Alıcanlı	994.87	944.87	50.0	..
36.	Ağabağı	264.76	252.76	12.0	..
37.	Bərəkət	2187.62	1993.10	194.52	..
38.	Camişçılıq	463.33	463.33
Tosorrufatlar üzrə cəmi		21941.91	20966.91	1598.83	58.21

Ax-256335

ADA

Ada coğrafi adı Körpükənd kəndi ərazisində, Kür çayında qeydə alınıb. **Ada** adlanan bu yer dörd tərəfdən Kürün suyu ilə əhatə olunmuşdur. Məhz elə bu səbəbdən yerli əhali bu orografik obyektə **ada** adlandırmışdır...

ADSIZ TƏPƏ

Zərdab rayonunun Çallı kəndi yaxınlığında qeydə alınmış orografik obyektlərdən biri **Adsız təpə** adlanır. Buradan müxtəlif tarixi dövrlərə aid maddi-mədəniyyət nümunələri – bəzək əşyaları, gil qablar və s. də tapılmışdır.

Təpəyə ad verilmədiyindən o, **Adsız təpə** kimi qeydə alınmışdır...

AĞ ARX

Çallı kəndi ərazisində qeydə alınan hidronimlərdən biri **Ağ arx** adlanır. Hidronim **ağ** («şəffaf») və **arx** (*süni suvarma kanalı*) sözlərindən ibarət olub, «şəffaf sulu süni kanal suyu» anlamındadır.

Ağsu rayonunda **Ağarx** adlı kənd də var...

AĞABAĞI KƏNDİ

Ağabağı kəndi Zərdab rayonunda, Şıxbağı kənd inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 19 kilometr cənub-şərqdə, Şirvan düzündə, Kür çayının sahilində yerləşir. Kəndin əhalisinin sayı 411 (1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə) nəfərdir. Əhali əsasən taxılçılıq, heyvandarlıq, meyvəçiliklə məşğul olur. Kənd üzrə cəmi təsərrüfatların sayı 120-dir. Kənddə məktəb, kitabxana və s. var.

Kənddə **qaraqəhrəmanlı, saralılar, seyidxanlı, həştadlılar** və **xanəhmədli** adlı nəsil və tirələr yaşayır. Kəndin ərazisindəki sahələ yaxın sahədə 10 hektarlıq çəkiliş vardır.

Yerli məlumatlara görə, 1855-ci ildə Kür çayı sahilinin bu ərazilərində **740** desyatinlik tut **bağı** (çəkiliş) ayrı-ayrı şəxslər arasında bölüşdürülmüşdür. **Ağa** (seyid olduğu üçün) adlı bir nəfərə verilmiş sahə əhali arasında şərti olaraq **Ağabağı** adlanmışdır. Sonralar Zərdab kəndindən **qaraqəhrəmanlı, saralılar, seyidxanlı, həştadlılar** və **xanəhmədli** nəsilərinə mənsub olan ailələr orada məskunlaşmışlar. Yeni yaranan bu yaşayış məntəqəsi həmin seyidin adı ilə əlaqədar olaraq bu adı saxlamış və **Ağabağı** adlanmışdır. Bəzi sənədlərdə kəndin adı **Ağalıbəy** və ya **Ağalıbağı** kimi də çəkilir.

Ağa – dini titul bildirən sözdür. Keçmişdə Azərbaycanda da seyidlərə, ruhanilərə **Ağa** deyilirdi. Bəzi mənşəb sahiblərinə, eləcə də yaşlı və hörmətli adamlara da **ağa** ləqəbi (bu ləqəb bəzən adamların adlarının əvvəlinə, bəzən də axırına əlavə edilirdi) verilirdi. Əvvəllər ziyalılara müraciət edərkən cənab və s. sözlərlə yanaşı **ağa** titulundan da istifadə olunurdu. Eyni zamanda hakim, istismarçı siniflərə mənsub olan adamlara da bəy, zadəgan, mülkədar, **ağa** kimi müraciət olunurdu...

Ağabağı oykonimi **Ağa** (şəxs adı) və **bağ** sözlərindən düzəlib, «*Ağaya məxsus bağ*» mənasındadır. Toponimin tərkibindəki → şəkilçisi mənsubluq ifadə edən şəkilçidir.

AĞAYAR ÇALASI, AĞAYAR DÜZÜ, AĞAYAR QOBUSU

Oronimiyada xalq coğrafi terminlərindən biri **yar** sözüdür. **Yar** sözü toponimiyada «*yarğan*», «*çay sahilii uçurum*» mənalarını ifadə edir. Bu terminlə bağlı respublikamızın ərazisində **130**-dan çox oronim toplanmışdır.

Ağayar çalası, Ağayar düzü, Ağayar qobusu coğrafi adları Zərdab rayonunun Yarməmmədbağı kəndi ərazisində qeydə alınıb. Yerli əhali **Ağayar** sözünü şəxs adı ilə bağlayırlar. **Çala, düz, qobu**

terminləri mənfi relyef formaları ifadə edir. Digər rayonlarımızın ərazilərində də bu tipli toponimlərə rast gəlirik...

AĞILDƏRƏ

Bəzi coğrafi adların tərkibində iştirak edən **ağıl** sözü «*mal-qara saxlanan sahə*», «*gəcələr qoyun saxlanılan yer*» mənasındadır. Adının tərkibində **ağıl** termini olan oroqrafik obyektlər kənd təsərrüfatı sahələri ilə əlaqədar tikintiləri əks etdirən oronimlərdəndir.

Zərdab rayonunun Böyük Dəkkə kəndi ərazisində qeydə alınan oronimlərdən biri **Ağıldərə** adlanır. **Dərə** – mənfi relyef forması bildirən coğrafi termdir. Kəndin ərazisindəki **dərə** orada heyvan **ağılının** olması ilə əlaqədar belə ad almışdır.

Ağıl komponenti ilə bağlı coğrafi adlara Füzuli rayonunun Dördçinar kəndi (**Ağıldərə**), Babək rayonunun Nehrəm kəndi (**Gədik-ağıl**), Qaradağ rayonunun Kərgöz qəsəbəsi (**Burunağıldəğ**), Şərur rayonunun Yuxarı Yayıcı kəndi (**Eyvaxan ağılı dərəsi**) və s. ərazilərdə rast gəlirik...

AĞQAYA

Oronimiyamızda müxtəlif rəng bildirən sözlər (ağ, qara, göy və s.) ilə müəyyən oronimik terminlərin (qara, dağ, gədik, güney, dərə və s.) birləşməsi nəticəsində yaranan oronimlər çoxluq təşkil edir. Zərdab rayonundakı Yuxarı Seyidlər kəndi ərazisində qeydə alınmış **Ağqaya** oronimi də belələrindən biridir.

Ağqaya toponimi iki hissədən – **ağ** və **qaya** komponentlərindən ibarətdir. Toponim rəng bildirən **ağ** sözündən və müsbət relyef forması ifadə edən **qaya** terminindən düzəlmişdir. **Qaya** oradakı oroqrafik **qaya**, daş süxurlarının **ağımtıl** rənginə görə belə adlandırılmışdır. Belə oronimlər türkdilli xalqların toponimiyası üçün xüsusilə səciyyəvidir, çünki, onlar hər hansı bir landşafta uyğun olaraq coğrafi obyektə özündə əks etdirir.

Ağ sözünün türk dillərində müxtəlif mənə çalarları vardır. Bu termin əsas etibarilə torpağın süxurunun rəngini bildirir. Rəng çaları ifadə edən **ağ** sözündən yaranan **Ağqaya** müsbət relyef forması da bunu sübut edir. Bu sətirlərin müəllifi **ağ** topoformanı ilə bağlı yüzdən çox coğrafi adın mənə və mənşeyini açıqlamışdır...

Bir çox **Ağqaya** oronimləri vulkan mənşəli **qaya** olduğu üçün hidrotermal, **ağ** rəngli porfirit süxurdan əmələ gəlməsi ilə məhz **ağ** rəngin çalarını səciyyələndirir. Ümumiyyətlə, oronim və hidronimlərdə **ağ** sözünün mənə çalarlarını tədqiqatçılar təxminən belə qruplaşdırırlar: a) «*rəng*» mənasında; b) «*müqəddəslik*» mənasında (məsələn: Ağoğlan dağı və s.); c) «*axan su*», «*içməli su*» mənasında (məsələn: Ağsu çay dərəsi, Ağyazi-Ağayrı və s.); «*kiçik, alçaq*» və s. mənələrdə; d) «*əkilmiş, bozuntul*» mənasında (Ağcabədi və başqa rayonlarda) və s.

Babək, Kəlbəcər, Gədəbəy, Göyçay, Laçın, Tovuz, Cəbrayıl və Şuşa rayonlarında **Ağqaya dağı** yüksəkliyi; Gədəbəy, Tovuz və Şəmkir rayonlarında isə **Ağqaya çayı** hidronimi qeydə alınmışdır...

AĞTƏPƏ

Dəli Quşçu kəndi ərazisində qeydə alınmış oroqrafik obyekt **Ağtəpə** adlanır. **Ağtəpə** oronimi rəng bildirən **ağ** komponentindən və müsbət relyef ifadə edən **təpə** terminindən ibarətdir. Oronim yerləşdiyi yerin adı ilə əlaqədar coğrafi landşaftı əks etdirir. Ərazidəki üzərində **ağ** daş qoyulmuş bu hündür təpənin ətrafında vaxtilə şum və əkin-biçin işləri zamanı müxtəlif əşyalar-silahlar, insan sümükləri və s. tapılmışdır.

Burada arxeoloji tədqiqat işlərinin aparılmasına ciddi ehtiyac var. Kəndin yaşlı sakinlərinin dediklərinə görə, vaxtilə **Ağtəpə** və ona yaxın ərazilərdə qaçaqlar gizlənmiş, burada qanlı toqquşmalar baş vermiş, kütləvi qırğınlar həyata keçirilmişdir...

Adında **ağ** rəngli süxurlarının rəngini əks etdirən **Ağtəpə** adlı oronimlərə Abşeron, Beyləqan, Cəbrayıl, Gədəbəy, Göygöl, Füzuli,

Kəlbəcər, Qazax, Qobustan, Qusar, Laçın, Zəngilan və s. rayonların ərazilərində də rast gəlirik...

AXMAZ

Zərdab rayonunun Pərvanlı kəndi ilə Qoruqbağı kəndləri arasında qeydə alınan coğrafi adlardan biri **Axmaz** adlanır. Bu tipli coğrafi adlara Ağcabədi, İmişli, Kürdəmir, Sabirabad, Salyan və s. rayonların ərazilərində də rast gəlirik. Oronimin adından da göründüyü kimi, **Axmaz** dedikdə «*axmayan su yığımı*», «*xarı olmayan su*», «*çayın əyri-üyrü axıb öz yatağını düzəltməsi nəticəsində qırılıb qalan hissəsi – oraqvarı göl və ya gölməçə*» nəzərdə tutulur.

Zərdab rayonunun Ağabağı, İsaqbağı və Alicanlı kəndləri yaxınlığında, Gödəkqobu kəndi ərazisində, eləcə də Qarabağlı yurd yeri sahəsində də **Axmaz** adlı orografik obyektə rast gəlirik. Dəli Quşçu kəndi ərazisində **Axmaz gölü** adlı hidronim də qeydə alınmışdır...

AXMAZ GÖLÜ

(Bax: **Axmaz**)

ALİ BABA OCAĞI

Zərdab rayonunun İsaqbağı kəndinin qəbiristanlığında dəfn olunan **Alı Baba** (Şeyx Böyükkişi Baba) adlı müqəddəs bir şeyxin qəbri el arasında **Alı Baba ocağı** adlanır. **Əliyev Alı (Böyükkişi) Şeyx Abdu oğlu** 1897-ci ildə indiki Ucar rayonunun Qaracalı kəndində anadan olub. Bu kənd şeyxlər, övliyalər, əmbiyalər yurdu kimi tanınır. **Alı Əliyev** bir müddət Kürdəmir rayonunda taxil tedarüqçüsü vəzifəsində işləmiş, sonra Böyük Vətən müharibəsinə yollanmışdır. 1944-cü ildə yaralanaraq Azərbaycana qayıdan A.Əliyev müxtəlif idarələrdə mühasib kimi çalışmışdır. 1965-ci ildən

əqaüdə çıxmış **Alı Baba** 1970-ci ildə dünyasını dəyişmişdir. **Alı Baba ocağı** Şirvan Bölgəsi əhalisinin ziyarətqah, inam, iman yeridir.

ALLAHQULUBAĞI KƏNDİ

Zərdab rayonunda, rayon mərkəzindən 5 kilometr cənub-şərqdə, Kür çayının sahilində, Əlibəyli kənd inzibati ərazi vahidində yerləşən 100 evli kənd. Əhalisinin sayı 517 (01.01.2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə) nəfərdir. Əhali əsasən heyvandarlıq, taxılçılıq, pambıqçılıqla məşğul olur. Kəndin 147 təsərrüfatı var.

Kənddə məktəb, kitabxana, klub, məscid və s. var. Kəndin qazılılar, həmidlilər, həsənlilər adlı nəsil və tirələri vardır...

Allahqulubağı oykonimi **Allahqulu** şəxs adından və **bağ** («*meyvə ağacları əkilmiş sahə*») sözündən ibarətdir. Oykonomin tərkibindəki «-ı» şəkilçisi mənsubluq ifadə edir. Toponim «*Allahqulu-ya məxsus olan bağ*» mənasındadır. Bu tipli yaşayış məntəqəsi adlarına Azərbaycanda çox rast gəlmək mümkündür...

Mənbələrin verdiyi məlumata görə, Allahqulubağı kəndinin 200 ildən çox (bəlkə də daha çox) yaşı var. 1855-ci ildə Zərdab icmasına aid olan və Kür çayı sahilində yerləşən 740 desyatinlik tut bağları (çəkillikləri) sonralar ayrı-ayrı bəylər və ruhanilər arasında bölüşdürülmüşdü. Bölüşdürülən bu bağlardan biri də **Allahqulu** adlı bəyə mənsub olmuşdur. XX əsrin əvvəllərində burada 15 ev olmuşdur. Əhalisi oturaq həyat keçirmişlər. Zərdabdan və başqa yerlərdən gəlmiş ailələr həmin ərazidə məskunlaşdıqdan sonra **bağ** yeri kəndə çevrilmiş və **Allahqulu bəyin** adı ilə əlaqədar olaraq belə adlanmışdır. Kəndin adı onun **bağlıq** sahədə salınması ilə əlaqədardır. Yaşayış məntəqəsi 1917-ci ildə **Birinci** və **İkinci Allahqulubağı** adı ilə iki kənd kimi qeydə alınıb. Sonralar bu ərazilərdə Ağabağı və Şıxbağı adlı kəndlər də yaranıb...

Allahqulu toponimi **Allah** və **qulu** (bəndəsi) sözlərindən ibarətdir. Ərəb dilində **Allah** sözü bütün kainatın yeganə yaradıcısı və idarə edəni (Yaradan, Tanrı, Rəbb) hesab olunur. Qədim

(çoxallahlı) dinlərdə təbiət fəvqündə təsəvvür edilən (qədim yunan allahları və s.) varlıq (vücud) **Allah** hesab edilir. O, hakimdir, heç kəsə tabe deyildir...

ARAN

Azərbaycanda yayı isti, qışı mülayim iqlimli düz, ovalıq və düzənlik yerlərə **aran** deyilir. Kür-Araz, Samur-Dəvəçi, Lənkeran ovalıqları, Gəncə-Qazax və Arazboyu düzənlikləri **aranda** yerləşir. **Aran** zonasında əsas pambıqçılıq rayonları və qışlaqlar vardır.

Aran mənfi relyef forması bildirən coğrafi termini dilimizdə «*düz yer*», «*isti ərazi*», «*qışlaq sahəsi*», «*dağlıq yerlərə nisbətən alçaq, isti, düz yer*» və s. mənalarındadır. Bu söz toponimiyamızda **uran**, **aren**, **ərən**, **oran** formasında da öz əksini tapmışdır. II əsrdən məlum olan təmiz türk mənşəli **aran** sözü «*isti yer*», «*qışlaq yeri*» anlamındadır. Bir çox tarixi mənbələrdə **aran** adlı qədim türk elinin də adı çəkilir...

Aran sözünün tərkibindəki **ar** komponenti «*su*» anlamındadır. **Ara** həm də «*aralıq*»dır. **Aran** sözü Mahmud Kaşğarlıya görə «*atlar saxlanan yer*» mənasındadır. **Aran** sözü türk dillərində çoxmənalı sözdür. Azərbaycanın milli lüğətlərində **aran** sözünün bir neçə mənası verilir: «*yaylaq yerlərə nisbətən alçaq və iqlimcə isti olan yer*» və s. Radlov **aran** sözünün o zamanlar «*türk xalqlarına nərəçie*», yəni «*türk ləhcələri*» adlandırdığı Azərbaycan, tobol, qulum, barabın, ciğatay, kırım, osmanlı, tarançın, kazan, qara-qırğız... dillərində 12 mənasını verir: «*yaylaq yerlərə nisbətən alçaq düzənlik yer*», «*iqlimcə isti olan yer*», «*həyat (məhəllə)*», «*qapı astanası (nəyinsə önü)*», «*at saxlanılan yer*», «*qoyun saxlanılan yer*», «*çətinliklə*», «*az qala*», «*kütlə*», «*ordu*», «*xalq*», «*tayfa*».

Aran toponiminin mənası «*çaylar arasında yaylaq yerlərə nisbətən alçaq və iqlimcə isti olan, at və qoyun saxlanılan yerde ordusu olan xalq yaşayan yer*» mənasındadır. Azərbaycanın tarixən **Aran** adlanan vilayəti Kür və Araz çayları arasında yerləşən vadinin adıdır.

Tarixdən məlumdur ki, erkən orta əsrlərdə Cənubi Rusiya çöllərində yaşamış qıpçaqların (**Ince, Tərtər, Qarabörk, Qov**) içərisində bir sıra tayfalarla yanaşı **aran (oran, uran)** adlı tayfa da olmuşdur. Bu tayfalar həmin dövrlərdən etibarən müxtəlif ərazilərə, o cümlədən, Azərbaycana da gəlmişlər.

Erkən orta əsrlərdə Şimali Azərbaycanın adı **Arran** olmuşdur. Mənbələrdə bu coğrafi ad **Tosaren** (Düz Aran), **Aran, Arran, əl-Ran, Rani** kimi çəkilir. Qədim Azərbaycan dilində **aran** sözü «*isti düzən yer*», «*qışlaq yeri*» anlamındadır. **Aran** oroniminin eyniadlı etnonimlə də bağlılığı istisna deyil. Kırım ərazisində Aranada, İrkutsk vilayətində **Aranqala**, Sibirdə **Arankul** və digər adının tərkibində **aran/oran/uran** komponenti olan coğrafi adlar əksər tədqiqatçılar tərəfindən **aran/oran/uran** etnonimi ilə əlaqələndirilir.

Aran termininə bir çox yazılı abidələrdə də rast gəlirik. XI əsr tədqiqatçısı Mahmud Kaşqarının lüğətində **aran** sözü «*tövlə, pəyə, mal-qara həyəti, heyvan saxlanan yer*» kimi izah olunmuşdur. Qazax dilində də eyni mənanı verən bu söz işlənir. Akademik V.Radlov **aran** sözünü «*çəmən, otlaq*», «*ovalıq*», «*qışlaq*», «*mülayim iqlimli ölkə*» anlamlarında da izahlandırır. **Aran** sözü qədim türk dillərində «*isti yer*» mənasındadır. Bu sözü Qafqaz Albaniyasının digər adı olan **Arran (Aran)** toponimii ilə də əlaqələndirənlər var...

Toponimiyamızda **aran** coğrafi termini ilə əlaqədar çoxlu coğrafi adlar qeydə alınmışdır. Onlara nümunə olaraq **Aran dağı, Aran kəndi** (Tovuz rayonu), **Aran dərəsi, Aran təpəsi, Aran kəndi** (Lerik rayonu), **Aranlı kəndi** (Biləsuvar rayonu), **Aranzəmin kəndi** (Xocalı rayonu), **Arançı təpələri** (Ağstafa rayonu), **Arantəpə** (Kəlbəcər rayonu, Mozkənd kəndi), **Aran görünən təpə, Aran görünən dağ** (Daşkəsən rayonu), **Boz-Aran** (Goranboy rayonu), **Oran dərə** (Masallı rayonu, Yelocaq kəndi), **Urandağ** (Oğuz rayonunda Ağçayın qolu), **Üryandağ** (Xocavənd rayonu), **Aran çölü** (Ağcabədi rayonu), **Aran sıra dağları** (Qəbələ rayonu) və başqalarını göstərmək olar...

ARANBASAR

Aranbasar coğrafi adı Zərdab rayonunun Çallı kəndi ərazisində qeydə alınmışdır. Bu tipli oroqrafik obyektlərə Azərbaycanın Ağcabədi, Füzuli, Ucar, Culfa və s. rayonlarının ərazilərində də rast gəlik. Oronim **aran** və **basar** terminlərinin birləşməsindən əmələ gəlmişdir. Azərbaycan Respublikasının ovalıq hissəsi hazırda **Aran** adlanır. Aranın əsas hissəsini Kür-Araz ovalığı təşkil edir. Mil, Muğan, Şirvan düzləri də **Aran...** adlanmışdır. Bunlar tariximizdən də məlumdur.

Aran - «*isti yer*», «*qışlaq*», «*ovalıq*», «*düz və ovalıq yer*» deməkdir. Aranın yayı isti, qışı mülayim keçir. Respublikamızın bütün pambıqçılıq rayonları, qışlaqları arandadır. Qoyunlar yayda yaylaqlarda, qışda aranda bəslənir. **Aran** termini «*dağ*» anlayışının əksidir. Qədim türk dillərində **aran** sözünün «mülayim iqlimli ərazi», «*çəmən*», «*aşağı yer*» mənaları da var.

Tarixin orta çağlarında Cənubi Rusiya çöllərində məlumdur ki, türk qurumlu qıpçaqlar yaşamışlar. Qıpçaqların Azərbaycan xalqının etnogenezində mühüm rolları olub. Onların Azərbaycana gəlişi, burada məskunlaşmaları hələ erkən orta əsrlərdə baş vermişdir. Qıpçaq tayfaları içərisində öncə qarabörk, tərter və başqaları ilə yanaşı mənbələrdə **aran (oran, uran)** tayfasının da adı çəkilir.

Azərbaycan toponimiyasında **Aran, Aran dağı, Aran dərəsi, Aran düzü, Aran təpəsi** və s. coğrafi adlar öz əksini tapmışdır. Müxtəlif tarixi, sənədli yazılardakı bu oroqrafik obyekt adlarından məlum olur ki, danışığıdakı **Uran** adı sonralar **Aran** və **Oran** formasına keçmişdir. I əsr müəllifi Plini də Şimali Qafqazda yaşayan **oran** tayfaları haqqında məlumat vermişdir...

Azərbaycan Respublikasının Ağcabədi, Lerik, Tovuz, Ucar, Yevlax rayonlarında **Aran** adlı yaşayış məntəqəsi vardır.

ARXAC DƏRƏSİ

Rayonun ərazisində qeydə alınan oronimlərdən biri **Arxac dərəsi** adlanır. Bu coğrafi ad **arxac, dərə** sözlərindən və mənsubluq ifadə edən **-si** şəkilçisindən ibarətdir. **Dərə** termini mənfi relyef forması bildirir. **Dərə** sözü ilə bağlı Azərbaycanda çöl materialları içərisində **30.000** coğrafi ad qeydə alınıb...

Türk dillərində **arxac** sözü «*dağın arxası*», «*dağın, təpənin gün düşməyən hissəsi, quzeyi*», «*qoyun və ya mal-qara yatağı*» mənəsidir. Otlaq şəraitində həm gecələr, həm də havalar isti olanda gündüzlər qoyun və qaramalın dincəlməsi üçün düzəldilmiş yerə **arxac** deyirlər. Arxacları baharın əvvəllərində və payızda külək tutmayan, yayda isə adətən bir qədər hündür yerdə düzəldirlər. Müəyyən vaxt keçdikdən sonra onların yeri dəyişdirilir. Azərbaycanda **arxac** sözü ilə bağlı çoxlu sayda toponimlər qeydə alınmışdır...

ARMUDLU NOHUR

Zərdab rayonunun Məlikumudlu və Çallı kəndləri arasında qeydə alınan coğrafi adlardan biri də **Armudlu nohur** adlanır. **Nohur** – «*kiçik çay dərəsi*», «*süni sututar sahə*» deməkdir. Yeraltı və səth suları ilə doldurulan **nohurların** mühüm təsərrüfat əhəmiyyəti var.

Çox zaman **nohurlar** düzən yerlərdə iri çalaların qazılması yolu ilə yaradılır. Ərazidə çoxlu **armud** ağacları olduğu üçün toponim belə ad almışdır. Toponim «*armud ağacları olan kiçik çay dərəsi*» mənəsidir.

ATVURULAN

Dəli Quşçu kəndi ərazisində qeydə alınan oroqrafik obyektlərdən biri **Atvurulan** adlanır. Toponim vaxtilə orada **at** heyvanının

vorulması ilə bağlı olaraq belə adlanmışdır. Bu tipli oronimlərdə Azərbaycanın digər rayonlarının ərazilərində də rast gəlik...

AŞAĞI ƏLVƏND BAĞI

Aşağı Əlvənd bağı orografik obyektidir Zərdab rayonunun Əlvənd kəndi ərazisində, Kür çayının sahilində qeydə alınmışdır. Bağın 40 hektara yaxın çəkili sahəsi var. **Bağ** yaxınlıqdakı **Əlvənd** kəndinin **aşağı** hissəsində yerləşdiyi üçün belə adlandırılmışdır. Bu tipli coğrafi adlara Azərbaycanın digər rayonlarında da rast gəlik...

AŞAĞI SEYİDLƏR KƏNDİ

Aşağı Seyidlər kəndi Zərdab rayonunda, Şəftəhal kənd inzi-bati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 22 kilometr cənub-şərqdə, Kür çayının sahilində, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə 799 nəfərdir. Əhali əsasən taxılçılıq, heyvandarlıq, pambıqçılıq və baramaçılıqla məşğul olur. Kənddə məktəb, klub, kitabxana, məscid və s. var. Kəndin təsərrüfatlarının sayı 188-dir. **Aşağı Seyidlər kəndində seyidağalılar, rızılılar, binnətlilər, qazılılar, astanlılar, hacımamqullular, axtaslılar, məmmədliilər, ağamirtilər, nağıyevlər, vəliyevlər, qasımovlar, ağayevlər, sadıqovlar** adlı nəsil, tirə və ailələr yaşayır. Kənddə 150 ev vardır.

Seyidlər oykonimi **seyidlər** adlı nəslin vaxtilə burada məskunlaşması ilə əlaqədar olaraq belə ad almışdır. Toponim «*seyidin nəsl, törəməsi*» mənasındadır.

Seyidlər toponimi **seyid** sözündən və cəmlik ifadə edən **-lər** şəkilçisindən ibarətdir. Oykonimə **aşağı** sözü onu digər yaşayış məntəqəsindən ayırmaq üçün əlavə edilmişdir. 1997-ci ildən kəndin adı **Aşağı Seyidlər** kimi rəsmiləşdirilmişdir...

Seyid – termini dini tituldur. Ərəb dilində bu söz «*cənab*», «*ağa*», «*tayfa başçısı*» deməkdir. Məhəmməd peyğəmbərin nəslindən olan müsəlmanlar **seyid** fəxri titulu daşıyır. Hələ erkən orta əsrlərdə Ərəbistanda qəbilə və tayfa aristokratiyası nümayəndələrinə **seyid** deyilirdi. **Seyidlər** – peyğəmbərlər və onların nəslindən olan imamlardan əmələ gələn şəxslərdir. **Seyidlər** etnotoponimi ərəblərin **Qureys** qəbiləsindən olan *seyidlər* tayfasının adı əsasında formalaşmışdır.

Şahsevən tayfa qrupuna daxil olan tirələr içərisində **seyidlilərin** də adı var. **Seyidli** türk tayfasının böyük bir qismi hazırda əsasən Cənubi Azərbaycanın Meşkin və Muğan ərazilərində yaşayırlar. Bu tayfaya mənsub olan nəsil tarixən əkinçilik, maldarlıqla məşğul olmuşlar.

Seyid termini ilə bağlı vaxtilə Qərbi Azərbaycanda (Ermənistan) **Seyidkənd** (Zəngibasar mahalı), **Seyidqulu** (XVIII əsr, Şirakel nahiyəsi), **Seyidkotanlı** (İrəvan qəzası), **Seyidlər** (Sisyan, Basarkeçər rayonları), **Seyidlər Kotanlısı** (Vedi rayonu), **Seyid Məmiş** (Dərələyəz mahalı) adlı yaşayış məntəqələri mövcud olmuşdur.

Yerli məlumata görə **seyidliilər** əvvəllər Kür çayının sağ sahilində yaşamışlar. Onlar buraya İmişli rayonunun Məmmədli kəndindən ayrılıb gəlmişlər. Sonralar bu kənddən ayrılıb gedənlər çay yuxarı, vadidən xeyli aralıda eyni adlı təzə kənd (**Yuxarı Seyidlər kəndi**) yaratmışlar. Elə o zamandan el arasında bu kəndlərin birinə **Aşağı Seyidlər**, o birinə isə **Yuxarı Seyidlər** deyilmişdir.

M.Vəliyev (Baharlı) yazır ki, **seyidlər** adı ilə tanınan bu adamlar türkləşmiş ərəblərin nəslindəndirlər. Onlar Ərəbistanda yaşamış **Qureys** qəbiləsinə mənsub olmuşlar. Onların Azərbaycana gəlişi Səfəvi hakimiyyəti dövrünə təsadüf edir. Onlar əvvəlcə indiki İran Azərbaycanı, sonra da Quzey Azərbaycanın ərazisinə yayılmışlar. Həmin müəllifin yazdığına görə XX əsrin əvvəllərində mövcud olmuş **Seyidlər**, **Seyid Sadıxlı** (Cavad qəzası), **Gedik Seyidlər**, **Digah Seyidlər**, **Seyidli**, **Seyid İbrahim qışlağı** (Quba qəzası), **Seyid Türbə**, **Seyidbazar**, **Seyid Qışlaq Koca** (Lənkəran qəzası), **Seyidlər** (Ağdaş qəzası), **Seyidlər**, **Seyidkənd** (Gəncə qəzası),

Nazim Tapdıqoğlu

Seyidlər, Mirlər, Seyid Əhmədli (Zəngəzur qəzası), **Seyid Əhmədli, Seyid Mahmudlu** (Cəbrayıl qəzası), **Seyid qışlaq, Xalxal** (Şəki qəzası), **Seyidli, Seyidbəyli** (Şuşa qəzası) kəndlərinin sakinləri həmin dövrdə buraya gəlmiş adamların nəslindəndirlər...

Böyük əksəriyyəti İran Azərbaycanından türkləşmiş halda gələn **seyidlər** özlərini «*seyid*», «*ağa*», «*mir*» adlandırmaqla tanınırlar.

Seyidlər etnotoponimi ərəblərin *Qureyş* qəbiləsindən olan **seyidlər** tayfasının adı əsasında formalaşmışdır. **Seyid** sözü mənşə etibarilə Məhəmməd peyğəmbərin nəslindən olan müsəlmanların fəxri titulu anlamındadır.

Toponimiyada ərəblərin **qureyşi** qəbiləsinə mənsub olan **seyidlər** tayfası adı ilə bağlı çoxlu sayda coğrafi adlar qeydə alınmışdır. **Seyidlər** oykoniminə Azərbaycanda Zərdabla yanaşı, Göygöl, Xaçmaz, Kəlbəcər, Laçın, Salyan, Samux və Zəngilan rayonlarında da rast gəlik.

Seyidlərlə bağlı başqa fikirlər də mövcuddur. Məsələn: «Azərbaycan tarixi» (Bakı, I cild, 1961-ci il) kitabında qeyd olunur ki, Salyan rayonundakı **Seyidlər, Seyid Sadıxlı** kəndlərinin adamları türkləşmiş hindlilərdirlər. Nadir şah onları balıq vətəgələrində işləmək üçün Hindistanın Çaraca mahalından buraya köçürmüşdür. «Azərbaycan SSR inzibati-ərazi bölgüsü» kitabında göstərilir ki, hazırda respublikamızda **Seyidlər** adlı 9 kənd, bundan başqa **Seyidbazar, Seyidqışlaq, Seyidişen, Seyidli, Seyidəhmədli, Seyidmahmudlu, Seyidsadıqlı** yaşayış məntəqələri də vardır ki, onlar da 12 rayonda yerləşmişdir.

Azərbaycanda **seyidlər** tayfasının adı ilə bağlı **Seyidlər kəndi** (Zəngilan, Zərdab, Kəlbəcər, Laçın, Salyan, Samux, Xaçmaz rayonları) və başqa yaşayış məntəqələri var. Ümumiyyətlə, respublikamızda adının tərkibində **seyid** sözü olan 23 oykonim qeydə alınmışdır.

AVRUQLUQ

Zərdab rayonunun Bıçaqçı kəndi yaxınlığında qeydə alınan orografik obyektlərdən biri **Avruqluq** adlanır. **Avruqluq** oronimi

avruq sözündən və **-luq** şəkilçisindən ibarətdir. **Avruq** termini «*çayın qamışlıqdan axan hissəsi*» mənasındadır. Bu terminə qədim türkdilli abidələrdə **aruq** formasında da rast gəlik.

Füzuli rayonunun Bəhmənli kəndi ərazisində, Araz çayı sahilində də **Avruq** adlı oronim qeydə alınmışdır...

AVŞAR TAĞI

Zərdab rayonunun ərazisində qeydə alınan orografik obyektlərdən biri də **Avşar tağı** adlanır. Bu yer **avşar (əfşar)** tayfasının adı ilə əlaqədar olaraq belə adlanmışdır. Məlumdur ki, azərbaycanlıların etnogenezində iştirak etmiş türk tayfalarından biri də **əfşarlardır**. **Əfşarlar** əsasən, İranda (Cənubi Azərbaycanda), Türkiyədə, Əfqanıstanda (Kabil ətrafında) və bizim Şimali Azərbaycanda yaşayırlar. Onların hazırda dünyada ümumi sayları təqribən 10 milyondan çoxdur. **Əfşarlar** əsas etibarilə maldarlıq və əkiniliklə məşğuldurlar. Dindardırlar, müsəlmandırlar.

IX əsrədək Dəşti Qıpçaqda (XI-XV əsrlərdə Sır-Dəryanın mənbəsinədək uzanan çöllərin ərəb və fars mənbələrində adı) yaşayan **əfşarlar** sonralar Səlcuqların tərkibində Xorasana, Azərbaycana və Kiçik Asiyaya gəlmişdir. Azərbaycanın və İranın siyasi həyatında mühüm rol oynamış **əfşarlar** qızılbaş tayfa birliyinin tərkibində Səfəvilər dövlətinin yaranmasında iştirak etmişlər. Səfəvilər dövründə qızılbaşların (xüsusi mühafizə dəstələrinin başçıları) çoxu əfşar əmirilərindən təyin olunurdu. 1727-ci ildə İrəvan əyalətinin Karni nahiyəsində **Afşar-Kələvan** adlı kənd olub. **Avşar** adlı kənd Vedibasar və Şirakel mahalarında da mövcud olub...

1727-ci ilə aid olan «*Gəncə – Qarabağ əyalətinin müfəssəl dəfəri*» adlı tarixi sənəddə **əfşarlar** Bərdə livasının Bayad nahiyəsinə tabe olan camaat kimi göstərilib. **Avşar** kəndinin *kalvanəçulular, güneşli, yetimlər, araxlılar, mollalar, rəfilər, əmir-günəli, kəlbəcəfərlilər, qaralar, cəfərlilər, əmənlulular* və digər tayfa və tirələri var. Bu yaşayış məntəqəsi **əfşar** tayfasının adı ilə əlaqədar belə adlanmışdır.

Səfəvilər dövlətinin süqutundan sonra hakimiyyətə keçmiş Nadir şah (1736-1747-ci illər) əfşarlardan idi. Nadir şahın köçürmə və işğalçılıq siyasəti nəticəsində əfşarların xeyli hissəsi Əfqanıstan və Hindistana köçürüldü.

Xuzistan, Kuhgiluyə, Kazerun, Urmiya qruplarına bölünən *əfşarlar* əsasən, Urmiya, Səlmas, Qəzvin, Təbriz, Sultaniyyə, Qum, Zəncan və Kaşanda yaşayırdılar. **Əfşarlar** hazırda *Kirklu, Cəlayir, İnanlu, Ərəslu, Kosa Əhmədli, Alplu, İmirlu* və digər qollara bölünürlər. Əfqanıstanda yaşayan əfşarların dilini tədqiq edən məşhur macar alimi L.Ligetini onu Azərbaycan dilinin dialekti hesab edir...

Tarixdən məlumdur ki, Sultan Heydər öz tərəfdarlarını başqalarından fərqləndirmək üçün o zaman türkmanların geydiyi araqçını 12 yarıqlı qırmızı taca çevirib onu öz sülaləsinə məxsus olan papaq kimi elan edir və bu *papağı* qoymaqla bu sülaləyə mənsub olan adamları digərlərindən fərqləndirdi. Sonralar bu papağı qoyanlar **qızılbaş** adı ilə məşhur oldular. **Qızılbaş** papağı geymək bir müddət davam etmişdir. 7 tayfa – *ustaclu, şamlu, rumlu, təklü, zülqə-dər, əfsər* və *qacar* tayfalarından təşkil olunmuş Şah İsmayılın qoşunu da 12 yarıqlı qırmızı *Heydəri papağı* qoyub «**qızılbaş**» adlandırılar. Şah Təhmasib bu papağı çox sevdiyi üçün öz adı ilə adlandırmış və əmr vermişdi ki, hamı *Təhmasibi papaq* qoymalıdır. 12 yarıqlı qırmızı papaq böyük şöhrət qazandığından **qızılbaş** adı iranlılar üçün qəbul olunmuş və demək olar ki, indiyə qədər də Hindistan və Osmanlı ölkəsində iranlıları **qızılbaş** adı ilə çağırırlar...

F.Rəşidəddin («*Cəmi-ət-təvarix*»), Yazıçıoğlu Əli («*Səlcuq-namə*») və Əbülqazi Bahadır xan Xivəliyə («*Şəcərəi-təraikəmə*») görə **Avşar** adının anlamı «*işlərini cəld görənlər və ova həvəslilər*»dir. K.Vamberi bu adı əsərinin bir yerində «*topluyıcı*», digər yerində «*əfsər, zabit*» kimi açıqlayır. K.Nemət isə **Avşar** adının «*itəatli*» mənasında olduğunu yazır.

Bu adın **Avşar** adlı Türk-Azərbaycan mənşəli etnonimdən törəməsi şübhə doğurmur. **Avşarlar** Azərbaycan xalqı və dilinin formalaşmasında əsas rol oynayan və Azərbaycan ərazisində onlarca eyni adlı toponimlərin yaranmasında fəal iştirak edən etnos

olmuşlar. Türkdilli xalqların abidələrində bu tayfaların adı dönə-dönə çəkilir.

Məşhur türkoloq M.Kaşğari məlum «*Divani-lügəti-türk*» əsərində 22 oğuz tayfalarından biri kimi **Əfşar//Avşar** tayfasının adını da qeyd etmişdir.

F.Rəşidəddin oğuzların boyları, damğası, geneologiyasını daha dəqiq və stabil təsnif etmişdir. Rəşidəddində oğuzların boyları Boz-ok və Üç-ok deyə iki qrupa ayrılır. **Avşar**, «*çevik və vəhşi heyvan ovuna həvəslilər*» (F.Rəşidəddin, *Oğuznamə*, Bakı, 1987, səh.65). **Avşar bölüyü** Bozok qrupuna mənsub olub Ulduz xanın oğlu kimi təsvir olunmuşdur.

Yazıçıoğlu Əli bəy, Əbülqazi Bahadır xan Xivəli də oğuz tayfalarını 24 boya bölmüş, onların sırasında **Avşar** tayfasının da adını qeyd etmişlər. K.Kaşğaridən fərqli olaraq Rəşidəddin və Əbülqazi xan Xivəlidə bu söz «**avşar**» formasında işlənmişdir.

Bəzi tarixçilər qeyd edirlər ki, türk tayfaları olan qacar və **avşarlar** monqol istilaları ilə birlikdə MərkəziAsiyadan gəlmişlər. Azərbaycanda bu tayfanın yerləşməsi isə Əmir Teymur və Miranşah Mirzənin gəlişi ilə bağlıdır.

Avşar tayfalarının İranda geniş ərazidə yayıldığını V.İ.Savina da qeyd edir: «*Avşarların İranın türk əhalisinin arasında hazırkı dövərdə böyük qrupları vardır. Səfəvilərə qədər onlar Azərbaycanda (Cağatu çayından şərqdə) yaşayırdılar, sonra demək olar ki, hər tərəfə yayıldılar. İndi onlara Azərbaycandan kənar da rast gəlmək mümkündür. Məlumdur ki, avşar tayfasından 1736-1747-ci illərdə İranda hakimiyyətdə olmuş Nadir şah da çıxmışdır. Avşar etnonimi İran toponimiyasında çox yayılmışdır: Əfşar, Əfşarcıq (Azərbaycanda), Əfşaran, Təpəəfşar (Kermanşahda), Əfşarlı, Qışlaqəfşar (Zəncanda), Əfşarməhəmməd, Hüseynabadəfşar, Ərəbabadəfşar, Cərməəfşar, Cülgəəfşar, Siyahəfşar (Mərkəzi İranda), Qavəəfşar (Yəzdə), Çəməneəfşar (Kərmandə)*» (Bax: Onamastika Vostoka. Moskva, 1980, V.İ.Savina. Etnonimi i toponimi İrana; səh. 150, rusca).

Avşar etnoniminin paralellərinə Ermənistanın Ararat vadisində rast gəlirik. Belə bir nəticəyə gəlirik ki, türkdilli **avşar//əfşar** adlı

tafya Orta Asiya, İran (Cənubi Azərbaycan) və ümumən Qafqaz ərazisində geniş yayılmış, yayıldığı ərazinin toponimiyasında izini qoruyub saxlamışdır.

Təbii ki, bu etnonim yerləşdiyi ərazidə bəzi təsirin nəticəsində, eyni zamanda dilimizin monoformoloci qanunları, zonanın dialekt xüsusiyyətləri çərçivəsində müəyyən dəyişikliyə uğramışdır. **Afşar// Avşar//Əfşar** və s. variantları olan bu sözün özünü müxtəlif formada izah edirlər. *Avşar eli* hamılıqla Qızılbaş tayfa ittifaqına qoşulmuşdur. Ünlü türkoloq Fəruq Sümər *Avşar* elinin qızılbaşları təşkil etməsi haqqında yazır: «*Səfəvi dövlətini quran ünsür tamamilə türklərdən ibarətdir. Bu ünsürün böyük əksəriyyətini də anadolulu köçəri və kəndli türklər meydana gətirirdi. Yuxarıda deyildiyi kimi, Şah İsmayıl Ərzincan yaxınlığında Anadolu türklərini başına yığaraq, buradan Azərbaycana yürüyərək öz dövlətini qurmuşdur. Bu halət Səfəvi dövlətinin başlıca dayağı olan boy və obaların yurdlarının bilinməsilə daha düzgün anlaşılmaqdadır. Qızılbaş ulusunu təşkil edən birinci dərəcəli oymaqlar bunlardır: **ustacalı-ustahacılı** (Səfəvi dövründə **ustacılı**), *rumlu, təkəli, zülqədər, şamlı, əfşar, qacar*» (Bax: F.Sümər, *Oğuzlar*, Bakı, 1992, səh. 163).*

Avşarlar tariximizdə ən davamlı rol oynamış böyük bir boydur. Bu baxımdan heç bir oğuz boyu onunla müqayisə edilə bilməz. Burada **avşarlar** haqqındakı məlumatların xülasəsini vermək yerinə düşərdi:

1. F.Rəşidəddin «*Türklərin tarixi*» fəslində avşarların hökmdar yetirən 5 boydan biri olduğu yazılır. Buradan onların oğuzların islamiyyətdən əvvəlki tarixlərində də mühüm rollar oynamış boylardan biri olduğu nəticəsi çıxır.

2. Səlcuqlar dövründə öz fəaliyyətləri ilə qaynaqlarda iz buraxmış 3-4 boy var ki, onlardan biri də avşarlardır. Göründüyü kimi, **əfşarlar** XII əsrin ikinci yarısında Xuzistanda və ona qonşu yerlərdə 40 ildən artıq sürən bir bəylik qurmuşlar.

3. **Avşarlar** XVI əsrdə **kayı** boyundan sonra ikinci olmaq üzrə Anadoluda ən çox yer adına sahib boydur. Bu, onların Anadolunun

fəth edilməsi və məskunlaşdırılmasında ən mühüm rol oynamış boylardan biri olduğunu göstərir.

4. Yazıçıoğlu Əliyev görə, *Qaraman oğulları avşarlara* mənsubdur. Bu da çox mümkündür...

5. **Avşarlar** oynadıqları böyük tarixi rola baxmayaraq, XIV əsrdə Hələb bölgəsindəki qələbəlik türkman icmasını meydana gətirən üç boydan biri idi. XIV əsrdən son dövrlərədək Anadoluda və İranda fəaliyyət göstərən tayfalardan biri də əfşarlardır. Bu əfşarlar XIV əsrdə Zülqədərli bəyliyinə qurulmasında (İrmanlı avşarı), Sisin (Kozan) fəthində və məskunlaşdırılmasında iştirak etmişlər.

6. XV əsrdə *avşarlar* aqçoyunluların fəaliyyətində də iştirak etmişlər. Bunun nəticəsində onlardan bir qismi İrana getmişdir. Səfəvi dövləti qurulduqda isə Anadoludan İrana yeni avşar obaları köçdü, beləliklə, İranda qüvvətli bir **avşar varlığı** meydana çıxdı. Bu **əfşarlara** mənsub olan Nadir böyük uğurlar qazanaraq Səfəvi hakimiyyətini öz hakimiyyəti ilə əvəz etdi. **Avşarlar** öz siyasi hakimiyyətlərini itirdikdən sonra da varlıqlarını davam etdirdilər. Bu gün İranda qələbəlik türk ünsürünün mühüm bir qismi avşarların törəmələridir.

7. Anadoludakı avşarlara gəlincə, onlardan bəzi obalar hələ XVI əsrdən etibarən burada yerləşməyə başlamışdır. Onların böyük hissəsi XIX əsrin ikinci yarısına qədər köçəri olmuş, sonra əsasən Kayserinin Pınarbaşı, Sarız və Tomarza qəzalarında yerləşmişlər (Bax: F. Sümər, *Oğuzlar*, Bakı, Yazıçı, 1992).

8. İranda Fars əyalətində (*ostanında*) yaşam sürən Qaşqay elinin tərkibində avşarların bir neçə tayfa – tirəsi var. Qaşqayların farsimədən, əmələ və böyük kaşkuli tayfaları arasındakı *bulverdi, avşar-kermani, qırılı, imirli, qasımlı, əmələ - qasımlı, arıxlı, papəti, qutlu* və *qutulu* tirələrinin hamısı avşarlardır.

9. Şahsevən elinin aparıcı və nəcib oymağı sarıxanbəylilər **avşar** nəsiləridir.

10. Bir çox tarixçilər *Cavanşir* elini avşar köklü hesab edirlər.

11. XVIII yüzilə aid ərəb əlifbası ilə yazılmış sənədlərdə, həmçinin, məşhur Azərbaycan coğrafiyaçısı Qafur Rəşad Mirzəza-

dənin 1920-ci ildən qabaq çap etdirdiyi bir xəritədə **Abşeron** adı **Əfşaran** şəklində yazılmışdır. Bu sözün anlamı «*Avşarların yaşadığı yer*» deməkdir.

Avşar elinin *Adaxlı, Arallı, Araşlı, Alplı, Bəkişli, Qasımlı, Qutulu, Qırxlı (Kirklu), Qırıqlı, Qılıclı, Qenibəyli, Qarahəsənli, Davudlu, İmanlı, Kərəcli, Giləli, Gözüböyükü, Gündüzlü, Günəşli Mahmudlu, Paplı, İrli, Cəlayir, Tutmaqlı, Tərzili, Əmirli, Əlibəyli, Yəhərli, Şahboranlı* adlı oymaqları vardır. Əhməd Kəsrəvi avşarları bir neçə qola ayırır. Həmin qollar bunlardır: qırxlı, babalı, cəlayir, kosəhmədli, gündüzlü, inallı, araşlı (*ərəşli*), alplı, imirli, bəkəşli (*bəykişli*). Nikitinə görə *avşarlar* şamlı, usalı, qasımlı, imanlı, araşlı (*ərəşli*), gündüzlü, bəkəşli, kuhgiluyəli qollarına bölünür. Oskan Mann avşarları qasımlı, araşlı, kosəhmədli, qutulu, təkəli, inanlı, bəgeşli, qırxlı, imirli, gündüzlü, təkəli qollarına paylaşdırır. A.Düpreyə görə, Urmiya avşarları Araşlı və Qasımlı adlı oymaqlardan, kərəcli, imamli, davudlu, usallı, qılıclı, qenibəyli, kiləli, tutmaqlı, adaqlı, qarahəsənli, əlibəyli, tərzili, şahburanlı, yəhərli, kuhgiluyəli tayfalarından təşkil olunub...

Ölkəmizin ərazisində arealı geniş maraq doğuran etnotoponimlərdən biri də **Əfşardır**. Bu etnooykonim son illərə kimi Ağcabədi rayonunda yaşamaqda idi. Təəssüflər olsun ki, türk oğuz tayfa adını yaşadan bu onomastik vahid dəyişdirilərək bir müddət **Üzeyirkənd** adlandırılmışdır. Ə.Abdullayev yazır ki, Ermənistan Respublikasının azərbaycanlılar yaşayan ərazisində **Əfşar** tayfasının adını mühafizə edib saxlayan **Avşar**, Azərbaycan Respublikasında, Ağcabədi rayonunda isə **Ovşar (Avşar)** oykonimi var ...

M.Vəliyev (Baharlı) göstərir ki, Kailərin başqa tayfalarından biri-Əbülqazi Bahadır xana görə, mənası «*tez yeriyən*» olan əfşarlar, yaxud da, «*uşarlar*» əvvəlcə Xorasanda, İraqda və Anadolu da məskunlaşmışdılar, lakin sonralar əsasən, Nadir şah dövründə həm də Azərbaycana köçürülmüşlər. Əfşarlar bir neçə nəsilə bölünülər. Bunlardan da Azərbaycanda **Əfşarlar** və **Kraqlılar** yaşayırlar. İndi onlara Quba və Cavad qəzalarında *Kraqlı* kəndlərində və həmçinin Şuşa qəzasının *Əfşar* kəndində rast gəlik. Başqa bir tədqiqatda qeyd olunur ki, türk tayfaları qacar və

avşar Azərbaycana Orta Asiyadan monqol istilaçıları ilə birlikdə gəlmişlər. Avşar tayfası bir neçə nəsil budağına bölünərək Azərbaycanda *Kraqlı* və *Avşar* adı ilə yaşayırdılar. Həmin tayfaların adları Kraqlı toponimləri Quba və Cavad qəzasında, eləcə də, Şuşa qəzasında Avşar kəndində qalmaqdadır.

Qeyd olunduğu kimi, Ermənistanda **Afşar** etnonimini yaşadan yer-yurd adları var idi. «*Avşar-1728-ci ildə İrəvan əyalətinin Şirakel nahiyəsində kənd idi. O, Qasımkənd*» adlanırdı. **Avşar Mərdanqulu** adlı 1728-ci ildə İrəvan əyalətinin Şirakel nahiyəsində kənd adı da olub. Toponim «*Mərdanqulu adlı şəxsə (dövlət məmuruna, yaxud mülkədara) məxsus avşarlar*» mənasındadır. *Avşar* kəndi – (İrəvan xanlığının Vedibasar mahalında kənd adı) 1590-cı ildən məlumdur. 1728-ci ilə aid mənbədə «*Avşar-Yerli*» kimidir. O, Səlcuq oğuzlarının Avşar tayfasının adını özündə əks etdirir. Bu tayfanın adı Mahmud Qaşqarının (XI əsr) və Fəxrəddin Mübarəkşahın (XIII əsr) əsərlərində **Afşar**, F. Rəşidəddin (XIV əsr) və Əbülqazi xan Xivəlinin (XVII əsr) əsərlərində **Avşar** kimidir. XIV-XVII əsrlərdə Anadolu da bu etnonimin hər iki forması vardı. XVI əsrdə Səfəvilər dövlətinin Qızılbaş tayfasından biri kimi bu tayfanın adı yalnız **Əfşar** kimidir. XV-XVI əsrlərdə bu tayfanın bir hissəsi Qızılbaşlara qoşulduğuna görə Səfəvi şahları ona Azərbaycanda və Ermənistanda ərazilər vermişdilər. *Avşar Kələvan-1728-ci ildə İrəvan əyalətinin Karni nahiyəsində kənd adı; «Kələvan kəndi yaxınlığında Afşar kəndi»* mənasındadır. O, Səlcuq oğuzlarının **Avşar (Afşar)** tayfasının adını özündə əks etdirir.

Sisyan rayonunun türk köklü etnotoponimlərindən danışan V.Əliyev yazır ki, bu ərazidə **Havesdi // Havıslı** yaylaq, yurd adı qeydə alınmışdır. Qubadlı rayonunda eyni adda kənd mövcuddur. A.R.Rəhimovun fikrincə, **havisdi// havıslı** adında **-di/-lı** komponentinin şəkilçi, sözünü, «**h**» samitinin isə sonradan artırma olduğunu nəzərə alsaq, adın kökü, «**avis**»dir ki, bu kökə İliç (indiki Şərur rayonu) rayonunun **Avış//Havuş** kənd adında və Cəbrayıl rayonunda (**Havuslu**) da rast gəlinir. F.Rəşidəddin Ulduz xanın birinci oğlunun adını *Aveş* şəklində, digər müəlliflər isə **Avşar** şəklində yazmışlar. Türk etnonimlərində «**-ar**» sonluğu geniş

yayıldığı üçün *avşar* adını *aveş +ar>av /e/ şar>avşar* şeklinde izah etmək olar.

S.K.Karayev yazır ki, «türk tayfa adları lap qədimdən toponimlərdə öz əksini tapmışdır. Mahmud Kaşğarının «*Divan*»ında oğuz tayfası olan Əfşarların adı çəkilir. Bu mənada ərəb coğrafiyaçısı, alim Müqəddisinin Buxara yaxınlığında «**Ayşar**» (**Abşar**) kəndinin olması qeydləri xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Fikrimcə, Xarəzm vilayətinin Xazarasp rayonunda rast gəlinən «**Avşar**» adı da bu etnonimlə əlaqədardır.

F.Sümər yazır ki, XVI əsrdə Anadoluda **86** oymonim **Avşar** adını daşımışdır. Bunlardan isə ən böyük yaşayış məntəqəsi Şanlı Urfa şəhəri yaxınlığındakı **Kanlıavşardır** (*Türkiyə fiziki xəritəsi Kurbağalidere Cad. Altunel İshani 51-43 81010, Kadıköy-İstanbul*). D.E. Yeremeyev Türkiyə ərazisindəki kürdlər arasında oğuz-türkmən tayfalarının mövcudluğunu yazır. Müəllif onların sırasında **əfşar, barak, kirik, torun, badilli (beydili) bektili** və digər tayfaların adlarını çəkir.

İran ərazisində **Əfşar** etnoniminin onomastik arealları da zənginliyi ilə diqqəti cəlb edir.V.İ.Savina yazır ki, **əfşarlar** İranda hal-hazırda böyük etnik qrup kimi təmsil olunurlar. Səfəvi dövlətinə kimi onlar Azərbaycanda (İran Azərbaycanı nəzərdə tutulur) yaşamış (Çağat çayının şərq hissəsində), sonradan bütün ölkəni əhatə etmişlər. İndi onlara İran Azərbaycanının hər yerində (Urmiya gölünün şimal-şərq sahillərində) eləcə də, Həmədan və Kermanşahda, Muxrin Kürdüstanında, Xorasanda (Bocnurun cənubunda və Kuranda, Səbzəvar və Nişapurda, Cumendin şimalında) və Kermanın cənubunda, eləcə də, İranın başqa əyalətlərində rast gəlinir.

Məlum olduğu kimi, **Əfşar tayfası** İrana Nadir şahın hakimiyyəti illərindən qabaq (1730-1737-ci illər) gəlmişlər. **Əfşar** etnonimi İranın toponimiyasında fəallığı ilə diqqəti cəlb edir.**Əfşar, Əfşarçik** (İran Azərbaycanı), **Əfşaran, Təpəəfşar** (Kermanşah), **Əfşarlı, Kışlakətəfşar** (Zəncan), **Əfşarməhəmməd, Hüseynabadəfşar, Arabudəfşar, Cəriməəfşar, Cüldəəfşar, Siaxəfşar** (Mərkəzi İran), **Qavəfşar** (Yezd), **Çəmənəfşar** (Kerman)...

B.Budaqov İran ərazisindəki **əfşar** etnotoponimlərinə öz münasibətini belə bildirmişdir: «İranda türkdilli tayfalardan biri də əfşarlardır. Cənubi Azərbaycanda **Əfşar** və **Əfşarçik** etnonimləri vardır. İranda ümumiyyətlə, 12-dən artıq **Əfşar** etnonimini əks etdirən (**Əfşaran, Əfşarlı, Siaxəfşar, Çəmənəfşarlar** və s.) coğrafi adları vardır. Azərbaycan dilinin şifahi xalq yaradıcılığının bir canrı olan «Bayatılar», muğam növü «*Bayatı-Qacar*», «*Kürd-Ovşarı*» və s. məhz bayat və **əfşarlarla (ovşarlarla)** əlaqədardır».

T.İbrahimov «*Qaşqaylar*» əsərində İran ərazisində türk əsilli etnik qruplar haqqında geniş məlumat vermiş və burada **əfşarlar** haqqında tarixi, etnoqrafik faktları dolğunlaşdırmışdır. Müəllif yazır ki, Qaşqay elinin tərkibində **Əfşar** köçərilərindən də bir neçə tirə vardır. Qaşqayların farsimədən, əmələ və böyük kəşkuli tayfaları sırasında bulverdi, **Əfşar** kirmani, qırxlı, imirli, qasımlı, əmələ qasımlı, arıxlı, qutlu və ya qutlu, papəti tirələrinin hamısı əfşardır. Bu tirələrdən əlavə Fars əyaləti əhalisinin tərkibində köçəri və ya oturaq həyat tərzini keçirən çoxlu **əfşar** vardır. Təkcə fars əyalətində deyil, ümumiyyətlə, İranın bir çox vilayətlərində əhalinin tərkibində **əfşarlar** əksəriyyət təşkil edir.

Əfşarlar farsın *Kuhkeyluyə* və *Kazerun* vilayətlərində əsrlərdən bəri sakin olmuş və onların başçıları bu vilayətdə hökmranlıq etmişlər. Səfəvilər hakimiyyəti dövründə əfşarların mühüm hissələri Azərbaycana köçürülüb İranın müxtəlif əyalət və vilayətlərində (Xorasana, Kerman, Tehran, Fars və s.) sakin edilmişlər. Şah İsmayıl Azərbaycan **Əfşar**larından **qırxlı** qəbiləsini Xorasanın *Əbivərd* və *Mərv* vilayətində, Şah Təhmasib isə onların on min ailəlik araşlı qəbiləsini Farsın *Kuhkeyluyə* vilayətinə köçürdü. Araşlıların rəisi **Xəlil xan Əfşar** *Kuhkeyluyə* vilayətinə hökmrان təyin edildi. **Əfşarlar** uzun müddət beləcə *Kuhkeyluyəni* idarə edirlər...

Əfşarlar iki əsr yarım qədər (1592-1834) *Kazerun* vilayətində də hökmranlıq etmişlər. Bu müddət ərzində *Kazerun* vilayətində hökmranlıq edən **Əfşar** rəislərindən **13** nəfərinin adı məlumdur.

İran müəlliflərindən **Manučehr Əfşar** 1925 -ci ildə çap etdirdiyi məqaləsində alman tədqiqatçılarından Şpinkelin yazılarına istinad edərək, İran əfşarlarının **88** min ailə olduğunu göstərmişdir.

Onlardan Urmiya vilayətində 25 min, Sayınqala və Zəncan vilayətlərində 10 min, Həmədanda 7 min, Mazandaranda 7 min, Qəzvinə 5 min, Tehran və Reyətrafi rayonlarda 7 min, Xorasanda 7 min, Kermanda 6 min, Xuzistanda 10 min və Farsda 5 min ailənin sakin olduğu qeyd edilmişdir. Bu rəqəmlər Avropa səyyahlarının və İran müəlliflərinin bir çoxunun verdikləri digər rəqəmlər kimi, ölkənin rəsmi hesablamalarına əsaslanmır. Bu rəqəmlər bəzi tayfa və qəbilə rəislərinin və ya dövlət məmurlarının məlumatına istinadən göstərilmiş rəqəmlərdir. Şpingel və Manuçehr Əfşar tərəfindən Fars əyalətində Əfşarların sayının 5 min ailə göstərilməsi dəqiq deyildir. Çünki Farsda Əfşarlara mənsub olan təkcə inallı tayfası hələ XX əsrin 20-ci illərində 5 min ailə idi. Fars əyalətində inallılardan başqa keçmiş əsrlərdən bəri Kazerun, Kəmarəc və Kuhkeyluyə vilayətlərində, Farsın müxtəlif şəhərlərində **əfşar** tayfalarından olan on minlərlə əhali sakindir...

Əfşarlar Azərbaycan xalqının kökünü və əsasını təşkil edən oğuzların 24 tayfasından biridir.

R.Eyvazova yazır: «*Əfqanıstanda Əfşar adı ilə bağlı çoxlu toponimlər mövcuddur. Məsələn: Əfşar Nanəqçi kəndi- Kabulda, Əfşar xan kəndi-Məzari-Şərifdə*». Müəllif A.Abbasova istinad edərək, **Əfşarların** Əfqanıstan ərazisində yayılma tarixi şəraitini təhlil etmişdir. Bir sıra tarixi faktlar sübut edir ki, **Əfşar** tayfalarının Əfqanıstana köçürülməsi İran şahı Nadir Əfşarın yürüşləri ilə əlaqədardır. 1736-1747-ci illərdə indiki Əfqanıstan və Hindistan əraziləri Nadir şahın hakimiyyəti altında olmuşdur. Əfqanıstan ərazisində öz mövqelərini möhkəmləndirmək məqsədi ilə Nadir şah tərəfindən İranda yaşayan azərbaycanlılardan çox böyük bir hissə buraya köçürülmüşdür. Kabul əyalətindəki *Əfşar-Nanəqçi* kəndinin sakinləri təsdiq edirlər ki, onların əcdadları Əfqanıstana Qaradağdan və Təbrizdən gəlmişlər. Sonralar bəzi ailələr Qaradağa və Təbrizə qayıtmışlar...

«*Dairətül-maarif və Əfqanıstan*» adlı əfqan ensiklopediyasında Əfqanıstanın ərazisindəki azərbaycanlılar haqqında deyilir: «Azəri Azərbaycan türklərinin keçmiş tayfaları-çox hissəsi Nadir şahın hakimiyyəti dövründə Əfqanıstana köçürülmüşlər. Onlar, əsasən,

Kabul ətrafındakı **Əfşartəpə** və *Nanəqçi* kəndlərində yaşayırlar. Onlar öz ana dillərində danışırlar...»

İctimai-siyasi vəziyyətlə əlaqədar olaraq Əbdürrəhman xanın hakimiyyəti dövründə (1880-1901) onun əmri ilə *əfşarlar* yaşadıkları Kabul əyalətindən Əfqanıstanın müxtəlif rayonlarına köçürülmüşlər. Hazırda *Əfşar* ailələrinə Əfqanıstanın ayrı-ayrı şəhər və kəndlərində - Qəzni, Qarabağ, Herat, Dəreyi-Yusif, Məzari-Şərif, Aqçə, Şibirqan, Bamiyan, Çəhardehi - Qurbənd, Taşkurqan və s. yerlərdə rast gəlmək olur. Söz yox ki, tayfalar köçdükləri, yaşadıkları yerlərdə öz etnotoponimlərini yaratmaqla tarixin izlərini qoyurlar. Əfqanıstanda tərtib edilmiş bir sıra xəritələrdə *əfşarların* yaşayış yerləri qeyd edilmişdir.

Macar alimi Z.Zigeti Əfqanıstanda yaşayan *əfşarların* dilini tədqiq etmiş və onu Azərbaycan dilinin dialekti saymışdır. F.Xalıqov yazır ki, XVII əsrdə *əfşarların* əsas mərkəzi şəhəri Abiverd (Biverd) olmuşdur. Bu şəhərin xarabalıqları Tatarıstan Respublikası ərazisində bu gün də qalmaqdadır. **Əfşar tayfası** Doveyran tayfası ilə birlikdə Şahsevən qrupuna daxildir...

T.İbrahimov *əfşarların* Azərbaycanda məskunlaşması haqqında mövcud mənbələrə əsaslanaraq belə yazır: «*Mirzə Mehdixan Astarabadi Əfşarlardan bəhs edərək onların monqol yürüşləri zamanında Türküstandan köçüb ilk əvvəl Azərbaycana gəlmələri barədə məlumat vermişdir*». Müasir müəlliflərdən bəziləri, o cümlədən, Nəsrullah Fəlsəfi **Əfşarlar** haqqında Mirzə Mehdi xan Astarabadinin yazdıqlarını təkrar edərək göstərmişdir: «*Əfşarlar monqol yürüşləri dövründə Türküstandan köçüb Azərbaycanda sakin olmuşlar*». Əhməd Kəsrəvi öz əsərində M.M. Astarabadinin yazılarına işarə edərək göstərir ki, Astarabadinin Türküstan deməkdə məqsədi Xəzər dənizinin şimalında yerləşən qıpcaq çölləridir. *Qıpcaq çölləri* Azərbaycana yaxın olduğuna görə *əfşarlar* ilk əvvəl Azərbaycana gəlmişlər.

Ümumiyyətlə, **Əfşar** elləri məsələsinin aydınlaşdırılması xeyli mühüm, eyni zamanda mürəkkəb məsələ olmaqla bərabər, Azərbaycan *əfşarlarının* qasımlı, imirli, inallı, alplı, qutlu, gündüzlü, araşlı, təkəli, kosa əhmədli, qırıxlı tayfalarının adları ilə Qaşqay eli

tərkibində olan *əfşar* tirələrinin adları arasında müəyyən uyğunluq və eynilik Qaşqay adları *əfşar*larının Azərbaycan mənşəli və Azərbaycan xalqına mənsub olmalarını sübut edən dəlillərdir. Özbəkistan alimləri yazırlar ki, bəzi etnonimlər fonetik dəyişikliyə uğrayır və antroponime keçən zaman başqa fərqli semantik mahiyyət kəsb edirlər. Məsələn: *avşar-afşar-ovşar*; *Ovsar* hərfi mənada «*gicbəsən*», «*dəvə noxtası*» kimi tərcümə edilir ki, bu da etnonimin semantik izahından uzaqlaşmaya səbəb olur .

Z.Dusimov Xarəzmin etnotoponimiyasını tədqiq edərkən bir neçə etnonim haqqında məlumat vermiş və onların sırasında *Avşar* etnonimində də münasibət bildirmişdir. Müəllif qeyd edir ki, *Avşar* etnonimi Xarəzmin şimalında *Avşar/Avsil* formasında işlədilir...

B.Əhmədov yazır ki, tarixən müəyyən bir tayfa və xalqın həyatında böyük rol oynamış əşyalar, hadisələr sonralar başqa tayfa və xalqların dillərinə həmin tayfa və ya xalqın adı kimi daxil olur. Məsələn: *avşar/ovşar- «qoyun sağma üsulu»* (Ağcabədi) .

Avşar etnoniminin semantikasi, etimologiyası ilə bağlı tədqiqatçıların maraqlı araşdırmaları vardır. Z.Muxamedova yazır ki, Rəşidəddinə görə *Afşar* –Ulduz xanın birinci oğludur. Bu ad «*cəld*, *ovu və ovçuluğu sevən*» deməkdir. Salar Babada isə *Avşar* gah Ay xanın ikinci oğlu, gah da Ulduz xanın ikinci oğlu kimi verilir; bu izah Rəşidəddinlə eynidir: «*Cəld, ova həvəslisi*». Bu adın izahına Əbül-Qazidə də rast gəlinir.

Avşarlar XIV əsrdən Səfəvilərin dayağı olan qızılbaşların tərkibinə daxil idilər. «*Tarixi-Nadiri*»də Mirzə Mehdi xan Nadir şahın türkmən tayfası *avşar*ların bir hissəsi olan «*Karaklü*» nəslinə mənsubluğunu qeyd edirdi. Sözü «*avşar*» forması, Salar Babanın dediyinə yaxın olaraq, «*qöök leŋ*» tayfasının tərkibi kimi qeyd olunur: *avşar/afşar- qöök leŋ* in bölməsi.

D.M.Ovezov qeyd edir ki, bu tayfa Əfqanıstanda olanda *avşar/afşar* «mürçəli» tayfasının tərkibində olub. Gösterilən izahlara türkmən feli «*avşarmak*» - «*lovğalıq, lovğalanmaq, təkəbbürlük*» və Azərbaycan dialektində *avşar*-«*süd*», *avşarmay*-«*sağmaq*» mənasını əlavə etmək olar.

Anadolu dialektində *avşar* sözünün müxtəlif mənaları vardır. *Seyxan* və *Bursa* dialektlərində *avşar* «*noxta*» deməkdir, amma burada *slış* əvəz olunması görünür, müqayisə etdikdə türkməncə *ovsar* < farsca «*dəvə noxtası*» mənasına uyğun gəlir. Səlcuq Rumunun keçmiş paytaxtı *Konya* sakinlərinin dilində bu söz «*bəhməzin bişmə zamanı bərk qaynaması*» deməkdir. *Diyarbakır* deyimlərində «*afşar*» forması «*möhkəm*», «*məharətli*», «*etibarlı*» deməkdir. *Əziziyə*, *Sivas*, *Konya* sakinlərinin dilində *avşar* sözü – «*işini cəld yerinə yetirən*», *Əzkipazar* və *Çankırda*- «*hər şeyin əksi*» mənasında işlənir. *Avşar* bərabərliyinin ziyafətlərində sultanın sağ tərəfində səkkizinci sırada əyləşərdi...

Əbülqazi Bahadır xanda oxuyuruq ki, «Ulduz xanın böyük oğlunun adı-*Avşar*, ikinci oğlu Qızıq, üçüncü Beqdieli, dördüncü Qarqın. Beşinci çadırdı Ulduz xanın böyük oğlu *Avşarı* oturdular; ona sağ ombanı verdilər; Qızıq onu kəsdi, Turunçi atları tutdu. *Afşarın* anlamı –«*işdə çevik olan*» deməkdir, tamğasının işarəsi, onqonu, -*ağ şahin* (tərlan-erkək) *çere laçın*» mənasındadır...

Azərbaycan damğalarını tədqiq edən C.Cəfərov yazır ki, M.Kaşqarının əsərində VI oğuz tayfası *əfşar*ların damğası ilə Yazıçioğlu Əlidə verilmiş eyni tayfa damğası tamamilə fərqlənir. Hər iki damğa olduğu kimi «*Gəmiqaya*» işlərinin sırasında və Duvannının şimal-qərbində, *Sofu Novruz* qəbiristanlığında qeydə alınmışdır.

S.Ataniyazov yazır ki, *Ovşar* (ədəbiyyatlarda-*avşar-afşar, əfşar*) - orta əsrlərdə oğuz-türkmən tayfası kimi xatırlanır, tayfa arsarı (qarkın nəsl) gökləm, mürçəli və eski tirələrinə aiddir. Onlar Kaşkadərya vilayətinin Mübarək rayonunda yaşayırlar. Q.Vamberi *afşar* sözünü «*toplayan*» (sborşik) kimi izah edir. *Avşar, afşar* etnoniminə Azərbaycan, İran və Türkiyədə daha çox təsadüf olunur.

Y.Nemet oğuz etnonimi *avşarın* semantikasi haqqında fikir yürütmüş və onu «*dinc, sakit*», «*sədaqətli*» kimi izah etmişdir. Müəllif eyni zamanda V.V.Radlova əsaslanaraq bu etnonimi «*kiməsə meyl etmək, inanmaq*», və ya «*davam gətirmək, özünü ələ verməmək*», «*güzəştə getmək*», «*razıləşmaq*» kimi mənalandırmışdır. F.Əliyev *avşar* toponiminin etimologiyası haqqında yazır:

«Linqvistik baxımdan təhlil etdikdə aydın olur ki, **Avşar (ovşar)** sözü **Av-çı-ar** komponentlərindən ibarətdir. Bu toponim - **av-ov** lekseminə sənət bildiren **-çı** şəkilçisi artırılaraq **avçı-ovçu** peşəsi ilə məşğul olan tayfanın adı əsasında əmələ gəlmişdir. **-Çi** şəkilçisi türk dillərində areal xarakterə malik olub, **«peşə, məşğuliyət»** mənası ifadə edir: **avçı** (kumıq, tatar, türk), **avşı, avısı** (qazax), **avcı** (qaqauz, başqırd), **ovçu** (uyğur, Azərbaycan) və **s. -Çi** şəkilçisinin **-şı, -ci, -sı** variantları da vardır. **-Ar** isə etnonim yaranan ünsürdür, cəmlik bildirir». Müəllifin əsaslandığı bu etimoloji izah xeyli mübahisəli görünür...

F.Xalıqov N.A.Baskakova əsaslanaraq **əfşar** etnoniminin semantikasını haqqında yazır ki, fars dilindəki «**Avşar**» («**təzyiq etmək, sıxmaq, sıxışdırmaq**») sözündən olan **əfşar** Azərbaycan dilinin dialektlərində **avşar** formasında «**süd**», həmin formada türkmən dialektlərində «**özünü yüksək tutmaq**», türk dilində «**möhkəm, cəld, etibarlı, işi tez yerinə yetirən**» mənasındadır. Müəllif davam edərək yazır ki, **əfşar** sözünün daşdığı leksik mənə haqqında qəti fikir deyilməmişdir. Çox güman ki, sözün kök hissəsi **əf lləvlləvlləv** hissəciyi ilə bağlıdır. Qədim və müasir fars dilində **ov** «**su**» mənası verir; **«şar** hissəciyini isə Azərbaycan dilindəki **peşə, sənət bildiren -çu** şəkilçisinin sinonimi hesab etsək, «**suçu, su ilə bağlı adam**» mənası verdiyi qənaətinə gələ bilərik.

Tədqiqatçılarımızdan bir çoxu **Abşeron** coğrafi adının **əfşar** etnonimindən yaranmasını iddia edirlər. N.Nəbiyev yazır: «**Ərazi-sində geniş yayılmış şor göllərdən qədimdən bəri duz çıxarıldığından «Abşeron»un farsca «şor sular», «şor göllər» mənasında olması güman edilir.** Bəziləri **«Abşeron»** sözünün farsca **«ab şirin»**, yəni, **«şirin su»** mənasında olması fikrini irəli sürürlər. Bir sıra mülahizəyə görə toponim vaxtı ilə bu yerdə yaşayan **əfşar** tayfasının adını özündə daşıyır. Həmin tayfanın **əfşar** adlı şəhərdə yaşaması güman edilir...

əfşar etnonimi hal-hazırda ölkəmizin antroponimlər sisteminə dey soy adı kimi yaşamaqdadır...

Xocavənd rayonunun ərazisində də **Avşar tağı** adlı oronimə rast gəlirik...

BADAR

Zərdab rayonunun Ağabağı kəndi ərazisində qeydə alınmış orografik obyektlərdən biri **Badar** adlanır. Oronimin mənasına müxtəlif prizmadan yanaşanlar var. Mənə elə gəlir ki, **badar** termini «**əkilməmiş balaca sahə**», «**kiçik əkin yeri**», «**küləkdöyən əkin yeri**», «**yelvuran əkilməmiş kiçik yer**» anlamındadır. Bu tipli toponimlərə Azərbaycanın digər bölgələrində də rast gəlirik...

BAŞ ŞİRVAN KOLLEKTORU

Zərdab rayonunun şimal ərazilərində (Alıcanlı və Çallı kəndləri yaxınlığında) axan, Şirvan, Mil və Qarabağ düzlərindən keçən respublikanın ən iri drenaj kanalı **Baş Şirvan kollektoru** adlanır. Uzunluğu 216 kilometrə yaxın olan bu kollektor 1964-cü ildə istifadəyə verilmişdir. Onun mənsəbində suburaxma qabiliyyəti - maksimal 37m³/san-dır. Mənbəyini Şirvan düzünün şimal-qərbindən, Ağdaş rayonu ərazisindən götürən **Baş Şirvan kollektoru** Kür çayının sol sahilı boyunca uzanaraq Bəndovan burnundan bir qədər şimalda Xəzər dənizinə tökülür.

152 km uzunluğu olan **Mil-Qarabağ kollektoru** və 70 km uzunluğunda olan **Aşağı Şirvan kollektoru** Kürdəmir rayonunun Muradxan və Pirili kəndləri yaxınlığında **Baş Şirvan kollektoruna** birləşir. **Baş Şirvan kollektoru** Şirvan düzündə Zərdab rayonu əraziləri də daxil olmaqla, 155 min hektar, Mil və Qarabağ düzlərində isə 142 min hektar sahənin meliorasiya vəziyyətini yaxşılaşdırır. Bütün qeyd olunanları ümumiləşdirsək **Baş Şirvan kollektorunun** Azərbaycan torpaqları üçün nə dərəcədə böyük əhəmiyyətli olduğunu görürük...

BAŞANA

Cilovxanlı kəndi ərazisində qeydə alınan orografik obyektlərdən biri **Başana** adlanır. Bu toponimi araşdırıcılar müxtəlif cür izah

edirlər. **Başana** toponimi «boş və yumşaq torpaq» mənasındadır. **Baş** sözünün «*təpə*», «*zirvə*», «*mövqe*» anlamları da məlumdur. Şəmkir rayonu ərazisində də **Başana** oroniminə rast gəlinir...

BAŞMAQLI ÇALA

Azərbaycan oronimiyasında mənfi relyef formaları bildiren terminlərlə işlənən çoxlu sayda coğrafi adlara rast gəlmək olar. Belə terminlərdən biri də **çala** terminidir. Azərbaycan toponimiyasında **çala** termininin «*çökək*», «*çökək yer*», «*çuxur*», «*çuxur yer*», «*dərə*», «*quyu*», «*yağış və qar sularının olduğu çökək*» və s. mənə çalarları vardır.

Zərdab rayonunun Dəliqışçı kəndi ərazisində qeydə alınan **Başmaqlı çala** oronimi həmin çalanın zahirən **başmağa** bənzədiyinə görə belə ad almışdır. Azərbaycanın coğrafi adlar sistemində relyef formasının zahiri görünüşünü adında əks etdirən bu kimi toponimlər üstünlük təşkil edir...

BƏRDİC ŞƏHƏRİ

Tarixi mənbə və sənədlərdə adı **Bərduc**, **Bərzənc**, **Bərzənd** kimi də qeyd olunan Azərbaycanın orta əsr feodal şəhərlərindən biri **Bərdic** şəhəridir. Kür çayının sahilində yerləşən **Bərdic şəhəri** Bərdə-Dərbənd (Bab əl-Əbvab) karvan yolu üstündə mühüm ticarət məntəqəsi olmuşdur. Vaxtilə Təbriz-Ərdəbil-Beyləqan-Bərdə-Şamaxı-Dərbənd ticarət yolu bu şəhərdən keçirmiş.

Bərdic şəhərində Şamaxıya gedən karvan yoluna çıxmaq üçün bərə yolu var imiş. Əksər tədqiqatçıların fikrincə (V.F.Minorski və başqaları) **Bərdic** Kür çayı sahilində, indiki Zərdab rayonunun Körpükənd kəndi yaxınlığında (Bərdədən 35 kilometr şərqdə) yerləşmişdir...

Qədim yazılı mənbələrdə **Bərdic (Bərzənc)** haqqında kifayət qədər məlumatlar var. IX-X əsrlərdə yaşamış ərəb coğrafiyaşünas

səyyahlarından Əl-Yaqubi, İbn əl-Fəqih, əl-İstəxri və əl-Müqəddəsi bu şəhəri **Bərzənd**, İbn Havqəl **Bərzənc**, İbn Xordadbeh isə **Bərdic** adlandırılmışlar. İbn Havqəl (X əsr) özünün «Kitab-əl masalik və-əl-ma-malik» («*Yollar və məmləkətlər*» kitabı) əsərində **Bərzənc** adlandırdığı bu şəhər haqqında (onun Bərdədən məsafəsi və s.) qiymətli məlumatlar vermişdir. Vaxtilə burada balıq vətəgesi də mövcud olmuşdur.

Bərdic adına digər mənbələrdə də rast gəlik. XVIII əsrin gürcü müəllifi Vaxuşti göstərir ki, **Bərdic (Xramçay)** adı həmin çayın üzərində olan **Bərdic qalası** orografik obyektinin adındandır. O, yazır ki, **Bərduc** Debede (Xramçay) üstündə şəhərdir. Xramçayın həm də **Bərduc** adlanması oradakı Bərduc qalasının adındandır. Həmin **Bərduc** isə başqa mənbələrdə **Agcaqala** kimi də Bərduc qalasının adındandır. Həmin **Bərduc** isə başqa mənbələrdə **Agcaqala** kimi də göstərilir.

Bərzənc toponimi çox güman ki, «*qara rəngli böcəklərin olduğu yer*» (farsca) mənasındadır...

BƏRƏ

Bərə toponimi Zərdab rayonunun Körpükənd kəndi ərazisində, Kür çayı sahilində qeydə alınıb. Vaxtilə burada o sahildən bu sahile və əksinə adamlar **bərə** vasitəsi ilə keçirdilər. Məlumdur ki, çay, dəniz, gölün bir sahilindən o biri sahilinə nəqliyyat vasitələri, sərnişin və yükdaşıyan gəmi və ya qurğuya **bərə** deyilir. **Bərə** matorlu və matorsuz olur. Adətən matorsuz **bərə** çaylarda ucları sahillərə bərkidilmiş trosla, yaxud yedək gəmiyi ilə hərəkətə gətirilir. Qayıq, sal, barj və ya onların ümumi yük platformalı qrupuna da **matorsuz bərə** demək olar. Adamları ensiz su maneələrindən keçirmək üçün çox zaman 10-100 adamlıq sərnişin gəmilərindən istifadə olunur. Bu ərazidə də vaxtilə bərədən istifadə edilirdi...

BƏRƏ YERİ

Zərdab rayonu ərazisində, Kür çayının sahilində, Qoruqbaği kəndi ilə Ağcabədi rayonunun Nəcəfçulubəyli kəndi arasında qeydə alınmış oronimlərdən biri **Bərə yeri** adlanır. Çay, dəniz və gölün bir sahilindən o biri sahilinə nəqliyyat vasitələri, sərnişin və yük daşıyan gəmi və ya qurğuya **bərə** deyilir. **Bərə** motorlu və ya motorsuz olur. **Motorsuz bərə** adətən çaylarda ucları sahillərə bərkidilmiş trosla, yaxud da yedək gəmişi ilə hərəkətə gətirilir. Qayıq, sal, barj və ya onların ümumi yük platformaları qrupuna da **motorsuz bərə** deyirlər.

Yuxarıda adını çəkdiyim bu **yerdə** vaxtilə **bərədən** istifadə olunmuşdur. Bu, XX əsrin 70-ci illərinə qədər davam etmişdir. Yaşlı nəsillər o yeri **Bərə yeri** adlandırmışlar.

Bərə sözü toponimiyada «*sahilə yaxın yer*», «*çay yatağında su qolu*», «*divar altından keçən su yolu*», «*arx*», «*minik vasitəsi (bərə) dayanan yer*», «*pusqu, ov güdülən yer*», «*qayalıqda kol-kosluq*», «*alçaq aşırım*» və s. mənalarda işlədilir.

BƏRƏAĞZI

Zərdab rayonu ərazisində, Kür çayı sahilində qeydə alınan coğrafi adlardan biri də **Bərəağzı** orografik obyektidir. **Ağz** termini «*girəcək*», «*ön*», «*axarı olan*», «*başlanğıc*» anlamlarına uyğun gəlir. **Bərə** sözü isə «*çay yatağında su qolu*», «*sahilə yaxın yer*», «*divarın (barının) altından keçən su yolu*», «*arx*», «*bərə (minik vasitəsi) dayanan yer*», «*ov güdülən yer, pusqu*», «*alçaq dağ aşırımı*», «*qayalıqda kol-kosluq*» mənalarında işlədilir. **Bərəağzı** toponimi «*bərə (minik vasitəsi) dayanan yerin girəcəyi, başlanğıcı*» mənasındadır...

BƏYİMLİ QƏSƏBƏSİ

Bəyimli şəhər tipli qəsəbəsi Zərdab rayonunda, Bəyimli ərazi inzibati vahidində, rayon mərkəzindən 19 kilometr şimal-şərqdə, Şirvan düzündə yerləşir. **Bəyimli qəsəbəsinin** əhalisinin sayı 1073 (1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə) nəfərdir. Əhali əsasən heyvandarlıq, taxılçılıq, pambıqçılıqla məşğul olur. Qəsəbədə cəmi təsərrüfatların sayı 203-dür. Qəsəbədə orta məktəb, klub, kitabxana, tibb məntəqəsi və s.

Bəyimli yaşayış məntəqəsi əvvəllər **Bəyimli** adlanan bir ərazidə salındığı (1920-ci illərdə) üçün belə adlandırılmışdır. Kəndin ərazisi əvvəllər Ağsu rayonunun Bəyimli kəndinə məxsus qışlaq yeri olmuşdur. Bu ərazilər XX əsrin əvvəllərində **bəyimli** icmasının qışlaq yeri olmuşdur. Bu icmanın yaylaq yeri bəzi sənədlərdə də indiki Ağsu rayonunun ərazisində göstərilmişdir. Yerli məlumata görə, oykonim **Bəyim** adlı bir dul qadının adı ilə bağlıdır. **Bəy** sözünün qadın formasına, xanım **bəyim** deyilir...

Bu tipli coğrafi adlara Azərbaycanın digər ərazilərində də rast gəlik: **Bəyimdağ** (Dəvəçi rayonu ərazisində dağ), **Bəyimli** (Ağsu rayonunda kənd, İsmayilli rayonunda dağ), **Bəyimsarov** (Tərter rayonunda kənd) və s.

BIÇAQÇI KƏNDİ

Biçaqçı kəndi Zərdab rayonunda, Biçaqçı kənd inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 31 kilometr qərbdə, Kür çayının sol sahilində, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 1663 (1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə) nəfərdir. Əhali taxılçılıq, heyvandarlıq, pambıqçılıq, balıqçılıq, bostançılıqla məşğul olur. Kənddə orta məktəb, kitabxana, tibb məntəqəsi, klub, poçt, ictimai iaşə və məişət xidməti obyektləri, uşaq bağçası və s. var. Kənddəki təsərrüfatların sayı 404-dür. Kəndin *isgəndərilir*,

maşadılar, mollasəmədlilər, məlikməhərrəmlilər, şıxlar və s. adlı nəsil və tirələri vardır.

Bıçaqçı oykonimi **qacar** tayfasına mənsub olmuş **bıçaqçı** (**pıçaqçı**) tirəsinin adını özündə əks etdirir. Kəndin adı 1917-ci ilə aid olan sənədlərdə **Bıçaxçı** (**Bıçaxçı**) variantında qeydə alınmışdır. **Bıçaqçı** toponimi *qacarların bıçaqçı (bıçaqçı)* tirəsinin adını əks etdirir. **Pıçaqçılar** (**bıçaqçılar**) hal-hazırda Cənubi və Şərqi İrənin dağ və yarım səhra rayonlarında yaşayırlar. Yerli məlumata görə, **Bıçaqçı kəndi** – XIX əsrin əvvəllərində yaranmışdır. Yaşayış məntəqəsinin ilk sakinləri Aşağı və Yuxarı Seyidlər, eləcə də Əlvənd kəndlərindən gəlmişlər...

Yaşayış məntəqəsinin adı çox güman ki, balıqçılıqla əlaqədardır. Belə ki, əvvəllər Kür vətəgələrində tutulan balıqlar əsasən duzlanar, sonra **bıçaqçılar** tərəfindən xüsusi qaydada kəsilib yenidən duzlanaraq çənlərə yığılardı. Ehtimal ki, burdakı vətəgədə məskən salmış **bıçaqçı** balıqçıların adı sonradan kəndə verilmişdir...

BİÇAQÇI MEŞƏSİ

Kür çayı sahilı boyunca Zərdab rayonunun Bıçaqçı kəndi yaxınlığında uzanan meşə **Bıçaqçı meşəsi** adlanır. Meşənin sahəsi təxminən 376 hektardır. Vaxtilə **Bıçaqçı** meşəsində tez-tez müxtəlif vəhşi heyvanlara rast gəlmək mümkün idi; indi demək olar ki, onların kökü kəsilmişdir. Meşənin **Bıçaqçı** adlanması yaxınlıqdakı **Bıçaqçı** kəndinin adı ilə əlaqədardır...

BİRİNCİ ALICANLI KƏNDİ

Zərdab rayonunda, Çallı kənd inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 20 kilometr şimal-qərbdə, Şirvan düzündə yerləşən yaşayış məntəqəsi **Birinci Alicanlı kəndi** adlanır. Kəndin əhalisinin sayı 1138 (1 yanvar 2008-ci ilə aid statistik məlumata görə) nəfərdir. Əhali əsasən heyvandarlıq, taxılçılıq, pambıqçılıqla məşğul

olur. Kəndin cəmi təsərrüfatlarının sayı 447-dir. Kənddə orta məktəb, kitabxana, klub, mədəniyyət evi, məscid, tibb məntəqəsi, uşaq bağçası, rabitə şöbəsi və s. var.

Kəndin *sərxanlılar, təhlələr, paşalar, qarabağlılar* adlı nəsil və tirələri vardır.

Birinci Alicanlı kəndinin sakinləri vaxtilə indiki Ağsu rayonundakı **Təklə** kəndindən gəldikləri üçün yaşayış məntəqəsi **Təklə Alicanlısı** kimi də tanınır. Əvvəllər **Səpənkava** (**Səpənkova**) adlanan bu ərazi XIX əsrdə **Alican** adlı böyük ilxı sahibinə məxsus olduğu üçün həmin yerdə salınmış kənd **Alicanlı** adlandırılmışdır. Oykonimin tərkibindəki **Birinci** sözü onu eyniadlı digər yaşayış məntəqəsi adından fərqləndirmək üçün əlavə olunmuşdur. Rayonda **İkinci Alicanlı** adlı kənd də var.

Quba rayonunda **Alic**, Laçın rayonunda **Alican**, Xaçmaz rayonunda **Alicqışlaq** toponimləri də bu tipli coğrafi adlardır...

BİYANLI ÇALA

Əlvənd kəndi ərazisində qeydə alınan oroqrafik obyektlərdən biri **Biyanlı çala** adlanır. **Çala** coğrafi termini mənfi relyef forması bildirir. Azərbaycan dilinin dialektlərində **çala** sözü «çökək yer», «dəre», «çuxur yer» mənasındadır. Respublikamız ərazisində çöl materialları içərisində **çala** termininin iştirakı ilə **370** coğrafi ad qeydə alınmışdır...

Biyən – paxlalılar fəsiləsindən çiçəyi adətən bənövşəyi, yarpağı lələkvari, meyvəsi paxlalı çoxillik ot bitkisidir. Paxlalılar fəsiləsinin ot cinsi olan **biyandan** tibbdə, pivə istehsalında, qənnadı məmulatında, kulinariyada və s. geniş istifadə olunur...

BOZ BAZI

Zərdab rayonu ərazisində, Çallı kəndi yaxınlığında qeydə alınan oronimlərdən biri də **Boz bazı** adlanır. Oronim rəng bildirən **boz**

sözündən və müsbət relyef forması ifadə edən **bazı** terminindən ibarətdir. Toponim «*boz rəngli su çıxmayan hündür yer*» mənasındadır. Göyçay rayonunun Qızılağac və Sabirabad rayonunun Qaralar kəndlərinin ərazisində də **Boz bazı** coğrafi adı qeydə alınıb.

Əlavə məlumat üçün bax: *Bozqobu dərəsi*.

BOZQOBU DƏRƏSİ

Zərdab rayonu ərazisində, Bəyimli qəsəbəsi yaxınlığında qeydə alınmış oronimlərdən biri də **Bozqobu dərəsi** adlanır.

Qobu sözü monqol mənşəli coğrafi termindir. Bu söz bizim dialektlərdə əsasən **qovu**, **kobi**, **gobi**, **qobu** formalarında tələffüz olunur. **Qobu** mənfi relyef forması bildiren termini oronimlərdə «*çökəklik*», «*dərə*», «*quru dərə*», «*su basan yer*», «*çay və sel sularının axdığı yer*», «*dərin arx*», «*susuz çay dərəsi*» və s. mənə çalarlarına malikdir. **Dərə** coğrafi termini də mənfi relyef forması bildirir.

Bozqobu dərəsi oronimi adındakı **boz** sözü həmin orografik obyektin torpağının **boz** rəngdə olduğunu bildirir. Oronimiyamızda **qobu** sözünün (termininin) iştirakı ilə **900**-ə qədər coğrafi ad qeydə alınmışdır.

Ağsu, Göyçay, Ucar, Şəmkir rayonlarının ərazilərində də **Bozqobu dərəsi** oronimi vardır...

BÖYÜK BAZI

Azərbaycan oronimiyasında **bazı** termini «*təpəcik*», «*dikdir*», «*mərz*», «*tirə*» və s. mənələrdə işlədilir. Bu terminlə bağlı oronimlərə respublikamızın əsasən düzənlik ərazilərində – Kür-Araz ovalığında rast gəlmək mümkündür. Kürdəmir, Şamaxı, Tovuz, Ordubad inzibati rayonlarında «*su çıxmayan hündür yer*» yerli əhali tərəfindən **bazı** adlandırılır. **Bazı** termini ilə əlaqədar çöl materialları çərçivəsində Azərbaycan ərazisində **650** oronim qeydə alınmışdır.

Böyük bazı oronimi Zərdab rayonunun Sarıqaya kəndi ərazisində qeydə alınıb. Kəndin ərazisində **Kiçik bazı** və **Sarı bazı** coğrafi adları da qeydə alınmışdır. **Böyük bazı** coğrafi adı həmin təpəciyin **böyük**, geniş olması ilə əlaqədar olaraq belə adlanmışdır. Bu tipli oronimlərə nümunə olaraq **Axtaçı bazısı** (Ağsu rayonu), **Yoğun bazı** (İmişli rayonu), **Bərgüşad bazısı** (Ucar rayonu), **Boz bazı** (Sabirabad rayonu), **Şaban ölən bazı** (Göyçay rayonu), **Məmmədəkən bazı** (Saatlı rayonu) və başqalarını göstərmək olar.

İmişli rayonunun Qaralar, Göyçay rayonunun Qızılağac və Saatlı rayonunun Qaracalar kəndləri ərazilərində də **Böyük bazı** oronimi qeydə alınıb...

BÖYÜK DƏKKƏ KƏNDİ

Böyük Dəkkə kəndi Zərdab rayonunda, İsaqbaği kənd inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 7 kilometr şərqdə, Kür çayı sahilində, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 381 (1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə) nəfərdir. Əhali əsasən taxılçılıq, heyvandarlıq, baramaçılıq, balıqçılıq, bostançılıqla məşğul olur. Kəndin 80 təsərrüfatı var. Yaşayış məntəqəsində məktəb, kitabxana, və s. vardır. Böyük Dəkkədə *qəhrəmanlılar*, *hacıəsədliilər*, *məmmədliilər*, *cəfərlilər*, *əhədlilər* adlı nəsil, tayfa və tirələr yaşayır.

Böyük Dəkkə oykoniminin əsasını təşkil edən **dəkkə** sözü dilimizdə «*oba*, *oymaq*» mənasında işlədilir. Bu kəndi vaxtilə **Hacıəsədli** nəslinə mənsub olan ailələr salmışlar. Yaşayış məntəqəsi **böyük** olmasına görə **Bala Dəkkə** (hazırda Təzəkəndlə birləşdiyinə görə kənd ləğv olunmuşdur) kəndindən fərqləndirilmək üçün belə adlandırılmışdır. **Böyük Dəkkə** oykonimi «*Böyük oba*, *oymaq*» mənasındadır.

Tarixi sənədlərdən aydın olur ki, XIX əsrin sonlarında Böyük Dəkkə 25 evli kənddən ibarət imiş. Burada 138 nəfər əhali yaşamışdır. Onların 3,5 desyatin heyətyanı sahəsi, 5,5 desyatin çəkiliyi, 11 iribuynuzlu iş heyvanı, 23 sağmal inəyi və 2 atı olmuşdur. Dəkkəlilər «*daxal*» evlərdə yaşayıb ömür sürürmüşlər. Lap

qədimdən **dəkkəlilər** yaxşı baramaçı və balıqçı sayılmışlar. Qaynaqlardan məlum olur ki, H.B.Zərdabi Dəkkə vətəgəsini bir neçə illiyə icarəyə götürüb. O, ov yerini adətən dəkkəlilərə verərdi...

«Ərəb və fars sözləri lüğəti»ndə **dəkkə** sözü 1) «dağ keçisi», «vəhşi keç»; 2) «səki»; 3) «pəyə, tövlə» anlamı daşıyır. Toponimin «səki» mənası daha ağlabatan görünür. Bəzi araşdırıcılar oykonimi **dik** və ya **dəngə** komponenti ilə bağlayır. Çox güman ki, yaşayış məntəqəsinin adı **Dikkə** kimi yaranmışdır. Toponimin tərkibindəki **Böyük** sözü bu kəndi bir qədər aralı düzənlikdəki **Kiçik Dəkkə** və ya **Dəkkəoba** adlanan kənddən fərqləndirmək üçün oykonimə əlavə edilmişdir...

BURUNLU KƏNDİ

Zərdab rayonunda, rayon mərkəzindən 18 kilometr qərbdə, Kür çayının sahilində, Məlikli kənd inzibati ərazi vahidində, Şirvan düzündə yerləşən kəndlərdən biri **Burunlu** adlanır. Əhalisinin sayı 596 (1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumatlara görə) nəfərdir. Kənd əhalisi əsasən heyvandarlıq, taxılçılıq, pambıqçılıq, baramaçılıqla məşğul olur. Kənddə orta məktəb, klub, kitabxana və s. var. Kəndin təsərrüfatlarının sayı 147-dir. Burunlu yaşayış məntəqəsində *rəhimlilər, usublular, osmanlılar, məmmədilər* və s. adlı nəsil və tiplər məskunlaşmışdır.

Toponimiyada müəyyən təpənin, qayanın sivri bucaq şəklində düzünə tərəf uzanmış hissəsi **burun** adlanır. Bu terminlə bağlı Azərbaycanda 350 coğrafi ad qeydə alınmışdır. Kənd **burunlu** adlı yerdə salındığı üçün belə adlandırılmışdır. Əvvəllər Kür çayı kəndin yerləşdiyi bu ərazilərdən keçirmiş və onun meandr yaratdığı, çox sərt əyildiyi yerə coğrafi mənada **Burunlu** deyilmişdir. Bu səbəbdən də yaşayış məntəqəsi belə adlandırılmışdır. Bu oykonim metaforik cəhətinə görə belə ad almışdır.

Burunlu toponimi ilə bağlı başqa fikirlər də mövcuddur. **Burun** termini «dağın, təpənin düzünə girmiş **burun** formalı hissəsi» anlamındadır. Toponim türk dilində «*irəli çıxan və ya suya doğru uzanan*», «*dağ çıxıntısı*», «*dağın qolu*», «*sıldırımli qaya*» mənə-

arında işlənən **burun** sözünə – **lu** şəkilçisi əlavə etməklə düzəldilmişdir. Oykonim quruluşca düzəltmə toponimidir.

Burunlu kəndini XIX əsrdə **müskürlü** icmasına mənsub olan ailələr burada saldıqına görə yaşayış məntəqəsinin tam adı bir müddət **Burunlu Müskürlüsü** də olmuşdur...

Zəngilan rayonunda da **Burunlu kəndi** var. Vaxtilə Gəncə (Yelizavetpol) quberniyasının Zəngəzur qəzasında (indiki Ermənistanın Sisyan rayonunda) **Burunlu** adlı kənd mövcud olub. 1918-ci ildə həmin kəndin Azərbaycan türklərindən ibarət əhalisi ermənilər tərəfindən qovulmuş və kənd ermənilər tərəfindən dağıdılmışdır. Toponim həmin yerin coğrafi quruluşu – orada dağ **burnunun** olması ilə əlaqədar belə ad almışdır...

CALA

Cilovxanlı kəndi yaxınlığında qeydə alınan oroqrafik obyektlərdən biri **Cala** adlanır. **Cala** sözünün dilimizdə müxtəlif mənə çalarları vardır: «*qarğıllıq*», «*ağaclıq*», «*saxta, düzəltmə*», «*köçmə, ayrı düşmə*», «*cilalı, parıltılı*» və s. Zərdab rayonu ərazisindəki **Cala** toponimi «*qarğıllıq*» anlamındadır. Bu tipli toponimə Ağcabədi rayonu ərazisindəki **Cala** oronimini də nümunə göstərmək olar...

CALĞALIQ

Zərdab rayonu ərazisində qeydə alınan coğrafi adlardan biri də **Calğalığ** adlanır. Toponim «*tutluq*», «*tut bağı*», «*ağaclıq*» mənasındadır. Füzuli, Xocavənd, Oğuz rayonları ərazilərində də **Calğalığ** adlı oronimə rast gəlirik...

CANAVARBOĞAN

Zərdab rayonunun ərazisində qeydə alınan oroqrafik obyektlərdən biri **Canavarboğan** adlanır. Toponim **canavar** və **boğan**

sözlərindən ibarət olub, həmin ərazidə bir şəxs tərəfindən **canavarın boğulması** ilə bağlı olaraq belə adlandırılmışdır. Tərkibində çöl heyvan adlarını əks etdirən oronimlərə Azərbaycanın digər rayonlarının ərazilərində də rast gəlirik...

CEYRANLI MEŞƏ

Ceyranlı meşə orografik obyektı Bəyimli və Dəli Quşçu yaşayış məntəqələri arasında qeydə alınmışdır. XX əsrin ortalarına qədər bu yerlərdə çoxlu sayda **ceyran** olmuşdur. Respublikamızın ərazisində çoxlu sayda **ceyran** çöl heyvanı adı və müxtəlif orografik terminlərdən düzələn zoonimik oronimlər vardır. Hazırda **ceyran** ovlanması qəti qadağandır. Ümumiyyətlə, indi bu heyvan Göyçay yaşayışında və Şirvan dövlət qoruğunda mühafizə olunur...

Ceyran heyvan adı ilə bağlı oronimlərə nümunə olaraq **Ceyrandağ** (İsmayilli rayonu), **Ceyrandərə** (Şəki rayonu), **Ceyran düzü** (Göyçay və Zəngilan rayonları), **Ceyran çölü** (Göygöl, Xocavənd, Qax, Şamaxı rayonları), **Ceyran örüşü** (Neftçala rayonu, Ərəb Qardaşbəyli kəndi) və başqalarını göstərə bilərik...

CILĞADƏRƏ

Rayon ərazisində qeydə alınan orografik obyektlərdən biri **Cılğadərə** adlanır. **Cılğa (cülüə)** termini «*quru dərə*» mənasındadır. **Cılğadərə** toponimi «*quru dərə çökəkliyi*» anlamındadır. **Dərə** sözü mənfi relyef forması bildiren coğrafi termdir. Azərbaycan oronimiyasında **dərə** termini ilə əlaqədar çöl materialları içərisində **30.000** coğrafi ad toplanmışdır. Təvazökarlıqdan uzaq da olsa, bildirim ki, bu coğrafi adların **10.000**-ə qədəri mənim tərəfimdən toplanmışdır...

CİLOVXANLI KƏNDİ

Cilovxanlı kəndi Zərdab rayonunda, rayon mərkəzindən 20 kilometr məsafədə, Alicantlı kənd inzibati ərazi vahidində, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 213 (1 yanvar 2008-ci ilə aid olan məlumata görə) nəfərdir. Kənd əhalisi əsasən heyvandarlıq, taxılçılıq, pambıqçılıq, bostançılıqla məşğul olur. Kənddə məktəb, kitabxana və s. var. Kəndin 57 təsərrüfatı vardır.

Bu yaşayış məntəqəsi **Cilovxan** variantında da qeydə alınmışdır. **Cilovxanlı** oykonimi etnotoponimdir. **Cilovxanlı** yaşayış məntəqəsi **muğanlı** tayfasının **cilovxanlı** tiresinin vaxtilə burada məskunlaşması nəticəsində yaranmışdır. Yerli məlumata görə, bu nəsil indiki Salyan rayonu ərazisindən gəlmişdir...

Bu tipli oykonimlərdən biri də Tovuz rayonundakı **Cilovdarlı** kəndidir. Vaxtilə İrəvan quberniyasının Aleksandropol qəzasında **Cilovxan**, **Cilovxanlı** adlı kənd də mövcud olub. XVIII əsrin II yarısında Qarabağda İbrahimxəlil xana məxsus mülklərdən biri **Cilovxan** adlanırdı...

Babək rayonunun Cəhri kəndi ərazisində **Cilovxanlı məhəlləsi** adlı orografik obyekt də qeydə alınıb...

ÇALA YERİ

Keçmiş Lələ Əhmədli yaşayış məntəqəsi, indiki Dəli Quşçu kəndi ərazisində qeydə alınan toponimlərdən biri də **Çala yeri** adlanır. XX əsrin 30-cu illərində – kolxozlaşma dövründə bu ərazilərdə «Misir» növündən olan pambıq becərilmişdir. Sonralar bu **Çala yeri** su altında qalmış, orada - 15 hektarlıq sahədə göl yaranmışdır. **Çala** termini mənfi relyef forması bildirir. Bu **yer** relyef formasına, ərazisinin çökək, **çala** olmasına görə belə adlandırılmışdır. 15 hektarlıq bu ərazidən qazıntı zamanı çoxlu sayda pul sikkələri və s. nümunələr tapılmışdır...

ÇALLI ARXI

Zərdab rayonunun Çallı kəndi ərazisində, rayon mərkəzindən 13 km aralıda qeydə alınan hidronimlərdən biri **Çallı arxi** adlanır. Hidronim **Çallı** sözündən və **arx** hidronimik apelyativindən ibarətdir. **Çallı** sözü eyniadlı kəndin adı ilə bağlıdır. **Arx** kənarı ilə axdığı **Çallı** kəndinin adı ilə əlaqədar olaraq belə adlandırılmışdır.

ÇALLI KƏNDİ

Çallı kəndi Zərdab rayonunda, rayon mərkəzindən 12 kilometr şimalda, Çallı inzibati ərazi vahidində, Ucar-Zərdab avtomobil yolu kənarında, Şirvan düzündə, Kür-Araz ovalığında yerləşir. Kəndin 2307 (1 yanvar 2008-ci ilə aid olan məlumata görə) nəfər əhalisi var. Əhali əsasən taxılçılıq, heyvandarlıq, pambıqçılıqla məşğul olur. Kənddə orta məktəb, klub, kitabxana, xəstəxana, məcid, dəyirman, uşaq bağçası, rabitə şöbəsi var. Kəndin cəmi təsərrüfatlarının sayı 637-dir. Çallı yaşayış məntəqəsində *qasımlı, dəlləkli, seyidağalı, camışyeyənlər, əzimlilər, seyidnağıllılar, şamillilər* adlı nəsil və türələr yaşayır.

Çallı yaşayış məntəqəsini *seyidəhmədli, seyidnağılı, şamarlı* nəsilərinə mənsub olan ailələr boz küdri sahədə salmış, sonralar onlar indiki ərazidə məskunlaşmışlar...

Çallı toponiminin əsasını **çal** komponenti təşkil edir. **Çal** sözü türk dillərində «*təpə*», «*çaydaşı*», «*daş*» və rəng bildirən «*açıq boz*», «*tünd boz*», «*boz*» mənalarında işlədilir. Bu sözün «*ağarmağa başlamış*», «*dən düşmüş*», «*bitkisi az olan və ya olmayan*» anlamları da məlumdur. **Çallı** sözünün «*kiçik meşə*», «*yamac*» mənaları vardır. Toponimin tərkibindəki **-li** sözdüzəldici şəkilçisi mənsubluq ifadə edir.

Yerli məlumata görə, bu yaşayış məntəqəsi əvvəllər **Çal piri** («*dağ döşündə olan piri*»), indi isə **Çallı piri** adlanan müqəddəs yerin yaxınlığında salındığı üçün belə adlanmışdır. Çox güman ki, **Çallı** oykonimi Azərbaycan toponimiyasında «*bozqırılmış*,

landşaftı pozulmuş yer» mənasında işlənən **çallıq** sözünün sonundakı samitin düşməsi ilə yaranmışdır.

Azərbaycanda – Xocavənd rayonu ərazisində **Çallıgöl**, Dəvəçi rayonunun ərazisində isə **Çallıq** adlanan orografik obyekt mövcuddur. 1590-cı ilə aid olan tarixi mənbəyə görə, vaxtilə Rəvan əyalətinin Vedı nahiyəsində də **Çallı (Çaklı)** adlı kənd mövcud olub...

ÇALLI PİRİ

Dini etiqadla bağlı sitayiş yeri adətən **pir** adlanır. Bəzi **pir** və ziyarətgahlar əhali tərəfindən müqəddəs tutulur. Azərbaycanın bəzi ərazilərində tərifiqet başçılarının, din xadimlərinin qəbir və türbələri **pir** hesab olunur və bəzən onlara nəzirilər də verirlər...

Pir sözünün dilimizdə «*ulu*», «*qoca*», «*müdrük*» mənaları da var. Bu söz fars dilində «*nurani qoca*», «*müqəddəs şəxs*», «*dini icmanın başçısı*» deməkdir. **Pir** sözü ilə bağlı Azərbaycanda **40-a** qədər yaşayış məntəqəsi var. **Çallı piri** oronimi **Çallı kəndi** ərazisində (kəndin 5 kilometrliyində) qeydə alındığı üçün belə adlanmışdır.

Əlavə məlumat üçün bax: **Çallı kəndi**.

ÇALLIGÖL

Zərdab rayonunun Çallı kəndi ərazisində qeydə alınan hidronimlərdən biri **Çallıgöl** adlanır. Bu **göl** yerləşdiyi ərazinin adı ilə əlaqədar, həm də landşafta uyğun olaraq **Çallıgöl** adlandırılmışdır. Xocavənd rayonunun ərazisində də **Çallıgöl** adına rast gəlirik...

ÇAQQAL DƏRƏSİ

Zərdab rayonunun Alicanlı kəndi ərazisində qeydə alınmış oronimlərdən biri **Çaqqal dərəsi** adlanır. Oronim **çaqqal** heyvan

adından, **dərə** mənfi relyef forması bildiren coğrafi terminindən və mənsubluq ifadə edən **-si** şəkilçisindən ibarətdir. **Çaqqal** – itlər fəsiləsindən olan yırtıcı məməli heyvandır. Azərbaycan ərazisində ona əsasən aran düzənliklərin sıx cəngəlliklərində, bəzən də səhra və dağətəyi ərazilərdə rast gəlmək mümkündür.

Respublikamızın ərazisində çöl heyvan adları və oroqrafik terminlərdən düzəlmiş çoxlu sayda oronimlər mövcuddur. **Çaqqal** çöl heyvanının adı ilə əlaqədar olaraq Azərbaycanda aşağıdakı coğrafi adlar qeydə alınmışdır: **Çaqqal qobusu** (Ağcabədi, Ağsu, Göygöl rayonları), **Çaqqallı dərə** (Ağsu, Oğuz, Göygöl, Şəki rayonları), **Çaqqalı düz** (Qəbələ rayonu, Çuxur Qəbələ kəndi), **Çaqqallı təpə** (Beyləqan, Göygöl, Yevlax rayonları) və s.

ÇAYIRLIQ

Yarməmmədbağı kəndi ərazisində qeydə alınan oroqrafik obyektlərdən biri **Çayırılıq** adlanır. Oronim **çayır** sözündən və **-lıq** şəkilçisindən ibarətdir. **Çayırılıq** toponimi «*çayır otu bitən yer*» mənasındadır. **Çayır** – bataqlıqlarda, rütubətli yerlərdə bitən əlaq otudur. Taxıllar fəsiləsindən olan bu bitki cinsinin yarpaqları xətvəri, çiçək qrupu budaqçılıqdır. Tapdanmaya və biçilməyə davamlı **barmaqvarı çayır (Bermudotu)** qiymətli yem bitkisi sürünən yeraltı zoğları olan otur...

ÇAYÜSTÜ BAZI

Çayüstü bazı oronimi Zərdab rayonunun Çallı kəndi yaxınlığında qeydə alınmışdır. **Bazi** termini oronimiyada «*təpəcik, dikdir, tirə*» və s. mənələrdə işlədilir. Göyçay rayonunun Qızılağac kəndi ərazisində də **Çayüstü bazı** oronimi qeydə alınmışdır. Çöl materialları içərisində oronimiyamızda 650-ə qədər **bazı** termini ilə əlaqədar oronimlər yaranmışdır. **Bazi** termininin iştirakı ilə yaranan

oronimlərə düzənlik zonalarda (Kür-Araz ovalığında) daha çox təsadüf edilir...

ÇÖLÖYLÜ

Əlvənd kəndi ərazisində qeydə alınan oroqrafik adlardan biri **Çölöylü** adlanır. Bu coğrafi ad kəndin mərkəzindən bir qədər **çöl** tərəfdə qeydə alındığı üçün yerli əhali arasında belə adlandırılmışdır...

DƏKKƏ GÖLÜ

Vaxtilə Böyük Dəkkə kəndi yaxınlığında qeydə alınmış hidronim **Dəkkə gölü** adlanmışdır. **Göl** kəndin arxasında yerləşirdi. İndi həmin gölün qurumuş çökəkliyi qalmaqdadır. Yerli əhalinin mənə söylədiklərinə görə, bu göl XX əsrin ortalarında mövcud olmuşdur. Göl **Dəkkə** kəndinin adı ilə əlaqədar olaraq belə ad almışdır.

Əlavə məlumat üçün bax: **Böyük Dəkkə kəndi** və **Dəkkəoba kəndi...**

DƏKKƏOBA KƏNDİ

Dəkkəoba kəndi Zərdab rayonunda, Dəkkəoba kənd inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 5 kilometr, şərqdə, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 1231 (1 yanvar 2008-ci ilə aid olan məlumata görə) nəfərdir. Əhali əsasən heyvandarlıq, taxılçılıq, pambıqçılıqla məşğul olur. Kənddə orta məktəb, kitabxana, uşaq bağçası, tibb məntəqəsi, məscid və s. var. Kəndin 317 təsərrüfatı var. Yaşayış məntəqəsində *qarabağlı dəstəsi, daşdıllar, isalılar, mahmudlular, eyvazlılar, dəkkəlilər, kərbəlayı səfəralılar* adlı nəsil və tirələr məskunlaşmışdır.

Dəkkəoba oykonimi **Dəkkə** və **oba** sözlərindən ibarətdir. **Dəkkə** sözü «*oba, oymaq*», «*kənd adı*» anlamındadır. **Dək/dek** komponenti «*onuncu*» anlamında da işlədilir. Toponim «*Dəkkə kəndinin obası*», «*Dəkkə kəndinin onuncu obası*», «*dəkkəlilərə məxsus oba*» mənasındadır...

Dəkkəoba yaşayış məntəqəsi XVIII-XIX əsrlərdə indiki Böyük Dəkkə kəndindən ayrılıb gəlmiş bəzi ailələrin burada məskunlaşması nəticəsində yaranmışdır. Kəndin digər adı **Kiçik Dəkkə, Məscidli oba** olmuşdur. Kəndin əvvəlki adı **Məcidoba** olub...

Maldar icma üzvlərinin müvəqqəti birliyinə adətən **oba** deyirlər. Obalar maldarlıq təsərrüfatının yaylağa və qışlağa köçməsi ilə əlaqədar yaradılırdı. Azərbaycanda adının tərkibində **oba** sözü olan **92** yaşayış məntəqəsi qeydə alınıb...

«*Oba, oymaq*» anlamında olan **dəkkə** sözü Benqaliyanın (Banqladeşin) ən qədim şəhərlərindən biri və onun paytaxtı olan **Dakka (Dəkkə)** şəhərinin adında da qorunub saxlanmışdır.

DƏLİ QUŞÇU KƏNDİ

Dəli Quşçu kəndi Zərdab rayonunda, Dəli Quşçu inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 3 kilometr şərqdə, Zərdab-Ucar şose yolundan və Kür çayından 3 kilometr aralıda, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan məlumata görə 1288 nəfərdir. Əhali əsasən heyvandarlıq, taxılçılıq, pambıqçılıq və baramaçılıqla məşğul olur. Kənddə orta məktəb, klub, kitabxana, mədəniyyət evi, kinoqurğu, tibb məntəqəsi, rabitə şöbəsi, uşaq bağçası və s. var. Yaşayış məntəqəsinin 334 təsərrüfatı vardır. Kənddə *tərəkəmələr, lələhmədlilər, dəngələr, hapıtlılar, orta dəstə – ağasədrililər, başmaqllılar* və s. adlı tayfa, nəsil və tirələr yaşayır.

Yaşayış məntəqəsinə **Dəli Quşçu** adı XX əsrin 20-ci illərində verilmişdir. O zamana qədər kəndin adı sənəd və materiallarda **Lələhmədli** kimi göstərilir. **Lələ Əhməd** XVI əsrdə yaşamış və dövrü-

nün görkəmli nüfuz sahiblərindən biri olmuşdur. Onun Xanməmməd, Hüseyn, Nəcəfəli, Hacı, Vəli və Mehdi adlı övladları olub...

Dəli Quşçu kəndi **quşçu** tayfasının **dəli quşçu** qoluna, tirəsinə mənsub olan ailələr tərəfindən salınmışdır. Elə bu səbəbdən də kənd **dəliquşçu** tirəsinə mənsub olan ailələrin adı ilə əlaqədar belə adlandırılmışdır. Hazırda kəndin məhəllələrindən biri **Dəliquşçu dəngəsi** («*məhəllə*» mənasında) adlanır. Oykonimin tərkibindəki **dəli** sözü «*coşqun*», «*igid*» mənasındadır. Mənbələrdə **dəli/tele** tayfasının da adı çəkilir. **Dəli** etnonimi **tele** formasında (fonetik dəyişikliklərlə) qədim türk tayfasının adıdır. **Dəli Quşçu** oykonimi etnotoponimdir.

Quşçu etnonimi ilə bağlı Azərbaycanda çoxlu sayda coğrafi adlar mövcuddur. Ümumiyyətlə, **quşçuların** yayılma arealları çox genişdir. **Quşçu** etnonimi ilə bağlı toponimlər **quş** etnonimindən formalaşan etnotoponimdir. Məlumdur ki, XIX əsrdə Qafqazda **quş** komponenti ilə bağlı **40**-a qədər toponim qeydə alınıb. **Quşçu** etnoniminə türkdilli xalqların yaşadığı ərazilərdə rast gəlikir.

Quşçu tayfaları qara hunlara - **quşanlara** aid olan türkdilli bir qəbilədir. Türkdilli **quşçu** tayfaları ilə əlaqədar toponimlərin hələ erkən orta əsrlərdə meydana çıxması güman olunur. Tarixi mənbələrə görə **quşçu** tayfası Cənubi Qafqazda hələ III-IV əsrlərdə yaşamışdır. Tarixi bilgilər *quşçuların* qədim etnik ad olduğunu göstərir.

Tədqiqatçıların bir qismi *quşçuların* qara hunların bir qolu ilə, bəziləri isə sarmat tayfaları arasındakı **quşilər**lə əlaqələndirir. **Quşilər (xuşilər)** – qədim pəhləvi qəbilələrindən birinin adıdır. **Quş (kuç)** – tayfa adından formalaşmış etnotoponimdir. **Quşçu** türk tayfaları Orta Asiyada I-III əsrlərdə **Kuşan çarlığı** yaratmışlar...

Mənbələrin verdiyi tarixi bilgilər *quşçuların* qədim etnik ad olduğunu göstərir. Elxani (Hülakü) hökmdarı Ölçaytu xanın dövründə (1304-1316-cı illər) **quşçu** ulusu qıpçaq tayfa ittifaqına daxil idi. Bir sıra mənbələrə görə, **quşçular** Batı xanın (1224-1256-cı illər) əsas hərbi qüvvələrindən biri olub. Təkudanın (1282-1284-cü illər) və Arqun xanın (1284-1291-ci illər) dövrlərində nüfuzu yüksək olan sərkərdələrin əksəriyyəti **quşçu** tayfalarından idi. **Quşçularla** bağlı sənədlərin birində qeyd olunur ki, Nadirin şah

seçilməsinə razı olmaq istəməyən Ziyadoğlu, Otuziki, Kəbirli, Cavanşir tayfalarının başçıları Xorasana sürgünə yollananda Qazax və Borçalı mahalı Kartli hakimliyinə bəxş edilir. O zaman Kartli hakimliyinə boyun əyməyən **Quşçu** elinin bir qolu siyasi hadisələrlə əlaqədar Qarabağa (Xocavənd, Füzuli, Cəbrayıl, Şuşa rayonları ərazisinə) də gəlmişlər...

XIX əsrin axırlarında Qafqazda qədim türk mənşəli **quş, quşi, quşan, kuşi, xuşi (quşçu)** tayfalarının adı ilə çoxlu sayda yaşayış məntəqələrinin olması məlumdur. **Quşilərin (quşçuların)** Cənubi Qafqaza III əsrdə gəlmələri bir sıra mənbələrdə öz əksini tapıb...

Bəzi tədqiqatçılar **quşçu** sözünün mənasını «*ev quşu bəsləyən*», «*ov quşları mütəxəssisi*», «*körpə və zahırları qoruyan huma quşu*» və s. kimi yozmağa çalışır. **Quşçu (quşan)** tayfaları qədim hunlardan olub, Azərbaycanın köklü sakinləri hesab edilir. **Quşçu** tayfasından tarixən görkəmli mütəxəssislər, fikir sahibləri, ictimai və siyasi xadimlər, dəyərli ziyalılar yetişmişdir.

Mənbələrdə göstərilir ki, e.ə. II-I əsrlərdə Orta Asiyada, onun Toxaristan əyalətində 5 qoldan ibarət bir tayfa ittifaqı yaranmışdır. Çin mənbələrində bu tayfa **Quyşuan** adlanır. **Quyşuan** adı **quşan (Kuşan)** adının təhrif formasıdır. Hunlar tərəfindən məğlub edilərək qərbə sıxışdırılaraq tayfalar Çin mənbələrində **yueçci** adı ilə qeyd olunmuşdur. **Yueçci** sözü **Quşi (Quşan, Kuşan)** tayfa adının Çin dilində yazılışdır.

Türküstanın şərqində indiki Turfan şəhərinin yerləşdiyi vilayət bir zamanlar **Quşi** adlanırdı. N.V.Piqulevskaya görə, **kuşanlar** özlərini **kuşi** adlandırdı. Müəyyən tarixi hadisələrlə əlaqədar olaraq **kuşilərin (quşçuların)** müəyyən hissəsi sonralar Cənubi Qafqaza gəlmişdilər. M.H.Baharlı belə hesab edir ki, **quşçular** (müəllif onları *qarahunlar* adlandırmışdır) buraya 227-ci ildə gəlmişlər...

Vaxtilə İrəvan xanlığının Dərələyəz, Sürməli mahallarında və İrəvan quberniyasının Eçmiadzin qəzasında **Quşi, Quşçu** adlı kəndlər də mövcud olub. **Quşçu (quşan/quşi)** tayfasının adı ilə bağlı Gəncə (Yelizavetpol) quberniyasının Zəngəzur qəzasında,

İrəvan əyalətinin Məzre və Karbi nahiyələrində də **Quşçu kəndi** qeydə alınmışdır...

Quşçu etnonimi ilə bağlı Azərbaycanın Yuxarı Qarabağ ərazisindəki (keçmiş Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti) Xocalı rayonu tabeliyində **Quşçubaba kəndi** var idi. Son onillərdə ermənilər bu kəndin adını da dəyişib **Moşxmhat** qoymuşlar.

Azərbaycanda **quşçu** etnonimi ilə bağlı Goranboy, Cəbrayıl və Şuşa rayonlarında **Quşçular kəndi**, Daşkəsən, Laçın, Yevlax, Şamaxı rayonlarında **Quşçu kəndi**, Kürdəmir və Qəbələ rayonlarında **Quşlar kəndi**, Qazax rayonunda **Quşçu Ayrım kəndi**, Daşkəsən rayonunda **Quşçu Körpüsü qəsəbəsi**, Göygöl (Xanlar) rayonunda **Quşçu Goran kəndi**, Zərdab rayonunda **Dəli Quşçu kəndi**, Tovuz rayonunda **Aşağı Quşçu kəndi**, Dondar **Quşçu kəndi**, Dəvəçi rayonunda **Dağ Quşçu, Köhnə Quşçu, Çöl Quşçu** kəndləri və digər oykonimlər qeydə alınmışdır...

DƏRİNAXMAZ GÖLÜ

Zərdab rayonunun ərazisində qeydə alınan hidronimlərdən biri **Dərinaxmaz gölü** adlanır. Gölün adı bəzi mənbələrdə səhvən **Dərinaxmaz** variantında da qeydə alınıb. Tədqiqatçılar **Dərinaxmaz** hidronimini **dərin** və **axmaz** komponentlərinə ayırırlar. **Axmaz** termini «*axarsız göl*» anlamındadır. Hidronim «*dərin göl, gölməçə*» mənasını ifadə edir.

DƏRVIŞ YERİ

Zərdab rayonunun ərazisində, rayon mərkəzindən 30 km qərbdə, Bıçaqçı və Seyidlər kəndləri yaxınlığında, Kür çayının sahilində qeydə alınan coğrafi adlardan biri **Dərviş yeri** orografik obyektidir. Vaxtilə burada **dərvişlər** olduğu üçün bu yer **Dərviş yeri** adlandırılmışdır. Tarixdən məlumdur ki, **Dərvişlər** adlı etnonim də vardır.

Dərviş fars sözü olub, «*sərgərdan ruhani*», «*yoxsul*», «*dilənçi*», «*musəlman mistiki*», «*Sufi təriqətindən birinə mənsub olan adam*» mənalarındadır. *Dərvişlik* təliminin əsasını mistik ekstaz yolu ilə insanın Allahla şəxsi ünsiyyət tapması ideyası təşkil edir. **Dərvişlər** Pakistan, Hindistan, İran, İndoneziya və bir sıra Afrika ölkələrində mövcuddurlar. XX əsrə qədər Azərbaycanda da **dərvişlər** olmuşdur...

DƏVƏ ÇÖKƏYİ, DƏVƏ ÖLƏN

Respublikamızın ərazisində **dəvə** heyvan adını özündə əks etdirən çoxlu sayda toponimlər vardır. Onlardan biri də Zərdab rayonunun Bəyimli qəsəbəsi ərazisində qeydə alınmış **Dəvə çökəyi** orografik obyektidir. Oronim **dəvə** və **çökək** sözlərindən yaranmışdır. **Çökək** termini mənfi relyef forması bildirir.

Tarixi araşdırmalara görə, **dəvələrdən** minik və yük heyvanı kimi Cənubi Qafqazda miladdan öncə II minilliyin 2-ci yarısından istifadə olunmuşdur. Azərbaycanda isə eramızdan əvvəl I minilliyin yarısından dəvələrdən istifadə edilmişdir...

Azərbaycanda **dəvə** heyvan adı ilə bağlı oronimlərə **Dəvə ölən** (*Zərdab rayonu, Dəkkəoba kəndi*), **Dəvə daşı**, **Dəvə çuxuru** (Goranboy rayonu), **Dəvəbatan dəre** (Cəbrayıl rayonu), **Dəvədəş dəresi** (Daşkəsən rayonu), **Dəvə dəresi** (Qubadlı, Şuşa rayonları), **Dəvə yolu** (Qubadlı, Zəngilan rayonları), **Dəvə təpəsi** (Ağsu, Yevlax, Göyçay, Şamaxı rayonları), **Dəvə güneyi** (Zəngilan rayonu), **Dəvəuçan dəre** (Kəlbəcər, Laçın rayonları) və başqalarını göstərmək olar...

DƏYƏ YERİ

Əlvənd kəndi yaxınlığında qeydə alınmış coğrafi adlardan biri **Dəyə yeri** adlanır. **Dəyə** termini «*yonulmamış ağacdən, daşdan tikilən bir gözlü dam*» və ya «*keçə alaçıq*» anlamı ifadə edir. **Dəyə**

yeri toponimi «*bir gözlü keçə alaçıqlı sahə*» mənasındadır. **Dəyə** sözü ilə bağlı Azərbaycan oronimiyasında çoxlu sayda coğrafi ad qeydə alınmışdır...

DÖRDYOL

Zərdab şəhəri ərazisində, şəhər mərkəzindən 2 km şimalda qeydə alınan orografik obyektlərdən biri **Dördyol** adlanır. Oronim **dörd** və **yol** sözlərindən ibarətdir. Buradan **dörd** müxtəlif istiqamətə – 1) şəhər mərkəzi; 2) Ucar rayonu; 3) Ağcabədi rayonu; 4) Mollakənd (Kürdəmir rayonu) tərəflərə yol keçdiyi üçün oronim belə ad almışdır. Azərbaycan ərazisində bu tipli coğrafi adlara çox yerdə rast gəlmək olur...

DÖYLƏR MEŞƏSİ, DÖYLƏR YERİ

Zərdab rayonu ərazisində qeydə alınan və böyük maraq kəsb edən orografik obyektlərdən biri də **Döylər meşəsi** və ya **Döylər yeri** adlanır. Toponim qədim hun türk tayfa birliyinə daxil olan **dəli** (*tele*) etnoniminə cəmlik ifadə edən – **lər** şəkilçisinin artırılması əsasında əmələ gəlmişdir. Toponim azacıq təhrifə uğrayıb. Əslində **Dəllər** olmalıdır. **Otuziki** tayfasının **Dəllər** adlı oymağı da olmuşdur. Bu oymaq vaxtilə Bayat torpağında, Həsənəkən çayının kənarında qışlayır, əkinçiliklə məşğul olurdular.

Tele tayfası əvvəllər Mərkəzi Asiyanın şərq hissəsində yaşamışdır. Onlar V əsrdə Şimali Cənqariyada, Sələng çayı hövzəsində və Balxaş gölü ərazisində yaşamışlar. V əsrdən başlayaraq onlar 100 000 alaçıqdan ibarət tayfa kimi İrtiş çayını keçib qərbə tərəf irəliləmiş və dövlət yaratmışlar. VII-VIII əsrlərdə onlar **Tokuz-Oğuz** adı ilə məşhur olmuşlar...

DUZ PİRİ

Gəndəbil kəndi ərazisində qeydə alınan oroqrafik obyektlərdən biri **Duz piri** adlanır. Yerli sakinlər mənə məlumat verdilər ki, dədə-babalarımız boş düzdəki bu yaşıllığı, sıx yulğunluğu qəsdən belə adlandırbılar ki, buranı ayrı-ayrı adamlar yandırıb məhv etməsinlər. Bu yerləri, yaşıllığı müqəddəs **pir**, tapınaq yeri kimi məhz bu yolla qoruyub saxlamaq mümkün olmuşdur.

Pir ocaq kultu Azərbaycanca çox qədim çağlara gedib çıxır. **Pir** termini hələ bütperəstlik dövründən məlumdur. Əhalinin müqəddəs hesab etdiyi **pirilər** sonralar ziyarətqaha çevrilib. Orada kəsilmiş qurbanlar qutsal sayılıb. Bura müxtəlif adda nəzirələr gətirilib. **Pir** sözünün farsca «*müqəddəs*», «*nurani qoca*», «*dini icmanın rəhbəri*» anlamları vardır. Hazırda Azərbaycanda adının tərkibində **pir** komponenti iştirak edən **39** yaşayış məntəqəsi (oykonim) və yüzlərlə oronim vardır...

DUZLU QOBU

Gödəkqobu kəndinin yaxınlığında, Əflanın ferması deyilən ərazidə qeydə alınan oronimlərdən biri **Duzlu qobu** adlanır. Toponim **duz** və **qobu** sözlərindən, eləcə də **-lu** şəkilçisindən ibarətdir. Azərbaycan dilində və onun dialektlərində **qobu** sözü «*çökəklik*», «*çuxur yer*», «*qurumuş çay yatağı*», «*su axan dərə*» və s. mənalarda işlədilir. Bir sıra araşdırıcılar **qobu** sözünün moŋqol mənşəli söz olduğunu və «*susuz yer*», «*quru dərə*» anlamı ifadə etdiyini göstərirlər. Azərbaycan ərazisində adının tərkibində **qobu** termininin iştirak etdiyi yüzlərlə toponim qeydə alınmışdır.

ELLƏR MEŞƏSİ

Zərdab rayonunun Gəndəbil kəndi ərazisində qeydə alınan oroqrafik obyektlərdən biri **Ellər meşəsi** adlanır. Bu dilbər güşədə

yerləşən **meşə** əsasən söyüd, qovaq və yulğundan ibarətdir. Yerli məlumata görə vaxtilə bu **meşə** yaxın ərazilərdə yaşayan **ellərin**, nəsilərin isti aylarda düşərgə, istirahət yeri olmuşdur. Ona görə də toponim belə adlandırılmışdır...

EYVAZLILAR MEŞƏSİ

İsaqbağı kəndi ərazisində qeydə alınan oroqrafik obyektlərdən biri **Eyvazlılar meşəsi** adlanır. Bu meşənin ərazisi 100 hektardan çox sahəni əhatə edir. **Meşə** əsasən çəkilliklərdən ibarətdir. Toponim **Eyvaz** və **meşə** sözlərindən, eləcə də, sözdüzəldici **-li**, cəmlik bildiren **-lər** və mənsubluq ifadə edən **-si** şəkilçilərindən ibarətdir. **Eyvaz** şəxs adıdır. **Eyvazlılar meşəsi** oronimi patronimik toponimdir. Azərbaycanın digər rayonlarında da bu tipli coğrafi adlara rast gəlirik...

ƏFLANIN FERMASI

Zərdab rayonunun Ködəkqobu kəndi ərazisində qeydə alınmış oroqrafik obyektlərdən biri **Əflanın ferması** adlanır. Oronim **Əflan** şəxs adından, **ferma** sözündən və yiyəlik hal şəkilçisi olan **-in**, eləcə də mənsubluq ifadə edən **-si** şəkilçisindən ibarət olub, «*Əflana məxsus olan ferma*» anlamındadır. Bu tipli toponimlərə Azərbaycanın demək olar ki, bütün bölgələrində rast gəlmək mümkündür...

ƏLİBƏYLİ KƏNDİ

Əlibəyli kəndi (bəzi sənədlərdə adı **Alıbəyli** kimi də çəkilir) Zərdab rayonunda, Əlibəyli kənd inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 3 kilometr cənub-qərbdə, Kür çayının sahilində, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid

olan statistik məlumatlara görə 922 nəfərdir. Əhali əsasən heyvandarlıq, taxılçılıq, pambıqçılıqla məşğul olur. Kənddə orta məktəb, kitabxana, uşaq bağçası, tibb məntəqəsi, məscid və s. var. Kəndin təsərrüfatlarının sayı 235-dir. Əlibəyli kəndində *sadıqlılar, rəsullular, umarlılar* adlı nəsil və tirələr yaşayırlar.

Əlibəyli oykonimi **Əli bəy** şəxs adından və **-li** mənsubluq bildirən şəkilçidən düzələn oykonimləşən etnotoponimdir. Belə oykonimlərə Azərbaycanın bütün bölgələrində rast gəlmək mümkündür. **Əlibəyli** kəndinin əsl adı **Abbas Əlibəyli** (bəzi sənədlərdə **AbbasƏlibəyli** kimi də yazılır) olmuşdur. Yaşayış məntəqəsi **Əlibəyli** nəslinin adı ilə əlaqədar olaraq belə adlandırılmışdır. **Abbas** isə nəslin sonrakı başçısının adıdır.

Əlibəyli oykonimi patronimik toponimdir. Tarixi sənədlərdə göstərilir ki, XIX əsrin ortalarında **Əlibəyli kəndi** 11 evdən ibarət sahibkar kəndi olub (SNMPİ 22). Bu oykonim də əvvəl mülkədar adlarından yaranmış və sonralar etnonim şəklində formalaşmış toponimlərdəndir...

Oykonim oğuzların **ulu yörük** tayfasından olan **əlibəyli** etnonimi əsasında əmələ gəlib. Quruluşca sadə toponim olan **Əlibəyli** oykonimi etnotoponimdir.

1887-ci ilə aid olan tarixi mənbəyə görə, **Əlibəyli (Alıbəyli)** kəndində 38 ev və 166 nəfər sakin olmuşdur. İndi Kür çayı sahilı boyu uzanan bu 170 evli kənddə 922 nəfər əhali yaşayır. Kəndin yaxınlığında bir vaxtlar yeri qamışlıq, bataqlıq olmuş **İtqıran, Çarıq çıxardan, Gödəklər, Qarasu** adlı gölməçələr qeydə alınıb...

Əlibəyli oykonimi (etnotoponimi) ilə bağlı Azərbaycanın Qax və Tovuz rayonlarında da **Əlibəyli kəndi** var...

Vaxtilə İrəvan xanlığının Karbibasar mahalında da **Əlibəyli** adlı kənd mövcud olub. XX əsrin əvvəllərinə aid olan tarixi mənbədə kəndin adı Eçmiadzin qəzasında **Alıbeklu** (1590-cı ildən məlumdur) kimi göstərilir. XIX əsrin 70-ci illərində kəndin əhalisi qovulmuş və orada Türkiyədən gəlmə ermənilər yerləşdirilmişdir. 1886-cı ilə aid mənbəyə görə, artıq kəndin əhalisi ermənilər idi. Bu yaşayış məntəqəsinin adı Ermənistan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 4 aprel 1946-cı il tarixli fərmanı ilə dəyişdirilərək (ermənicə)

Atarbekyan adlandırılmışdır. Ermənicə mənbədə 1441-ci ildən məlumdur. Bu yaşayış məntəqəsi Eçmiadzin kilsəsinə məxsus kəndlərdən olmuşdur. **Əlibəyli** yaşayış məntəqəsi XII-XIV əsrlərdə Anadolunun Maraş bölgəsində yaşamış **Ulu Yörük** tayfa birləşməsinin **Əlibəyli** qolunun adındandır. 1728-ci ilə aid tarixi bilgiyə görə, İrəvan əyalətinin Xinzirək nahiyəsində də **Əlibəyli kəndi** mövcud olmuşdur...

ƏLVƏND KƏNDİ

Əlvənd kəndi Zərdab rayonunda, Əlvənd inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 24 kilometr cənub-şərqdə, Zərdab-Köhünlü (Kürdəmir rayonu) şose yolu kənarında, Kür çayının sol sahilində, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumatlara görə 1036 nəfərdir. Əhali əsasən heyvandarlıq, taxılçılıq, pambıqçılıq və baramaçılıqla məşğul olur. Kənddə orta məktəb, kitabxana, klub, xəstəxana, doğum evi, uşaq bağçası, taxta sexi, rabitə şöbəsi, dəyirman, ictimai işə obyektleri, bərbərxana, su nasosu stansiyası və s. var. Böyük İpək yolu vaxtilə kəndin ərazisindən keçirmiş. 1847-ci ildə Şirvan zonasında ilk qənd sexi burada olub. Vaxtilə bu kənddə böyük bazar (Şənbə bazarı) və karvansara olubdur...

Kəndin *şərifli, oruclu, bilağanlı, sovlalılar, əlillər, qarağaclar* adlı tirə və nəsiləri vardır. Kənddə cəmi təsərrüfatların sayı 237-dir.

Əlvənd kəndinin keçmiş adı **Böyük kənd** olub. 1887-ci ilə aid bir sənəddə **Əlvənd** sözünün qarşısında **Böyük kənd** sözləri yazılmışdır. Kənddə qədim Beyləqan şəhəri ətrafında yaşamış **əlvənd** adlı nəsil məskunlaşdığı üçün yaşayış məntəqəsi belə adlanmışdır. Bir sıra tarixi sənədlərdə də göstərilir ki, bu yaşayış məntəqəsi keçmişdə Beyləqan şəhəri ətrafında yaşamış **əlvənd** nəslı tərəfindən salınmışdır.

Azərbaycan toponimiyasında I və II növ ismi söz birləşmələri əsasında formalaşan etnonimik oykonimlərə az da olsa rast gəlirik. **Əlvənd** oykonimi də bu qəbiləndir.

Bəzi tədqiqatçılar **Əlvənd** etnonimini **Əli** şəxs adı və İran dillərində «*nəsil*», «*oğlu*» anlamlarını ifadə edən **vənd** sözləri ilə əlaqələndirirlər. Bu anlamda **Əlvənd** toponimini «*Əli nəsl*», «*Əlinin nəslindən olanlar*» mənasında izah etmək mümkündür...

Yerli məlumata görə, kəndin ilk sakinləri Uzun Həsənin nəvəsi, Ağqoyunlu hökmdarı Əlvənd Mirzənin nəslindən törəyənlərdir. Yusif Mirzənin oğlu **Əlvənd Mirzə** Gödək Əhmədın ölümündən sonra 1498-ci ildə özünü Təbrizdə hökmdar elan etmişdir. Bu məntiqə əsaslanaraq, deyə bilərik ki, 1765-1768-ci illərdə özünü Şamaxının və bütün Şirvanın xanı elan etmiş, qubalı Fətəli xan tərəfindən gözləri çıxarılan, Qarabağa qaçaraq özünü 1774-cü ildə yenidən Şirvan xanı elan edən və 1785-ci ildə yenidən Fətəli xan tərəfindən əsir götürülərək bir il sonra Bakıda öldürülən Ağası xan Əlvənddən imiş...

A.A.Bakıxanov özünün «Gülüستانی-İrəm» əsərində Əlvəndin adını çəkir və yazır ki, 1775-ci ildə «Ağası xan da Əlvənddə oturub, bütün Şirvana hökmdar oldu».

Əlvənd kəndindəki məhəllələrdən və orada yaşayan nəsilərdən biri **biləğanlı** adlanır. Görünür, bu da XIII əsrdə monqollar tərəfindən dağıdılaraq məhv edilmiş qədim **Beyləqan** (hazırda bu şəhərin xarabalığı Mil düzündə, indiki Beyləqan rayonunun Kəbirli kəndi yaxınlığındakı Öranqala adlanır) şəhərindən çıxmış ailələrlə əlaqədardır. Çox güman ki, XIII əsrdə monqollar tərəfindən sıxışdırılan beyləqanlılar gəlib Kür çayı sahilindəki bu kənddə məskən salmışlar...

XVIII əsrə aid olan tarixi bir sənəddə Əlvəndin haqqında ipək istehsalında, ticarətdə, gəmiçilikdə müəyyən rolunu oynayan bir yer kimi danışılır. Çünki bu vaxt Əlvənddə ipək emal edən emalatxana, gəmi dayanacağı, karvansaralar, ticarət binaları, Qarabağ ərazisi ilə əlaqə saxlamaq üçün bərə və s. vardı. Əlvənddəki **Şanbə bazarına** qonşu Ağcabədi, Zərdab, Göyçay, İmişli, Ucar rayonlarından alverə gələrdilər. Bu yerlərin kənd təsərrüfatı məhsulları Əlvənddə toplanar və buradan gəmilərlə müxtəlif yerlərə daşınardı...

Yerli məlumata görə, Əlvənddə vaxtilə indiki Kürdəmir rayonunun Sovla kəndindən köçüb gəlmiş ailələr də məskunlaşmışlar. XX əsrin 48-ci ilində Qərbi Azərbaycanın (Ermənistan) Abaran

rayonunun Kirəşli kəndindən köçüb gəlmiş 35 ailə də burada məskən salmışlar. Onların bəzisi indi də Əlvənddə yaşamaqdadır.

Əlvənd kəndi Zərdab rayonunun ən qədim tarixə malik olan kəndlərindədir. Tarixi sənədlərdən aydın olur ki, artıq son orta əsrlərdə burada **Əlvənd** adlı kənd var idi...

Əlvənddəki bazar Şərqi ən böyük bazarlarından biri olmuşdur. Bir sıra tarixi sənəd və materiallardan aydın olur ki, Nizami Gəncəvi ilə Atabəy Qızıl Arslan bu kəndin ərazisində görüşmüşlər. Şərqdə ilk ipək, biyan kökü və qənd istehsal edən kустar səxlər bu kənddə açılmışdır...

H.B.Zərdabi 1893-cü ildə yazırdı ki, XIX əsrin 60-cı illərində Moskvada yaşayan Şamaxı sakinləri Qədir ağa və Hacı Abdurəhman qardaşları hər biri 100 vedrəyə qədər su tutan 30-a yaxın çuqun qazan alıb gətirərək onları Əlvənd kəndində qurduurlar və biyan kökü şiresi istehsal etməyə başlayırlar. Sonralar bir nəfər alman Ucar yaxınlığındakı Qarabörk kəndində Əlvənddəki kimi biyan kökü şiresi hazırlamışdır...

Deyənlərə görə, II cahan savaşı dönməndə – 25 avqust 1941-ci il tarixdə bir alman təyyarəsi Əlvənd yaşayış məntəqəsi üzərində uçaraq dövrə vurmuş və bu zaman kəndin ərazisinə bomba atmışdır. Həmin dağıdıcı bomba kəndin taxıl zəmisinə düşmüş və xoş bir təsadüfdən partlamamışdır. Mənə kəndin yerli əhalisi məlumat verdi ki, həmin bomba hazırda Zərdab rayon tarix-diyarşünaslıq muzeyində eksponat kimi nümayiş etdirilməkdədir...

Masallı rayonundakı **Alvadı** adlı kəndin və çayın əsil adı **Əlvənd** adı ilə əlaqədardır.

Həmədan yaxınlığında **Əlvənd** adlı dağ da vardır...

ƏRƏŞ QƏZASI

Çarizmin Qafqazda inzibati islahatına əsasən 1873-cü ildə Yelizavetpol quberniyasının tərkibində yaradılmış qəzalardan biri **Ərəş** adlanırdı. **Zərdab rayonunun** bir hissəsinin də əhatə etdiyi **Ərəş qəzası** şimaldan Nuxa (Şəki), şərqdən Göyçay, cənub-

ƏSKİKÜR

Zərdab rayonu ərazisində Kür çayı sahilində qeydə alınan orografik obyektlərdən biri **Əskikür** adlanır. Vaxtilə kəngərililərin tərkibinə daxil olan Azərbaycan tayfalarından biri – **qaradolaqlar** XIX əsrin sonlarında və XX əsrin əvvəllərində bu ərazidə məskunlaşmışlar. Məlumdur ki, Qarabağın xanı Mehdiqulu xan **1820**-ci ildə İrəvandan gətirdiyi bəzi qaradolaqları məşhur tarixçi Mirzə Adıgözəl bəyə bağışlamışdı. Bəzi tarixi sənədlərdə göstərilir ki, **18** ailədən ibarət olan qaradolaqlar indiki **Əskikür** və Küratan adlanan ərazilərdə yerləşdirilmişdir...

Əskikür toponimi **əski** və **Kür** sözlərindən ibarət olub, «*əvvəlki Kür*» anlamını ifadə edir.

Əlavə məlumat üçün bax: **Kür çayı**.

ƏSROV

Lələağacı kəndi ərazisində qeydə alınan orografik obyektlərdən biri də **Əsrov** coğrafi adıdır. Azərbaycan xalq coğrafiya terminləri lüğətində **əsrov** sözünün mənə çaları «*xırdə su qollarının birləşməsi nəticəsində çay yatağında əmələ gələn birgə axın*» ifadəsinə uyğun gəlir. Bu tipli toponimlərə Azərbaycanın digər ərazilərində də rast gəlinir...

ƏYRİÇALA

Zərdab rayonunun Gödəkqobu kəndinin ərazisində qeydə alınan orografik obyektlərdən biri **Əyriçala** adlanır. Coğrafi adın tərkibindəki **çala** termini mənfi relyef forması bildirir. Həmin **çala** (çökəklik) zahiri görkəminə – formaca **əyri** olduğuna görə belə adlandırılmışdır. Bu tipli oronimlərə Azərbaycanın digər ərazilərində də rast gəlinir...

FƏTİXANLI DÜZÜ

Zərdab və Kürdəmir rayonlarının sərhədində, Əlvənd kəndindən bir qədər şərqdə, Kür çayının sahilində qeydə alınan orografik obyektlərdən biri **Fətixanlı düzü** adlanır. Oronim XIX əsrdə yaşamış **Fətixan** adlı nüfuzlu bir şəxsin adı ilə əlaqədardır. Sonralar onun nəslindən olan ailələr indiki Kürdəmir rayonunun Köhünlü kəndini yaratdıqları üçün həmin kəndin adı bir müddət **Fətixanlı** da adlanmışdır...

Oronimin tərkibindəki **düz** coğrafi termini mənfi relyef forması bildirir.

GƏLMƏ KƏNDİ

Gəlmə kəndi Zərdab rayonunda, Gəlmə kənd inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 4 kilometr qərbdə, Qarasu çayının sahilində, Qarasuyun Kür çayına töküldüyü yerdə yaranan üçbucaq sahədə, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 2169 (1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə) nəfərdir. Əhali əsasən taxılçılıq, heyvandarlıq, bostançılıq, tərəvəzçilik və baramaçılıqla məşğul olur. Kənddə orta məktəb, kitabxana, mədəniyyət evi, kinoqurğu, tibb məntəqəsi, rabitə şöbəsi, mexaniki-təmir, dəmirçi, taxta çexləri, inqubasiya sexi, poçt, məscid, uşaq bağçası, ictimai iaşə – məişət obyektləri və s. var. Kəndin təsərrüfatlarının sayı 553-dür. Gəlmə kəndində *abbaslılar, mirzəağalılar, dursunəlilər, isgəndərlilər, namazlılar, bədəllilər* və s. adlı nəsil və tirələr yaşayır.

Yaşayış məntəqəsinin tam adı **Zərdab Gəlmə**dir. Keçmişdə bu yaşayış məntəqəsi **Gəlmə, Gəlməkənd** adlanmışdır. Kənd XIX əsrin ortalarında Zərdab kənd icmasından çıxmış rəncbər (əkinçi, cütçü) ailələrin burada məskunlaşması nəticəsində yaranmışdır. Yaşayış məntəqəsinin adı «*Zərdabdan gəlmə*», «*Zərdabdan çıxma*», «*Zərdabdan gələnler*» mənasındadır. Kənddə 350 ev var.

H.B.Zərdabının **5 noyabr 1881-ci il** tarixli «*Kaspi*» qəzetində dərc etdiyi bir məqalədə **Gəlmə** yaşayış məntəqəsi **100** və bəlkə

də daha çox evli bir kənd kimi göstərilir. H.B.Zərdabının yazdığına görə bu zamanlar zərdablılar hər biri 5-6 evdən ibarət olan 20-yə qədər oba halında yaşayırdılar. **Gəlmə** sözünün yaranmasına səbəb buraya Şirvan və Qarabağ zonalarının müxtəli ərazilərindən, hətta İran Azərbaycanından bəzi qohum ailələrin – «övladların» yığılması olmuşdur. Ona görə də bir müddət yaşayış məntəqəsi **Zərdab–Gəlmə** adlanmışdır...

GƏNDƏBİL KƏNDİ (Bax: Kəndəbil kəndi)

GƏZİM BAĞI

Zərdab rayonunun ərazisində Şıxbaği və Nəzəralı kəndləri arasında qeydə alınan orografik obyektlərdən biri **Gəzim bağı** adlanır. Bu toponim antroponimik oronimlərdən hesab olunur. Belə coğrafi adlara Azərbaycanın digər rayonlarının ərazilərində də rast gəlmək mümkündür.

GÖDƏK BAZI

Respublikamızın ərazisində **bazı** müsbət relyef forması bildiren coğrafi termini ilə əlaqədar təxminən 650 oronim qeydə alınıb. Onlardan biri də Zərdab rayonunun Gödəkqobu kəndi ərazisində qeydə alınmış **Gödək bazı** orografik obyektidir. **Bazı** sözü «*təpəcik*», «*tirə*», «*mərz*», «*dikdir*», «*su çıxmayan hündür yer*» mənalarında işlədilir. Gödəkqobu kəndi yaxınlığındakı **Gödək bazı** oronimi həmin ərazidəki təpəciyin **gödək** olması ilə əlaqədar olaraq belə ad almışdır. Bu tipli metaforik toponimlərə Azərbaycanın digər bölgələrində də rast gəlirik...

GÖDƏKQOBU KƏNDİ

Gödəkqobu kəndi Zərdab rayonunda, Gödəkqobu kənd inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 11 kilometr qərbdə, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə 1387 nəfərdir. Əhali əsasən heyvançılıq, taxılçılıq, pambıqçılıqla məşğul olur. Kənddə orta məktəb, klub, kitabxana, rabitə şöbəsi, uşaq bağçası, tibb məntəqəsi, işə obyektləri və s. var. Kəndin təsərrüfatlarının sayı 346-dır. Gödəkqobu kəndində *müzəffərlilər*, *mürşüdlülər*, *ixtiyarlılar*, *paşalılar*, *əhədlilər*, *əlillilər*, *əzizlilər* adlı tayfa, nəsil və tirələr yaşayır.

Gödəkqobu kəndinin keçmiş tam adı **Gödəkqobu Müskür-lüsü** olub. Bu yaşayış məntəqəsini XIX əsrdə qışı **Gödək qobu** adlanan bu yerdə, yayı isə Qabandağ yaylağı (İsmayilli rayonu) ərazisində keçirən **müskürlü** tirəsinə məxsus olan ailələr salmışlar. Kənd salındığı qışlaq yurdunun (**Gödək qobu**) adı ilə adlanmışdır.

Gödəkqobu oykonimi **gödək** və **qobu** sözlərinin birləşməsindən əmələ gəlmişdir. **Gödək** sözü «*kiçik*», «*qısa*», «*balaca*» anlamındadır. **Qobu** mənfi relyef forması bildiren coğrafi termini isə «*çuxur yer*», «*çayın dərin yeri*», «*düzənlik*», «*həmişə su basan yer*», «*dərin arx*», «*susuz çay dərəsi*», «*dağ dərəsi*», «*su yığılan çökək yer*», «*arx*», «*kiçik dərə*», «*dərə*» mənalarındadır. **Gödəkqobu** toponimi «*kiçik dərə*», «*kiçik qobu*» anlamını ifadə edir.

Tarixdən ölkəmizin ərazisində qeydə alınan **qobu** tərkibli onamastik vahidlər öz zənginliyi ilə diqqəti cəlb edir. **Qobu** sözü ilə bağlı toponimlərə əsasən Kür-Araz, Muğan, Mil, Şirvan düzənliklərində daha çox rast gəlirik. **Qobu** termininin müxtəlif (**qovu**, **kobu**, **kobi**, **qobi**, **qabi**) yazılış formaları məlumdur. Bu terminin monqol dilində «*su axan kanal*», «*çuxur*» anlamları var. Qədim türk dili lüğətində **qobu** sözü «*içi boş oyuq*», türk-osmanlı dilində «*çətin keçilən yer*», «*xəndək*, *çuxur*», «*yuva*» və s. kimi göstərilmişdir...

Mənbələrdən məlum olur ki, **gödəkli** adlı qazax tayfası da varmış. Mənşə etibarı ilə onlar qədim türkdilli **kotak** tayfası adı ilə bağlıdılar. **Gödəkqobu** oykoniminin tərkibindəki **gödək** kompo-

nentini xələclərin tirələrindən biri olan **gödəklilərin** adı ilə də əlaqələndirmək olar.

Kəndin ərazisində **Şor qobu** adlanan axmaz da vardır...

GÖLYERİ

Qoruqbağı kəndi yaxınlığında, rayon mərkəzindən 17 kilometr aralıda qeydə alınmış orqrafik obyekt **Gölyeri** adlanır. Coğrafi ad **göl** və **yer** sözlərindən, eləcə də mənsubluq bildirən **-i** şəkilçisindən ibarətdir. Bu yerdə vaxtilə böyük sulu **göl** olmuş və o, sonradan qurumuşdur. **Gölyeri** toponimi də elə bu səbəbdən belə ad almışdır...

GÖLLÜ DƏRƏ

Zərdab rayonunun ərazisində qeydə alınan toponimlərdə biri **Göllü dəre** adlanır. Toponim **göl** və **dərə** sözlərindən, eləcə də **-lü** mənsubluq ifadə edən şəkilçidən ibarətdir. Coğrafi adın tərkibindəki **dərə** termini mənfi relyef forması bildirir. **Göllü dəre** toponimi həmin ərazinin landşaftı ilə əlaqədar olaraq belə adlandırılmışdır.

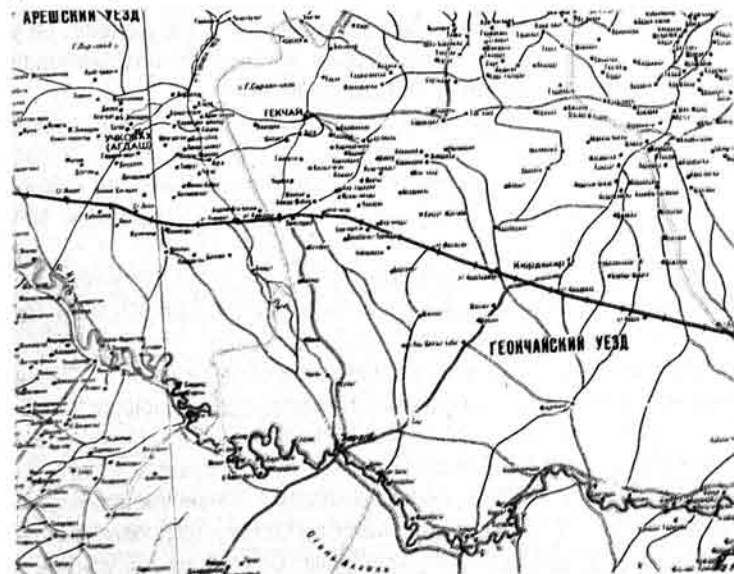
Xocavənd rayonunun Daşbaşı və Kəlbəcər rayonunun Yellicə kəndlərinin ərazilərində də **Göllü dəre** adı qeydə alınmışdır...

GÖYÇAY KÖRPÜSÜ

Zərdab rayonu ərazisində qabariti 7, uzunluğu 109,7pm, yükləmə materialı Y-13, TY-60 olan və **Göyçay** adlanan dəmir-beton körpüsü vardır. Bu körpü Zərdabdan **Göyçay** rayonu istiqamətində olduğu üçün **Göyçay körpüsü** adlanır.

GÖYÇAY QƏZASI

Vaxtilə Zərdab rayonunun da daxil olduğu **Göyçay qəzası** çar Rusiyasının Qafqazdakı inzibati islahatına əsasən 1867-ci ilin dekabrında Bakı quberniyası tərkibində yaradılmışdır. Qəzanın mərkəzi **Göyçay** məntəqəsi idi. **Qəza** idarəsinə qəza rəisi, müavini, məntəqə iclasçıları, xəzinədar və polis idarəsi daxil idi. Bu dövrdə qəzaları qəza rəisləri idarə edirdilər.

Göyçay qəzasının ərazisi 4988 kvadrat kilometr, əhalisi 142,9 min nəfər (1910-cu ilə aid olan məlumata görə) idi. Sovet dövrünün ilk illərində o zaman bütün İttifaqda məşhur olan **Göyçay Səhiyyə Hərəkatı** əhalinin səhiyyə mədəniyyətinin inkişafında böyük rol oynamışdır. Qəza əhalisi əsasən tütünçülük, pambıqçılıq, barama-

çılıq, maldarlıq və balıqçılıqla məşğul olurdu. Qəzada kустar sənaye sahələrindən xalçaçılıq, ağac emalı, ipəkçilik, misgərlik inkişaf etmişdir. 1878-ci ildə Nikolay Kalaşovun rəhbərliyi ilə qəzada ilk məktəb təşkil edilmişdir. Burada ərəb, fars, rus dilləri ilə yanaşı, hesab, ana dili və ilahiyat dərsləri də keçirilirdi.

Qaçaq hərəkatı Göyçay qəzasını da bürümüşdü. Bu hərəkatın məşhur nümayəndələrindən olan Qaçaq Zahid bu ərazilərdə mübarizə aparmışdır. XIX əsrin 70-80-ci illərində mülkədar malikanələrinin yandırılması Göyçay qəzasında da kütləvi hal almışdır. Göyçayda ilkin şəhərsalma 1886-1916-cı illər ərzində baş vermişdir. 1916-cı ildə Göyçaya şəhər statusu verilmişdir.

1929-cu ildə Azərbaycanın rayonlaşdırılması ilə əlaqədar olaraq **Göyçay qəzası** ləğv olunmuşdur.

Göyçay sözünün yaranması ilə bağlı müxtəlif fikir və mülahizələr vardır. Oronimiyamızda tərkibində **göy** sözü iştirak edən **500**-dən çox coğrafi ad qeydə alınıb.

Əski türk inancına görə, **göy** xeyir başlanğıcı kimi yozulur. «Gültəkin» abidəsində göstərilir ki, ucada **Göy**, aşağıda tünd **Yer** yarandıqdan sonra onlar arasında insan övladı yarandı. **Göy** – göyün, səmanın rəngi olduğu üçün müqəddəslik bildirir. Türklər qədimlərdə **boz** sözüne **göy** rəngi bildirmək üçün işlədiblər və **göy** rəng onlarda müqəddəs sayılıb. Türkdilli xalqlarda **Göy** – tanrı sayılmışdır. İlkən anlayış Tanrı – **Göy**, səma demək imiş.

İbtidai insan **Göyü** ulu əcdad hesab edirdi. Əski inanclara görə, **Göy** Günəşin vasitəsilə Yeri qızdırır. Göydən oğuzlara kömək etmək üçün şüa şəklində **göy** qurd gəlir. **Göy** günəş adı yox, qeyri – adı, əvəzsiz və ülvidir, müqəddəsdir...

Göyçay qəzası ərazisindən axan **Göyçay** çayının adı ilə əlaqədar olaraq belə ad almışdır. **Göyçay** toponimi çayın yuxarı axınında suyunun duru və təmiz olması - **göyümtül** rəngə çalması ilə bağlıdır...

GUR-GUR YURD YERİ

Zərdab rayonunun ərazisində, Otmanoba meşəsinin içində vaxtilə mövcud olmuş **Gur-gur** adlı kəndin yurd yeri vardır. Yaşlı nəslin nümayəndələrinin dediyinə görə XX əsrin 30-cu illərində burada 65 ev olmuşdur. Sonralar əksər ailələr burdan köçüb getdiyi üçün yurdda 16 ev qaldı və bir müddətdən sonra onlar da Otmanobaya yığıldılar...

GÜLƏRLİ BAĞ

Gəndəbil kəndi ərazisində qeydə alınan coğrafi adlardan biri **Gülərli bağ** adlanır. Kənd bu bağın ərazisində salınmışdır. Bağın ümumi sahəsi 20 hektara yaxındır. Vaxtilə bu bağda çoxlu sayda meyvə ağacı, eləcə də qovaq, söyüd, çinar və digər ağaclar da olmuşdur. Sonralar bağın ərazisində müxtəlif tikinti-bərpa işləri aparıldığından əksər ağaclar qırılmış və **bağ** öz görkəmini demək olar ki, itirmişdir. Bağın **Gülərli** adlanması şəxs adı ilə əlaqədardır...

HACI ƏHMƏD ƏFƏNDİ OCAĞI

Məlikli kəndi ərazisində qeydə alınan oroqrafik obyektərdən biri **Hacı Əhməd əfəndi ocağı** adlanır. Yerli əhali tərəfindən müqəddəs tapınacaq yeri kimi əziz tutulan bu **ocaq** vaxtilə böyük nüfuz sahibi olmuş **Hacı Əhməd əfəndi** adlı bir şəxsin adı ilə əlaqədar olaraq belə adlandırılmışdır. Adamlar bu ocağı ziyarət edib, ona nəzir də verirlər.

Azərbaycanda «*pir*», «*qutsal yer*», «*ev*» anlamlarında həmişə müqəddəs hesab olunan bəzi **ocaq-pirlər** indi də ziyarət kimi insanların inanc yeri olaraq qalmaqdadır. Respublikamızın ərazisində belə **ocaqlar** çoxluq təşkil edir...

HORRAĞAN

Gəlmə kəndi ərazisində qeydə alınan coğrafi adlardan biri **Horrağan** adlanır. **Horrağan** sözü «sudan doymayan yer» mənasındadır. Bir çox hallarda suvarılan yerlərdə elə hissələr olur ki, orada nə qədər su axıdılsa da, torpaq sudan doymur. Çox güman ki, həmin yerdə hansı dövrdə isə ərazidə bitmiş nəhəng ağacın köklərinin çürüməsi nəticəsində boşluq var. Bu cür sahəyə yerli əhali **horrağan** deyir. Azərbaycanın digər ərazilərində də bu tipli toponimlər qeydə alınmışdır...

HÜSEYNXANLI KƏNDİ

Hüseynxanlı kəndi Zərdab rayonunda, Hüseynxanlı kənd inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 6 kilometr şimal-qərbdə, Türyan çayının sahilində, Şirvan düzündədir. Əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə 386 nəfərdir. Əhali əsasən heyvandarlıq, taxılçılıq, pambıqçılıq, məşğul olur. Kənddə əsas məktəb, Qəribə piri, klub, kitabxana, uşaq bağçası, rabitə şöbəsi, ATS və s. var. Kəndin təsərrüfatlarının sayı 111-dir. Hüseynxanlı kəndində *fətəllili*, *mollausublu*, *kərbəlayi qululu*, (*lələ-əhmədli*) adlı nəsil və tirələr yaşayır. Kəndin ərazisində qədim dövrlərə aid müxtəlif növ maddi-memarlıq nümunələri aşkar edilmişdir.

Hüsenxanlı oykonimi patronimik toponimdir. Bu yaşayış məntəqəsini vaxtilə **Hüseynxan** (yerli məlumata görə **Hüseyn xan** dövrünün nüfuzlu şəxsiyyəti **Lələ Əhməd**in 6 oğlundan biridir) adlı şəxs saldıqına görə kənd də onun adı ilə əlaqədar olaraq belə adlandırılmışdır. Toponimin tərkibindəki **-lı** şəkilçisi mənsubluq bildirir. Bu tipli oykonimlərə Azərbaycanın digər bölgələrində də rast gəlinir...

XAN KANALI

Zərdab rayonunun Alıcanlı kəndi ərazisində qeydə alınan coğrafi adlardan biri **Xan kanalı** adlanır. Hidronim həmin kanalı çəkdirən şəxsin titulu ilə bağlıdır. Yerli əhalinin yaşlı zümresinə mənsub olan insanların dediklərinə görə, bu **kanal** (arx) vaxtilə Əhməd adlı **xan** tərəfindən çəkildiyi üçün onun titulu ilə adlandırılmışdır. Kanalın suyundan uzun müddətdir ki, suvarmada geniş istifadə edilir.

XANLAR BABA PİRİ

Xanlar baba piri Zərdab rayonu ərazisində qeydə alınmış oqrafik obyektlərdəndir. Bu **pir** camaatın müqəddəs ziyarətgahlarından biri hesab olunur. Pirin belə adlanması **Xanlar baba** adlı dövrünün nüfuzlu şəxsiyyəti, müqəddəs tapınaq yerinə çevrilmiş nəci və nurlu din xadiminin adı ilə əlaqədardır...

XANMƏMMƏDLİ KƏNDİ

Xanməmmədli kəndi Zərdab rayonunda, Hüseynxanlı kənd inzibati ərazi vahidində, 7 kilometr şimal-qərbdə, Türyan çayının sahilində, Kür-Araz ovalığında yerləşir. Əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə 501 nəfərdir. Əhali, əsasən heyvandarlıq, taxılçılıq, pambıqçılıq, məşğul olur. Kənddə məktəb, kitabxana, tibb məntəqəsi və s. var. Kəndin cəmi təsərrüfatlarının sayı 125-dir. Xanməmmədli kəndində *kərbəlayi cavadlı*, *kərbəlayi səlimli*, *şamillı* adlı tayfa, nəsil, tirələr yaşayır. Kəndin ərazisindən qədim və orta əsrlər dövrlərinə aid tarixi memarlıq abidələri (I əsrə aid küp qəbirləri və s.) tapılmışdır.

Xanməmmədli oykonimi patronimik toponimdir. Bu yaşayış məntəqəsi vaxtilə burada **xanməmmədli** nəslinin məskunlaşması nəticəsində yarandığı üçün belə adlandırılmışdır. Yerli sakinlərin

dediklərinə görə *Xanməmməd* dövrünün nüfuzlu şəxsiyyətlərindən olmuş *Lələ Əhməd*in 6 oğlundan birinin adıdır. Görünür o, bu kəndin ərazisini vaxtilə mülk kimi oğlu Xanməmmədə vermiş və sonralar kənd də onun adı ilə *Xanməmmədli* adlanmışdır...

Neftçala rayonunda da *Xanməmmədli kəndi* var...

XASA ARXI

Xasa arxi hidronimi Zərdab rayonunun Körpükənd kəndi ərazisində qeydə alınmışdır. Yerli əhalinin mənə söylədiklərinə görə XX əsrin ortalarına qədər burada *Xasa* adlı kənd mövcud olmuşdur. *Arx* da həmin *Xasa* kəndinin (1950-ci illərdə ərazisi Körpükənd kəndinə birləşmişdir) adı ilə əlaqədar olaraq belə adlanmışdır.

XASA KƏNDİ

(Bax: Körpükənd kəndi)

XƏLƏC YERİ

Zərdab rayonunun ərazisində, rayon mərkəzindən 15 km şimalda, Şirvan düzündə, Çallı kəndinin yaxınlığında, Zərdab-Ucar avtomobil yolunun kənarında, Baş Şirvan kollektoru sahilində qeydə alınan orografik obyektlərdən biri *Xələc yeri* adlanır. Bu yer Səlcuq oğuzlarının *xələc* tayfasının adını özündə əks etdirir. Səlcuq-oğuz tayfa birliyinə daxil olan xələclərin bir hissəsi XII-XVIII əsrlərdə Yaxın Şərqi işğallarında yaxından iştirak etmişlər. Onlar hazırda toplum halında İran, İraq, Türkiyə və Türkmənistan ərazilərində də yaşayırlar.

Bir müddət bugünkü Zərdab rayonunun Çallı kəndi yaxınlığında mövcud olan *Xələc kəndi* və onun əhalisi sonralar müəyyən tarixi hadisələrlə əlaqədar olaraq indiki Ucar rayonunun Lək kəndi yaxınlığına köçürülmüşdür. Köçmə zamanı əhalinin bir qismi

Göyçay şəhərinə də gələrək orada məskunlaşmışlar. Hazırda Göyçay şəhərində *Xələc* adlı məhəllə də var...

Əski türk ellərindən olan *xələclər* (*xalaclar*) lap qədim zamanlarda cənub-qərbi və mərkəzi Əfqanıstanda piştular arasında əriməkdə olan *gilçayilərdən* (*xalaclardan*) təşkil olunmuşdur.

Mahmud Kaşqari «*Divani lüğəti türk*» əsərində xələcləri də oğuz və qıpçaqlarla bir eldən sayıb və onlar haqqında belə bir dastan nəql edib:

*Isgəndər türklər ölkəsinə hücum edəndə türk xaqanı Şu öz ordusu ilə geri çəkildi. Bu ərəfədə türklərdən 22 nəfər ailələləri ilə orada qalır, 2 nəfər də onlara qoşulur. Qalan 22 nəfər xaqanlarının dalınca getmək istedikləri halda, bu iki nəfər onların sözünə baxmayıb, «biz öz yurdumuzu tərk etmərik, Isgəndər gəlib-gedər, biz də burada qalarıq» - demişlər. O vaxt 22 nəfər açıqlanaraq onlara «qal ac» dedilər. Sonralar bu 2 nəfərin nəslindən olan tayfa *xalac/qalac* deyilmişdir. Rəvayətə görə Isgəndər gəlib bu 2 nəfəri görəndə uzun saçlı və dilli olduqları üçün onlara türkmən (türkmənəd) demişdir...*

Oğuz dastanında xalaclarla bağlı belə bir rəvayət də var:

*Bir gün Oğuz xan ordusu ilə səfərə gedərkən yolunun üstünə bir ev çıxır. Bu evin divarları qızıldan, pəncərələri gümüşdən, tavanı dəmirdən idi. Evin qapısı bağlı idi. Oğuz xan yaxınlarından birinə «qal aç» - dedi. Elə o zamandan da bu adamın övladlarına *qalac* və ya *xalac* deyildi...*

Məşhur şərqşünas Minorski və Smirnova tədqiqatları nəticəsində bu qənaətə gəlmişlər ki, *xalaclar* miladi IV əsrdə tarix səhnəsində mövcud idilər. *Xalaclar* tarixən 3 yerdə toplu halda yaşamışlar: Balasaqun ətrafında, Pəncəkənd (Başbalıq) və Ceyhunla Sind çayları arasında.

İbn Xordadbeh «*Hüdud əl-ələm*» əsərində göstərir ki, *xalaclar* Ceyhundan Qəznə səhralarına tərəf olan ərazilərdə (Zabilistan) yaşamışlar. Yəni həmin mənbəyə görə, *xalaclar* və oğuzlar VII əsrin ortalarında Sistan, Aldavar və Kabulda sakin olmuşlar; hətta *xalaclar* Kabul və Qəznədə padşahlıq da etmişlər...

Qurilər hökuməti Hindistanda Sultan Mahmud Xarəzmşah tərəfindən süqut edəndə *xalac* türkləri xarəzmşahların tabeliyinə keçdi və Sultan Mahmudun monqollarla savaşında ona yardımçı oldular. Cəlaləddin Xarəzmşah dövründə Xarəzmşah Seyfəddin Oğrağın başçılığı ilə birlikdə monqollarla savaşıb Pərvanda onları 1221-ci ildə məğlub etdi. Bu savaşda *xalac*lar sol cinahda (sağ cinadda *qarluklar idi*) yerləşmişdi...

X əsrdə *xalac*lar müsəlman oldular. Sonra onlar Hindistanda *Xalac* hökumətini qurdular. Benqalda (1220-1290), Dehlidə (1290-1321), Milvada (1436-1531) hakimlik etdilər. *Xalac*ların bir qismi Səlcuq oğuzları ilə İrana, Anadoluya və Azərbaycana gəldilər.

Şərəfəddin Yəzdinin «Zəfərnəmə» əsərinə görə XIV əsrdə – Əmir Teymur zamanında *xalac*lar **Savə**, **Qum** və **Kaşan** ətrafında yaşayırdılar. Savə ətrafında yaşayan *xalac*ların bir qismi Azərbaycana (Muğana) köçmüşlər. Mirzə Məhəmməd Sabiqin «*Tarixi quti quşa*» əsərində bu haqda məlumat vardır...

*Xalac*lar bu gün İranda – Qum şəhərinin cənubunda (Xalacistanda) və İraq, Savə ətrafında əhalinin əsas kütləsini təşkil edərək yaşayırlar.

Görkəmli tədqiqatçı *Simirnova* Seyhun, Daşkənd və Pəncəkənd bölgələrində tapılan saklar arasında *xalac*ların üzərində *Xalac paytaxtı* yazılmış və üç *xalac* padşahının təsviri haqq olunmuş sikkələrini də görmüşdür. O, Kaşan (Muğ dağı) qalasında tapılan və *Xalac* padşahi Divasitə aid olan isnadın tədqiqindən belə nəticəyə gəlir ki, bu sikkələr *Xalac* hakimlərinə mənsubdur və onlar VII-VIII əsrlərdə də Pəncəkənd və Fərqanədə yaşamışlar...

Tarixdən məlumdur ki, türkdilli oğuz tayfası olan *xələclər* erkən orta əsrlərdə Amudərya çayının cənub sahillərində yaşamışlar. Onlar uzun müddət ərəb xəlifələrinin ordularında xidmət etmişlər. *Xələclərin* bir qismi Səlcuqlar dövründə mənəbələrini verdiyi məlumatlara görə əvvəl İrana, oradan isə Azərbaycana gəlmişlər. Azərbaycan ərazisində *xələclər* müxtəlif ərazilərdə yaşamışlar. Orta və son orta əsrlərdə Yaxın Şəqrin işğallarında iştirak etmiş *xələclərin* bir hissəsi (törəmələri) indi də əsasən Azərbaycanda, İranda, Türkmənistanda yaşamaqdadırlar. Şimali Azərbaycanda

onlar əvvəllər əsasən köçəri və yarımköçəri həyat keçirmişlər. Sonralar onlar burada daimi yaşayış məntəqələri yaradaraq oturaq həyata keçmişlər. Adam Oleari (XVII əsr) Muğanda *xələc* tayfalarının da yaşadıklarını yazmışdır. K.Şaniyazov *xalac*ları **qarlıq** tayfaları ilə əlaqələndirir...

XIX əsrdə *xələclər* Azərbaycanda, Cavad qəzasında əsasən maldarlıqla məşğul olmuşlar. Az sonra onlar buradan Azərbaycanın müxtəlif ərazilərinə yayılmışlar. Ucar rayonundakı *Xələc kəndi* də burada onların oturaq həyata keçərək uzun müddət yaşamaları nəticəsində əmələ gəlmişdir. Azərbaycanda *Xələc* adlı 6 kənd var. Səlcuq-oğuz tayfa birliyinə daxil olan *xələclərin* adı ilə bağlı *Xələc kəndi* Abşeron, Beyləqan, Xızı, Qubadlı, Salyan, Şərur və Ucar rayonlarında vardır. Dəvəçi rayonunun ərazisindəki **Xələc çayı** (Ataçayın qolu) Qubadlı, Sədərək, Şamaxı və Şərur rayonları ərazisindəki **Xələc dağı**, Salyan rayonunun *Xələc kəndi* yaxınlığındakı *Xələc təpəsi* Səlcuq oğuzlarının *xələc* tayfasının adı ilə bağlıdır.

Xələc (*xalac*) qədimlərdən Xorasanda və İraqda yaşayan əski türk tayfalarından biridir. Bu tayfaların **xələc** (*xalac*) adlanması haqqında Əbül Qazi Bayandur xan belə bir şifahi əfsanə danışır:

İlk türk xaqanlarından birinin Oğuz xanın İrana yürüşü zamanı onun əsgərlərindən biri yük heyvanı çatışmadığından və arvadı hamilə olduğundan ordudan geri qalır. Geridə qalan əsgəri xaqanın yanına gətirəndə xaqan onun geridə qalmasının səbəbini öyrənir. Onun arvadı doğmuşdu və çağa ac ananın südü olmadığına görə aclıqdan əziyyət çəkirdi. Oğuz xan onu layiqincə mükafatlandıraraq və uşağı «qal ac» adlandıraraq hərbi xidmətdən azad etmişdir. Qalac, yaxud xalac (xələc, xalic, xolac, xılic...) xalqı adı bu «qal ac» uşağın adından əmələ gəlmişdir.

Nəcib Asimin yazdığına görə, bu «qal ac» sözü qədim türk yazılarında ayrıca **qal ac** kimi yazılır. Onun yazdıqlarına görə VI əsrdə *qalac*ları romalılar **xalatiye** adlandırılmışlar ki, bu da «qılinc» türk sözünün tərcüməsidir. *Xələc/xalac* sözü **qalac** qəbiləsinin təhrif edilmiş adıdır. Monqolların etdikləri hücumlar zamanı bir çox *qalac*lar məhv edildi. Sağ qalan hissələri isə Azərbaycanda sığınacaq tapdı, müxtəlif ərazilərdə yaşayış məntəqələri yaradaraq orada məskən saldılar.

Niyal dağ silsiləsində **Qalac dağı** oronimi də də qeydə alınıb.

1728-ci ilə aid olan tarixi məlumatlara görə, İrəvan əyalətinin Qırxbulaq nahiyəsində vaxtilə **Xələc** adlı kənd olub. Vaxtilə Gəncə quberniyasının Zəngəzur qəzasında (indiki *Qafan rayonunda*) da mənşəcə Səlcuq oğuzlarının *xələc* tayfasının adını özündə əks etdirən **Xələc (Xalac) kəndi** mövcud olmuşdur. 1918-ci ildə həmin kəndin əhalisi ermənilər tərəfindən qovulmuşdur. 1922-ci ildə əhalinin bir hissəsi geri qayıdaraq yenidən kəndi bərpa edib orada yaşasalar da, sonralar – 1988-ci ildə onlar ermənilər tərəfindən məlum hadisələrlə əlaqədar Azərbaycana qovulmuşlar.

Xalac türk etnonimi ilə əlaqədar Zəngəzur qəzasında vaxtilə *Xalacçay* hidronimi də qeydə alınmışdır. Vaxtilə İrəvan quberniyasının Şərur-Dərələyəz qəzasında (indiki Keşişkənd (Yeğeqnadzor) rayonu ərazisində) **Xalaclar yurdu** adlanan etnotoponim də qeydə alınmışdır. Gürcüstanın Lori sancağında da **Xələc (Xəlic) məzrəsi** oykonimi öz adında *xələc* tayfasının adını əks etdirir.

Xələc tayfasının adı ilə bağlı Ucar rayonunun Lək kəndi ərazisində **Xələc bazısı** və **Xələc qobusu** orografik obyektləri də qeydə alınmışdır.

Azərbaycanda *xələclərin* oturaqlaşması və yaşayış məskənləri salmaları müxtəlif tarixi dövrlərdə baş vermişdir. Mənbələrdən Azərbaycanda XIX əsrin ortalarına qədər əkinçiliklə məşğul olmaları qeyd olunan *xələclər* həmin yüz I illiyin 70-ci illərindən başlayaraq oturaqlaşmağa keçmişlər. Tarixən *xələclər* əvvəllər **çöl** və **yaxa xələclərinə** bölünmüşlər. **Çöl xələclər** oturaq həyata keçərək 10 xırda yaşayış məntəqəsinin əsasını qoymuşlar (Bayramlı, Cındırlı, Xasxaslı və s.). XIX əsrin 80-ci illərində Cavad qəzası ərazisində 73 ailədən ibarət olan başqa **xələc (xalac)** icmasının da köçərlik etməsi müxtəlif mənbələrdə öz əksini tapmışdır.

Xələc tayfasının adını özündə əks etdirən toponimlərə Azərbaycanın müxtəlif ərazilərində rast gəlirik: **Xələc düzü** (Salyan rayonu, Xələc kəndi); **Xələcdağ** (Qubadlı rayonu); **Xələc dərəsi**, **Xələc yamacı** (Kəlbəcər rayonu, Dərəqışlaq kəndi); **Xələc təpəsi** (Ucar rayonu, Qazıqumlaq kəndi); **Xələc dağı** (Şamaxı və Şərur rayonları) və s.

XƏLİLİN BAĞI

Zərdab rayonunun ərazisində Təzəkənd kəndinin yaxınlığında qeydə alınan orografik obyektlərdən biri **Xəlilin bağı** adlanır. Oronim **Xəlil** şəxs adından, **bağ** sözündən, eləcə də **-in** və **-i** şəkilçilərindən ibarət olub, «*Xəlilə məxsus olan bağ*» mənasındadır.

XƏSİLLİK

İkinci Alıcanlı kəndi ərazisində qeydə alınan coğrafi adlardan biri **Xəsillik** adlanır. **Xəsillik** termini dilimizdə «*kol-kostlu sahə*» anlamını ifadə edir. Kürdəmir, Quba, Şamaxı, Ucar rayonları ərazilərində də bu tipli oronimlərə rast gəlmək olar...

İBRAHİMXƏLİL XANIN DÜŞƏRGƏ YERİ

Tarixi məlumatlara görə, günlərin bir günündə Qarabağ xanı (1760-1806) **İbrahimxəlil xan** (1726-1806) səfərlərinin birində böyük qoşun ilə Kür çayı qırağında, indiki Zərdab rayonunun ərazisində **düşərgə** salır. **İbrahimxəlil xan** burada çox ləngiyir. Qoşun və qoşun böyükləri bundan tənqə gələrək Molla Pənah Vaqifdən xahiş edirlər ki, tez Qarabağa qayıtmaq üçün bir şeir yazıb **İbrahimxəlil** xana göndərsin. M.P.Vaqif aşağıdakı şeir parçasını yazıb xanəndələrə verir ki, **İbrahimxəlil** xanın hüzurunda oxusunlar:

*Siyah tel görmədim Kür qırağında,
Məgər heç yaşılbaş olmaz bu yerdə.
Tərflan könlüm yenə uçar dağlara,
Havalanıb hərgiz qonmaz bu yerdə.*

*Bu diyarda kələğay yox, kətan yox,
Sinəm üstə müjgan oxun atan yox.*

*Sərxoş durub bir nəzakət satan yox,
Heç sövdəgər fayda bulmaz bu yerdə...*

Xanəndələr bu qoşmanı İbrahimxəlil xanın hüsurunda oxusalar da, gözlənilən nəticə hasil olmur. Bundan sonra M.P.Vaqif bəda-hətən indi də çox məşhur olan bu gözəl şeirini yazıb xanəndələrə verir:

*Kür qırağının əcəb seyrangahı var,
Yaşılbaş sonası hayif ki, yoxdur.
Ucu tər ciğalı siyah tellərin,
Hərdən tamaşası hayif ki, yoxdur.*

*Qış günü qışlağı Qıraqbasanın,
Gözüdü Aranın, cümlə cahanın.
Belə gözəl yerin, gözəl məkanın
Bir gözəl obası hayif ki, yoxdur.*

*... Vaqif haqdan dilər lütfü kərəmlər,
Belə yerdə duran, vallah vərəmlər.
Yenə yada düşdü bizim sənəmlər,
Getməyin binası hayif ki, yoxdur.*

Deyilənə görə, bu tərəvətli şeir İbrahimxəlil xana ələ təsir edir ki, o, qoşuna buradan çıxıb getmək əmrini verir və özü də onlarla bərabər Qarabağa qayıdır. Elə o zamandan da həmin yer **İbrahimxəlil xanın düşərgə yeri** adlanır...

İKİNCİ ALICANLI KƏNDİ

İkinci Alicanlı kəndi Zərdab rayonunda, rayon mərkəzində 22 kilometr şimal-qərbdə, İkinci Alicanlı inzibati ərazi vahidində, Şirvan düzündə yerləşir. Əhəlisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə 408 nəfərdir. Kənd əhalisi əsasən heyvandarlıq, taxılçılıq, pambıqçılıq, məşğul olur. Kənddə məktəb, kitabxana və s. var. Kəndin təsərrüfatlarının sayı 116-dir.

İkinci Alicanlı yaşayış məntəqəsi Qarabağdan gəlmiş ailələrin burada məskunlaşması nəticəsində yaranmışdır. Kənd **Qarabağ Alicanlısı** da adlanır.

Toponimin əvvəlinə əlavə edilmiş **ikinci** sözü onu eyniadlı digər yaşayış məntəqəsindən fərqləndirir. Rayonda **Birinci Alicanlı kəndi** də var. Həmin kəndin sakinləri vaxtilə Ağsu rayonundakı Təklə kəndindən köçüb gəlmişlər. Kənd **Təklə Alicanlısı** kimi tanınır. **Sərənkava** adlanan bu yer XIX əsrdə **Alican** adlı ilxı sahibinə məxsus olduğu üçün həmin ərazidə salınmış kənd **Alicanlı** adlandırılmışdır. Oykönimin adındakı **Birinci** sözü həmin kəndi digər eyniadlı yaşayış məntəqəsi adından fərqləndirmək üçün əlavə edilmişdir...

Bu tipli oykonimə Laçın rayonunda (**Alican kəndi**) da rast gəlirik. Quba rayonunda **Alic**, Xaçmaz rayonunda **Alicqışlaq** toponimləri də bu qisim coğrafi adlardandır...

İLANLI QOBU

Zərdab rayonunun Bəyimli qəsəbəsindən 3 km aralıda qeydə alınan oronimlərdən biri **İlanlı qobu** adlanır. Bu coğrafi ad **İlan** heyvan adından və **qobu** sözlərindən, eləcə də **-lı** mənsubluq

Nazim Tapdıqoğlu

şəkilçisindən ibarətdir. Dialektlərimizdə «dəre», «quru dəre», «susuz dəre», «qurumuş çay yatağı», «çökəklik», «çuxur yer», «su axan dəre» və s. anlamları ifadə edən **qobu** coğrafi termini mənfi relyef forması bildirir. Azərbaycan oronimiyasında adının tərkibində **qobu** termini iştirak edən 900-dən çox coğrafi ad toplanmışdır. **İlanlı qobu** toponimi «*ilan çox olan dəre*» mənasındadır.

İlanlı adlı türkdilli tayfa adı da məlumdur. Tarixdən bilir ki, türkmənlərin *ersarı* tayfasının bir qolu da **ilanlar** (*bu tayfanın totemi ilandır*) adlanır...

İNQILAB KÖRPÜSÜ

El içində körpü salıb, yol çəkmək inam yerimiz Məkkə ziyarətinə getmək kimi bir savab işdir. Yaxşı haldır ki, bizim əksər məmur və ziyalılarımız bunu gözəl dərk edərək **körpü** salmağı, yol çəkməyi başqa sənətlərdən üstün tuturlar. Çaylar üzərində körpülərin salınması ilə yolların çəkilməsi həmin ərazilərin yeni inkişafına şərait yaradır.

Zərdab rayonu (Qoruqbağı kəndi) ilə Ağcabədi rayonunu birləşdirən Kür çayı üzərindəki **körpü** el arasında rəmzi olaraq **İnqilab körpüsü** adlanır. Bununla maraqlandım. Sən demə körpünün yaranması və belə adlanmasının maraqlı bir tarixçəsi var: 1985-ci ildə dahi bəstəkar Üzeyir bəy Hacıbəyovun anadan olmasının 100 illiyi ərəfəsində Kəlbəcər rayon Partiya Komitəsinin birinci katibi vəzifəsində işləyən İnqilab Nadirov Azərbaycanın Yollar naziri Rafiq Xələfov ilə Üzeyir bəyin harada doğulması ilə bağlı mübahisə edirlər. İ.Nadirov onun Ağcabədidə, R.Xələfov isə Şuşada doğulduğunu iddia edirlər. İnqilab müəllim şərt kəsir ki, əgər mərci uduzarsa 1000 manat həcmində R.Xələfovun istədiyini alacaqdır; Rafiq müəllim uduzarsa onda Kür çayı üzərində Zərdab ilə Ağcabədi birləşdirən **körpü** salacaqdır.

Az bir müddət keçdikdən sonra İnqilab Nadirov Üzeyir bəyin Ağcabədidə doğulması ilə bağlı sənədləri gətirib Rafiq Xələfova göstərir. Uduzduğunu etiraf edən R.Xələfov **körpü** tikintisinin plan

və layihəsini həyata keçirməyə başlayır. Çox keçir ki, **körpü** hazır olur.

Zərdabla Ağcabədi rayonlarını birləşdirən **İnqilab körpüsünün** həm zərdablılar, həm də ağcabədililər – ümumiyyətlə qarabağlılar və şirvanlılar üçün müstəsna əhəmiyyəti vardır. Bu **körpü** artıq 24 ildir ki, həmin zonada yerləşən onlarla yaşayış məntəqələrinin əhalisi üçün böyük iqtisadi və sosial əhəmiyyətə malikdir.

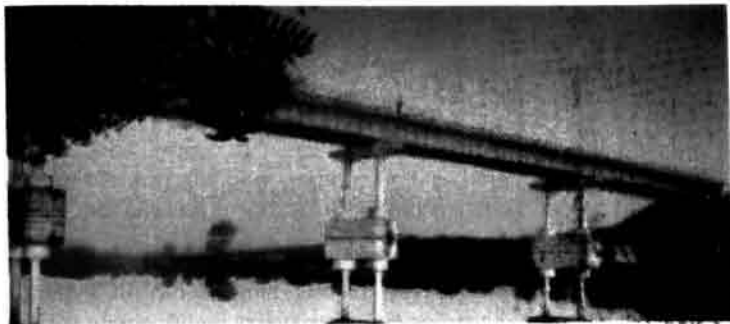
Mən bəzi faktları dəqiqləşdirmək üçün günlərin bir günündə İnqilab Nadirli ilə görüşüb Kürün üzərində salınan və onun adını daşıyan **İnqilab körpüsü** haqqında danışmasını ondan xahiş etdim. İnqilab müəllimin dediklərindən:

– Mən əslən Ağcabədidənəm. Gəncliyim orada keçib. Ağcabədi rayonunda bir sıra məsul, rəhbər vəzifələrdə çalışmışam. Həm Ağcabədi, həm də Zərdab rayonlarının kəndlərinə yaxşı bələdəm. Gənclik dövrümdə Ağcabədi rayon Komsomol Komitəsinin ikinci, birinci, Ağcabədi rayon PK-nin ikinci katibi vəzifələrində işləyərkən düşünürdüm ki, Kür çayının üzərindəki indi el arasında mənim adımla adlandırılan bu körpünün tikilməsi həm zərdablılar, həm də ağcabədililər üçün çox gərəklilərdi. Bu sahiləndən o biri sahilə bərgə ilə keçid zamanı dəfələrlə çoxlu sayda insanların tələf olmalarının

şahidi olmuşam. Yastıyol kəndi ərazisində, Kür çayı sahilində, Axmaz deyilən çökəklikdə «Nuh gəmisi»ndə məktəbi də görmüşəm. Mən Ağcabədi RPK-nın ikinci katibi vəzifəsində işləyərkən Yastıyol kəndində yeni məktəb binası tikdirdik və məktəblilərin canını «Nuhun gəmisi»ndən qurtardığımızı: Sonralar elə oldu ki, mən Kəlbəcər rayon PK-nın birinci katibi vəzifəsində işlədim. Rəhmətlik Rafiq Xələfov isə Yollar naziri vəzifəsində çalışırdı. Dost olduğumuz üçün o, tez-tez Kəlbəcəyə, mənim yanıma gəlirdi. Bir dəfə onunla Üzeyir bəy haqqında söhbət etdik. Söhbət əsnasında biz onunla Üzeyir bəy Hacıbəyovun harada doğulması mövzusunda mübahisə etdik, mərcələşdik. Əslində hər bir adam harada doğulursa ora ona vətəndir. Üzeyir bəy də Ağcabədidə doğulub. Mən ona dedim ki, Ağcabədi torpağı bu gündən belə tarixə heç bir şəxsiyyət verməyə belə, təkcə Üzeyir bəyi dünyaya bəxş etdiyinə görə müqəddəs torpaqdır. O isə dedi ki, Üzeyir bəy hara, Ağcabədi hara...

Mən Üzeyir bəyin Ağcabədidə doğulmasını dəqiq bilirdim, müxtəlif kitab və qəzetlərdən bunu oxumuşdum. Mərci udacağıma tam əmin idim. O, isə Üzeyir bəyin Şuşada doğulduğunu deyib israr edirdi. Şərtimiz belə oldu ki, mən uduzardımsa ona o zamankı 1000 manat (təxminən 1600 ABŞ dolları həcmində) məbləğində mağazadan nə istəsə onu alıram, o uduzsaydı Kürün üzərindən Zərdabla Ağcabədinə birləşdirən **körpü** çəkdirməli idi. Bu, mənim gənclik dövrümdən qəlbimdə yatıb qalan ən gözəl arzularımdan biri idi. İndi də əlimə gözəl fürsət düşmüşdü. Mən yüz faiz bilirdim ki, mərci udmuşam. **Körpü** məsələsini də ona görə dedim ki, əhalinin Kürün bu üzündən o biri tərəfinə necə keçmələrini və bunun min bir çətinliklər bahasına başa gəlməsini bilirdim. Həm də burada **körpü** görmək mənim gənclik illərimin arzusu idi. Razılaşırdıq. Az müddət sonra biz yenidən görüşdük. Əlimdəki Üzeyir bəyin Ağcabədidə doğulduğunu təsdiq edən sənədləri və kitabları ona göstərdim. O bunlarla tanış olduğdan sonra mərci uduzduğunu etiraf etdi. Görünür, özü də bu barədə müxtəlif adamlarla söhbət etmişdir. Nə isə... Körpünün tikintisinə söz verdi. Layihələrini, smetasını hazırladı və çox çəkmədi ki, həmin uzunluğu 140 metr olan bu **körpü** hazır oldu. Bundan sonra bu zona iqtisadi cəhətdən inkişaf edən

zonaya çevrildi. Bakıdan Ağcabədiyə (və ya Ucardan Ağcabədiyə) olan yol 75 kilometr qısaldı. 75 kilometrlik magistral yolun qısaldılmasının region üçün sosial və iqtisadi əhəmiyyəti ölçüyə gəlməzdir...

Kəlbəcər rayon PK-nın birinci katibi (1976-1988-ci illər) və Binəqədi rayon İH-nın başçısı (1994-1999-cu illər) vəzifələrində işləyərkən qurub-yaratmaqdan doymayan İncilab Nadirov öz şeirlərinin birində belə deyir:

*Qızıldan, gümüşdən, nə də mərmerdən
Qoyulan abidə istəmirəm mən.
Tanrım özü oldu bu işdə yarım,
Dağlarda gül açdı xoş arzularım.
Şükür etdim Allaha, döndüm abidə,
Əməllərim qoydu mənə abidə.*

Bəli, İncilab müəllim, Murovdan Gəncəyə, Dəlidağdan Laçına çəkdirdiyiniz şose yolu, Sizin simanızda Laçın qayasının fəth olunması, Bakıdakı Böyük Şor gölünün ram edilməsi və daha neçə-neçə gördüyünüz tarixi işlər – Azərbaycan xəritəsində etdiyiniz dəyişikliklər Sizi tarixdə daim yaşadacaqdır. Əməlləriniz doğrudan da Sizə əbədlilik ucalan əzəmətli bir abidə qoymuşdur.

Hə, İnqilab müəllim, **körpü** – sənət abidəsidir, mədəniyyətdir. Siz də sağ olun ki, mərcin şərtində **körpü** məsələsini ortaya atmısınız. Yəqin ki, indi hər dəfə o körpüdən keçənlər Sizə ürekdən «Sağ ol!» deyir, Üzeyir bəy Hacıbəyova və Rafiq Xələfova Allahdan rəhmət diləyirlər...

İSAQBAĞI GÖLÜ

İsaqbağı kəndi ərazisində qeydə alınan coğrafi adlardan biri **İsaqbağı gölü** adlanır. Hidronim **İsaq, bağ** və **göl** sözlərindən əmələ gəlmişdir. Toponim **İsaqbağı** oykonimi ilə əlaqədar olaraq belə ad almışdır.

İSAQBAĞI KƏNDİ

İsaqbağı kəndi zərdab rayonunda, İsaqbağı inzibati ərazi vahidində. Rayon mərkəzindən 8 kilometr cənub-şərqdə, Kür çayının sahilində, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə 797 nəfərdir. Əhali əsasən, heyvandarlıq, taxılçılıq, bostançılıq, pambıqçılıqla məşğul olur. Kənddə orta məktəb, klub, kitabxana, tibb məntəqəsi, 2 uşaq bağçası, məscid, taxta sexi, dəyirman və s. var. Kəndin təsərrüfatlarının sayı 201-dir. **İsaqbağı** kəndində *şəfli, muradlı, hacılı, kərimli, sofulu, emimli* adlı tayfa, nəsil və tirələrə məxsus olan ailələr məskunlaşmışlar.

İsaqbağı yaşayış məntəqəsi Kür çayı sahilində **İsaq** adlı bir nəfərə məxsus olan çəkillik (*cır tut bağı*) **bağı** yerləşən ərazidə salındığı üçün belə adlandırılmışdır. Kəndin adı bəzi sənədlərdə **İsabağı** variantında da qeydə alınmışdır.

Kəndin yerləşdiyi ərazidə **İsaqbağı gölü** adlı hidronim də qeydə alınmışdır.

İSAQBAĞI MEŞƏSİ

İsaqbağı kəndi ərazisində qeydə alınan oroqrafik obyektlərdən biri **İsaqbağı meşəsi** adlanır. Bu meşənin sahəsi 100 hektardan çoxdur. **Meşə** əsasən çəkilliklərdən ibarətdir. Bu meşə **İsaqbağı** kəndi yaxınlığında yerləşdiyinə görə belə adlandırılmışdır. Bu tipli oronimlərə respublikamızın digər rayonlarının ərazilərində də rast gəlirik...

İTQIRAN, İTQIRAN GÖLMƏÇƏSİ

Çallı kəndindən 2 km şimalda qeydə alınan oroqrafik obyektlərdən biri **İtqıran** adlanır. Oronim isti hava şəraitində bu ərazidə vaxtilə *itlərin* günəşin istiliyinin yüksək temperatur dərəcəsinə **qırılıb** ölməsi ilə əlaqədar olaraq belə adlanmışdır.

Azərbaycan ərazisində **it** heyvan adını daşıyan oronimlərə nümunə olaraq aşağıdakıları göstərmək olar:

İtqıran gölməçəsi (Zərdab rayonu, Əlibəyli kəndi), **İtqıran** (Ucar rayonu, Xələc kəndi), **İtqıran dağ** (Laçın rayonu, Çəmbərxac kəndi), **İt qayası** (Zəngilan rayonu), **İt təpəsi** (Yardımlı rayonu, Cirimbel kəndi), **İtölan dəre** (Cəbrayıl rayonu, Sofulu kəndi), **İtvurulan yaylaq** (Gədəbəy rayonu, Arabaçı kəndi) və s.

İZZƏT GÖLÜ

Zərdab rayonunun ərazisində, Bəyimli qəsəbəsi yaxınlığında qeydə alınan hidronimlərdən biri **İzzət gölü** adlanır. Hidronim **İzzət** şəxs adı ilə əlaqədar olaraq belə adlanmışdır. Yerli məlumata görə **İzzət** orada fəaliyyət göstərmiş bir nəfər *motorçu* olmuşdur...

KAFTARLI DƏRƏ

Zərdab, Ağdaş, Qəbələ, Qubadlı, Zəngilan rayonları ərazisində **Kaftarlı dəre** oronimində rast gəlirik. Azərbaycan ərazisində çöl heyvan adları və orografik terminlərdən düzələn oronimlər çoxdur. Belələrindən biri də Zərdab rayonunun Əlvənd kəndi yaxınlığında qeydə alınan **Kaftarlı dəre** coğrafi adıdır. Azərbaycan Respublikasının «Qırmızı kitab»ına daxil edilən nəslil kəsilməkdə olan heyvanlardan biri də **kaftardır**.

Azərbaycan oronimiyasında **kaftar (goreşən)** çöl heyvanının, yırtıcı məməlisinin adı ilə bağlı çoxlu sayda coğrafi adlar var: **Kaftaran dağı** (Qazax, Qobustan rayonları), **Kaftarlı dəre** (Zərdab, Ağdaş, Qəbələ, Qubadlı, Zəngilan rayonları), **Kaftarlı düz**, **Kaftarlı qaya** (Qazax rayonu), **Kaftar qobusu** (Qax rayonu), **Kaftar yamacı** (Cəbrayıl rayonu), **Kaftar çalası** (Qəbələ rayonu), **Kaftarlı qışlağı** (Qaradağ rayonu) və s.

KALAFALIQ

Qaravəlli kəndi ərazisində qeydə alınmış coğrafi adlardan biri **Kalafalıq** orografik obyektidir. **Kalafalıq** toponimi «çala-çuxur yer» mənasındadır. Oronim **kalafa** sözündən və **-lıq** şəkilçisindən ibarətdir. **Kalafa** – «çala-çuxur» anlamındadır. Mərkəzi Aran iqtisadi rayonunda bu tipli onlarla coğrafi adlara rast gəlmək mümkündür.

Kalafalıq mikrotoponimi Azərbaycan dilində «*dağılmış tikinti qalığı*», «*dağılmış yer*», «*xarabalıq*» mənasında işlənən **kalafa** sözünə – **lıq** şəkilçisinin artırılması ilə əmələ gəlmişdir. **Kalafalıq** orografik obyektini relyef əsasında yaranan düzəltmə toponimidir.

Laçın rayonunda **Kalafalıq** adlı kənd də var...

KAZIMAĞA BAĞI

Kazımağa bağı orografik obyektini Zərdab rayonunun Nəzərəli kəndi yaxınlığında qeydə alınıb. Təxminən 10 hektarlıq sahəsi olan

bu bağı o qədər də sıx olmayan söyüd, qovaq və bir neçə növ meyvə ağaclarından ibarətdir. **Bağ** vaxtilə onun yaradıcısı olan **Kazımağa** adlı şəxsin adı ilə adlanmışdır...

KEÇALAT

Əlibəyli kəndi ərazisində qeydə alınan coğrafi adlardan biri **Keçalat** adlanır. **Keçalat** sözü bir neçə anlamda işlədilir: 1) «*Xırda çayda adamın və ya nəqliyyatın keçə biləcəyi dayaz yer*»; 2) «*Qalın meşədə keçiləcək yol*». Bu terminə Azərbaycanın digər ərazilərində də rast gəlmək olar. **Keçalat** toponimini kəngərlərin **keçili** qolu ilə də bağlamaq istəyənlər var...

KEÇƏLTƏPƏ

Keçəltəpə coğrafi adı Zərdab rayonunun Məlikqasımlı kəndi ərazisində qeydə alınıb. **Təpənin** zirvələri bitkisiz, «*çılpaq*», **keçəl** olduğu üçün bu yüksəklik belə ad almışdır.

Təpə – müsbət relyef forması bildiren coğrafi termdir. **Təpələrin** nisbi hündürlüyü adətən 200 metrden artıq olmur. Tərkibində **təpə** termini iştirak etdiyi oronimlərin sayı respublikamız ərazisində 3.000-dən çoxdur.

Keçəltəpə adlı oronimlərə Azərbaycanın bir çox rayonlarında, o cümlədən, Qazax, Kəlbəcər, Göyçay, Şərur rayonlarında rast gəlirik. Qəbələ, Kəlbəcər, Gədəbəy, Göyçay, Laçın, Göygöl, Ucar rayonları ərazilərində isə bu qisim oronimlərdən hesab olunan **Keçəldağ** coğrafi adı da qeydə alınmışdır...

KƏND BAĞI

Gəndəbil kəndinin yaxınlığında qeydə alınan orografik obyektlərdən biri **Kənd bağı** adlanır. Burada söyüd, qovaq və başqa

ağaclarla bərabər, çoxlu sayda meyvə ağacları da vardır. Bu **bağ** kənd adamlarının ümumi bağ sahəsi olduğu üçün belə adlandırılmışdır. XX əsrin əvvəllərində Gəndəbil kəndi bu bağın yerləşdiyi ərazidə olmuşdur. Sonralar indiki **Gütərli bağı** deyilən yərə köçmüşdür. **Kənd bağı** deyilən ərazinin ümumi sahəsi 15 hektara yaxındır. Hazırda bu bağda bərpa işləri aparılır...

KƏNDƏBİL KƏNDİ

150 evlik **Kəndəbil kəndi** (bəzən adı **Gəndəbil** kimi də yazılır) Zərdab rayonunda, Şıxbağı kənd inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 18 kilometr cənub-şərqdə, Kür çayının sahilində, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə 803 nəfərdir. Əhali əsasən taxılçılıq, heyvandarlıq, pambıqçılıq, baramaçılıqla məşğul olur. Kənddə orta məktəb, klub, kitabxana, poçt, tibb məntəqəsi, dəyirman və s. var. Kəndin təsərrüfatlarının sayı 219-dur. Kəndəbil kəndində *xəmmədlilər, zülqərlilər isaxanlılar* adlı nəsil və tirələrə məxsus olan ailələr yaşayır.

Yaşayış məntəqəsi XIX əsrin ortalarında Zərdab kəndindən çıxmış ailələrin **Gəndəbil (Kəndəbil)** adlı yerdə məskunlaşması nəticəsində yaranmışdır. **Kəndəbil (Səndəbil)** eyni zamanda bu ərazidəki gölməçənin adıdır. **Gəndəbil** coğrafi adı **gənd** (*pis qoxulu, iyli*) və **bil** (*bataqlıq, gölməçə*) komponentlərindən düzəlib, «*pis qoxulu gölməçə*» deməkdir.

Kəndəbil oykonimi haqqında müxtəlif fikirlər var. Toponimi **kəndə** və **bil** sözlərinə ayıran araşdırıcılar var. **Kəndə** sözü farsca «qazılmış», «xəndək» mənası daşıyır; **bil** komponenti ərəbcə ön şəkilçi olub, isimlərin əvvəlinə gətirilərək, «*ilə*» və buna yaxın mənanı ifadə edir.

H.B.Zərdabi 5 noyabr 1882-ci il tarixli «Kaspi» qəzetindəki bir məktubunda yazırdı ki, Zərdabdən ayrıldıqdan sonra bina edilmiş **Kəndəbil** böyüyüb 100 evli kənd olub. Lakin sonradan, Zərdabın əhəmiyyəti artanda çox adam təzədən oraya qayıtdı. 1887-ci ilə aid

olan bir məlumatda göstərilir ki, Kəndəbildə 35 ev, 188 sakin vardır...

KİÇİK BAZI

Azərbaycan oronimiyasında «*təpəcik*», «*tirə*», «*mərz*», «*dikdir*», «*su çıxmayan hündür yer*» mənalarında işlədilən **bazı** sözü ilə bağlı çoxlu sayda – təxminən **650** coğrafi ad qeydə alınıb. Onlardan biri də Zərdab rayonunun Sarıqaya kəndi ərazisində qeydə alınmış **Kiçik bazı** oronimidir. Toponim həmin təpəciyin sahəsinin **kiçik** olması ilə əlaqədar belə ad almışdır. Həmin ərazi yaxınlığında **Böyük bazı** adlı oronim də qeydə alınıb...

İmişli rayonunun Qaralar kəndi, Göyçay rayonunun Qızılağac kəndi, Saatlı rayonunun Qaracalar kəndi ərazilərində də **Kiçik bazı** oronimi qeydə alınmışdır.

KİÇİK DƏKKƏ KƏNDİ (Bax: Dəkkəoba kəndi)

KOR QIŞLAQ

Kor qışlaq coğrafi adı Zərdab rayonunun Əlvənd kəndi ərazisində qeydə alınmışdır. Yaşlı nəslin mənə söylədiklərinə görə, ötən əsrin əvvəllərində bir neçə il bərk soyuq olur; qızılca xəstəliyi yayılır. Qışlaqda yaşayanların hamısı bu xəstəlikdən ölürlər. O zamandan da həmin qışlaq el arasında **Kor qışlaq** adlandırılır.

Qışlaq – mal-qaranın qışladığı əraziyə, otlağa deyirlər. O. mal-darlıq təsərrüfatının meydana çıxması ilə əlaqədar yaranmışdır. Qarabağın ərazisi qoyunçuluğun qədim qışlaqları hesab edilir. Soyuqlarla bağlı olaraq mal-qara 7-8 ay qışlaqda qorunub saxlanılır, otarılır. Qışlaqların təxminən 6 min illik yaşı var. Onlardan indi də heyvandarlıq təsərrüfatında geniş istifadə edilir...

KÖHNƏ BƏRƏ YERİ

Qaravəlli və Əlvənd kəndləri ərazisində, Kür çayı sahilində qeydə alınan toponimlərdən biri **Köhnə bərə yeri** adlanır. **Bərə** – çay, dəniz və gölün bir sahilindən o biri sahilinə nəqliyyat vasitələri, sərnəşin və yükdaşıyan gəmi və ya qurğudur. Bərə növləri motorlu və motorsuz olur. Motorsuz bərə adətən çaylarda ucları sahillərə bərkidilmiş tröslə, yaxud yedək gəmisini ilə hərəkətə gətirilir. Qayıq, sal, barj və ya onların ümumi yük platformaları qrupuna da motorsuz **bərə** demək olar. Adamları ensiz su maneələrindən keçirmək üçün çox zaman 10-100 adamlıq sərnəşin gəmilərindən istifadə olunur. Adını çəkdiyim bu yerlərdə də vaxtilə bərədən istifadə olunmuşdur. İndi o yerləri adamlar **Köhnə bərə yeri** kimi hafizələrində yaşadırlar. Deyilənə görə, Azərbaycanın o zamankı rəhbəri M.C.Bağirov da bu **bərə** ilə buradan o biri sahile keçmişdir...

KÖNDƏLƏNARX

Zərdab rayonunun Çallı kəndi ərazisində qeydə alınmış hidronimlərdən biri **Köndələnərx** adlanır. **Köndələnərx** hidronimi **köndələn** və **ərx** komponentlərindən ibarətdir. **Köndələn** sözü «əyri, eninə» mənasını ifadə edir. **Köndələnərx** hidronimi «*eninə axan, əyri axan çay, ərx*» mənasındadır.

Azərbaycanın Şəki rayonunda **Köndələn kəndi**, Qax rayonunda **Köndələn yol**, Qəbələ rayonu ərazisində **Köndələn əkin yeri**, Zaqatala rayonunda **Köndələnçöl**, Füzuli, Xocalı və Xocavənd rayonlarının ərazilərindən axan **Köndələn çay**, Göyçay rayonu ərazisindəki **Köndələnərx** və başqa bu kimi coğrafi adlar da qeydə alınmışdır...

KÖRPÜKƏND KƏNDİ

Körpükənd kəndi (deyilənlərə görə kəndin yerində vaxtilə **Bərzənc** adlı şəhər olub. Bax: **Bərdic şəhəri**) Zərdab rayonunda, Körpükənd inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 24 kilometr qərbdə, Kür çayının sahilində, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə 1500 (1424) nəfərdir. Əhali əsasən taxılçılıq, heyvandarlıq, tərəvəzçilik, pambıqçılıq, bostançılıqla məşğul olur. Kənddə orta və doqquzillik məktəb, kitabxana, klub, mədəniyyət evi, xəstəxana, bulaq – təmiz su kompleksi – Azərsu ötürücüsü, uşaq bağçası, rabitə şöbəsi və s. vardır. Kəndin **hürşanlılar** (*qasımovlar*), **cəfərovlar**, **ağalılar**, **rəhimlilər**, **zakirəğa nəsl**, **əfəndilər**, **hacıbabalılar**, **həsənililər**, **heydərlilər**, **hüseynlilər** adlı nəsil və tirələri var. Körpükənd kəndinin təsərrüfatlarının sayı 365-dir. Kəndin ərazisində **Əfil körpüsü** adlı qədim oroqrafik obyekt qeydə alınmışdır. Kəndin mərkəzində vaxtilə Ərəbistandan gəlmiş Hacı Hüseyn əfəndinin ziyarətگاهی vardır ki, indinin özündə də yerli əhali onun qəbrini müqəddəs tapınaq hesab edir...

Körpükənd kəndinin Azərbaycanın ərazi bütövlüyü (Qarabağ) uğrunda 7 nəfər şəhidi vardır...

Kəndin ərazisində qədim **Xasa** kəndi olub. İndinin özündə də **Körpükənd kəndi** şərti olaraq 2 hissəyə – **Xasa** və **Körpükənd**

hissələrinə ayrılır. Türk dillərində **xas** sözü «*çox təmiz*», «*Allah tərəfindən seçilmiş*» («*Kitabi – Dədə Qorqud*»da **xas bəylər**) mənasındadır. Vaxtilə Tiflis quberniyasının Siqnax qəzasında mövcud olmuş **Xasaqa** qışlaq adı və Kutaisi quberniyasının Leçxum qəzası ərazisindəki **Xaskar** dağ adı da bu tipli toponimlərdəndir.

Körpükənd oykonimi **körpü** və **kənd** sözlərinin birləşməsindən əmələ gəlmişdir. Kəndin yerləşdiyi ərazidə **körpü** olduğu üçün **Körpükənd** oykonimini «*körpüsü olan kənd*» anlamı ilə mənalandırırlar. Vaxtilə bu kənd **Həsən-Körpükənd** də adlanıb. Son orta əsrlərə aid sənəddə göstərilir ki, kənddə *bərə* olub. **Körpü** – hər hansı bir maneə üzərindən salınan suni yol və ya keçid qurğusudur. Təyinatına görə müxtəlif cür körpülər olur. Əgər xəritəyə baxsaq görərik ki, **Körpükənd** Şirvanla Qarabağın sərhədində yerləşib, necə deyirlər onları «*birləşdirir*»...

Əl-İstəxri və İbn Cövşən öz kitablarında buradakı **Bərdic** (*Bərzəng, Bərzənc, Bərzənd*) şəhərindən söhbət açaraq bu böyük ticarət şəhərini Təbriz, Dərbənd, Beyləqan, Bərdə şəhərləri ilə müqayisə etmişlər. Bu əsərlərdən o da aydın olur ki, qədim amazonkalıların başçısı, böyük Nizami Gəncəvi qəhrəmanı Şirin öz atı Şəbdüzlə Ana Kür sahillərində – indiki Zərdab rayonu ərazisində olmuşdur. Nizami qəhrəmanlarının tez-tez çıxıb gəzdikləri və seyr etdikləri Kürbasar və Ceyrançöl əraziləri də Zərdab rayonu (**Körpükənd, Xasa**) ərazisindədir.

Həsən bəy Zərdabının verdiyi tarixi məlumata görə Körpükənd ərazisində 1892-ci ilin dekabrında qaçaqlar (*Məcic* (Uğurlu xanın qardaşı), Abdulla bəy («*Abas*» Şamilin qardaşı) və başqaları) məskən salmışlar. Ərəş qəzasının pristavı və distansiya rəisi 50 nəfərdən ibarət silahlı heyəti onlarla döyüşə göndərir. 3 gündən çox davam edən bu döyüş nəticəsində hər iki tərəfdən çoxlu sayda itkilər olur. Qaçaq Məcic Ərəş qəzasının polis məmurları tərəfindən əsir götürülür. Bu hadisədən sonra kənd ərazisində *Qaçaq hərəkəti* süquta uğrayır...

Vaxtilə Rəvan quberniyasının İrəvan qəzasında da **Körpükənd** adlı kənd olmuşdur. Onun başqa bir adı **Körpuqulağı** idi. Bir müddət kənd **Torpaqqala** da adlanmışdır. 1949-50-ci illərdə kəndin əhalisi Azərbaycana köçürüldükdən sonra yaşayış məntəqəsi ermənilər tərəfindən dağıdılmışdır. Çox güman ki, oykonim orta əsrlərdə Şərqi Anadoluda **Kerpi** mahalının adından ibarət olmaqla gətirilmə addır...

Qərbi Azərbaycanda, Vədi (Ararat) rayonunda (indiki Ermənistanda) vaxtilə **Körpükənd** adlı kənd də mövcud olmuşdur...

KÖZƏNƏK

Əlvənd kəndi ərazisində qeydə alınmış coğrafi adlardan biri **Közənək** adlanır. **Közənək** sözünün dilimizdə «*sacaq yer*» mənası vardır. Bu sözlə əlaqədar Azərbaycan toponimiyasında bir neçə coğrafi ad qeydə alınmışdır...

KÜDRI

Kəndəbil kəndi ərazisində qeydə alınan oronimlərdən biri **Küdrü** adlanır. **Küdrü** (**Küdrü**) termini dilimizdə «*susuz çöl*» (Şirvan küdrisi) anlamında işlədilir. **Küdrü** toponimi «*susuz çöl, çuxur*» mənasındadır. Bu tipli coğrafi adlara Azərbaycanın bir sıra rayonlarının ərazilərində də rast gəlinir...

KÜLTƏPƏ

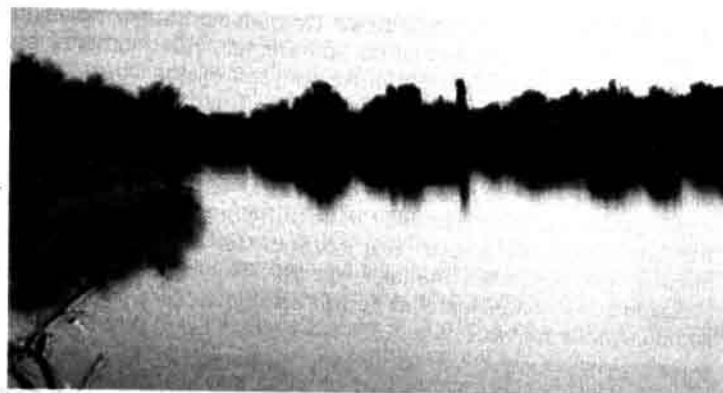
Kültəpə oronimi Zərdab rayonunun Seyidlər kəndi ərazisində, kənddən bir qədər aralıda qeydə alınmış coğrafi addır. Vaxtilə bu təpənin yerində böyük tikili olmuşdur. İndi həmin təpəni qazanda oradan **küllü** torpaq çıxdığına görə camaat bu təpəni **Kültəpə** adlandırmışdır. Qazıntılar zamanı Kültəpədən müxtəlif tarixi dövrlərə aid maddi-mədəniyyət nümunələri tapılmışdır.

Kültəpə oronimi **kül** sözündən və **təpə** müsbət relyef forması bildiren coğrafi termindən ibarətdir. Təpədə müxtəlif mineral qatışıqlardan əmələ gələn yanıcı olmayan **kül** qalıqları olduğu üçün toponim çox güman ki, belə ad almışdır. Ağcabədi rayonunun yuxarı Qiyaməddinli kəndi ərazisində də **Kültəpə** oroqrafik obyekt qeydə alınıb.

Beyləqanda, Füzulidə, Naxçıvan şəhəri yaxınlığında, Qərbi Azərbaycanda və başqa ərazilərdə də **Kültəpə** adına rast gəlirik...

KÜR ÇAYI

Zərdab rayonunun cənub və qərb sərhəddindən keçən Qafqazın ən böyük çayı **Kür çayı** adlanır. O, Türkiyədən, Gürcüstandan və Azərbaycandan axır. Uzunluğu 1364 (bəzi məlumatlara görə 1515 km) kilometr olan Kürün 900 kilometri Azərbaycan ərazisi ilə axır. Çay Türkiyədən Qars yaylasından başlayıb Xəzər dənizinə tökülür. Hövzəsinin sahəsi 188 min kvadrat km-dir. Çay Tbilisi şəhərindəki dar dərələrlə axırsa, bu şəhərdən sonra onun dərəsi genişlənir. Qabırri (lori), Qanıx (Alazan) və Gəncə çaylarının mənşə hissələrində Mingəçevir su anbarı yaradılmışdır. Su anbarından aşağıda Kür-Araz ovalığına çıxan **Kür çayı** burada çoxlu meandr əmələ gətirir. Çay mənşəbindən 236 kilometr

məsafədə-Sabirabad şəhəri yaxınlığında ən böyük qolu olan Arazla birləşir.

Kür çayı 100 kilometr sahədə delta ilə Xəzər dənizinə tökülür. Əsas qolları: Paravana, Xrami, Ağstafa, Şəmkir, Tərtər (sağ), Böyük Liaxvi, Araqvi, Qabırri, Qanıx, Türyan (sol) və s. Çayın suyu çox lillidir; hər il Xəzər dənizinə orta hesabla 18,5 milyon ton lill gətirir. Kürdən suvarmada geniş istifadə edilir. Üzərində SES-lər yaradılıb. **Kür** çayı gəmiçilik üçün yararlıdır. Ərdəhan, Borjomi, Qori, Mxeta, Tbilisi, Rustavi, Mingəçevir, Yevlax, **Zərdab**, Sabirabad, Əli-Bayramlı, Salyan şəhərləri Kür çayının sahilindədir.

Kür haqqında bir çox antik və orta əsrlərin müəlliflərinin əsərlərində dəyərli məlumatlar verilmişdir. Strabona görə Kürün Alazan, Sandotan, Reta və Xan adlı qolları var. Yeri gəlmişkən Alazan qədim türkdilli tayfalardan birinin adıdır. Qədim yunan, latın, ərəb, fars, türk, erməni, gürcü mənbələrində hidronimin adı **Kor**, **Kur**, **Kura**, **Kiri**, **Kurus**, **Kuruş**, **Kir əl-Kurr**, **Mtkuari**, **Mtkvari** və s. formalarda çəkilir.

Əksər tədqiqatçıların fikrincə, «quyu», «su», «çay» mənası verən **Kür** sözü yerli Qafqaz alban tayfalarının dilindən götürülmüşdür. 1) Kürün «*ərköyün*» mənası onun hərdən öz yatağına sığma-

ması ilə izah olunur. «*Kitabı Dədə Qorqud*»da «*Sənin oğlun Kür qopdu*» (çılğınlıq etdi) ifadəsi də var. Deməli, **Kür** hidronimi əski Azərbaycan dilindədir. 2) Kürün Azərbaycan dilində «*gur axan, iti axan*» mənasında olması güman edilir. Bəzi tədqiqatçılar **kür** sözünün «*təmizlik, paka çıxaran kür*» mənasında olduğunu irəli sürürlər. Azərbaycanda yaşayan qırzlıların və buduqluların dillərində indi də **Kür** sözü «*su*», «*çay*» mənasında işlədilir. **Kür** – «*dəli, qızgın, qaynar*» deməkdir. **Kür/Cür/Çür** keçid əlaqələrini də məqbul hesab etmək olar. **Kür** sözünün türk dillərində «*sürətli, inadkar, güclü, dəcəl*» mənaları da var. **Kür** sözünü «*Qarasu*» («*Böyük su*») mənasında olan **Tenqir** sözündəki *Qir* (*Kir, Kür*) sözü ilə bağlayanlar da var.

Kür hidronimi bu ulu çayımızın malik olduğu əsas maddi məzmunun, başqa sözlə, suyun özünü əks etdirir. Su həyatın başlanğıcı ilə bağlıdır. Azərbaycan dilində od atanı, su isə ananı təmsil edir.

Kür çayının adı qədim türk dillərində **kür-gur** («*sulu*»), «*bol sulu*», «*qüvvətli*», «*sarsılmaz*», «*məğrur*» sözündəndir. **Kür** sözün-

dəki «*k*» komponentinin **çur, çür** sözlərindəki «*ç*»-dan törəndiyini iddia edən tədqiqatçılar da var...

Maraqlıdır ki, rus dilində *Kür* adına **Kur** deyilməsi (və ya yazılması) mümkün olduğu halda nədənsə **Kura** deyilir (və ya yazılır). **Kür** sözünün **Kur, Kir, Gir, Gur** variantları da mənə elə gəlir ki, diqqəti cəlb etməlidir...

Kür sözünün Azərbaycan mənşəli **kur** («*dəcəl, çılğın*») və ya **gür** sözlərindən törənməsi heç bir şübhə doğurmur...

Bir çoxları hesab edir ki, **Kür** deyiləndə «*su, ana, sülh, salam*» və s. mənalı fikirlər nəzərdə tutulur. K.Əliyevə görə **kür** hidronimi qırz dilində «*Gur çay*», A.Axundova görə udin dilində «*çökəklik*», «*su anbarı*», N.Nəbiyevə görə isə, «*sürətlə axan*», «*öz sahilindən çıxan*», «*məcrasına sığmayan*» mənasındadır.

Kür çayının adını Əhəməni şahı *Kirin* adı ilə bağlamaq yanlışdır...

KÜR ÇÖKƏKLIYI

Zaqafqaziya – Böyük Qafqazın cənub yamacı ilə Kiçik Qafqaz və Taliş dağları arasında 600 km uzunluğunda yerləşən dağarası tektonik çökəklik **Kür çökəkliyi** adlanır. O, qərbdə Kolxida ovalığı, şərqdə Xəzər dənizi, cənubda Lənkəran ovalığı ilə əhatələnib. Əsasən Azərbaycanda, qismən isə Gürcüstandadır. **Kür çökəkliyinə** Kür-Araz ovalığı, Daxili Kartli düzənliyi, Aşağı Kartli düzənliyi, Qarayazı düzü, Gəncə-Qazax düzənliyi, İori yaylası, Ceyrançöl, Acınohur ön dağları, Alazan-Həftəran vadisi, Ləngəbiz silsiləsi, Ələt tirəsi və s. daxildir.

Paleogenə formalaşmış bu çökəkliyin səthi Neogen və Antropogen çöküntüləri ilə örtülüdür. İqlimi əsasən quru subtropikdir; əsas faydalı qazıntısı neftdir. Əsas çayları **Kür** və onun sağ qolu olan Arazdır. Ərazisində seyrək arid meşələr, qoruqlar, yasaqlıqlar, qışlaqlar var. Pambıqçılıq, üzümçülük, taxılçılıq, heyvandarlıq, baramaçılıq, bostançılıq, meyvəçilik bu ərazidə daha çox inkişaf etmişdir. **Çökəklik** Zərdab rayonunun ərazisini də əhatə edir...

KÜRATAN

Zərdab rayonu ərazisində, Kür çayı sahilində qeydə alınan orografik obyektlərdən biri **Küratan** adlanır. Kəngərilərin tərkibinə daxil olmuş Azərbaycan tayfalarından biri olan **qaradolaqlar** XIX əsrin sonları və XX əsrin əvvəllərində burada məskunlaşmışdılar. Tarixdən məlumdur ki, Qarabağ xanı Mehdiqulu xan 1820-ci ildə İrəvandan gətirdiyi qaradolaqları tarixçi Mirzə Adıgözəlbəyə bağışlamışdı. 18 ailədən ibarət olan həmin **qaradolaqlar** indiki Zərdab ərazisində, Kür çayı sahilində, **Küratan** və Əskikür adlanan ərazidə yerləşdirilmişdi.

Küratan coğrafi adı **Kür** və **atan** sözlərindən ibarətdir.

Əlavə məlumat üçün bax: **Kür çayı**.

QACAR DƏRƏSİ

Zərdab rayonunun ərazisində qeydə alınan oronimlərdən biri **Qacar dərəsi** adlanır. **Qacar dərəsi** oronimi **qacar** etnonimindən və **dərə** mənfi relyef forması bildiren coğrafi termindən ibarətdir; coğrafi adın tərkibindəki **-si** şəkilçisi mənsubluq ifadə edir. Toponim «*qacarlara məxsus olan dərə*» anlamındadır. Bərdə, Füzuli, Xızı və Xojavənd rayonlarının ərazisində də **Qacar dərəsi** coğrafi adı qeydə alınmışdır. **Qacar** toponimi türk kökənli, nüfuzlu tayfalardan birinin adıdır. **Qacar** adı bəzi mənbələrə görə **qaçardan** götürülüb. Onun ilkin ad anlamı **qasar-torpaq**dır. Qədim türklər və monqollar torpağa (yerə) **qeser/qezer** deyərmişlər. **Qacarin** (**Qaçarin**) bir anlamı da «*köçəri*», «*gəzərgi*» mənasındadır.

Qacar eli tarixən **Qızılbaşlar** tayfa ittifaqı içərisində sayılıb-seçilən bir qurum olub. Qarabağ, Gəncə, Çuxur-Səd, Astrabad əyalətlərinin, eləcə də Mərv vilayətinin bəylərbəyləri, valiləri uzun illər bu eldən çıxıb. **Qacarlar** Gəncədə, İrəvanda, Astrabadda xanlıq, İranda imperatorluq yaradıblar. 1796-cı ildən 1925-ci ilə qədər İranın səhliq tacının sahibi **qacarlar** olmuşlar. **Qacarlar** şe-

cəfəri tərifiyətinə mənsub olan böyük bir xanədan idilər. Onlar Azəri-türk tayfalarına, Qızılbaş-səfəvi türk tayfalarına mənsub edirlər. Areal xarakterli türk-Azərbaycan mənşəli **qacar** adı ilə bağlı coğrafi adlar türkdilli xalqların yaşadıkları regionlarda (Qırğızistan, Türkmənistan, Türkiyə, İran, Ermənistan və s.) geniş yayılmışlar. **Qacar** etnotoponimi bu ərazilərdə **qacar** etnik qrupunun yaşaması, məskunlaşması ilə əlaqədardır.

Qacar türk etnosunun formalaşması Səfəvilər dövlətinin yaranması dönmündə başa çatmışdır. Azərbaycan xalqının etnogenezində iştirak edən ellərdən biri də **qacar** elidir. Azərbaycan ərazisindəki **Qacar** toponimləri türk-Azərbaycan mənşəli **qacar** tayfasının adı ilə bağlıdır. XIX yüzildə Cənubi Qafqazda **Qacar** adlı 10 kənd mövcud olmuşdur.

Qacarlarla bağlı rəvayətlərin birində deyilir ki, bu tayfa öz kökünü Çingiz xanın oğlu **Kaan Lunun** nəslindən götürür (*Çingiz xanın Cuci, Cıqatay, Ugedey, Tulu, Kulkan adlı oğlanları vardı*). **Qacarların** əcdadlarından biri öz oğluna Kaan Lunun qızını almış və sonralar həmin nəsil **Kaan Lu Qacar** adlanmışdır. Tayfanın başqa bir nəslə isə **Qovanlı Qacar** adlandırılıb. Tarixi sənədlərdən görünür ki, **qacarlar** sonuncu dəfə Ön Asiyaya XIII yüzildə Çingiz xanın nəvəsi Hülaku xanın (1256-cı il) qoşunlarının tərkibində gəlmişlər. Bu qrupdan olan **qacarlar** İrana, Elxanilər (İlxanilər) dövlətinin süqutundan sonra isə Suriyaya və indiki Ermənistana köçürülürler. Teymurun zamanında onları Qarabağ, Gəncə, İrəvan ərazilərində, öz tayfalarından olanların yanında məskunlaşdırırlar. Sonralar Şah İsmayıl **qacarlara** tutduqları ərazilərə sahiblik etmək haqqında sənəd verir. Beləliklə, **qacarlar** səfəvilərin Azərbaycanda və az sonra İranda öz hakimiyyətlərini möhkəmləndirməkdə arxaladıqları **qızılbaş** tayfalarından birinə çevrilirlər.

Qacar adı Azərbaycanın aqçoyunlu **qacar** tayfasının adı ilə bağlıdır. XIII-XIV əsrlərdə Ön Asiyada sulduz, cəlair və tanğit tayfaları əsasında yaranmış qacarların bir qismi əvvəlcə Suriyada yaşamışlar. Sonralar Əmir Teymur (1370-1405) və oğlu Miranşah qacarları İrana köçürmüşdür.

Bir sıra tədqiqatçıların fikrincə, **Qacar** etnotoponimi qədim türk xalqlarının dillərində "adam, er, kişi" anlamında işlədilən ar sözü-nün yardımı, iştirakı ilə yaranmışdır.

Qacar (İran mənbələrində **Qacar** kimi yazılır) xanədanı uzun müddət İranda siyasi birliyə də nail oldu. 1925-ci ilə qədər davam edən **Qacar** xanədanı İranda ki son türk sülaləsidir. **Qacarlar** həmişə özlərini türk hesab etmiş, türkçə danışmış və öz əcdadlarının İrana Hülaku xanla birlikdə gəldiklərinə inanmışlar.

Bəzi tarixi qaynaqların verdikləri məlumatlara görə, **Qacarlar** XV əsrin axırlarına doğru Ağqoyunlular dövründə Anadoludan İrana gəlmiş və Azərbaycanda yurd salmışdılar. Qacarların Anadoludakı yurdları olan Bozox (Yozqat) bölgəsi üç əsas oymaqdan (Şam Bayatı, Yıva, Ağcaqoyunlu) ibarət idi. Belə olan təqdirdə xanədan bu 3 oymaqdan birinə (çox güman ki, Yıva) mənsub olmuşdur. **Qacar** sözü öz adını bu 3 oymağın başçısı olan bir bəyin adından almışdır. Çox ehtimal ki, qacarları da Anadoludan İrana gətirən elə bu bəy olmuşdur. İranda ki qacarlar sülaləsi də **qacarlar** tayfasından idi.

Qacarların bir hissəsi XVII əsrdə Qarabağa və Gəncəyə gələrək həmin ərazilərdə məskunlaşmışlar. XV əsrdə qızılbaşların tərkibinə daxil olan qacarlar Səfəvilərin hakimiyyətə keçmələrinə yaxından köməklik etmişlər.

XVI əsrdə və bu vaxta qədər **qacarlar** əsasən Azərbaycanın Bərdə və Gəncə bölgələrində yaşamışlar. Bu tayfanın bir qismi Şamdan gəlmişdir. "Gəncə Təhrii dəftəri"ndə XVIII əsrin birinci yarısında Gəncəyə bağlı kəndlərdən birinin adı Şambayət kimi göstərilmişdir. Əbülhasən Məhəmməd Gülüstani qeyd edir ki, Nadirin ölümündən sonra onun yerinə keçən Adil şahın böyük əmirilərindən biri olan Məhəmməd Əli xan əslən Şam Bayatından (Qacar boyu bayatı) olmuşdur.

Tarixdən məlumdur ki, Sultan Heydər öz tərəfdarlarını başqalarından fərqləndirmək üçün o zaman türkmanların geydiyi araqçını 12 yarıqlı qırmızı taca çevirib onu öz sülaləsinə məxsus olan papaq kimi elan edir və bu *papağı* qoymaqla bu sülaləyə mənsub olan adamları digərlərindən fərqləndirdi. Sonralar bu

papağı qoyanlar **qızılbaş** adı ilə məşhur oldular. **Qızılbaş** papağı geymək bir müddət davam etmişdir. 7 tayfa – *ustaclu, şamlu, rumlu, təklu, zülqədər, əfşar* və **qacar** tayfalarından təşkil olunmuş Şah İsmayılın qoşunu da 12 yarıqlı qırmızı *Heydəri papağı* qoyub «**qızılbaş**» adlandırılar. Şah Təhmasib bu papağı çox sevdiyi üçün öz adı ilə adlandırmış və əmr vermişdi ki, hamı *Təhmasibi papaq* qoymalıdır. 12 yarıqlı qırmızı papaq böyük şöhrət qazandıqından **qızılbaş** adı iranlılar üçün qəbul olunmuş və demək olar ki, İndiyə qədər də Hindistan və Osmanlı ölkəsində iranlıları **qızılbaş** adı ilə çağırırlar...

XIX əsrin sonu və XX əsrin əvvəllərində Qafqazda 10-dan çox **Qacar** adlı kənd olub. **Qacarlar** Qarabağın köklü əhəllilərindən biridir.

Qacar sözü türk ulusunun adı ilə bağlıdır. A.Bakixanova görə qacarlar İran və Azərbaycanda orta əsrlərdə ağılıq edən cəlairlərin bir qoludur.

Qacarin şəxs adı kimi işlədildiği məlum olan **Qaracarin** qısaldılmış şəkli olması da ehtimal olunur...

Məlumdur ki, Hülaku sülaləsinə mənsub olan Arqun xanın müəllimi Xorasan və Astrabad hakimi Sirtaq Noyan xanın oğlunun adı Qacar imiş. Onun adı ilə öz qəbiləsi **qacar** adlandırılmışdır. **Qacar** türklərinin Şirvana, Qarabağa, İrevana, Gəncəyə Əmir Teymur tərəfindən köçürülməsi artıq elmi dəlillərlə sübut olunmuşdur. Sonralar **qacarlar** Azərbaycanın müxtəlif yerlərinə yayılmışlar. Gəncə xanı Cavad xan **qacar** nəslindən idi.

İ.Petruşevskiyyə görə, **qacarlar** monqolların yürüşləri zamanı Orta Asiyadan gəlmiş, bir müddət İranda, sonralar isə Azərbaycanda yaşamışlar.

Hazırda Füzuli rayonundakı **Qacar kəndi**, Quba rayonunda **Qacar Zeyid kəndi**, Qəbələ rayonunda Qacar meşəsi və s. Vardır. Xızı rayonunda qeydə alınmış "Qacar meşəsi", "Qacar dərəsi" mikrotoponimləri də **Qacar** etnonimləri ilə bağlıdır.

Tarixi sənədlərə görə, İran şahı Ağa Məhəmməd şah Qacar XVIII əsrin 90-cı illərində Qarabağa, Şuşaya (Pənababada) hücum

edən ərəfədə onun atları Füzuli rayonunun **Qacar kəndi** ərazisində saxlanılırdı...

Səfəvilərin hakimiyyəti zamanı hərbi işlər əsasən **Qacarlara** həvalə edilirdi. 1926-cı ilə qədər **qacarlar** İranda hakimiyyətdə olublar. XVI əsrin sonlarına aid olan bir mənbədə kəndin adı **Şıx-qayıb** kimi göstərilmişdir. Tarixi qaynaqlarda indiki Füzuli rayonunun Aşağı Əbdürrəhmanlı kəndi yaxınlığında **İva Qacar** yaşayış məntəqəsi yeri də göstərilir...

Əsas kai tayfaları **qacarlar**, **əfşarlar**, **zülqədərler**, **çobanlar**, **padarlar**, **baharlılar**, **işamlılar**, **ustaclılar (ustacallılar)**, **ləaklar**, **xəlillilər**, **sorsorlar**, **şaqaqlar**, **ossalular**, **zəngənələr**, **armalular** və s. Hesab olunurdu. Onlardan Azərbaycanın dövlətçilik tarixində bayatlarla birlikdə İranda bəzi siyasi çevrilişlərdə iştirak edən qacarlar, əfşarlar, baharlılar, işamlılar, ustaclılar, padarlar, çobanlar daha çox və mühüm rol oynamışlar. Səfəvi sülaləsi İran taxtında yalnız onların razılığı ilə bərqərar olardı. İranda qacarlar, əfşarlar sülalələri onların arasından çıxıblar və həm çobanilərin, həm də cəlairlərin hütlakülərlə olduğu kimi, birini devirə, başqasını bərpa edə biliblər.

Bu tayfaların müxtəlif yerlərdə sakin olması vaxtı cəlair türklərindən törəyən **qacarlar** əvvəlcə Kiçik Asiyada və Suriyada məskunlaşmışdılar. Sonralar Topal Teymur onları Mərv və Mazandaran (İran), eləcə də Qarabağ, Gəncə, İrəvan ərazilərinə köçürmüşdür. Burada – Azərbaycanda onlar yavaş-yavaş artmış və bütün ölkədə məskən salmışdılar. Amma bəzi qacarlara, xüsusi ilə də Gəncə qacarlarının böyük hissəsini Nadir şah sonralar Xorasana köçürmüşdür (məlumdur ki, onlar Nadir şahın taxta çıxması arzusunə qarşı çıxmışdılar).

Qacar tayfasının böyük əmirlərindən biri Tozqoparan ləqəbli Piri bəy Qacar I Şah İsmayılın yaxın silahdaşlarından olub. O, 1501-ci ildə Əlvənd Ağalı oğlunun əmiri Osman bəy Mosullunu, 1503-cü ildə isə Sultan Murad Aqqoyunlu ilə döyüşdə onun tərəfində vuruşan Qum hakimi Əsilməz bəy Türkməni məğlub etmişdi; 1513-cü ildə Nəcmi Sani ilə birlikdə Qıcduvanda öldürülüb. Tayfanın başqa bir əmiri Qudurmuş xan adı ilə məşhur olan Dərəcə Sultandır ki, o da Urfada Sultan Murad ibn Yaqubu məğlub edib, onu

qətlə yetirib; Mardin yaxınlığındakı Qoruqtəpədə Qara xan Ustaclı ilə birlikdə Mustafa paşa "Bıqlı Çavuş"la döyüşdə həlak olub...

Tayfanın əmirlərindən biri Şahverdi Sultan Ziyadoğludur ki, o da Qarabağ bəylərbəyi idi. O, çoxlu şanlı-şərəfli döyüş yolları keçmişdi. Şah Təhmasib ona "Müsaib" deyirdi. Şahverdi Sultan Ziyadoğlu Gürcüstan padşahı Ləvasanı (Kartli hakimi Luarsab (1534-1558)) öldürmüş, Tiflis hakimi Georgi (Qorgin) Dadianini (1548-1582) və Ləvasanın oğlu Simaonu (Simon 1558-1560) məğlub etmişdi. O, Türkiyənin şərqində, Vandan 77 kilometr məsafədə yerləşən Bargiri şəhərində Süleyman bəy kürü ilə döyüşdə öldürülmüşdü...

Bu tayfanın böyük əmirlərindən biri Budaq xan idi. O, şah Təhmasibin təvəçisi olub. Təhmasib Budağı Qəndahara hakim təyin etmişdi. Amma az sonra Baburun oğlu Kamran Mirzə Qəndaharı tutmuşdu. Bundan sonra Qəndahar əldən-ələ keçmişdi. İgid əmir olan Budaq Nişapurda özbək Saru Quzğanla döyüş zamanı həlak olmuşdur. Van qalasının hakimi Gökçə Sultan da **qacar** tayfasının sayılıb-seçilin əmirlərindən olmuşdur. İsmayıl Mirzənin lələsi və Nişapur valisi olan Gökçə Sultan Astrabadda vəfat etmişdir.

Şahverdi Sultan Ziyadoğlunun oğlu Xəlil Sultan da **qacar** tayfasının hörmətli əmirlərindən olmuşdur. Pəhləvan Xəlil Sultan bir neçə il Astrabadın hakimi olub və dəfələrlə Yaxa-Türkmən tayfasını məğlub edib, deyilənlərə görə, o, vəzifədən çıxarılaq öldürülüb. Onun qardaşı İbrahim bəy Arran əmir əl-ümərası idi və həyata Gəncədə əlvəda dedi.

Şah Təhmasibin zamanında Gəncə hakimi Yusif Xəlifə, Xorasən hakimi Qubad bəy, Şirvan hakimi Hüseyn bəy, paytaxt Qəzvinin hakimi Süleyman bəy, ordu sərkərdəsi Mirzə Əli Sultan da **qacar** tayfasına mənsub olan adlı-sanlı əmirlər olmuşlar...

XIX əsrdə Göyçay, Quba, Şuşa qəzalarında **Qacar kəndi** mövcud idi. Otuziki (Cavad qəzası), Ziyadlı (Gəncə qəzası), Cəlairli (Lənkəran qəzası) kəndlərinin əhalisi nəsil etibarını ilə **qacar** tayfası tirələrinə məxsusdurlar. **Qacarlar** öz adlarını Arqun xan Hülakünün

müəllimi, Sirtak Noyan xanın oğlu **Qacarın** adından (Xorasan və Astrabad hakimi) götürmüşlər.

Vaxtilə indiki Qarabağ bölgəsindəki **Qacar kəndi** Vərəndə mahalına bağlı olub. 1727-ci ilə aid olan "*Gəncə-Qarabağ əyalətinin müfəssəl dəftəri*"ndə **Qacar** kəndinin adı nədənsə Əszor formasında qeyd olunmuşdur. 1823-cü ildə kəndin vergi ödəyicilərinin sayı 38 tüstü təşkil edirdisə, 1842-ci il siyahıyaalınmasında bu rəqəm 54 tüstüdən ibarət olmuşdur.

Qacar elinin *Ağcalı, Ağcaqoyunlu, Qovanlı, Qoyunlu, Qolsuzlu, Dəveli, Ziyadlı* (Ziyadoğlu), *Yıvalı* (Yıva 24 oğuz boyundan, üç oxlara daxil olan Dəniz xan oğullarından biridir), *Şambayətli* (Qulu xan), *İzzəddinli* adlı oymaqları da olmuşdur...

Qacar dərəsi coğrafi adına Füzuli, Xızı, Xocavənd, Qəbələ və digər rayonların ərazilərində də rast gəlirik.

QAMIŞLIQ

Zərdab rayonunun Körpükənd kəndi yaxınlığında qeydə alınmış oronimlərdən biri **Qamışlıq** adlanır. Oronim orada bitən **qamış** bitkisinin adı ilə əlaqədar olaraq belə adlanmışdır. Quruluşca düzəltmə **Qamışlıq** oronimi etnotoponimdir.

QANLI GÖL

Vaxtilə Suffin şəhəri ilə Yasər şəhəri arasında, indiki Zərdab ilə Ağdaş rayonları arasında, Zərdab rayonunun Yuxarı Seyidlər kəndi yaxınlığında baş verən döyüş zamanı dövrünün müqəddəs şəxsiyyəti, haqq-ədalət vurğunu Veysəl Qərani və onun digər silahdaşları şəhid olurlar. Burada baş verən bu **qanlı** hadisəyə görə hidronim belə – **Qanlı göl** adlandırılmışdır...

QANO

Bəyimli qəsəbəsi yaxınlığında qeydə alınan coğrafi adlardan biri **Qano** adlanır. Qədim türkdilli xalqlarda vaxtilə işlənmiş **qano** termini hazırda ancaq Azərbaycan dilində işlədilir. **Qano** termini «*sulu və susuz arx*» mənasındadır. S.K.Malovun göstərdiyinə görə **qano** sözünün ilkin forması **qanu** olmuş və «*su anbarı*», «*hovuz*» mənalarını ifadə etmişdir...

QARADOLAQ ELİ

Qaradolaq eli bu əraziyə çox-çox əvvəllər Qərbi Azərbaycandan və Naxçıvandan gəlib. **Qaradolaq camaatı** əvvəlcə Qazax rayonuna gəlmişlər, sonra oranı tərk edib yavaş-yavaş Respublikamızın Ağcabədi, Bərdə, Yevlax, **Zərdab** rayonları ərazisinə, Qax rayonunun Gensu kəndinə, bir çox başqa rayonlara səpələnmişlər. **Qaradolaq camaatı** əvvəlcə İran və Cənubi Azərbaycan ərazisindən Naxçıvana və Qərbi Azərbaycana gəlmişlər, orada onlar uzun müddət yaşayıblar. Keçən əsrin (XX əsrdə) 20-30-cu illərində oradan Azərbaycan ərazisinə gəlmişlər. **Qaradolaqlar** həmişə başlarına **qara dolaq** bağlayar, eyni zamanda qollarına da **qara dolaq** sarıyarmışlar. Bu, onların başqa tayfalardan seçilməsində əhəmiyyətli rol oynayırdı...

Buradan belə nəticəyə gəlmək olar ki, XV əsrdən bu yana Azərbaycan ərazisində yaşayan tayfalar bir-birindən seçilmək üçün özlərinə bir «*nişantən*» əlaməti seçirdilər. Görünür, **Qaradolaqlar** da bu üsuldən istifadə edirmişlər...

Əlavə məlumat üçün bax: **Qaradolaq məzrəsi**.

QARADOLAQ MƏZRƏSİ

Zərdab rayonunun ərazisində, Kür çayının sahilində qeydə alınan oroqrafik obyektlərdən biri **Qaraqolaq məzrəsi** adlanır.

Qaraqolaq məzrəsi oronimi **qaradolaq** etnonimindən, **məzrə** sözündən və mənsubluq ifadə edən **–si** şəkilçisindən ibarətdir. Ərəb mənşəli **məzrə** sözü «əkin üçün yararlı yer», «əkin yeri», «tarla», «əkin yerləri əsasında yaranan məntəqə, oba», «kiçik yaşayış məntəqəsi» mənasındadır.

Qaradolaq məzrəsi XX əsrin əvvəllərindəki əsasən yarım-köçəri həyat təzi keçirmiş **qaradolaqlar** Azərbaycan tayfasının adı ilə əlaqədar yaranmışdır. **Kəngərlilər** tərkibində olmuş qaradolaqlar keçmişdə Kür çayı sahillərində Çılpaqqaya, İcğan, Qaraca, Küratan, Canavar yeri, Mehmanhəsən yeri, Axmaz arası və başqa ərazilərdə yaşamışlar.

Qaradolaq tayfaları 1900-1905-ci illərdə oturaqlaşaraq müəyyən tirələrə parçalanmış və *İmamqulubəyli, Məmmədbəyli, Məşədi-ismayilli, Əbişbəyli, Əmirxanlı, Qaradolaq* və s. kəndlər yaratmışlar. **Qaradolaq camaatı** öz qonaqpərvərliyi ilə seçilir.

Bəzi araşdırıcılar qaradolaqları (*Cavad qəzası ərazisində yaşayan qaradolaqları*) təklə tayfaları ilə eyniləşdirir. **Təklələr** səlcuqoğuz tayfalarındandır. Sonra bəzi mənbələrdə onlar şahsevənlərin tirəsi kimi göstərilir. İ.P.Petruşevskiye görə əvvəllər Türkiyədə yaşamış *təklə tayfası* başda Qazi xan olmaqla 1540-cı ildə şah I Təhmasibin yanına gələrək ona öz itaətlərini bildirdikdə şah onlara yaşamaq üçün indiki Salyan və Mahmudabad ərazilərini vermişdir...

M.Avdeyevin məlumatına görə XIX əsrin əvvəllərində Mil-Qarabağ düzündə yaşayan təkləlilər 14 tirədən və müxtəlif nəsilərdən ibarət olmuşdur: *aşığı, əlipənahlılar, avdallar, əliqulular, bu-daqlar, bulutlu, talıbxanlı, boşçalar, hacılı, evdələr, xələqulular, ağamalılar, murtulu, muradxanlı* və s. Bu zonalarda təklə tayfası ən böyük tayfalardan hesab olunmuş, eyvazlılar tayfası da onun bir qolunu təşkil etmişdir. Təklənin özü isə böyüyərək I, II və III təklə qollarına ayrılmışdı.

Qaradolaqlar qədimdə Naxçıvan ərazisində yaşamış və bir qismi kəngərlərin tərkibində XVIII əsrdə Pənahəli xanın Qarabağa köçürdüyü tirələr arasında olmuşdur. **Qaradolaq kəndi** (Ağcabədi rayonu) XX əsrin 30-cu illərində maldar qaradolaqların bir hissəsinin burada məskunlaşması nəticəsində yaranmış kəndlərdəndir...

Qaradolaqlar bu ərazilərə əsasən Qərbi Azərbaycandan və Naxçıvandan gəliblər. Bu camaat əvvəlcə Qazax rayonu ərazisinə gəlmiş, sonralar Ağcabədi, Bərdə, Yevlax, Qax, **Zərdab** rayonlarına da köçmüşlər. **Qaradolaqlar** Naxçıvan və Qərbi Azərbaycana həm də Cənubi Azərbaycan ərazisindən gəlmişlər. Qərbi Azərbaycandan köçüb gələn qaradolaqların bir hissəsi Xocavənd, Xonaşen və Kuropatkin kəndlərində də məskunlaşmışlar. Sonralar dava zəminində ədavətlə əlaqədar olaraq onlar **Küratana** gəlmişlər...

Rus tarixçisi İvan Şopen XIX əsrin ortalarında Naxçıvan və ona yaxın ərazilərdə məskunlaşan tayfalardan bəhs edərkən kəngərli tayfasının tirələrinin (*qızıllı, xalxallı, salahlı, ağabəyli, yurdçu, sarbanlar, pırhəsənli, qarabağlar, qaraxan, halar, biliçi, cağatay, cəmşidli, qurdlar, şabanlı, qızılqışlaq, kəlfir, qadağlı, qarakövsərli, ərəfəli, bəydili, bolqarlı, ərəğüşadlı, pənahlı, ləkblı, sofulu, dilivarlı, əriyanlı, kürdmahmudlu, ziyadlı, qaradolaq*) bəzisinin **qaradolaq** adlandığını göstərmişdir. Hazırda Türkiyə və İranda çoxlu **qaradolaq** nəsiləri yaşayır. **Qaradolaq** elinin tire və nəsilərindən *avaslılar, alxanuşağı, qarallar, quluuşağı, hacivəllilər, qaradolaqlar, ağamədlilər, fərəməzoğlu, keçəlilər, şahverdilər, məməişdiuşağı, əmirxanlılar, tanrıverdilər, allahverənlər, mehdiuşağı, avastuşağı, hacıkerimuşağı, kalvacəfəruşağı* və başqalarını göstərmək olar. İrlixırdalı 30 kənddən ibarət olan **Qaradolaq** eli yayı yaylaqlarda, qışı qışlaqlarda, Kürün sağ sahillərində, Nəcəfçulubəyлідən Zərdab rayonunun ərazilərinə qədər uzanan torpaqlarda keçirərdilər. **Qaradolaq** camaatının bir hissəsi köçəri həyat, bir hissəsi isə oturaq həyat təzi keçirirdi.

Şahsevən, Cahangirli, Mollavəllilər, Hacivəllilər, Mirzələr, Həzrələr, Mənsimli, Tatarlı, Hacı Əkbərli, Qulamli, Həşimli, Əmrahlı, Hacı Qurbanlı, Alıverdilər, Hacılar, Qarağantaftlı, Çılpaqqayalı (Ağaməmmədlı), Təhməzli, Şəvədlı kəndləri köçəri həyat təzi; *İmamqulubəyli, Adıgözəlbəyli, Məmmədbəyli, Nəcəfçulubəyli, Sadiqbəyli, Atakişibəyli, Abişbəyli, Mehrablı, Cancan, Tağılar, Döylər, İmirli* kəndləri oturaq həyata keçmişdilər...

Qaradolaqların *mollavəlili, qazaxməmmədli, bayraməliuşağı, cəngirri, qulamli, tatarli, mehrabli, cancanli, hacıqurbanli, dollər, döylər, cahangirli, tağılar, mirzələr, həşimli, ağammədli, hacibədəlli, haciməmmədhüseynli, həzrələr, hacivəlili, isgəndərli, kərbəlayi abbaslı, məşədişirinli, nəsililər, kərbəlayi-əhmədli, hacımərahli, dəvişqulubəyli, imamqulubəyli, adıgözəlli, nəcəfqulubəyli, sadıq-bəyli, məmişbəyli, səmədbəyli, əmioğlular, abışbəyli, atakişibəyli* və başqa tayfa və tirələri vardır.

Qaradolaq toponimi **qara** və **dolaq** sözlərindən əmələ gəlib. *Qaradolaqlılar* çox-çox əvvəllər həmişə başlarına və qollarına **qara dolaq** bağlayarmışlar. Bu, onları digər tayfalardan fərqləndirirdi. Elə bu səbəbdən də onlara **qaradolaqlar** deyilmişdir.

Qaradolaqlar Qarabağa gələndən sonra **Təklə Qara dolaq** adlanırdılar. Onların başçısı *Adıgözəl bəy İmamqulu bəy oğlu Təklənski* olub...

Ağcabədi rayonunda **qaradolaq** tayfasının adı ilə bağlı 2 oykonim – **Qaradolaq kəndi** və onun yaxınlığında **Yeni Qaradolaq kəndi** də qeydə alınmışdır.

Məşhur **qaradolaq qoyun cinsi** də bu tayfanın adı ilə bağlıdır...

QARAĞACLI KƏNDİ

Qarağacılı kəndi vaxtilə indiki Otmanoba kəndi ilə Əlvənd kəndi ərazisində mövcud olmuşdur. XX əsrin 30-cu illərində bu yaşayış məntəqəsinin əhalisi kəndi tərk edərək müxtəlif ərazilərə köçüb getmişlər. Bu yaşayış məntəqəsi vaxtilə **Qarağac yeri** adlı ərazidə salındığı üçün belə adlanmışdır. **Qarağac** bitki cinsinin adı ilə Azərbaycanca çoxlu oronim, hidronim və oykonim qeydə alınmışdır. Onlara nümunə olaraq Cəbrayıl, Cəlilabad, Qubadlı, Sabirabad, Tərtər rayonlarındakı **Qarağac kəndi**, Zaqatala rayonu ərazisindəki **Qarağac çayı**, Sabirabad rayonu ərazisində qeydə alınan **Qarağac yeri**, Kəlbəcər rayonunun Qazıxanlı kəndi ərazisindəki **Qarağac yalı**, Tovuz rayonunun Qurudərə kəndi

ərazisindəki **Qarağacılı çökəyi**, Qubadlı rayonunun Eyvazlı kəndi ərazisindəki **Qarağac dərəsi**, Masallı rayonunun Güllütəpə kəndi ərazisində qeydə alınan **Qarağac yamacı**, Laçın rayonu ərazisindəki **Qarağacılı çuxuru** və başqalarını nümunə göstərə bilərik...

QARAQOBU

Zərdab rayonunun Bıçaqçı kəndi yaxınlığında qeydə alınmış orografik obyektlərdən biri **Qaraqobu** adlanır. **Qaraqobu** toponimi **qara** sözündən və mənfi relyef forması ifadə edən **qobu** oronimik terminindən ibarətdir. **Qara** sözü türk dillərində çoxlu mənalar ifadə edir: «*rəng*», «*böyük*», «*hündür*», «*geniş*», «*uca*», «*enli*», «*qərb*» və s. **Qaraqobu** coğrafi adındakı **qara** komponenti «*böyük*» mənasındadır.

Qobu – əsasən Qarabağda, Mil, Muğan və Şirvan düzlərində rast gəlinən coğrafi termindir. Bu terminə **kobu**, **kobi**, **qabi**, **qovu** və başqa formalarda da təsadüf olunur. **Qobu** coğrafi termininin müxtəlif mənə çalarları vardır: «*dərə*», «*çökəklik*», «*həmişə su basan yer*», «*çay və sel sularının uzun müddət təkrar axması*», «*kiçik quru dərə*», «*çuxur yer*», «*zəlzələ nəticəsində əmələ gələn çuxur*», «*su axarı olan dərə*» və s. Bu fikirləri ümumiləşdirsək **qobu** terminini «*quru və ya müvəqqəti su axarı olan dərə*» kimi mənalandırıraq. Qobuların dibi az meyilli – batıq, yamacları əsasən qabarıq olur. Uzunluğu adətən bir neçə yüz metrədən 30 kilometrə, dərinliyi isə bir neçə metrədən onlarca metrə qədər olur.

Bəzi tədqiqatçılar **Qaraqobu** oronimindəki **qara** sözünü rəng bildirən termin kimi izah etməyə çalışırlar. Ümumiyyətlə, **qaraqobu** toponimi «*böyük müvəqqəti su axarı olan dərə*» mənasındadır.

QARASU ÇAYI

Zərdab rayonu ərazisində, Zərdab şəhəri yaxınlığında qeydə alınan hidronimlərdən biri Türyançayın aşağı axarından ayrılan və

Kürə tökülən qollarından biri olan, **Qarasu çayı** hidronimidir. Aydırdır ki, bir sıra leksik vahidlərin, müəyyən hidronimlərin tərkibində obyekt suyunun şəffaf və qeyri-şəffaflığını bildirməsi mümkündür. Buna toplanan və müşahidə olunan materiallar əsasında dəqiqləşdirilmiş çoxlu sayda nümunə də göstərmək olar. Zərdab rayonu ərazisindəki **Qarasu çayı** da bu tipli coğrafi adlardandır. **Qarasu** hidronimi çayın yeraltı **qara** sularından qidalandığı üçün belə adlanmışdır.

Qarasu çayı adlı digər hidronimlərə Oğuz, Goranboy, Kürdəmir, Qəbələ, Zaqatala, Laçın, Şəmki, Sabirabad, Ucar rayonları ərazilərində də rast gəlirik. Hacıqabul rayonunda **Qarasu** adlı kənd, Xəzər dənizində (Bakı arxipelaqında) eyniadlı ada da vardır. Lerik rayonu ərazisində qeydə alınmış **Qarasutəpə dağı** oronimi, Ağdaş rayonundakı **Qarasuqumlaq** və Goranboy rayonundakı **Qarasuçu** oykonimləri də bu qəbildən olan toponimlərdəndir...

QARASU GÖLMƏÇƏSİ

Qarasu gölməçəsi hidronimi Zərdab rayonunun Əlibəyli kəndi ərazisində qeydə alınıb. Bu ərazilərdə qamışı bir zamanlar bataqlıq olmuş **Qarasu gölməçəsi** ilə yanaşı, **İt qıran**, **Çarıq çıxardan**, **Gödəklər** adlı gölməçələr də mövcud olmuşdur. **Qarasu gölməçəsi** toponimi yeraltı **qara** sularından qidalandığı üçün belə ad almışdır...

QARASU ÜSTÜ QOBU

Oronimiyada müsbət relyef forması bildiren coğrafi termin kimi «ən yuxarı hündür hissə» mənasında, **üst** sözü işlədilir. Azərbaycanda çöl materilləri içərisində adında **üst** termini iştirak edən **130** toponim qeydə alınıb. Onlardan biri də Zərdab rayonu ərazisində, **Qarasu çayı** yaxınlığında qeydə alınan **Qarasu üstü qobu**

coğrafi adıdır. Oronimin tərkibindəki **qobu** coğrafi termini mənfi relyef forması ifadə edir...

QARATƏPƏ

Zərdab rayonunun Bıçaqçı kəndi ərazisində, Şirvan düzündə qeydə alınan oronimlərdən biri **Qaratəpə** adlanır. Araşdırıcılar adətən **Qaratəpə** sözündəki **qara** formantını «*rəng*» və «*böyük*» mənası ilə izah edirlər. **Təpə** – müsbət relyef forması olub, ələyi ilə zirvəsi arasındakı nisbi hündürlüyü 200 metrden artıq olmayan yüksəklikdir. Azərbaycan toponimiyasında **təpə** coğrafi termininin iştirakı ilə yüzlərlə oronim yaranmışdır. İndiyədək toplanmış oroqrafik obyektlərdən təxminən **3** mindən yuxarısının tərkibində **təpə** termini iştirak edir.

Qara sözünün toponimiyada müxtəlif mənə çalarları vardır: «*böyük*», «*uca*», «*hündür*», «*yüksək*», «*rəng*», «*daş*», «*qərb*», «*düşmə*», «*bədbəxtlik*», «*güclü*», «*şər*» və s. bu sözün iştirakı ilə oronimlərlə yanaşı çoxlu sayda hidronimlər, zoonimlər, fitotoponimlər də yaranmışdır. Ümumiyyətlə, coğrafi adların yaranmasında **qara** apelyativi çox fəal iştirak edir. Bəzi tədqiqatçılara görə, müsbət relyef forması bildiren **təpə** sözü həmin yerin ətrafda ən hündür, yəni, böyük kölgə əmələ gətirən obyekt olduğu fikri ilə əsaslandırılır. Lakin **qara** sözü ilə başlayan bəzi oronimlər bu fikrin həmişə düzgün olmadığına bir sübutdur.

Qaratəpə oronimindəki **qara** apelyativini «*rəng*» anlamı ilə izah etmək olar. Bilirik ki, rənglərin ən tutqunu, tündü **qara** rəngdir. Tünd rəngli süxurlardan yaranan oroqrafik obyekt adlarında **qara** məhz rəng mənasında işlənir. Deməli, **Qaratəpə** oronimi süxurların tünd **qara** rəngdə olmasına görə belə ad almışdır. **Qaratəpə** toponimii «qara rəngə çalan böyük təpə» mənasındadır. Vulkan mənşəli təpənin süxurlarının tərkibi **qara** rəngə çalan maqmadan ibarət olduğu üçün oronim belə ad almışdır.

Bərdə və Xocavənd rayonlarında **Qaratəpə kəndi**, Beyləqan rayonunun Kəbirli kəndi yaxınlığında e.ə.I minillikdən orta əsrlər

Nazim Tapdıqoğlu

dövrünə qədər mövcud olmuş tarixi **Qaratəpə yaşayış yeri**, Bərdə, Tərtər, Qazax rayonlarında **Qaratəpə dağı**, eləcə də, İmişli rayonunun Bəcirəvan, Tovuz rayonunun Ağdərə, Yevlax rayonunun Qoyunbinəsi, Ucar rayonunun Bərgüşad, Şəki rayonunun Kiçik Dəhnə, Kürdəmir rayonunun Ərəbbaloğlan, Bakının Əzizbəyov rayonundakı Dübəndi kəndləri və s. ərazilərdə qeydə alınan **Qaratəpə** oronimi oradakı ərazinin süxurlarının rənginə görə belə ad almışdır.

Qaratəpə adına İran, Türkiyə, Türkmənistan, Qazaxıstan və başqa ərazilərdə də rast gəlinir...

QARAVƏLLİ KƏNDİ

Qaravəlli kəndi Zərdab rayonunda, Qaravəlli inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 10 kilometr cənub-şərqdə, Kür çayının sahilində, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 847 (1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə) nəfərdir. Əhali əsasən taxılçılıq, heyvandarlıq, baramaçılıq, pambıqçılıq, meyvəçilik, bostançılıqla məşğul olur. Kənddə orta məktəb, klub, kitabxana, tibb məntəqəsi, rabitə şöbəsi, poçt, uşaq bağçası, yanacaqqoldurma məntəqəsi, «Azərsel»-in ötürücü stansiyası, dəyirman, məişət xidməti obyektləri və s. var.

Qaravəlli kəndi Zərdab rayonunun qədim tarixə malik olan kəndlərindəndir. Kəndin *alpenahlılar*, *babalılar*, *ibişlər*, *urğallar*, *gözəllər*, *abbaslar*, *cocanlılar* adlı nəsiləri vardır. Yaşayış məntəqəsinin təsərrüfatlarının sayı 240-dir.

Qaravəlli kəndini *babalılar*, *urğallılar*, *cocanlılar* comalağından (nəslindən) olanlar salmışlar. Yerli əhalinin mənə verdikləri məlumatlara görə, kəndin ilk sakinləri buraya Qarabağdan gəlmişlər. **Qaravəlli** oykonimi patronimik toponimdir. Ümumiyyətlə **qaravəlli tayfaları** *oğuz* kökenli türk tayfaları hesab olunur. **Qaravəlli** yaşayış məntəqəsi **qaravəlli (qaravəllili)** tayfasının burada məskunlaşması ilə əlaqədar belə ad alıb. Yerli məlumata görə, **Qaravəlli** yaşayış məntəqəsini XIX əsrdə Ağsu rayonundakı

əyniadlı kənddən köçüb gələnlər binə etmişlər. Oykonimin əsl **Qaravəlli** olmalıdır. Ağsudakı **Qaravəlli** kəndinin keçmiş adı **Qaravəlli Qalabəy** olub. Bu yaşayış məntəqəsini **qaravəlli (qaravəllili)** tayfasına məxsus olan ailələr salmışlar...

Zərdabın 160 evli **Qaravəlli** kəndinin sakinləri öz duzlu və nəzəli söhbətləri ilə seçilir. Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatında rəvəlləvəri nağıl janrının bir növü **qaravəlli** adlanır. Onun mövzusu əsasən yumoristik məişət səhnələrindən, qədim mərasimlərdən götürülür. Bəzən aşiq məclislərində dinləyiciləri yormamaq üçün qaravəllidən istifadə edilir. Qaravəllidə mükəlimə və musiqidən başqa şeir, rəqs, gözbağlayıcı və s. olur. **Qaravəlli** teatrının əsas personajları Kosa və Keçəldir. Burada Qarı, Yalançı, Pəhləvan, Keçi və başqa personajlar da olur. **Qaravəlli** tamaşalarında həm ictimai-tənqidi, həm də məişət, məhəbbət, qəhrəmanlıq mövzuları mühüm yer tutur.

Azərbaycanın Zərdabla yanaşı, Ağcabədi, Ağsu, Balakən, Bərdə, İmişli, Gədəbəy, Şamaxı rayonlarında da **Qaravəlli kəndi** vardır. Vaxtilə Qərbi Azərbaycanın Qaribasar mahalında, eləcə də, Karbi, Aralıq və Şirakel nahiyələrində də **Qaravəlli** adlı kəndlər mövcud olmuşdur. Mənbələrdə göstərilir ki, Aralıq nahiyəsindəki kənd **söyüklü** tayfasından yaranmışdır...

Ümumiyyətlə, əvvəllər yarımköçəri heyvandar olan **qaravəllilər** Kür çayı vadisinə XIX əsrdə gəlmiş və bina salmışlar. Azərbaycanın qədim türkdilli tayfalarından olan **qaravəllilər** XX əsrin əvvəllərinə qədər əsasən Şirvanda, eləcə də Qarabağda (Araz boynunda), Mildə, Muğanda yaşamışlar. Bu zaman onların Şirvanda **Qaravəlli-Əlməmməd** (ona Xanlıq da deyirdilər) və **Qaravəlli Ağaməmməd**, **Qaravəlli Tapdıq**, **Qaravəlli Qambaybəy**, Muğanda **Qaravəlli**, Arazın sol sahilində – Mil düzündə isə **Qaravəlli** və Minəxorlu (**Qaravəlli-l**) kəndləri olmuşdur. Bu kəndlərin ən kiçiyi 12, ən böyüyü isə 44 evdən ibarət imiş...

Bir zamanlar Neftçala rayonunda, Kür çayının sağ sahilində, Xıllı qəsəbəsi ilə Böyük Oryad kəndi arasında da **Qaravəlli kəndi** mövcud olub. XX əsrin 40-cı illərində onun sakinləri köçərək ətrafdakı yaşayış məntəqələrinə yığılmışlar...

QARAVƏLLİ QALASI

Ləlağacı kəndi ərazisində, kəndin qərb hissəsində qeydə alınan oronimlərdən biri **Qaravəlli qalası** adlanır. Bu qala **Qaravəlli** kəndinin, nəslinin adı ilə əlaqədar olaraq belə adlandırılmışdır...

QARĞALI ÇÖL

Respublikamızın orografik obyektlərinin nominasiyasında müxtəlif növ quş adları iştirak edir. Quş adlarını əks etdirən oronimlər üçərində **qarğa** adı ilə bağlı olan coğrafi adlar da üstünlük təşkil edir. Belə adlardan biri də Zərdab rayonunun Məlikumudlu kəndinin ərazisində qeydə alınmış **Qarğalı çöl** oronimidir. Müxtəlif rayonlarımızın ərazilərində **qarğa** quş adını əks etdirən oronimlər onlardır.

Azərbaycanda **qarğa** adı ilə bağlı zəngin toponimlər var: **Qarğa qayası** (Daşkəsən, Kəlbəcər, Tovuz rayonları), **Qarğabazar kəndi** (Füzuli rayonu), **Qarğabazar qayası** (Qaradağ rayonu), **Qarğa dərəsi** (Kürdəmir rayonu), **Qarğalı dərəsi** (Masallı rayonu), **Qarğalar dağı** (Gədəbəy rayonu), **Qarğalar düzü** (Qazax rayonu) və s.

Çöl mənfi relyef forması bildiren terminin iştirakı ilə çoxlu sayda coğrafi ad vardır. Quru iqlimə uyğunlaşmış ot bitkiləri ilə örtülü «*məşəsiz sahə*», «*geniş düzənlik*», «*səhra*», «*bozqır*», «*susuz düzənlik*» adətən **çöl** adlandırılır. Ölkəmizdə bu kimi toponimlər çoxdur. **İncəçöl** (Cəbrayıl rayonu), **Daşçöl** (Qobustan rayonu) və s.

QARĞILI QOBU

Qarğılı qobu coğrafi adı Zərdab rayonu ərazisində, Körpükənd kəndi yaxınlığında qeydə alınmışdır. Oronim **qarğı** və **qobu** sözlərindən, eləcə də **-lı** şəkilçisindən ibarətdir. **Qarğı** – Azərbaycanda 5.000 hektar sahədə bitən taxıllar fəsiləsindən olan bitki cinsinin adıdır. Onun kökümsovu xalq təbabətində sidikqovucu vasitə kimi

geniş işlədilir. Qarğılar kökümsovları ilə çoxaldılır. Qarğının cavan zoğlarını camış və digər qaramal yaxşı yeyir. **Qarğılar** sellüloz-kağız sənayesi üçün qiymətli xammaldır. Azərbaycanda bitki adından düzələn yüzlərlə oronimlər vardır.

Mənfi relyef forması bildiren **qobu** coğrafi termini dialektlərimizdə «*çökəklik*», «*çuxur yer*», «*qurumuş çay yatağı*», «*susuz, quru dərə*», «*su axan dərə*» və s. mənalarda işlədilir. Bəzi araşdırıcılar **qobu** sözünün monqol mənşəli olduğunu güman edirlər. Azərbaycan ərazisində adının tərkibində **qobu** sözü olan 900-dən çox oronim qeydə alınmışdır...

QARNIM

İkinci Alicanlı kəndi ərazisində qeydə alınan coğrafi adlardan biri **Qarnim** adlanır. **Qarnim** termini «*kiçik arx*» mənasındadır. Türkdilli xalqlarda bu söz indi də işlədilir. Azərbaycan toponimiyasında **Qarnim** adlı hidronimlərə müxtəlif rayonların ərazilərində rast gələ bilərik...

QASIMBƏY ÇALASI

Zərdab rayonunun Qaravəlli kəndi ərazisində qeydə alınan oronimlərdən biri **Qasimbəy çalası** adlanır. Bu ərazi min hektarlarla otlaq sahələrindən ibarət olmuşdur. Bu məhsuldar sahələri o dövrün varlı mülkədarı **Qasimbəy Alpanah oğlu** şəxsi pulu ilə almışdır. Oronim də həmin şəxsin adı ilə əlaqədar olaraq belə adlanmışdır.

Toponimin tərkibindəki **çala** termini mənfi relyef forması ifadə edir. Azərbaycanda **çala** komponenti ilə bağlı çoxlu sayda coğrafi adlar qeydə alınmışdır. Oronimin tərkib hissəsi olan **-sı** şəkilçisi mənsubluq bildirir. Toponim «*Qasimbəyə məxsus çala*» mənasındadır...

QIJOVAXAN (QIJQOYAXAN) KÜR

Kür çayının Zərdab rayonu ərazisində iti axan hissəsinə yerli əhali *Qijovaxan (Qijqoyaxan) Kür* deyir. Azərbaycan dilində *qijov* termininin «çayın iti axan və qijiltılı səs çıxaran yeri», «sürətli və qijiltılı səs çıxaran axın» mənaları var. *Qijovaxan Kür* hidronimi də «Kür çayının sürətli axını olan və səs çıxaran ən iti axan yeri» anlamındadır. Yerli əhali *qijov* sözünü təhrif edərək *qijqoy* şəklində işlədir...

QIRXMANATLIQ

Zərdab rayonunun Dəli Quşçu kəndi ərazisində, rayon mərkəzindən 7 km məsafədə qeydə alınan maraqlı oroqrafik obyektlərdən biri *Qırxmanatlıq* adlanır. Oronim *qırx* və *manat* sözlərindən, eləcə də *-lıq* şəkilçisindən ibarətdir. *Qırxmanatlıq* toponimi ilə bağlı yerli əhali mənə müxtəlif fikir və mülahizələr söylədilər...

QIZAXAR QAYA

Körpükənd kəndi yaxınlığında, Kür çayı kənarında qeydə alınan oronimlərdən biri *Qizaxar qaya* adlanır. *Qaya* termini müsbət relyef forması bildirir. Bu toponim baş vermiş hadisə ilə *qızın axması* ilə əlaqədar olaraq belə ad almışdır...

QIZLIQ DÜZÜ

Zərdab rayonunun Çallı, Məlikumudlu kəndləri ilə, Ucar rayonunun Xələc, Lək, Alpout kəndləri arasında qeydə alınan coğrafi adlardan biri *Qızlıq düzü* oronimidir. Bu oroqrafik obyektin belə adlanması rəmzi xarakter daşıyır; *qızlıq* sözü «paklıq», «təmizlik»

anlamındadır. *Düz* (*düzənlik*) coğrafi termini yer səthinin mühüm relyef elementlərindən biridir...

QOBU ÇAYI

Ağdaş rayonu ərazisi və Zərdab şəhərinin kənarı ilə axan çay *Qobu çayı* adlanır. Hidronim *qobu* («çay dərəsi») və *çay* komponentlərindən düzəlib, «*dərə ilə axan çay*» mənasındadır. *Qobu* coğrafi termininin dialektlərimizdə «*çökəklik*», «*çuxur yer*», «*su axan dərə*», «*qurumuş çay yatağı*», «*quru dərə*», «*susuz yer*» və s. anlamları məlumdur.

Ağsu, Kürdəmir, Qəbələ, Zaqatala rayonlarının ərazilərindən də *Qobuçay* adlı çay axır...

QOBU DƏRƏSİ

Zərdab rayonunun Bıçaqçı kəndi ərazisində qeydə alınan oroqrafik obyektlərdən biri də *Qobu dərəsi* coğrafi adıdır. Oronim mənfi relyef forması ifadə edən *qobu* və *dərə* terminlərindən, eləcə də mənsubluq bildirən *-si* şəkilçisindən ibarətdir. *Qobu* termini dialektlərimizdə *qobi*, *kobi*, *qovu*, *qobi*, *kovu* formalarında da tələffüz edilir. *Qobu* sözü dilimizdə «*çökəklik*», «*dərə*», «*quru dərə*», «*su basan yer*», «*susuz çay dərəsi*», «*dərin arx*» və s. mənalarda işlənir. Bəzi araşdırıcılara görə *Qobu dərəsi* oronimi XIII əsrdə Orta Asiyadan monqolların tərkibində Azərbaycana gəlmiş türk tayfasının adı ilə bağlıdır. Ümumiyyətlə, *qobu* termini monqol əsilli əski türk sözü hesab olunur. Azərbaycan oronimiyasında *qobu* termininin iştirakı ilə 900-dən çox coğrafi ad qeydə alınıb.

Dərələr əsasən axar suların eroziya üzrə yeknəsək, əksərən qeyri-bərabər enən mənfi relyef formalarıdır. Dərələr yamac və dib hissələrə ayrılır. *Dərə* mənfi relyef forması bildirən coğrafi termininin iştirakı ilə Azərbaycan oronimiyasında 30.000 coğrafi ad qeydə alınmışdır...

QONŞUQIZALANAXMAZ GÖLÜ

Azərbaycan toponimlər sistemində bir qrup hidronimlər vardır ki, onların birinci komponentləri üç sözlü feli sifətlərlə ifadə edilərək, həmin orqrafik obyektin bu və ya digər cəhətdən təyin edilir. Belə coğrafi adlardan biri də Zərdab rayonu ərazisində qeydə alınmış **Qonşuqızalanaxmaz gölü** toponimidir. Bu toponim mürəkkəb, elliptik coğrafi nomenli hidronimdir.

Adətən quru çökəkliklərində yerləşən su hövzəsinə **göl** deyirlər. Göl çökəklikləri çay, eol, vulkan buzlaq və s. mənşəli olur. Gö çökəkliyinin forması və ölçüsü dib çöküntülərinin toplanması və sahillərin yeni şəkli düşməsi nəticəsində dəyişir. **Göllər** –axarlı və ya axarsız olur. Axarlı göllər rütubətli və mülayim, axarsız göllər quraq iqlim sahələrinə xasdır.

Qonşuqızalanaxmaz gölü hidroniminin tərkibindəki **Qonşuqızalanaxmaz** komponenti gölün adına xalq tərəfindən verilmişdir. Bu tipli coğrafi adlara Azərbaycanın müxtəlif ərazilərində də rast gəlmək mümkündür. Məsələn: **Donuzoradankeçənarx** (Yevlax rayonu), **Atuçanqaya** (Laçın rayonu, Avazlar kəndi), **Mehdiyixılanqaya** (Şuşa rayonu, Malibəyli kəndi) v s.

QORUQBAĞI AXMAZI

Qoruqbağı axmazı coğrafi adı Zərdab rayonu ərazisində Qoruqbağı kəndi yaxınlığında qeydə alınmışdır. Toponim **qoruq** («*mühafizə olunan yer*»), **bağ** və **axmaz** sözlərindən və – mənsubiyyət şəkilçindən ibarətdir...

QORUQBAĞI KƏNDİ

Qoruqbağı kəndi Zərdab rayonunda, Qoruqbağı kənd ərazisində inzibati vahidində, rayon mərkəzindən 17 kilometr cənub-qərbdə Kür çayı sahilində, Şirvan düzündə yerləşir. 270 evli kəndir

əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə 1491 nəfərdir. Əhali əsasən heyvandarlıq, taxılçılıq, pambıqçılıq və baramaçılıqla məşğul olur. Kənddə orta məktəb, klub, kitabxana, uşaq bağçası, poçt, tibb məntəqəsi, məscid, məişət xidməti obyektləri, ATS, ictimai işə obyektləri və s. var. Kəndin təsərrüfatlarının sayı 460-dır. Qoruqbağı kəndində *hacixəlilli, qoruqlar, şahmurlu, mustafalı, qaralar, gəlmələr* və s. adlı tayfa, tirə və nəsilərə məxsus olan ailələr məskunlaşmışlar.

Qoruqbağı – keçmişdə Zərdab kənd icmasına məxsus olmuş əkin və bağ sahəsinin adıdır. Toponimin tərkibindəki **qoruq** sözü də bunu sübut edir. Yaşayış məntəqəsi XIX əsrin ortalarında **müşkürlü** və **qaravəlli** tayfalarına mənsub olan ailələrin burada məskunlaşması nəticəsində yaranıb. **Qoruqbağı** toponimi «*qoruqbağ*», «*qorunan bağ*» anlamındadır.

Toponim «*mühafizə olunan yer*», «*istifadə edilməsi qadağan olunmuş mülkədar yerləri*» mənasında işlənən **qoruq** sözü ilə **bağ** sözünün birləşməsindən əmələ gəlib. **Qoruqbağı** oykonomi mürəkkəb toponimdir. Oykonimin tərkibindəki –ı şəkilçisi mənsubluq ifadə edir. **Qoruqbağı** oykonimi «*qoruq*», «*qorunan bağ*» anlamındadır.

Tarixi mənbələrdən o da məlum olur ki, qızılbaşların **zülqədər** tayfasının **qoruq** adlı bir qolu da var. Bu qol mənşə etibarən ilə **Səlçuq** oğuzlarının 24 tayfasından biri olmuş **karık** tayfasındandır...

Ordubadda **Qoruq** adlı kənd var. Vaxtilə İrəvan quberniyasının Novobayazid qəzasında **Qoruqgüney** adlı kənd və dağ olmuşdur...

QOŞAOBA KƏNDİ

Zərdab rayonunda, Qoşaoba ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 2 kilometr məsafədə, Şirvan düzündə yerləşən kənd **Qoşaoba** adlanır. Kəndin əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik

məlumatı görə 2141 nəfər təşkil etmişdir. Əhali əsasən heyvandarlıq, taxılçılıq, pambıqçılıq, məşğul olur. Kəndin təsərrüatlarının sayı 440-dır. Kənddə orta məktəb, kitabxana, klub, mədəniyyət evi və s. var. Qoşaoba kəndində *irəvanlılar*, *qoşaobalılar*, *nəcəfəllilər*, *hacılılar*, *vəlixanlılar*, *gəlmələr* adlı nəsil və tirələr yaşayır.

Azərbaycan oykonimiyasında adının tərkibində **oba** sözü olan 92 yaşayış məntəqəsi var. Toponimin tərkibindəki **oba** komponenti «yurd», «məskən», «kənd» anlamındadır. Maldar icma üzvlərinin müvəqqəti birliyinə **oba** deyirlər. Obalar maldarlıq təsərrüfatının yaylağa və qışlağa köçməsi ilə əlaqədar yaradılırdı...

Qoşaoba oykonimi Azərbaycan dilində «*cüt*», «*iki*» mənasında işlənən **qoşa** sözü ilə **oba** sözünün birləşməsindən əmələ gəlib. Oykonim quruluşca mürekkəb toponimdir. Nəcəfəli, Vəlixanlı, Hacılı və digər kənd icmaları Qoşaoba yaşayış məntəqəsində birləşmişdir. Kəndin (kolxozun) adı əvvəllər **Nəcəfəli** olmuşdur...

Oykonimin tərkibindəki **qoşa** sözü oradakı obaların iki ədəd olması ilə əlaqədardır. Bu tipli toponimlərə Azərbaycan ərazisində çox rast gəlirik. **Qoşa kəndi** (Tovuz rayonu), **Qoşa Dizə kəndi** (Babək və Ordubad rayonları), **Qoşabulaq kəndi** (Gədəbəy rayonu), **Qoşaqlaş kəndi** (Əzizbəyov rayonu), **Qoşaqovaq** (Ağdaş rayonu), **Qoşakənd** (İsmayilli rayonu), **Qoşasu** (Laçın rayonu) və s.

QOŞUNGİZLƏNƏN GÖL

Zərdab rayonunun ərazisində, Gödəkqobu kəndi yaxınlığında qeydə alınan hidronimlərdən biri **Qoşungizlənən göl** adlanır. Azərbaycanda hər hansı bir tarixi hadisə ilə əlaqədar ad almış toponimlər çoxdur. **Qoşungizlənən göl** coğrafi adı da belə toponimlərdəndir. Hidronim vaxtilə burada çoxlu sayda əsgəri olan **qoşunun gizlənməsi** ilə əlaqədar olaraq belə adlandırılmışdır...

QUMLU

Zərdab şəhəri ərazisində yaşayış sahələrindən biri **Qumlu** adlanır. **Qumlu** toponimi «*qumlu yer*» anlamındadır. Toponim həmin ərazinin səciyyəvi cəhətini adında əks etdirir.

Gədəbəy rayonunda **Qumlu** adlı kənd də var...

Adının tərkibində **qum** termini iştirak edən toponimlərə Azərbaycanda çoxlu sayda (**Qumlaq kəndi** – Cəbrayıl rayonu, **Qum kəndi** – Qax rayonu, **Qum adası** – Bakı arxipelağı, **Qumar çay**, **Qumçay**, **Qumlugöl**, **Qumil aşırımı** – Zaqatala rayonu, **Qumbaşı çayı** – Lənkəran rayonu, **Qumbaşı dağı** – Qax rayonu, **Qumçay** – Balakən, Zaqatala, Qax, Şəki rayonları, **Qumluq dağı** – Şamaxı rayonu, **Qumtəpə dərəsi** – Ağcabədi rayonu, **Qumyataq çölü** – Abşeron rayonu, **Qumluyal** – Laçın rayonu, **Qumcludərə** – Gədəbəy rayonu və s.) rast gəlmək mümkündür...

QURDQOBU

Zərdab rayonu ərazisində, Çallı kəndi yaxınlığında qeydə alınan oronimlərdən biri **Qurdqobu** adlanır. Toponim **qurd** (canavar) və **qobu** («*çay dərəsi*», «*suyun yardığı çökək*») sözlərindən ibarətdir. **Qurdqobu** toponimi «*qurd dərəsi*» anlamındadır.

QUŞOTURAN

Azərbaycanda **quş** heyvan adı ilə bağlı onlarla oronim qeydə alınmışdır. Onlardan biri də **Körpükənd** yaxınlığında qeydə alınan **Quşoturan** orografik obyektidir. Oronim həmin sahədə **quşların** enib **oturması** ilə əlaqədar olaraq belə ad almışdır. **Quş** adı ilə bağlı toponimlərə demək olar ki, Azərbaycanın bütün bölgələrində rast gəlmək mümkündür.

Füzuli rayonunun Əbdürrəhmanlı və Horadiz kəndləri ərazisində də **Quşoturan** oroniminə rast gəlirik...

QUYTUL SAHƏ

Qoruqbağı kəndi yaxınlığında qeydə alınan orografik obyektlərdən biri **Quytul sahə** adlanır. Oronim **quytul** və **sahə** sözlərindən ibarətdir. **Quytul (qutul)** termini «*çuxur*», «*çökək*», «*dərin yer*» anlamındadır. **Quytul sahə** toponimi «*dərin, çökək yerli sahə, ərazi*» mənasındadır...

LAĞAR SAHƏ

Zərdab rayonunun Lələağacı kəndi ərazisində qeydə alınan coğrafi adlardan biri **Lağar sahə** adlanır. **Lağar** termini «*çökək*» mənasındadır. Toponim «*çökəklik ərazi*» anlamındadır.

Qazax rayonu ərazisində də **Lağar yer** adlı oronim qeydə alınmışdır...

LƏLƏAĞACI KƏNDİ

Lələağacı kəndi Zərdab rayonunda, Yarməmmədbağı kənd inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 11 kilometr cənub-qərbdə, Kür çayı sahilində, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumatlara görə 621 nəfərdir. Əhali əsasən heyvandarlıq, taxılçılıq, pambıqçılıq və məşğul olur. Kənddə əsas məktəb, kitabxana, klub, yemçilik sexi, məscid və s. var. Kəndin təsərrüfatlarının sayı 131-dir. Yaşayış məntəqəsində *burcalılar, hacısmaıllılar, həsənliilər, miştanlı, jaiqlı* adlı tayfa, tirə və nəsilərə məxsus olan ailələr məskunlaşmışlar.

Lələağacı kəndinin keçmiş adı **Qaravəlli** olub. Kəndin yerləşdiyi ərazinin qərb hissəsindəki sahələrindən biri indi də **Qaravəlli talası** adlanır. Yerli əhali tərəfindən kəndin adına **Lələbağı** da deyilmişdir. Əvvəllər hazırkı yerindən şərqdə yerləşən kənd Kür çayının sahilində – **Yurd yeri** adlanan ərazidə mövcud olmuşdur...

Aşıq Lələ məşhur bayatı ustası olmuşdur. Haqq aşığı olan **Lələnin** doğum və ölüm ili dəqiq bilinmir. Azərbaycanı qarış-qarış gəzən **Lələ** harada olubsa, orada özündən bir iz qoyub. Cəbrayıldan, Füzulidən tutmuş Zərdaba, Qaxa, Astaraya, Lerikə, Ərdəbilə, Qaradağlıya... qədərdir bu izlər...

Lələağacı toponimi «*böyük tərbiyəçi*» mənasında işlənən **lələ** sözü ilə **ağac** sözünün birləşməsindən əmələ gəlib. **Lələağacı** oykonimi quruluşca mürəkkəb toponimdir.

Yerli məlumata görə, **Lələ** adlı şəxsin saldıdığı bağ **Lələ ağaclığı** adlanmışdır. Qaravəlli tayfasına mənsub olan ailələrin bu bağın yanında məskunlaşmaları ilə əlaqədar yaranmış kənd əvvəlcə **Qaravəlli**, sonralar isə yerin adı ilə təhrif olunmuş şəkildə **Lələağacı** adlandırılmışdır. Oykonimin tərkibindəki **lələ** sözü türk dillərində «*həddi-buluğa çatmamış şahzadələrin tərbiyəçisi*», «*tərbiyəçi*», «*dayə*» anlamındadır. Bəzən yaşca böyük kişilərə hörmət mənasında indi də **lələ** deyə müraciət edirlər.

Bu tipli oykonimlərə **Lələli oymağı** (Füzuli rayonu, Yağlıvənd obası), **Lələ düzü** (Cəbrayıl rayonu), **Lələbağırılı** (Laçın rayonu), **Lələdulan**, **Lələkəran** (Lerik rayonu), **Lələli**, **Lələpaşa** (Qax rayonu), **Lələkəpeştə** (Astara rayonu) kəndlərini nümunə göstərmək olar...

LƏLƏƏHMƏDLİ KƏNDİ

XX əsrin 20-ci illərinə qədər Zərdab rayonu ərazisində, rayon mərkəzindən 5 kilometr şimal-şərqdə, Zərdab-Ucar avtomobil yolu kənarında mövcud olmuş kənd. İndi bu kəndin adı sənədlərdə **Dəli Quşçu** kimi çəkilir. Əhalisi əsasən əkinçilik, heyvandarlıq, baramaçılıq və balıqçılıqla məşğul olur.

Yaşayış məntəqəsinin adı ilə bağlı müxtəlif fikir və mülahizələr vardır. **Lələ** şəxs adıdır. Bir qisim araşdırıcılar kəndin adını Şah İsmayıl Xətəinin tərbiyəçisi **Lələnin**, digər qisim tədqiqatçılar Səfəvi-Osmanlı müharibələri (1577-1590-cı illər) zamanı Osmanlı ordusunun bir hissəsinə başçılıq etmiş **Lələ Əhmədin** adı ilə

bağlayır. Yerli məlumata görə, **Lələ Əhməd** XVI əsrdə yaşamış dövrünün nüfuzlu şəxsiyyəti olub. Onun 6 oğlu – Nəcəfali, Xanməmməd, Hüseynxan, Hacı, Vəli və Mehdi adlı övladları olmuşdur. Hazırda onların adı ilə Zərdab rayonunda eyniadlı yaşayış məntəqələri vardır. **Lələ Əhmədin** özünün və qəbiləsinin istifadəsində olan ərazilər bu gün də toponim kimi öz tarixi adını saxlayır. Deyilənə görə hələ **Əhməd** özü kiçik oğlu Mehdi ilə Məscidli obada, indiki Dəkkəobada yaşayarmış...

Oykonimlə bağlı başqa fikirlər də mövcuddur. **Lələəhmədli** patronimik toponimdir. Yerli əhali onu nəsil adı ilə əlaqələndirir...

LÜYƏNLİK

Şiləyli kəndi ərazisində qeydə alınan coğrafi adlardan biri də **Lüyənlik** orografik obyektidir. **Lüyənlik** oronimi ilə bağlı müxtəlif fikirlər mövcuddur. Toponim «*dincə qoyulmuş yer*» anlamındadır. **Lüyən** («*dincə qoyulmuş sahə*») termini ilə əlaqədar Gəncəbasar zonasında da bir neçə coğrafi ad qeydə alınmışdır...

MARAL ÇIXAN YER

Azərbaycanda nəcib marala (Qafqaz maralı), xallı marala tez-tez rast gəlmək olur. Marallar əsasən dağ meşələrində yaşayırlar. **Maral** heyvan adı ilə bağlı bir qrup orografik obyekt adı mövcuddur.

Körpükənd kəndi ərazisində qeydə alınan coğrafi adlardan biri **Maral çıxan yer** adlanır. Həmin yerin «**Maral çıxan**» adlanması orada vaxtilə **maral** olması ilə əlaqədar yaranmışdır. Azərbaycanda **maral** heyvan adı ilə bağlı çoxlu sayda toponimlər vardır. Onlara nümunə olaraq **Maraluçan qaya**, **Maral yalı** (Kəlbəcər rayonu), **Marallı dərə**, **Marallı düz** (Füzuli rayonu), **Maral dərəsi** (Qubadlı rayonu), **Maral keçidi** (Laçın rayonu) orografik obyektlərini göstərmək olar...

MEÇİDLİ OBA

(Bax: Dəkkəoba kəndi)

MEHDİLƏR KƏNDİ

Zərdab rayonunda, rayon mərkəzindən 20 kilometr cənub-şərqdə, Şəftəhal kəndi yaxınlığında qeydə alınmış kənd **Mehdilər** adlanır. Oykonim nəsil adı ilə bağlıdır. **Mehdi** şəxs adıdır. **Mehdilər** yaşayış məntəqəsinin əsasını **Mehdili** nəslə qoyduğu üçün kənd belə adlandırılmışdır.

Bərdə, Cəbrayıl və Kürdəmir rayonlarında **Mehdili** adlı kənd var...

MEHMAN BAĞI

Körpükənd kəndi ərazisində, keçmiş Xasa kəndinin sahəsində qeydə alınan orografik obyektlərdən biri **Mehman bağı** adlanır. Burada çoxlu sayda meyvə ağacları, eləcə də qovaq, söyüd, çinar və s. ağaclar əkilmişdir. Yaxınlığındakı yulğunluq sahəsi də ona kənardan xüsusi bir gözəllik verir...

MEHMAN GÖL

Mehman göl hidronimi Zərdab rayonu ərazisində, Şıxbağı kəndi yaxınlığında, Kür çayı sahilində qeydə alınıb. Vaxtilə Kürün suyu süni kanallarla çayla əlaqəsi kəsilmiş **Mehman gölə** axırmış. Əvvəllər Kür çayı daşanda Zərdab rayonundakı Şıxbağı kəndinə yaxın yerdə Mehman gölə dolardı. O zamanlar Mehman gölün 21 min hektar sahəsi varmış. Gölün suyu axıb Ağ gölə tökülərdi. İndi Kür çayı ilə əlaqəsi kəsilmiş bu gölün yerində böyük sahədə ot, qamış və tala vardır. Göldə müxtəlif növ balıqlar var.

MEYDAN

Seyidlər kəndi ərazisində qeydə alınan oronimlərdən biri **Meydan** adlanır. Oronimin **Meydan** adlanması həmin ərazinin xarakterik xüsusiyyəti – açıqlığı ilə bağlıdır. **Meydan** termini ərəb dilində «yayla», «düzən», «açıqlıq» mənasındadır. Bu tipli toponimlərə Azərbaycanın bir sıra bölgələrində də rast gəlirik. Vaxtilə İrəvan əyalətinin Dərələyəz, Maku, Zərzəmin nahiyələrində azərbaycanlıların yaşadıkları **Meydan** adlı kəndlər də mövcud olmuşdur...

MƏLİKLİ ARXI

Zərdab rayonunun Məlikli kəndi ərazisində qeydə alınan hidronimlərdən biri **Məlikli arxi** adlanır. **Arx** – suyu mənəbdən müəyyən sahəyə axıtmaq məqsədilə daimi və müvəqqəti qurğudur. Su sərfinin tənzimlənməsi üçün arxlarda hidroniki qurğular olur. Bu **arx** yaxınlıqdakı **Məlikli** kəndinin adı ilə əlaqədar olaraq belə adlandırılmışdır...

MƏLİKLİ BAĞI

Rayonun Məlikli kəndi yaxınlığında qeydə alınan orografik obyektlərdən biri **Məlikli bağı** adlanır. Bu **bağ** sahəsində çoxlu sayda meyvə ağac və kolları vardır. Toponim «məliklilərə məxsus bağ» mənasındadır. **Bağ** yaxınlıqda yerləşən **Məlikli** yaşayış məntəqəsinin adı ilə bağlı olaraq bu cür adlanmışdır...

MƏLİKLİ ƏKİNİ

Zərdabın **Məlikli** kəndinin ərazisində qeydə alınan coğrafi adlardan biri **Məlikli əkini** oronimidir. Bu **əkin** yeri çox məhsuldar

və münbit torpağa malikdir. **Əkin** yeri yaxınlıqdakı **məlikli** kəndinin adı ilə bağlı olaraq belə ad almışdır...

MƏLİKLİ KƏNDİ

Məlikli kəndi Zərdab rayonunda, Məlikli inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 18 kilometr qərbdə, Zərdab-Bıçaqçı avtomobil yolu kənarında, Kür çayının sahilində, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə 1861 nəfərdir. Əhali əsasən taxılçılıq, heyvandarlıq, baramaçılıq, pambıqçılıqla məşğul olur. Kənddə orta məktəb, mədəniyyət evi, kitabxana, xəstəxana, kinoqurğu, dəyirman, taxta sexi, təmir emalatxanası, uşaq bağçası, rabitə şöbəsi, məişət evi, məscid və s. var. Kəndin təsərrüfatlarının sayı 432-dir. Məlikli kəndində *gülməllər, kərimlilər, bəşirlilər, hacıbayramlılar, həsənliilər, məliklilər* adlı tayfa, nəsil və tirələrə məxsus olan ailələr məskunlaşmışlar. Kənddə **Hacı Əhməd əfəndi ocağı** adlı ziyarətəgah da var.

Məlikli yaşayış məntəqəsi **məlikli** nəslinin vaxtilə burada məskunlaşması ilə əlaqədar yaranmışdır. Həmin kəndin yaxınlığında **Məlikli arxi, Məlikli bağı, Məlikli əkini** adlı orografik obyektlər də var. **Məlikli** oykonimi patronimik toponimdir. XVIII əsrə aid olan mənbələrdə Qarabağda **Cəbrayilli** elinin obaları içərisində Məlikli qolunun da adı çəkilir.

Zərdab rayonu ilə yanaşı Azərbaycanın Qəbələ, Yardımlı və Zəngilan rayonlarında da **Məlikli kəndi** var. Adında **məlik** komponenti olan oykonimlərə **Məlikballı** (Ucar rayonu), **Məlikqasım** (Cəlilabad rayonu), **Məlikəhmədli** (Qubadlı rayonu), **Məlikzadə** (Balakən rayonu), **Məlikkənd** (Göyçay rayonu), **Məliklər** (Dəvəçi rayonu), **Məliklipəyə** (Laçın rayonu), **Məlikumudlu** (Zərdab rayonu), **Məlikçobanlı** (Ağsu və Şamaxı rayonları), **Məlikcanlı** (Xocavəndi rayonu) kəndlərini nümunə göstərmək olar. Mənşəcə ərəb sözü olan **məlik** termini titul bildirir. Bu söz «hökmdar», «padşah» anlamı ifadə edir...

MƏLİKLİ KÖBƏRİ

Zərdab rayonunda qeydə alınmış antroponik oronimlərdən biri **Məlikli köbəri** adlanır. Azərbaycan onomastik mənbələrində antroponimik oronimlər çoxluq təşkil edir. Oronimlərin müsbət və mənfi relyef formaları adlarının bir hissəsi şəxs adına oronimik terminlərin əlavə olunması yolu ilə düzəlmişdir. **Məlikli köbəri** toponimi antroponim (**Məlik**) və müsbət relyef formasını bildiren **köbər** terminindən düzəlmişdir. **Köbər** termini «dik yer, hündür, dikdir yer, relyefin qabarmış səthi» mənasındadır. Belə oronimlərə respublikamızın ərazisində nümunə olaraq Ağdaş rayonunun Qaradeyim kəndi yaxınlığındakı **Mehdi köbərini**, Göyçay rayonu ərazisində qeydə alınmış **Osman köbərini** və başqalarını göstərmək olar.

MƏLİKUMUDLU KƏNDİ

Məlikumudlu kəndi Zərdab rayonunda, Məlikumudlu inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 13 kilometr şimalda, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə 1305 nəfərdir. Əhali əsasən heyvandarlıq, taxılçılıq, pambıqçılıqla məşğul olur. Kənddə orta məktəb, kitabxana, klub, tibb məntəqəsi, ATS, poçt, məscid və s. var. Kəndin təsərrüfatlarının sayı 296-dır. Yaşayış məntəqəsində **qaraqoyunlu, cırhacılı, curçulu, xatınbəyli** adlı tayfa, nəsil və tirələrə məxsus olan ailələr yaşayır.

Məlikumudlu oykonimi **məlikumudlu** nəslinin vaxtilə burada məskunlaşması nəticəsində yarandığına görə həmin nəslin adı ilə də adlandırılmışdır. **Məlikumudlu** oykonimi patronimik toponimdir...

MƏMMƏDQASIMLI KƏNDİ

Məmmədqasimli kəndi Zərdab rayonunda, Məmmədqasimli inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 18 kilometr qərbdə,

Zərdab-Bıçaqçı avtomobil yolu kənarında, Kür çayının sahilində, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə 1988 nəfərdir. Əhali əsasən taxılçılıq, heyvandarlıq, baramaçılıq və pambıqçılıqla məşğul olur. Kənddə orta məktəb, kitabxana, klub, xəstəxana, uşaq bağçası, taxta sexi, tikinti materiallarının topdansatış bazası, yanacaqdoldurma məntəqəsi, dəyirman, məscid, özəl tibb müəssisəsi və s. var. Kəndin təsərrüfatının sayı 514-dir. Məmmədqasimli kəndində **ağamalılar, nəbili, sallar, alıpənahlı** adlı tayfa, tirə və nəsilərə məxsus olan ailələr məskunlaşmışlar.

Məmmədqasimli yaşayış məntəqəsi XIX əsrdə bina edilmişdir. Kəndin keçmiş adı **Müskürlü Məmmədqasimli** və ya **Məmmədqasimli Müskürlüsü** olmuşdur. Oykonimin tərkibindəki **Məmmədqasimli** sözü **müskürlü (müskürlü)** elinin bir tirəsinin adıdır. Yaşayış məntəqəsi həmin **məmmədqasimli** tirəsinin adını özündə yaşadır. Oykonimə bu mənada patronimik toponim desək heç də səhv etmərik...

MƏSNƏ

Gəndəbil kəndi yaxınlığında qeydə alınmış oroqrafik obyektlərdən biri **Məsnə** adlanır. **Məsnə** çahildəki çəkiliyi ləpədəyəndən ayıran bənddir. Onun üzərində torpaq yol var. Məsnədən bir qədər aralıda o qədər də sıx olmayan və söyüd, qovaq, yulğundan ibarət olan Tuğay meşəlikləri vardır.

Məsnə sözü çox güman ki, ərəb dilindəki **məsnəd** sözünün təhrif olunmuş formasıdır. **Məsnəd** ərəbcə «dayaq» mənasındadır...

MİRZƏ BAĞI

Gəndəbil kəndi yaxınlığında qeydə alınmış coğrafi adlardan birinə **Mirzə bağı** deyilir. Tamaşası göz oxşayan bu **bağda** meyvə

ağacaları ilə bərabər, söyüd və qovaq ağacları da əkilmişdir. Bağ özünün yaradıcısı olan **Mirzə** adlı adamın adı ilə əlaqədar olaraq belə adlanmışdır. Bu tipli toponimlərə Azərbaycanın digər rayonlarının ərazilərində də rast gəlirik...

MÜHRAN SAHƏ

İsaqbağı kəndi yaxınlığında qeydə alınan coğrafi adlardan biri **Mühran sahə** adlanır. **Mühran** Azərbaycan xalq coğrafi termini «çayırılıq» anlamında işlədilir. Ağcabədi və Bərdə rayonları ərazilərində də bu tipli oronimlərə rast gəlmək mümkündür...

NARLI DƏRƏ

Zərdab rayonu ərazisindəki **Narlı dəre** fitotoponimi **nar** meyvə ağacı növünün adından və **dərə** mənfi relyef forması bildiren coğrafi terminindən yaranmışdır. **Nar** bitkisi adı ilə adlanan oronimlərə aşağıdakı coğrafi adları nümunə göstərmək olar: **Narlı dəre** (Ağdam, İmişli, Göyçay, Cəbrayıl, Xocavənd, Tovuz, Yevlax rayonları), **Narlı çökək** (Goranboy rayonu, Qazaxlar kəndi), **Narlı qobu** (Ağdam rayonu, Gülablı kəndi), **Narlı yol** (Zəngilan rayonu) və s.

NƏCƏFALI KƏNDİ (Bax: Qoşaoba kəndi)

NƏZƏRALIXAN BAĞI

Zərdab rayonunun Nəzəralı kəndi yaxınlığında qeydə alınan oroqrafik obyektlərdən biri **Nəzəralıxan bağı** adlanır. Bəzən yerli əhali tərəfindən bu bağ **Nəzəralı bağı** da adlandırılır. Müxtəlif meyvə və kol bitkilərindən ibarət 10 hektar sahəsi olan bu **bağı**

vaxtilə **Nəzəralıxan** adlı varlı və təbiətsevən, yaşıllıqsevən bir şəxs saldırmışdır. Bu **bağ** sonralar həmin şəxsin adı ilə əlaqədar olaraq **Nəzəralıxan bağı** adlandırılmışdır...

NƏZƏRALILI KƏNDİ

Nəzəralılı kəndi Zərdab rayonunda, Şıxbağı kənd inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 14 kilometr cənub-şərqdə, Kür çayının sahilində, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə 225 nəfərdir. Əhali əsasən taxılçılıq, heyvandarlıq, pambıqçılıq, baramaçılıqla məşğul olur. Kənddə məktəb, kitabxana və s. var. Kəndin təsərrüfatlarının sayı 60-dır. Nəzəralılı kəndində *avdirahmanlılar*, *yaqublu*, *ismayılışağı* adlı tayfa, tirə və nəsilərə məxsus olan ailələr məskunlaşmışlar.

50 evli **Nəzəralılı** yaşayış məntəqəsinin əsl adı **Nəzəralıxan** kimi də qeyd olunur. Oykönim yerli əhali arasında **Nəzəralı** formasında işlədilir. **Nəzəralılı** kəndini XIX əsrdə Zərdab icmasının **Şıxbağı** kəndindən çıxmış ailələr vaxtilə **Nəzəralıxan** adlı şəxsə məxsus olmuş və buna görə də onun adı ilə tanınan ərazidə saldığı üçün yaşayış məntəqəsi belə adlandırılmışdır. Düzəltmə **Nəzəralılı** oykönimi patronimik toponimdir. Hazırda kəndin qərb hissəsində **Nəzəralıxan bağı** adlanan sahə də var. XX əsrin əvvəllərində bu kənddə 99 nəfərin yaşadığı 12 ev var imiş...

NOHURUN YANI

Sarıqaya kəndi yaxınlığında qeydə alınan oroqrafik obyektlərdən biri **Nohurun yanı** adlanır. **Nohur** sözü «*xırda, qapalı su sahəsi*», «*süni sututar sahə*», «*kiçik göl, gölməçə*» anlamındadır. Nohurlar adətən kiçik çay dərəsi, qobu və yarpaqlarda bəndlərin tikilməsi, yaxud da düzən yerlərdə iri çalaların qazılması yolu ilə yaradılır. Onlar səth suları və ya yeraltı sularla doldurulur. Nohurların çox mühüm təsərrüfat əhəmiyyəti vardır. Azərbaycan toponimiya-

sında **nohur** sözü ilə bağlı çoxlu sayda coğrafi adlar qeydə alınmışdır...

NURƏHMƏD GÖLÜ

Zərdab rayonunun Gödəqobu kəndi ərazisində qeydə alınan hidronimlərdən biri **Nurəhməd gölü** adlanır. Hidronim **Nurəhməd** adlı adamın adı ilə bağlı olaraq belə adlanmışdır. Bu tipli coğrafi adlara Azərbaycanın bir çox bölgələrində də rast gəlik...

NÜY YER

Şıxbağı kəndi ərazisində qeydə alınan orografik obyektlərdən biri də **Nüy yer** adlanır. Adətən axmazlarda əmələ gələn çox məhsuldar torpaq sahəsinə **Nüy yer** deyirlər. Bu tipli coğrafi adlara Gəncəbasar zonasında daha çox rast gəlik...

OTMANOBA KƏNDİ

Otmanoba kəndi Zərdab rayonunda, Otmanoba kənd inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 27 kilometr cənub-şərqdə, Şirvan düzündə, Kür çayının sahilində yerləşir. Əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə 751 nəfərdir. Əhali əsasən heyvandarlıq, taxılçılıq, pambıqçılıq və baramaçılıqla məşğul olur. Kənddə məktəb, klub, kitabxana və s. var. Kəndin təsərrüfatlarının sayı 171-dir. Kəndin *xasməmmədliilər, mollalılar, binnətəllilər, ibrahimxəlillilər, nöyütülər* adlı nəsil və tirələri vardır.

Azərbaycanda adının tərkibində **oba** sözü olan 92 oykonim var. Bunlardan biri də **Otmanoba** adıdır. **Otmanoba** mürəkkəb oykonimi **Otman** və **oba** komponentlərindən ibarətdir.

Otmanoba kəndinin adındakı **Otman** sözü çox güman ki, **Osman** şəxs adının dəyişikliyə uğramış şəklidir. Toponim «*Osma-*

na məxsus oba» mənasındadır. Oykonimin tərkibindəki **oba** komponenti isə «*yurd, məskən, kənd*» deməkdir. Məlumdur ki, maldar icma üzvlərinin müvəqqəti birliyinə **oba** deyilir. Obalar maldarlıq təsərrüfatının yaylağa və qışlağa köçməsi ilə əlaqədar yaradılırdı.

Tarixi sənədlərin birində **Otmanoba** kəndinin adı **Otmanavali** kimi yazılmış və orada XIX əsrin axırlarında 67 ev olduğu, 310 nəfər adamın yaşadığı qeyd edilmişdir. Çox ehtimal ki, bu ad başlanğıcda **Osmanavali**, yəni «*Osman nəsl*» olmuşdur. **Aval** sözünün dilimizdə «*nəsil*», «*ailə*» anlamı da məlumdur...

Oykonimin tərkibindəki **otman** sözü ilə bağlı fərqli fikirlər də var. Ehtimal ki, **otman** sözü «*od çıxan yer*» deməkdir. Kəndin yerləşdiyi coğrafi mövqeyi nəzərə alınarsa, **Otmanoba** coğrafi adını «*otlaq olan oba*» kimi də izah etmək olar. Qeydə alınan bu tipli coğrafi adlardan biri də **Otman-Bozdağ** palçıq vulkanıdır. Azərbaycan, Qobustanın cənub-şərqində böyük palçıq vulkanlarından biri **Otman-Bozdağ** palçıq vulkanı adlanır. Güman ki, Otmanoba və Otman-Bozdağ toponimlərinin tərkibindəki **otman** komponenti eyni mənani ifadə edir...

OTMANOBA MEŞƏSİ

Zərdab rayonunun Otmanoba kəndi yaxınlığında, vaxtilə burada mövcud olmuş **Gur-gur** kəndinin ərazisində qeydə alınan orografik obyekt **Otmanoba meşəsi** adlanır. 10 hektardan çox sahəsi olan bu meşədə müxtəlif ağac və kollar bitir. **Meşə** yaxınlıqdakı **Otmanoba** kəndinin adı ilə əlaqədar olaraq **Otmanoba meşəsi** adlanmışdır...

OVA YERİ

Yarməmmədbağı kəndi ərazisində qeydə alınan coğrafi adlardan biri yerli əhali tərəfindən **Ova yeri** adlandırılmışdır. **Ova** sözü «*düzənlik sahə*» mənasındadır. Tarixi sənəd və materiallarda

ilk dəfə **ova** termininə Qafur Rəşad Mirzadənin «Qafqaz coğrafiyası» (1909-cu il) kitabında rast gəlirik...

ÖRƏNSAHƏ

Qaravəlli kəndinin yaxınlığında yerli əhali tərəfindən **Örənsahə** adlandırılan bir ərazi var. Bu coğrafi ad **örən** sözü ilə əlaqədar yaranmışdır. **Örən** termini «*dincə qoyulmuş əkin yeri*», «*xam torpaq*» mənasındadır. Adının tərkibində **örən** termini iştirak edən toponimlərə Azərbaycanın Ağcabədi, Beyləqan, Füzuli, Zəngilan rayonları ərazilərində də rast gəlirik...

PARACA MEŞƏSİ

Zərdab rayonunun Gəndəbil kəndi ərazisində qeydə alınan orografik obyektlərdən biri **Paraca** (bəzən **Paraça kimi də yazılır**) **meşəsi** adlanır. Burada vaxtilə böyük meşə sahələri mövcud idi. İndi əsasən söyüd, qovaq, yulğundan ibarət olan bu seyrek tuğay meşəliyi 100 il öncəyə qədər qalın və keçilməz **meşəlik** olmuşdur. Toponimin **paraca** adlanması həmin meşənin kiçikliyi, parçalanması ilə əlaqədardır...

PƏRVANLI KƏNDİ

Pərvanlı kəndi Zərdab rayonunda, Pərvanlı kənd inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 12 kilometr cənub-qərbdə, Kür çayının sahilində, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə 1198 nəfərdir. Əhali əsasən taxılçılıq, heyvandarlıq, pambıqçılıq və baramaçılıqla məşğul olur. Kənddə orta məktəb, kitabxana, klub, tibb məntəqəsi, poçt, yemçilik sexi, tikinti materiallarının topdansatış bazası, müxtəlif profilili işə obyektləri, məscid və s. var. Kəndin təsərrüfatının

sayı 316-dır. Pərvanlı kəndində *köçəklilər, məzənlilər, vəliməmədlilər* adlı nəsil və tayfalar məxsus ailələr yaşayır.

Pərvanlı yaşayış məntəqəsi **pərvanlı** adlanan nəslin vaxtilə burada məskunlaşması nəticəsində yaranmışdır. **Pərvanlı** oymonu patronimik toponimdir. Bu coğrafi ad «*Pərvanın nəslindən olanlar*», «*pərvangillər*» mənasındadır. Vaxtilə Ağsu və Kürdəmir rayonlarının kəndlərindən bəzi qohum ailələrin – «*övladlar*»ın burada məskən salmaları faydalı olmuşdur. **190** evlik kənd «*topa*» qohumluq əsasında salınmışdır.

PIR

Zərdab rayonunun Körpükənd, Qaravəlli və Sarıqaya kəndləri ərazisində qeydə alınan orografik obyektlərdən biri **Pir** adlanır. **Pir** – dini etiqad və inamla bağlı ibadət yeridir. Yerli əhali onu müqəddəs tapınaq yeri hesab edir. Azərbaycanın bəzi xonalarında **pir** əvəzinə **ocaq** ifadəsi də işlədilir. Müqəddəs din xadimlərinin, təriqət başçılarının qəbir və türbələri də **pir** hesab edilir.

Sarıqaya kəndindəki **Pir** əvvəllər Kür çayından bir az aralıda kiçik meşəli sahə olub. O meşə sahəsindən indi yalnız bir neçə qarağac nişanə qalıb ki, ona da yerli əhali **Pir** deyir. Meşədə ağac qırmaq yasaq («*tabu*») hesab olunur...

Azərbaycanda çox geniş surətdə yayılmış pirlər *ata-baba* ruhunun yaşamasına etiqad və ona ehtiram kultu ilə əlaqədardır. **Pir** adətən köhnə qəbirlərdən, yaxud onların müəyyən bir əlamətlərindən ibarət olur. Bu pirlərin müqəddəs sayılması əslində orada basdırılmış adamın öldükdən sonra *ata-baba ruhu* dərəcəsinə qaldırılmış olması deməkdir. **Pirə** nəzir vermək, ondan yardım diləmək, onu xatırlamaq oradakı ölünün ruhunun yaşadığına, öldükdən sonra daha güclü, bir növ yarımallah dərəcəsinə qaldırılmış olduğuna ehtiqad göstərir. **Pirlərin** bəzən müxtəlif ağaclardan, kollardan ibarət olması da onunla əlaqədardır. Bu etiqadın nəticəsidir ki, yaşayış olmayan ərazilərdə – düzlərdə, dağlarda, təpələrdə bitmiş *tək ağaclar* həmişə **pir** olaraq qalmaqdadırlar. Əslində **pir** sözü «*ata-*

baba» anlamındadır. Güman ki, «qoca» anlamı bu sözün *ata, baba* demək olduğu üçün sonradan belə şəkil almış olduğu ikinci mənasıdır...

Pir sözü ilə bağlı Azərbaycan Respublikasında 39 kənd adı, eləcə də yüzlərlə müsbət və mənfi relyef formalı oronimlər və s. coğrafi adlar qeydə alınmışdır...

PİR QOBUSU

Zərdab rayonunun Əlvənd kəndi ərazisində qeydə alınan oronimlərdən biri də *Pir qobusu* adlanır. Bilirik ki, dini etiqadla bağlı ibadət və sitayiş yerinə *pir* deyirlər. Bəzi *pir* və ziyarətqahlar əhali tərəfindən müqəddəs tutulur. Azərbaycanın bəzi regionlarında din xadimlərinin, təriqət başçılarının qəbir və türbələri *pir* hesab edilir və bəzən onlara nəzir də verirlər...

Pir sözünün «*ulu, qoca, müdrik*» mənaları da var. *Pir* farsca «*nurani qoca*», «*müqəddəs şəxs*», «*dini icmanın başçısı*» deməkdir. Azərbaycanda *pir* sözü ilə bağlı 40-a qədər yaşayış məntəqəsi var.

Qobu sözü əsasən aran rayonlarında rast gəlinən monqol mənşəli mənfi relyef forması bildiren coğrafi termindir. *Qobu* termininin dialektlərimizdə *qobu, qobi, kobi, qobi* tələffüz formaları da var. *Qobu* termini oronimiyada «*çökəklik*», «*dərə*», «*quru dərə*», «*susuz çay dərəsi*», «*böyük arx*», «*su basan yer*», «*çay və sel sularının axdığı yer*» və s. mənalarda işlənir. Respublikamız ərazisində adının tərkibində *qobu* termini iştirak edən 900-dən çox coğrafi ad qeydə alınıb.

Toponimin tərkibindəki *su* hissəciyi mənsubiyyət bildiren şəkilçidir...

RƏMƏ

Əlvənd kəndinin ərazisində qeydə alınan coğrafi adlardan biri *Rəmə* adlanır. Yerli əhali çox vaxt bu oronimi *İrəmə* formasında,

təhrif edilmiş şəkildə işlədir. *Rəmə/İrəmə* – «*təpə, təpəcik*», «*əkinə yararsız, süsüz, daşlı-kəsəkli yer*» mənasındadır. Bu terminlə bağlı coğrafi adlara Tərtər, Bərdə rayonları ərazilərində də rast gəlik...

RƏNCBƏRLƏR YERİ

Zərdab rayonunun Bəyimli qəsəbəsinin yaxınlığında, düzənlik ərazidə qeydə alınan oronimlərdən biri *Rəncbərler yeri* adlanır. Bu *yerdə* vaxtilə məskunlaşmış *rəncbər* ailələr yaşayıb çalışdıqları üçün toponim belə adlanmışdır. Fars mənşəli söz olan *rəncbər* termini «*muzdla tutulmuş əkinçi*», «*sahibindən asılı olan kəndli*» anlamındadır.

Bəzi araşdırıcılar *Rəncbərler yeri* toponimini mənşə etibarını ilə *kəbirli* tayfasına mənsub olan və bir zamanlar bu ərazilərdə yaşamış *rəncbərler* tirəsinin adı ilə əlaqələndirirlər...

RUS QAÇAN

Zərdab rayonunun Dəkkəoba kəndi yaxınlığında qeydə alınan oroqrafik obyektlərdən biri *Rus qaçan* adlanır. Oronim *rus* və *qaçan* sözlərindən ibarətdir. Yerli məlumata görə, oronim vaxtilə buraya pambıq yığımını ilə əlaqədar gəlmiş iki nəfər *rus* millətindən olan məktəblinin pambıq yığmaqdan *qaçmalarını* əks etdirir...

SALAHLI KƏNDİ

Salahlı kəndi Zərdab rayonunda, Gəlmə kənd inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 4 kilometr şimalda, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə 651 nəfərdir. Əhali əsasən heyvandarlıq, taxılçılıq, pambıqçılıq və meşəgöl olur. Kənddə məktəb, klub, kitabxana, və s.

var. Yaşayış məntəqəsində *səfərlilər, mehmanlar, məmmədlilər* və s. adlı tayfa, tirə və nəsilərə məxsus ailələr yaşayır.

Salahlı yaşayış məntəqəsinin adı Azərbaycanın **qazax** tayfa birliyinə daxil olan **salahlı** tayfasının adını özündə əks etdirir. Bu tayfanın adı tarixi mənbələrdə **Salehlu eli** kimi də çəkilir. Onlarda tayfa başçısı vəkil adlanırdı. Mənbələrin məlumatına görə, 1799-cu ildə gürcü çarı II İraklidən narazı olan Qazax ellərinin bir hissəsi – cəmilli, qaradəmirçi, dəmirçili; boyəhmədli, qazaxrəhimli, poylu, kəsəmən, **salehli** və başqa tayfalara məxsus olan təxminən 1200 ailə Qarabağa, Gəncəbasara köçmüş və oradan da müxtəlif siyasi hadisələrlə əlaqədar olaraq başqa zonalara səpələnmişlər...

XIX əsrin ortalarında Qazax qəzasında yaşayan tayfalardan biri **Salahlı** adlanırdı (SMİE b QKZK. II.24). Mənbələrə görə, 1756-1759-cu illərdə salahlıların bir hissəsi – *cinli, boyəhmədli, qaracalli, səfir* tayfaları ilə birlikdə Qazaxdan Qarabağın müxtəlif ərazilərinə köçmüş və göstərilən bu etnonimləri əks etdirən yaşayış məntəqələrinin əsasını qoymuşlar.

Qazax türk tayfasına mənsub olan **salahlı** etnonimi əsasında formalaşan **Salahlı** oykonimi etnotoponimdir. **Salah** adlı kəndə vaxtilə Gəncə quberniyasının Qazax qəzasında Karvansaray (İcevan) rayonunda da rast gəlik. Ermənistan prezidentinin 19.04.1991-ci il tarixli fərmanı ilə **Salah** kəndinin adı dəyişdirilərək **Akanavanavank** qoyulmuşdur. 1988-ci ildə həmin kəndin əhalisi ermənilər tərəfindən Azərbaycana qovulmuşdur...

Vaxtilə Tiflis quberniyasının Siqnaq qəzasında da **Salahlı kəndi** qeydə alınmışdır. Qazax və Gəncə qəzalarında da **Salahlı** adlı kənd mövcud idi. **Salahlı** orta əsrlərdə Qazax-Borçalı mahalında yaşamış bir elin adıdır. 1756-cı ildə bu elin müəyyən bir hissəsi gürcü hakimiyyətinə tabe olmaqdan imtina edərək Qarabağa köçüb.

Salahlı elinin adı ərəb mənşəli **Saleh** şəxs adı ilə bağlı deyildir. Bu ad **Salaoğlu** (**Sal** tayfası adından və **oğlu** sözündən ibarət) etnonimindən təhrifdir. **Sal** tayfası hun mənşəlidir. Onlar erkin orta əsrlərdə Şimali Qafqazda yaşamışlar. Azərbaycandakı **Salyan**, Ermənistandakı **Salut**, **Sallı**, Gürcüstandakı **Saliety** və s. bu kimi toponimlər **sal** tayfasının adı ilə əlaqədar yaranmışdır.

Azərbaycanda **Salahlı kəndi** (Ağdaş, Göygöl, Samux, Yevlax, Zərdab rayonları), **Aşağı Salahlı**, **Orta Salahlı**, **Yuxarı Salahlı** kəndləri (Qazax rayonu), **Salahlı Kəngərli kəndi** (Ağdam rayonu) **salahlı** tayfasının adı ilə əlaqədardır.

SARI BAZI

Dilimizdə «*təpəcik*», «*tirə*», «*mərz*», «*dikdir*», «*su çıxmayan hündür yer*» mənalının verən **bazı** coğrafi termini ilə əlaqədar Azərbaycan ərazisində çöl materialları içərisində **650** oronim qeydə alınmışdır. Onlardan biri də Zərdab rayonunun Sarıqaya kəndi yaxınlığında qeydə alınmış **Sarı bazı** oronimidir. Toponim həmin sahənin, təpəciyin **sarı** rəngə çalması ilə əlaqədar olaraq belə adlandırılmışdır. Bu tipli oronimlərə Azərbaycanın digər bölgələrində də rast gəlik...

SARIQAYA KƏNDİ

Sarıqaya kəndi Zərdab rayonunda, Sarıqaya kənd inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 17 kilometr cənub-qərbdə, Kür çayının sahilində, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə 667 nəfərdir. Əhali əsasən taxılçılıq, heyvandarlıq, pambıqçılıq və baramaçılıqla məşğul olur. Kənddə orta məktəb, kitabxana, klub, pambıq qəbulu məntəqəsi, tibb məntəqəsi və s. var. Kəndin təsərrüfatlarının sayı 199-dur. Sarıqaya yaşayış məntəqəsində *şıxlar, hamarlılar, manaf-lılar, mirzəvəhlilər, cəbrayılşağı, bəbişlilər, övladlılar* adlı tirə və nəsilər yaşayır. Kəndin ərazisində müqəddəs tapınaq yeri olan **Seyid Mahmud piri** də vardır.

Yaşayış məntəqəsini bəbişli, mirzəvəhli, övladlı və cəbrayıl-şağı adlı nəsilər salmışdır. **Sarıqaya** oykonimi rəng bildiren **sarı**

sözündən və **qaya** müsbət relyef forması ifadə edən coğrafi terminindən ibarətdir. **Sarıqaya** yaşayış məntəqəsi **Sarıqaya** adlanan yarğanın yaxınlığında salındığına görə belə adlandırılmışdır. Yerli əhali Kür çayının əmələ gətirdiyi böyük yarğanı **qaya** adlandırır, **sarı** sözü isə yarğanın torpağının rəngini bildirir. Bu kəndə ad torpağının rəngi sarıya çalan dik qayalığa görə verilmişdir. **Sarıqaya** kəndini bəbəşli, mirzəvəhli, övladlar, cəbrayılışağı adlı nəsilər salmışlar. 150 evli kənd iki parça halında salınmışdır. Bəzi kənd əhalisi vaxtilə Qarabağ ərazisindəki kiçik Yastıyol kəndində yaşayıb.

Sarıqaya oykonimi quruluşca mürəkkəb toponimdir. **Sarı** sözü qədim türk dilində «*böyük, iri, yüksək, nəhəng, uca, hündür*» mənalarında işlədilir. **Qaya** sözü Azərbaycan dilində «*dağ, daş*» anlamında işlədilir.

Azərbaycanda **Sarıqaya** adlı çoxlu sayda coğrafi adlar qeydə alınmışdır. Vaxtilə Qərbi Azərbaycanda (indiki Ermənistanda), İrəvan quberniyasının Aleksandropol, Novobayazid qəzaları ərazilərində **Sarıqaya** adlı dağ, Gəncə (Yelizavetpol) quberniyasının Zəngəzur qəzasında (indi Ermənistanın Qafan rayonu ərazisində) isə qışlaq olmuşdur. Həmin **qışlaq** XX əsrin əvvəllərində dağılmışdır. 1728-ci ilə aid olan tarixi sənədə görə, İrəvan əyalətinin Şirakel nahiyəsində **Sarıqaya** adlı kənd var idi...

SELAV

Təzəkənd kəndi yaxınlığında qeydə alınan coğrafi adlardan biri **Selav** adlanır. **Selav** termini bir qədər təhrifə uğramışdır; əslində **Selab** olmalıdır. **Sel** termini «*qısa müddətdə baş verib, palçıq və daşla birlikdə qarışıq iti axan su*» anlamındadır. **Selav (Selab)** toponimi «*sel suyu axan dərə*», «*selin əmələ gətirdiyi dərə*» mənasındadır. Bu tipli toponimlərə Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində rast gəlmək mümkündür...

SEYİD ƏLƏSGƏR AĞA OCAĞI

Zərdab rayonunda camaatın pənah, güman ümid yeri kimi dəyərləndirdiyi müqəddəs ocaqlardan biri **Seyid Ələsgər ağa ocağı** adlanır. **Seyid Ələsgər ağa** xeyirxah əməlləri, yüksək əxlaqı, nəsihətamiz öyüdləri ilə el gözündə hörmət, izzət qazanmış nüfuzlu bir şəxsiyyət olub. O, Qarabağda tanınmış Ali Xəlifənin törəməsidir. Laçının Dambulaq kəndində doğulmuş **Seyid Ələsgər ağa** səxavəti, ağısaqqallığı ilə seçilirdi. Onun 3 oğlu, 4 qızı olub: *Seyid Salah, Seyid Əhəd, Seyid Məhəmməd, Seyid Qumru, Seyid Rəcəb, Seyid Pəri, Seyid Zeynəb*.

SEYİD MAHMUD PİRİ

Sarıqaya kəndi ərazisində qeydə alınan oroqrafik obyektlərdən biri **Seyid Mahmud piri** adlanır. Bu **pir-ocaq** yerli əhali tərəfindən müqəddəs ziyarət, tapınacaq yeri kimi əziz tutulur; adamlar bu **pirə** nəzir verir, onu inanc yeri hesab edirlər. **Pir** yerli sakinlərdən olmuş **Seyid Mahmud** adlı nüfuzlu bir şəxsin adını daşıyır.

Pir – dini etiqad və inancla bağlı ibadət yeridir. Azərbaycanda bəzi din xadimlərinin, təriqət başçılarının türbələri (*qəbirləri*) **pir** hesab olunur və bəzən onlara nəzir də verilir. **Pir** sözü «*ulu, qoca, müdrik*», «*müqəddəs şəxs*», «*dini icmanın başçısı*», «*nurani qoca*» anlamındadır. Azərbaycan Respublikasının ərazisində adının tərkibində **pir** komponenti olan 40 yaşayış məntəqəsi (*oykonim*) və yüzlərlə digər toponimlər mövcuddur...

SEYİD SƏMARUX OCAĞI

Qaravəlli kəndində qeydə alınan bir coğrafi ad **Seyid Səmarux ocağı** adlanır. **Seyid** termini fəxri dini tituldur. Yerli əhalinin dediklərinə görə **Seyid Səmarux ocağı** müqəddəs tapınacaq yeridir. Bu sinanılmış ocağa nəzir deyilir, orada qurbanlar kəsilir...

SEYİD ŞAHMƏRDAN PİRİ

Seyid Şahmərdan piri Zərdab rayonunun Yuxarı Seyidlər kəndi ərazisində qeydə alınmışdır. Bu **pir** müqəddəs ziyarət yeri hesab olunur. Camaatın müqəddəs hesab etdiyi bu **Şahmərdan piri** Zərdabda ağır **ocaq** kimi qiymətləndirilir. Burada dövrünün görkəmli şəxsiyyəti **Seyid Şahmərdan** adlı böyük nüfuz sahibi, tanınmış din xadimi dəfn olunmuşdur. Bu tipli orografik obyektlər Azərbaycanın digər ərazilərində də qeydə alınmışdır.

SEYİDLƏR BAĞI

Zərdab rayonunun Şəftəhal kəndi ilə Seyidlər kəndi arasında bağ yerlərindən biri **Seyidlər bağı** adlanır. Bu bağda müxtəlif meyvə ağacları ilə bərabər, qovaq, söyüd və çinar ağacları da əkilmişdir. **Bağ** yaxınlıqdakı **Seyidlər** kəndinin adı ilə əlaqədar olaraq belə adlanmışdır...

SEYİDLƏR KƏNDİ

Böyük əksəriyyəti İran Azərbaycanından türkləşmiş halda gələn **seyidlər** özlərini «*seyid*», «*ağa*», «*mir*» adlandırmaqla tanınırlar. Tarixdən məlumdur ki, **şahsevən** tayfa qrupuna daxil olan və əsasən əkinçilik-maldarlıqla məşğul olan Azərbaycan tayfalarından biri olan **Seyidlər** tarixən Cənubi Azərbaycanın Meşkin və Muğan ərazilərində də yaşamışlar.

Seyidlər etnotoponimi ərəblərin **Qureyş** qəbiləsindən olan **seyidlər** tayfasının adı əsasında formalaşmışdır. **Seyid** sözü mənşə etibarını ilə Məhəmməd peyğəmbərin nəslindən olan müsəlmanların fəxri titulu anlamındadır. **Seyid** sözü ərəbcə «*ağa*», «*cənab*», «*tayfa başçısı*» deməkdir.

Toponimiyada ərəblərin **qureyşi** qəbiləsinə mənsub olan **seyidlər** tayfası adı ilə bağlı çoxlu sayda coğrafi adlar qeydə

alınmışdır. **Seyidlər** oykonimində Azərbaycanda Zərdabla yanaşı, Göygöl, Xaçmaz, Kəlbəcər, Laçın, Salyan, Samux və Zəngilan rayonlarında da rast gəlik...

(Bax: **Aşağı Seyidlər kəndi** və **Yuxarı Seyidlər kəndi**)

SƏLİM BAZISI

Respublikamızın müxtəlif rayonlarının ərazilərində «təpəcik», «dikdir», «mərz», «tirə», «su çıxmayan hündür yer» və s. mənalarda işlənən **bazı** termini ilə əlaqədar **650**-yə qədər coğrafi ad qeydə alınmışdır. Onlardan biri də Zərdab rayonunun Gödəkqobu kəndi ərazisində qeydə alınan **Səlim bazısı** oronimidir. Toponim **Səlim** şəxs adından, **bazı** müsbət relyef forması bildiren coğrafi terminindən və **-sı** mənsubluq ifadə edən şəkilçidən ibarətdir. Bu tipli oronimləre Azərbaycanın digər bölgələrində də rast gəlmək mümkündür...

SİLƏYLI KƏNDİ

Siləyli kəndi (adı bəzən **Sileyli** kimi də yazılır) Zərdab rayonunda, Yuxarı Seyidlər inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 34 kilometr şimal-qərbdə, Türyan çayının sahilində, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə 445 nəfərdir. Əhali əsasən taxılçılıq, heyvandarlıq, pambıqçılıq, bağçılıqla məşğul olur. Kənddə orta məktəb, klub, kitabxana və s. var. Kəndin təsərrüfatlarının sayı 115-dir. Siləyli yaşayış məntəqəsində *şeydalılar*, *musalılar*, *cəlillilər*, *əliillər*, *çələbiyəvələr* adlı tayfa, nəsil və tirələr yaşayır.

Siləyli yaşayış məntəqəsini vaxtilə indiki Qəbələ rayonundakı **Siləyli kəndindən** köçüb gəlmiş ailələr saldına görə bu yaşayış məntəqəsi də həmin kəndin adı ilə adlandırılmışdır. **Siləyli** oykonimi patronimik toponimdir.

Qəbələ rayonunda da **Siləyli kəndi** var...

SİYƏNƏK

Dəli Quşçu kəndi ərazisində qeydə alınan oronimlərdən biri də **Siyənək** coğrafi adıdır. Kəndi şose yolu ilə birləşdirən hissənin sağ tərəfində **Siyənək** ərazisi vaxtilə buradakı Axmaz gölündən tutulan **siyənək** balığının adı ilə əlaqədardır. Doğrudur, buradan siyənəklə birlikdə çəki, çapaq, xəşəm, şahmayı, ilanbalığı, nərə, axçalı, şuka, poru, darağan və s. balıqlar da tutulurdu. Buradan tutulan balıqlar içərisində daha çox **siyənək** balığı üstünlük təşkil etdiyinə görə oronim belə adlandırılmışdır...

SUAT YERİ

Körpükənd kəndi ərazisində qeydə alınan coğrafi adlardan biri **Suat yeri** adlanır. **Suat** termini «*çayda, göldə heyvanların suvarıldığı yer*» anlamını ifadə edir. **Suat** sözü ilə bağlı Azərbaycan toponimiyasında onlarla coğrafi ad qeydə alınmışdır...

ŞAH YOLU

Dəli Quşçu kəndi yaxınlığında qeydə alınan oroqrafik obyektlərdən biri **Şah yolu** adlanır. Yerli məlumata görə, vaxtilə **şahlar** bu **yol** ilə hərəkət etdikləri üçün toponim belə adlandırılmışdır. Azərbaycanın digər bölgələrində də bu tipli coğrafi adlara rast gəlmək olur...

ŞAHHÜSEYNLİ KƏNDİ
(Bax: Şahsünnü kəndi)

ŞAHSÜNNÜ KƏNDİ

Şahsünnü kəndi (adı bəzən **Şahhüseynli** şəklində də yazılır) Zərdab rayonunda, Şahsünnü kənd inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 24 kilometr cənub-şərqdə, Zərdab-Mollakənd avtomobil yolu kənarında, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 1377 (1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə) nəfərdir. Əhali əsasən taxılçılıq, heyvandarlıq, baramaçılıq, bostançılıq, pambıqçılıqla məşğul olur. Kənddə orta məktəb, kitabxana, mədəniyyət evi, tibb məntəqəsi, məscid, uşaq bağçası, sutəmizləyici qurğu və s. var. Kəndin təsərrüfatlarının sayı 493-dür. Kənddə *məmmədlilər*, *səmədlilər* və s. adlı nəsil və tirələr məskunlaşmışdır.

Şahsünnü oykonimi azacıq təhrifə uğramışdır. Əslində kəndin adı **Şahhüseynli** şəklində yazılmalıdır. Azərbaycan dilinin dialektlərində «l» səsi bəzən «n» kimi tələffüz edildiyindən **Şahhüseynli** adı əvvəlcə **Şahhüseynli**, sonralar təhrifə uğrayaraq **Şahsünnü** (**Şahsünnü**) kimi tələffüz olunmuşdur. **Şahhüseynli** XIX əsrdə Şamaxı qəzasında yaşamış kiçik bir tayfanın adıdır...

ŞEYTan YERİ

Zərdab rayonunun Bıçaqçı kəndi yaxınlığında qeydə alınan coğrafi adlardan biri **Şeytan yeri** adlanır. **Şeytan** - ərəb dilində «*iblis*» deməkdir. Xristianlıq, İslam və başqa dini təlimlərdə **Şeytan** «şər qüvvələrin başçısı», «*bədxah ruh*», «*cəhənnəm sahibi*», «*Allaha qarşı duran*», «*insanı günaha sövq etdirən*» və s. kimi adlandırılır. «Quran»da Şeytan ilə bağlı belə fikirlər də var: ... guya əvvəllər mələk olmuş bu qüvvə Allahın əmrindən çıxaraq onun yaratdığı ən mükəmməl məxluq olan Adəmə səcdə etmədiyindən cəhənnəmə göndərilmişdir. *Şeytan* da insanlardan qisas alacağına and içmiş, Adəmlə Həvvanın cənnətdən qovulmasına səbəb olmuşdur...

Azərbaycanda **şeytan** adı ilə bağlı çoxlu oronimlər qeydə alınmışdır. Göyçay rayonunun Biçir kəndi və Ucar rayonunun Müsüslü kəndi ərazilərində də **Şeytan yeri** coğrafi adı qeydə alınıb.

Toponim «*insanı günaha sövq etdirən yer*» (əlbəttə ki, məcazi mənada) anlamındadır...

ŞƏFTƏHAL BAĞI

Şəftəhal kəndi ərazisində qeydə alınan orografik obyektlərdən biri **Şəftəhal bağı** adlanır. Bağda tut və çoxlu sayda meyvə ağacları ilə yanaşı, qovaq, söyüd, çinar ağacları da əkilmişdir. **Bağ** yaxınlıqdakı **Şəftəhal** kəndinin adı ilə əlaqədar olaraq belə adlanmışdır. Azərbaycanın digər rayonlarında da bu tipli toponimlərə rast gəlmək mümkündür...

ŞƏFTƏHAL KƏNDİ

Şəftəhal kəndi Zərdab rayonunda, Şəftəhal inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 21 kilometr cənub-şərqdə, Kür çayının sahilində, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə **707** nəfərdir. Əhali əsasən taxılçılıq, heyvandarlıq, baramaçılıq, meyvəçilik və pambıqçılıqla məşğul olur. Kənddə orta məktəb, kitabxana, tibb məntəqəsi, poçt və s. var.

Kəndin təsərrüfatlarının sayı 248-dir. Şəftəhal kəndində *sadiqlılar, xəlillilər, xallılar, səfilər, veysəllər* və s. adlı nəsil və tirələr məskunlaşmışlar.

Xalq etimologiyasına görə, **Şəftəhal** yaşayış məntəqəsi **Şəfıxal** (yəni «*Xallı Şəfi*») adlı şəxsin adı ilə bağlıdır. **Şəftəhal** sözü ilə bağlı müxtəlif fikirlər mövcuddur. Toponimin dürüst mənası hələlik izah edilməmiş qalır...

Bir qrup tədqiqatçılar belə hesab edirlər ki, **Şəftəhal** oykonimi fars və ərəb tərkibli **şiftəhal** sözündən olub, «*vurğun, vurulmuş, məftun olmuş, aşıq*» mənasındadır və o, hansısa bir şəxsin ləqəbindən götürülmüşdür...

ŞƏHƏR CÜMƏ MƏSCİDİ

Şəhər Cümə məscidi Zərdab şəhərindədir. Bu məscid **400** nəfərlik tutuma malikdir. **Şəhər Cümə məscidi** yerli əhali tərəfindən müqəddəs yer kimi əziz tutulur.

Məscid sözü ərəbcə «*əyilmək*», «*baş əymək*», «*acıqlıyı bildir-mək*» anlamlarını ifadə edir. **Məscid** sözünün kökü **səcadə** («*səcdə etmək*») sözüdür. Ərəb dilində **sücut** sözü «*kiminsə qarşısında baş əymək, kəçilmək*» mənasındadır. **Məscid** əyilmək, baş əymək, təzim etmək üçün bir məkandır. O, dini-mənəvi təmin edən müqəddəs məkan, müsəlman ümmətinin döyünən ürəyi və dini, mədəni-ictimai sahəsindəki islami fəaliyyətləri idarə edən dayaq nöqtəsidir. Rəvayətlərdə yüksək mənalı tədbirlərlə «*Allahın evi*», «*peyğəmbərlərin məkanı*», «*hər təqvalı insanın sarayı*», «*cənnət bağı*» kimi dəyərləndirilən məscidlərdə müsəlmanlar könüllərin qibləsi olacaq bu gözəl məkanla əlaqə saxlamağa çağırılır, maddi-mənəvi xeyir-bərəkətlərindən bəhrələnməyə doğru həvəsləndirilir...

ŞIX KOLU

Şıxbağı kəndi ərazisində qeydə alınan orografik obyektlərdən biri **Şıx kolu** adlanır. Oronim **şıx** və **kol** sözlərindən ibarətdir. Toponimin tərkibindəki **şıx** komponenti azacıq təhrifə uğrayıb. Əslində **Şeyx kolu** olmalıdır. Toponim «*şeyxə məxsus olan kol*» mənasındadır. Kəndin əhalisi bu ərazini müqəddəs sayır. Burada topa nar ağacları var. Yerli əhali bu ağaclara və onun meyvələrinə əl vurmur.

Oronimin tərkibindəki **şıx** sözü **şeyx** dini titulu ilə əlaqədardır. **Şeyx** titulu «*elmlı*», «*savadlı*» anlamındadır. Əski türklərdə, türkmənlərdə, azəri türklərində ata, maxtum, **şıx** (**şeyx**) və s. müqəddəslər nəslinin nümayəndələri indiyə kimi öz müqəddəsliklərindən

istifadə edib xalqı müxtəlif bələlərdən, xəstəliklərdən qurtarmaq üçün köməkliklərini əsirgəmirər...

Bu tipli toponimlərə Azərbacyanın müxtəlif bölgələrində də rast gəlirik...

ŞIXBAĞI KƏNDİ

Şıxbağı kəndi Zərdab rayonunda, Şıxbağı kənd inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 15 kilometr cənub-şərqdə, Kür çayının sahilində, Zərdab-Mollakənd avtomobil yolu kənarında, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 382 (1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə) nəfərdir. Əhali əsasən taxılçılıq, heyvandarlıq, baramaçılıq, pambıqçılıqla məşğul olur. Kənddə orta məktəb, kitabxana, tibb məntəqəsi və s. var. Kəndin təsərrüfatlarının sayı 94-dür. Şıxbağı kəndində *məlkəndlilər*, *ceylər* və s. adlı tayfa, tire və nəsilər yaşayır.

Şıxbağı oykonimi **şix** və **bağ** sözlərindən ibarətdir. Oykonimin tərkibindəki **şix** sözü **şeyx** sözünün təhrif olunmuş formasıdır. Ərəblərdə qəbilə, tayfa və ya tayfa ittifaqı başçısı **şeyx** adlanır. **Şeyx** sözü ərəbcə «ağsaqqal», «qoca» deməkdir. Bu termin müsəlman ölkələrində təriqət başçılarına, görkəmli ilahiyatçılara, ümumiyyətlə, hörmətli adamlara, mötəbər şəxslərə aid edilir. **Şeyx** sözü dini titul bildirir. **Şıxbağı** toponimi «*Şeyxə məxsus bağ*», «*Şeyxin bağı*» mənasındadır. Yaşayış məntəqəsi keçmişdə **şeyx** dini titulu daşıyan bir şəxsin **bağ** yerində salındığı üçün belə adlandırılmışdır. Kəndin yarandığı yer nüfuzlu bir **şeyxin** bağ yeri olub. Yaşayış məntəqəsinin adı da buradan yaranıb.

Yerli məlumata görə **Şıxbağı kəndi** təxminən 150 illik tarixə malik bir yaşayış məntəqəsidir. O, ilkin yaranışda 21 evdən ibarət olub. Orada 101 nəfər adam yaşamışdır. Əhalisi oturaq həyat keçirirdi. Onlar heyvandarlıqla məşğul olur, taxıl, çəllik, küncüt əkirdilər. Sonralar kənddə 1926-cı ilə qədər işləyən balıq vətəgəsi də yaranmışdır...

ŞİRVAN BƏYLƏRBƏYLİYİ

Səfəvilər dövlətinin inzibati vahidlərindən biri **Şirvan bəylərbəyliyi** adlanırdı. Onun mərkəzi Şamaxı şəhəri idi. **Şirvan bəylərbəyliyi** şimaldan Baş Qafqaz silsiləsi, qərbdən Kartli və Kaxeti, cənubdan Kür çayı, şərqdən Xəzər dənizi ilə əhatələnirdi. Bəylərbəyliyin əsas şəhərləri Bakı, Salyan, Quba, Dərbənd, Şəki, Ərəş, Ağdaş, Zərdab, Mahmudabad və s. olmuşdur. İndiki Zərdab rayonunun da xeyli ərazisi Şirvan bəylərbəyliyinə daxil idi.

1538-ci ildə I Təhmasib Şah İsmayıl oğlu Şirvanşahlar dövlətinin varlığına son qoyduqdan sonra yaradılan Şirvan bəylərbəyliyinə ilk bəylərbəyisi şahın qardaşı Əlqas Mirzə idi. 1549-cu ildə Şirvan bəylərbəyliyinə ustadlı tayfa başçısı Abdulla xan Ustacılı hakim təyin olundu. Onun dövründə Şirvanda təsərrüfat həyatı, ticarət və sənətkarlıq inkişaf etdi. Səfəvi-Osmanlı müharibələri zamanı Səfəvilər mühüm strateji əhəmiyyətə malik olan **Şirvan** uğrunda inadlı mübarizə aparsalar da, Osmanlılar Kırım xanlarının köməyi ilə Şirvan bəylərbəyliyinə işğal edə bildilər.

XVI əsrdə **Şirvan bəylərbəyliyi** qızılbaş tayfa başçıları-əmirlər tərəfindən idarə olunurdu. XVII əsrdən isə bəylərbəyilərin əksəriyyəti şah qulamlarından (*Yusif xan*, *Fərrux xan*, *Xosrov xan* və *başqaları*) təyin edilirdi. Səfəvilər dövlətinin tənəzzülü ilə əlaqədar olaraq **Şirvan bəylərbəyliyi** də inzibati ərazi vahidi kimi əvvəlki əhəmiyyətini itirdi.

Şirvan bəylərbəyliyində əkinçilik, maldarlıq, sənətkarlıq, xüsusilə ipəkçilik geniş inkişaf etmişdi. Şamaxı, Bakı, Dərbənd, Şəki və Ərəş xarici ticarətdə mühüm rol oynayırdı. XVIII əsrin ortalarında keçmiş **Şirvan bəylərbəyliyi** ərazisində Quba, Şamaxı, Bakı, Dərbənd, Şəki xanlıqları yarandı...

ŞİRVAN DÜZÜ (DÜZƏNLİYİ)

Şirvan düzü Kür-Araz ovalığında, Kür çayından sol tərəfdə, Mingəçevir su anbarı ilə Xəzər dənizi arasında yerləşir. Zərdab

rayonunun ərazisinin də daxil olduğu *Şirvan düzü* Azərbaycanın tarixi ərazi adlarından biridir. Bu ərazi adı haqqında çoxlu rəvayətlər və elmi mülahizələr vardır.

Şirvan coğrafi adı haqqında söylənilən rəvayətlərin birində deyilir: *Makedoniyalı İsgəndər bütün dünyanı tutduqdan sonra qərara gəlir ki, Şirvanı da özünə tabe etdirsən. Bu dövrdə Şirvan hökmdarı bir qadın imiş və saray xidmətçiləri də qadınlardan olarmış. Döyüşlərdə həmin qadınlar heç də kişilərdən geri qalmazlarmış. İsgəndər qoşunla gəlib Şirvanın yaxınlığında dayanır və qadın hökmdara namə yazıb bildirir ki, qan tökülmədən bac-xərac versin. Yoxsa hər şeyi qılınc həll edəcəkdir. Naməni hökmdara verdikdə o, çox əsəbləşir və İsgəndərə cavab yazaraq bildirir ki, ey hökmdar, sən kişisən, mən isə qadın, mənə hədə-qorxu gəlmə və bac-xərac verməkdən də imtina edirəm. Özün də xoşluqla çıx get, əgər getmək fikrin yoxsa, bu meydan, bu da qılınc. İsgəndərə cavab naməsini verdikdə o, dil-dodağını gəmirəməyə başlayır və dərhal qoşunu Şirvana yeridir. Bu döyüşlərdə İsgəndər dalbadal məğlub olur.*

Vəziyyəti belə gören İsgəndər qadın hökmdara xəbər göndərir ki, nahaq qanlar tökməmək üçün kimi məsləhət görürsə, qoy meydana çıxsın. Mühəribəni iki nəfərlik döyüş həll etsin. Hökmdar qadın özü İsgəndərlə döyüşmək qərarına gəlir. Hər iki hökmdar arasında ölüm-dirim döyüşü başlanır. Qadının güclü zərbəsi İsgəndərin dəbilqəsini yerə salır. O, İsgəndərin iki buynuzundan tutaraq onu göyə qaldırır və var qüvvəsi ilə yerə çırpır. İsgəndər vəziyyəti belə gördükdə təslim olur. Hökmdar qadın İsgəndəri öldürmür, öz xoşu ilə Şirvandan çıxıb getməsinə tələb edir...

Belə rəvayət edirlər ki, həmin hökmdar qadının **şir** kimi döyüşməsinə, sücaətinə görə o vaxtdan bu əraziyə **Şirvan** deyilmişdir. **Şirvan** «*şir* kimi döyüşənlər məskəni» mənasındadır...

Azərbaycan mənşəli **Şirvan** sözü zaman-zaman müəyyən fonetik dəyişikliklərə uğramışdır. **Şirvan (Şərvan, Sirvan)** toponimi eramızın ilk əsrlərində meydana gəlmişdir. Onun Qafqaz Albaniyasında yaşamış tayfalardan birinin adından yaranması ehtimal olunur. Xalq etimologiyasına görə, **Şirvan** «*şirlər məskəni*» mənasını

daşıyır. Orta Asiya, İran, Şimali İraq və Kiçik Asiyada da **Şirvan** toponimi qeydə alınmışdır.

Antik müəlliflərin əsərlərində, qədim ərəb və gürcü mənbələrində, orta əsrlərə aid olan farsdilli mənbələrdə **şirvan** etnonimi haqqında məlumatlar vardır. Məşhur yunan coğrafiyaşünası Strabon (I əsr) Albaniyada 26 tayfanın yaşadığını qeyd etmişdir...

İlk mənbələrin verdiyi məlumatlara görə, X əsrdə **Şirvan** əsasən 3 nahiyədən ibarət idi: **Şərvan (Şirvan)**, Xursan, Laican.

Orta əsrlərin tanınmış ərəb coğrafiyaşünası, səyyahı Əbu İshaq İbrahim ibn Məhəmməd əl-Fərnən əl-İstəxi (820-934-cü illər) Qafqaz dağları ətrafında yaşayan tayfalardan bəhs edərkən bir çox tayfalarla birgə (*ləkz, filan, layzan* və s.) **şərvan** tayfasının da adını çəkir.

İqtisadi, siyasi və hərbi strateji əhəmiyyətə malik olan Şirvanın Azərbaycan xalqının və dövlətinin tarixində çox böyük rolu olmuşdur. IX əsrin ortalarına yaxın Şirvanda əmələ gələn müstəqil **Şirvan dövləti** eyni zamanda «**Şirvanşah**» ləqəbini də daşımışdır.

Şirvan coğrafi adının mənşəyi haqqında ərəb səyyahı, coğrafiyaşünas və tarixçisi Əl-Məsudi «*Qızıl yuyulan yer və cəvahirat mədənləri*» əsərində qeyd edir ki, Ənuşirəvanın Bərdə ölkəsində, islam torpaqları ilə həmsərhəd olan ərazilərdə hökmdarlarından birinin adı **Şirvan** adlanır.

Şirvan sözünün yaranışını elə **Şirvan** sözü ilə bağlamaq istəyənlər də var. Ümumiyyətlə, **Şirvan** toponimi sırf Azərbaycan mənşəli sözdür...

Gürcü tarixçisi, akademik İ.A.Cavaxaşvili **Şirvan toponimi** haqqında yazır: «*Şirvanın qədim adı qeyd edildiyi kimi Şərvan olmuşdur. Bu coğrafi ad şar və van hissələrindən ibarətdir ki, bunun da mənası «məskən», «yaşayış yeri» deməkdir. Şərvan şarlar məkanından başqa bir şey deyildir*». Müəllif şar tayfasını erkən orta əsrlərdə Cənub-Şərqi Avropada yaşamış **Şarmant** tayfası ilə əlaqələndirmişdir...

N.Nəbiyev **Şirvan düzünün** mənşəyi barədə göstərir ki, bu yer **Şirvan** adlı tayfa və şəxsin adını daşıyır. **Şirvan** sözünün «*südlü*

inək» mənasında olmasını söyləyənlər də vardır. Bu, xalq etimologiyasıdır...

Mərhum tədqiqatçı-alim Q.Ə.Qeybullayevin qənaətinə görə **Şirvan** eramızdan əvvəl VII əsrdə türk mənşəli sakinlərin tərkibində Azərbaycana gəlmiş **Şirvan** tayfasının adını özündə əks etdirir.

Dilçi alim İ.A.Abdullayev *Şirvan* toponiminin mənşəyini «*şir çovdarı*», «*şirə bənzer*» kimi izah edir. Çox maraqlıdır ki, Türkmənistan respublikasında da **Şirvan** adlı bir neçə yer vardır. Türkmən toponimisti S.Ataniyazov *Şirvan* toponiminin mənasının belli olmadığını göstərir...

Şirvan coğrafi adının **şirə** və **van** hissələrindən ibarət olduğunu, Azərbaycan dilində «müxtəlif meyvə suları» mənasını daşdığını izah edənlər də vardır.

Professor Ağamusa Axundov yazır: «*Fikrimizcə, Şirvan yer adını qədim toponim kimi sanskrit dilindəki şirvan sözü ilə bağlamaq daha doğru olar...*».

Şirvan düzü coğrafi adı «*qoçaq, məğrur, döyüşkən xalqın məskəni*» mənasını daşıyır. **Şir** komponenti «*qoçaq, məğrur xalq*» rəmzini daşıyır, **van** ۱۰۰ «*yer, məkan*» deməkdir. Antik dövrlərdən tutmuş son zamanlara qədər burada məskən salan xalqın yadellilərin hücumlarına qarşı mübarizəsi bizim bu mülhizəmizi təsdiq edir. **Şirvan düzü** Azərbaycanın qədim dövr tarixi ilə bağlı yer adıdır.

Azərbaycanda **Şirvan düzü** adlanan düzənlik, Kür-Araz ovalığının bir hissəsidir. **Şirvan** şimalda Acınohur ön dağlığı, Qaraməryəm tirəsi, şimal-şərqdə Ləngəbiz silsiləsi və s. ilə əhatələnir, Kür çayı vasitəsi ilə Mil və Muğan düzlərindən ayrılır. Səthi şimaldan cənub meyillidir. Şimal hissədə hündürlüyü 100 metrdirsə, cənub və cənub-şərq hissəsində okean səviyyəsindən alçaqdadır. Bitki örtüyü yarımsəhra tiplidir. Əlican, Turyan, Göyçay, Girdiman, Ağsu çaylarının aşağı axını **Şirvan** düzündədir. **Şirvan** düzündə yuxarı **Şirvan** kanalı və torpaqların meliorasiya vəziyyətini yaxşılaşdırmaq üçün **Baş Şirvan kollektoru** çəkilmişdir. **Şirvan düzü** Azərbaycanın əsas pambıqçılıq təsərrüfatı zonalarındandır. **Şirvan** düzündə taxıl, üzüm, meyvə becərilir, heyvandarlıqla məşğul olunur.

Şirvan düzü **Şirvan** əyalətinin adı ilə adlanmışdır. Orta əsr mənbələrində o, ölkə də adlanıb. Hətta, VII əsr erməni mənbələrində də Albaniyada Sasani mərzbanlarının idarə etdiyi 11 əyalətdən birinin **Şirvan** olması göstərilib. **Şirvanşahlar dövləti** də **Şirvan** ərazisində təşəkkül tapmışdır. **Şirvan** Azərbaycanın tarixi etnoqrafik zonalarından birini təşkil edir. Səfəvilərin yaratdığı inzibati-ərazi vahidlərindən biri də **Şirvan bəylərbəyliyi** idi. Sonralar XVIII əsrin ortalarında yaranmış xanlıqlardan biri də **Şirvanı** əhatə edən **Şamaxı xanlığı** olmuşdur.

Şirvan toponiminin arealı çox genişdir. Azərbaycanda, Türkmənstanda, Türkiyədə, Dağıstanda, İrəvanda, Xorasanda, Zəngəzurdə və başqa ərazilərdə **Şirvan** toponimi ilə bağlı çoxlu coğrafi adlar mövcud olub və bu gün də var.

Bəzi müəlliflərin fikrincə, **Şirvan** əvvəllər bir şəhərin adı olmuş, sonralar bu ad tarixi vilayətə və düzə aid edilmişdir. IX-XIII əsr ərəb müəlliflərinin əsərlərində Şabran və Şamaxı şəhərlərinin arasında **Şirvan şəhərinin** də adı qeyd olunub.

Sasani dövrü müəlliflərinin əsərlərindən başlayaraq mənbələrdə **Şirvan** adı çəkilmişdir. Onun adına ərəb mənbələrində **Şirvan**, fars mənbələrində **Şervan**, Suriya mənbələrində **Sirvan**, Parfiya dövrünə aid Zərdüşt məbədinin kitabəsində **Siran** və ya **Sauran** formasında təsadüf edilir.

Şirvan sözünün **Şirvin** komponentindən əmələ gəldiyini bildirənlər də var... **Van** formantı «*isti və sulu*», «*parlaq ucalıq*» mənası bildirir. Bu mənada **Şirvan** sözü «*işıqlı ucalıq*» mənası kəsb edir. O, həm də işığın ağ-sarı rənginin əksətdiricisidir.

Odlar yurdunun Kürün sol sahilindən uca Qafqaz zirvələrinə, Dərbənddən Gürcüstana qədər uzanan böyük bir ərazisinin təqdimdən **Şirvan** adlanması da tarixdən məlumdur.

Şirvan sözü də başqa dillərdə fonetik dəyişikliklərə uğrayıb. Hətta, bəzi həvəskarlar **Şirvan** toponiminin guya «*Azərbaycan mənşəli olmadığını*» iddia etmişlər. Bu sözü gah İran şahı **Ənuşirəvanın**, gah da **Şirvan** adlı başqa bir hökmdarın adı ilə bağlamaq istəyənlər də var...

Şirvan sözünün səhvən «**Şərvən**», «**Şirəvand**», «**Şirəvan**» və «**Şarvan**» variantlarını təklif edənlər də olub. Bu sözü tayfa, qəbilə adı ilə bağlayanlar da vardır...

İşığın *f-şir-cir* komponentləri də bəllidir; onlardan **şiraq-şiraq-çiraq** sözləri yaranıbdir. Deməli, *çirağın* Şirvanda – işıqlı uralıqda, əfsanəvi Xızır oylağında, «*dirilik suyunun*» yaxınlığında yandırılması ibtidai azərbaycanlıların ulu inamına uyğun gəlmiş. Buradan belə bir nəticə hasil etmək olar ki, Xızır (*Xıdır*) doğrudan da «*şirvanlı*» («*çiraqqalalı*») imiş...

VII əsrə aid tarixi-coğrafi mənbədə Qafqaz Albaniyasında yaşayan alan, xəzər, hun, hel, bakan, ijamax, maskut və s. tayfalarla birgə *şirvanlıların* da adı çəkilir. Çox güman ki, mənbədə adı çəkilən **şirvanlılar** əhalinin qan qohumluğuna əsaslanan etnik birliyinə yox, ərazi birliyinə verilən ümumi bir addır...

Bəzi tədqiqatçıların fikrincə, **Şirvan** toponimi **şir**, yaxud **şar** tayfasının adı ilə bağlıdır. Mənbələrdə toponimin **Şarvan**, **Şaran** variantı da vardır. **Van** komponenti məkan bildirən sonluqdur. Toponimin «*şirlər diyarı*», «*şirlər məskəni*» kimi mənalandırılması və ya Sasani hökmdarı **Ənuşirəvanın** adı ilə əlaqələndirilməsi xalq etimologiyasıdır. **Şirvan** toponimini «*süd, igid, qorxmaz, aslan*» (fars dilində) kimi mənalandıranlar da var... **Şirvan** coğrafi adının paralellərinə İran, İraq və Türkmənistanda da rast gəlmək olar...

Orta əsrlərdə Zəngilan rayonu ərazisində **Şərfan** adlı şəhər olub. Bəzi tədqiqatçılar **Şirvan** ilə **Şərfanın** bir kökdən olduğunu iddia edirlər. «**Van**»dan fərqli olaraq **fan**-«*gur işıq*» deməkdir. Suriya ilə Kiçik Asiya arasında **Şirvan** adlı şəhərin olması da bəllidir.

Qədim zamanlardan Odlar Yurduunun Kür çayının sol sahilindəki hissəsindən Qafqazın uca zirvələrində, Dərbənddən Gürcüstana qədər uzanan böyük bir ərazisi məhz **Şirvan** – «*ışıqlı hündürlük*» adlanıb...

Şirvan adlı qədim zamanlarda bir şəhər də olub və onun *Nuşirəvan* tərəfindən bina edildiyi rəvayət olunur. Əvvəlcə adı **Ənuşirəvan** imiş, sonra təxfif üçün «**ənu**»nu kəsiblər, «**Şirvan**» qalıb. Bir qüvvə görə, «**Şirvand**» (yəni, «*süd yeri*») imiş, axırda «**Şirvan**» olub.

Əl-Müqəddəsinin rəvayətinə görə, **Şirvan** düz yerdə bina olunmuş böyük bir şəhər imiş; ortasından çay axırmış. Binaları daş tikili imiş və meydana bir came də varmış...

Şirvan şahlarını Qazi Beyzovi (Şəhrizad) «*Nizamül təvərix*»də Bəhram Çubinin nəslindən və Ərdəşir Babək övladından ədd eləyir. Məsudi də bu nöqtəyi-nəzərdədir. Qəzai Əhməd Qəffari isə «*Cəhənarə*»də *Nuşirəvan* zürriyyəti olduğunu qeyd edir. **Şirvan** şahlarının silsileyi-nəsəbləri bu üzrədir. Əbülmüzzəffər Mənuçöhr bin Əfridun, bin Fəramərz bin Salar bin Zeyd Cavn bin Mərzban bin Hörmüz bin Ənuşirəvan...

Mənuçöhrdən sonra övladlarından on iki nəfər **Şirvanda** hökmdar oldular; Fərruxzad bin Mənuçöhr, Güştəsb, Fərruxzad bin Fəramərzovan, Keyqubad, Kavus Keyqubad oğlu (vəfatı hicri 773-cü il tarixində) və sonra Hüşəng bin Kavus on il hökumət sürdükdən sonra səltənət Şeyx İbrahim bin Sultan Məhəmmədə keçdi (vəfatı 820-ci il), onun vəfatından sonra oğlu Xəlil Sultan oldu. Hicri 867-ci ildə **Şirvanşah** padşah oldu və 906-cı ildə Şah İsmayıl tərəfindən qətl olundu. Yerinə oğlu Bəhram keçdi. Bir ildən sonra qardaşı Qazi bəy, yenə bir ildən sonra o biri qardaşı Şeyx İbrahim cülus etdi. 909-cu ildə Şeyx İbrahim oğlu Sultan Xəlil taxta çıxdı. 945-ci ildə Şah Təhmasib **Şirvana** səfər edib Sultan Xəlili öldürdü və bununla da **Şirvan şahlığı** münqəriz oldu...

XVIII əsrin sonlarında rus orduları **Şirvanı** zəbt etdi. İkinci Yekaterinanın vəfatı işləri dəyişdirdi və ruslar Şirvanı tərk etdilər. XIX əsrin əvvəllərində **Şirvan xanlığı** təkrar istila olunub Rusiyaya ilhaq olundu (Y.V.Çəmənzəminli; *Tarixi, coğrafi, iqtisadi Azərbaycan, Bakı, 1993, səh.22*).

Şirvan bir çox böyük şəxslər yetirib. Ədəbiyyatımızın zینətləri olan **Xaqani**, **Nəsimi**, **Seyid Əzim Şeyrəvani**, **Sabir**, **Abbas Səhət**, məşhur alim, tarixçi, coğrafiyaşünas-səyahət, filosof, ədəbiyyatşünas, şair **Hacı Zeynalabdin Axund İsgəndər oğlu Şeyrəvani** (ədəbi təxəllüsü **Təmkin**, təriqətdəki ləqəbi isə **Məstəli Şah**), onun qardaşı-alim, səyyah, tarixçi, böyük maarifçi, mütəfəkkir **Hacı Məhəmmədəli Axund İsgəndər oğlu Şeyrəvani** (ədəbi təxəllüsü «**Fani**»), Azərbaycanın böyük alimi, filosofu, mütəfəkkiri **Seyid**

Yəhya Cəlaləddin (Bakuvi) Şirvani və onlarla, yüzlərlə başqaları **Şirvan** torpağının yetirmələridir...

VI-XVI əsrlərdə **Şirvan** tarixi vilayətində **Şirvanşahlar dövləti** də mövcud olmuşdur. Vahid xanədana mənsub olan Məzyədilər (799-1027-ci illər), Kəsranilər (1027-1382-ci illər), Dərbəndilər (1382-1538-ci illər) sülalələrinin hökmdarları **Şirvanşahlar** titulu daşımışlar...

ŞİRVANŞAH TİTULU

Azərbaycanda Şirvanşahlar dövləti hökmdarlarının titulu **Şirvanşah titulu** adlandırılmışdır. **Şirvanşah titulu** *Məzyədilər* (799-1027), *Kəsranilər* (1027-1382), *Dərbəndilər* (1382-1538) sülaləsindən olan hökmdarlar daşımışlar. Son tədqiqatlar göstərir ki, hər üç sülalə vahid xanədana mənsub olmuşlar...

ŞİRVANŞAHLAR DÖVLƏTİ

Şirvanşahlar sülaləsinin idarə etdiyi Azərbaycan feodal dövləti (VI-XVI əsrlər) tarixən belə adlanmışdır. **Şirvan** tarixi vilayətini, ayrı-ayrı vaxtlarda şimalda Dərbənd, qərbdə Şəki-Gəncə, cənubda Beyləqan əyalətlərini, şərqdə isə Xəzər dənizi sahilindəki ərazini əhatə edirdi. Göründüyü kimi, Zərdab rayonunun ərazisi də **Şirvanşahlar dövlətinə** daxil idi.

Şirvanşahlar dövləti VI əsrin birinci yarısında Samanilər tərəfindən Şabran və Gilgil çayları arasında yaradılmışdır. Mühüm şəhərləri Şamaxı, Bakı, Dərbənd, Şabran və başqaları idi.

Sasani şahı Cəmasidən (497-499) başlayaraq (Qubadın qardaşı) Şirvan hakimləri nəslən hakimiyyətə sahib olmuş və bununla da əslində ilk Şirvan xanədanı əmələ gəlmişdir.

Tarixi və elmi ədəbiyyatlarda şirvanşahların Məzyədilər, Kəsranilər və Dərbəndilər adı ilə ayrı-ayrı sülalələrdən ibarət olduğu göstərilir. **Şirvanşahlar** sülaləsi təxminən IX əsrdən XVI əsrə

(1549-cu il) qədər davam etmişdir. Şirvanşahlar sülaləsinin əsası ərəb valisi Yəzid ibn Məzyəd əş-Şeybani tərəfindən 799-801-ci illərdə qoyulmuşdur. Bəzi tədqiqatçıların fikrincə **Şirvanşahlar** Ənuşirəvanın (531-579) nəslindəndirlər, Şirvan hökmdarlarına **Şirvanşah** ləqəbini də Ənuşirəvan vermişdir. Bir rəvayətə görə **Şirvan** şəhərini Ənuşirəvan bina edib, **Şirvan** şəhərinin adı da onun adı ilə bağlı idi. Sonralar **Ənu** sözü tərkibdən çıxmışdır.

... II Xəlilullahın (1524-1535) ölümündən sonra Şirvan feodalları hakimiyyətə onun qardaşı oğlu, 15 yaşlı Şahruxu (1535-1538) keçirdilər. I Təhmasib 1538-ci ildə Şirvana 20 minlik qoşun yeritdi. Bir qədər müqavimətdən sonra Şahrux təslim oldu. 1539-cu ildə Təbrizdə onu edam etdilər. Şirvan iqta kimi I Təhmasibin qardaşı Əlqas Mirzəyə verildi. Bununla da **Şirvanşahlar dövlətinə** son qoyuldu. **Şirvan** Səfəvilər dövlətinə birləşdirildi...

ŞORBƏT GÖLÜ

Şirvan düzündə, Zərdab rayonu ərazisində qeydə alınan hidronimlərdən biri **Şörbət gölü** adlanır. **Şörbət** hidronimi «*suyu bir qədər duzlu olan*», «*şorməzə*» mənasını ifadə edir. Bu tipli toponimlərə Azərbaycanın digər bölgələrində (*Hacıqabul, İmişli və s. rayonlar*) də rast gəlirik...

ŞORCA

Zərdab rayonunun ərazisində qeydə alınan oronimlərdən biri **Şorca** adlanır. **Şorca** toponimi «*duzluq*», «*şoranlıq*» mənasında işlənən **şor** sözüne sifətin çoxaltma dərəcəsinin morfoloji əlamətini bildiren **-ca** şəkilçisinin artırılması yolu ilə düzəlmişdir. **Şorca** orografik obyektli relyef əsasında yaranan mürəkkəb quruluşlu toponimdir. Bu tipli toponimə digər rayonlarımızın ərazilərində də rast gəlirik.

Bir sıra tarixi sənəd və materiallarda **şorcalı** tayfa adına da rast gəlinir. **Şorca** oykonimi böyük türk tayfalarından birinin – **Şor** tayfasının adından (-ca şəkilçisi *«kiçiltmə»* anlamı bildirir) yaranmışdır. **Şorlar** Şimali Altay və Kuznetsk Alatau rayonu ərazisində, Xakas və Dağlıq Altay vilayətləri ilə qonşuluqda yaşayırlar.

Qıpçaq dil qrupuna aid olan **şor** dilini N.A.Baskakov uyğur-oğuz ailəsinə daxil edir. Türk mənşəli **şor** (**çor**) tayfasının (**çor** adlı peseneq tayfası da var) adı ilə bağlı Azərbaycanda, Qərbi Azərbaycanda (Ermənistan), Əfqanıstanda, Türkiyədə, İranda, Rusiyada, Mərkəzi Asiya ölkələrində çoxlu sayda coğrafi adlara rast gəlmək mümkündür.

ŞORÇALA GÖLÜ

Zərdab rayonunun Dəkkə və İsaqbaği kəndləri arasında qeydə alınan oronimlərdən biri **Şorçala gölü** adlanır. Hidronim **şor** və **çala** sözlərindən ibarət olub, *«suyu duzlu olan kiçik göl»* mənasındadır.

Abşeron rayonunun ərazisində də **Şorçala** adlı **göl** qeydə alınmışdır.

ŞORQOBU

Zərdab rayonunun Gödəkqobu kəndi ərazisində qeydə alınan oroqrafik obyektlərdən biri **Şorqobu** adlanır. Oronim **şor** və **qobu** sözlərinin birləşməsindən yaranmışdır. Toponimin tərkibindəki mənfi relyef forması bildiren **qobu** komponenti *«çökəklik»*, *«su axan dərə»*, *«qurumuş çay yatağı»*, *«dərin arx yeri»*, *«susuz çay dərəsi»* və s. mənalar daşıyır. Monqol mənşəli **qobu** termininin dialektlərimizdə **qobi**, **qovu**, **kobi**, **qobi** kimi tələffüz formaları var. Azərbaycanımızda adının tərkibində **qobu** termini iştirak edən **900** oronim qeydə alınmışdır.

Şor sözü dilimizdə «şoran», «şoranlıq», «duzlu» anlamındadır. Oronim həmin ərazinin torpağının duzlu olduğu üçün belə adlandırılmışdır. Azərbaycanda bu tipli yüzlərlə coğrafi adlar qeydə alınmışdır...

ŞUŞDÜK

Körpükənd ərazisində, Kür çayı qırağında qeydə alınan coğrafi adlardan biri **Şuşdük** adlanır. Toponim bir qədər təhrifə uğrayıb. Əslində **süstük** olmalıdır. Toponim «yuyub yaxalama yeri», «yuyub təmizləmə yeri» mənasındadır...

TAĞDƏRƏ

Zərdab rayonunun Gödəkqobu kəndi yaxınlığında qeydə alınan oroqrafik obyektlərdən biri **Tağdərə** adlanır. Oronim **tağ** və **dərə** sözlərindən ibarətdir. **Dərə** coğrafi termini mənfi relyef forması bildirir. **Tağdərə** coğrafi adındakı **tağ** termini ehtimal ki, fars dilində *«dairə»*, *«qübbə»*, *«günbəz»* anlamındadır. **Tağdərə** toponimi *«dairəvi quruluşlu dərə»* və ya *«günbəz formalı dərə»* mənasındadır.

Tovuz rayonunun ərazisində bu qəbildən olan **Tağtəpə dağı** adlı coğrafi ad da qeydə alınıb...

TƏZƏKƏND KƏNDİ

Təzəkənd kəndi Zərdab rayonunda, rayon mərkəzindən 2 kilometr şimal-şərqdə, Kür çayı sahilində, Zərdab şəhər inzibati ərazi vahidliyində yerləşir. Əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə **1072** nəfərdir. Əhali əsasən taxılçılıq, heyvandarlıq, pambıqçılıq və məşğul olur. Kənddə məktəb, kitabxana, klub və s. var. Kəndin təsərrüfatlarının sayı 255-dir. Təzəkənd kəndində *hacımahmudlular*, *hacımehralılar*, *cabbaroğlu-*

lar, bəhrəmlilər, urbanlılar, şəmmədəğlilər, israfillilər adlı tirə və nəsilər yaşayır.

Təzəkənd yaşayış məntəqəsi XX əsrdə – Sovet hakimiyyətinin ilk illərində Zərdab şəhərindən köçüb gəlmiş ailələr tərəfindən yeni, **təzə** salındığına görə beləcə **Təzəkənd** adlandırılmışdır.

Azərbaycanın Ağcabədi, Ağdam, Babək, Beyləqan, Biləsuvar, Cəlilabad, Daşkəsən, İsmayilli, Kəlbəcər, Laçın, Masallı, Salyan, Sədərək, Şəmkir, Tərtər, Yardımlı rayonlarında da **Təzəkənd kəndi** var. Vaxtilə Qərbi Azərbaycanda (indiki Ermənistanda) **Təzəkənd** adlı 10 yaşayış məntəqəsi mövcud idi...

TÜRYANÇAY

Azərbaycanın Ağdaş, Qəbələ və Zərdab rayonlarının ərazilərindən axan Kür çayının sol qolu **Türyançay** adlanır. Onun uzunluğu çayı əmələ gətirən əsas qollardan biri olan **Tikanlı** çayının mənbəyindən **180** kilometrdir. Hövzəsinin sahəsi **1840** kv.km-dir. Baş Qafqaz silsiləsinin cənub yamacından başlanan **Türyançay** süni kanal vasitəsilə Kürə tökülür; o, əsasən, yeraltı sularla qidalanır. Mənbəyini Bazardüzü dağının cənub-qərb yamacından alan **Türyançay** çayının əsas qolları soldan **Tikanlı** və **Bum**, sağdan **Nəzar** və **Ağçay** çaylarıdır. Çayın özündə və qollarında tez-tez güclü sel hadisələri baş verir. Orta illik su sərfi **18 m³/san**, illik axım həcmi **565 mln.m³**-dur. Çaydan suvarmada geniş istifadə olunur. Üzərində Su Elektrik Stansiyası tikilmiş, **Türyançay su qovşağı** yaradılmışdır. Çayın aşağı axını **Qarasu** adlanır.

Türyançayın adı mənbələrdə XV əsrdən etibarən çəkilir. Hidronimin tərkibindəki **türyan** komponenti çox güman ki, qədim türk dillərində «*sürətli, cəld, iti, kəskin, şiddətli hərəkət*» anlamında işlənən **tergin** sözü ilə bağlıdır. Azərbaycan dilinin yazılı abidələrində (XVI əsrə aid) bu söz **tirkən/turkən** («*sürətli, cəld, iti*») formasında qeyd olunmuşdur. **Türyançay** hidronimi «*sürətlə axan çay*» mənasındadır.

Ağdaş rayonu ərazisində bu tipli **Türyançay qəsəbəsi**, **Türyançay su qovşağı**, **Türyançay qoruğu** (əsasən, Ağdaş və Yevlax rayonları ərazisində) coğrafi adları da qeydə alınmışdır...

ULUM

Ağabağı kəndi yaxınlığında qeydə alınan coğrafi adlardan biri **Ulum** adlanır. Azərbaycanın bəzi dialektlərində çayın sakit axan yerinə **ulum** deyilir. Füzuli, Zəngilan rayonlarının ərazilərində də bu tipli coğrafi adlara rast gəlik...

UZUNTƏPƏ

Zərdab rayonunda Bıçaqçı və Körpükənd kəndləri ərazisində qeydə alınan orografik obyektlərdən biri **Uzuntəpə** adlanır. **Uzuntəpə** oronimi **uzun** və **təpə** sözlərindən ibarətdir. **Təpə** – müsbət relyef forması bildirən coğrafi termindir. Toponim ərazidəki təpənin **uzunluğu** ilə əlaqədar olaraq belə adlandırılmışdır.

ÜÇTƏPƏ

Azərbaycan oronimiyasında say bildirən sözlərdən və oronimik terminlərdən düzəlmiş yer adları üstünlük təşkil edir. Belə coğrafi adlarda adətən say bildirən sözlər oronimlərin birinci hissəsində işlədilir. Bu tip oronimlərdən biri də Zərdab rayonunun ərazisində qeydə alınmış **Üçtəpə** coğrafi adıdır. **Üçtəpə** toponimi orada olan təpələrin sayına görə belə adlanmışdır.

Təpə müsbət relyef forması bildirən coğrafi termindir. **Üç** və **təpə** komponentləri ilə əlaqədar yaranmış oronimlərə aşağıdakı nümunələri göstərmək olar:

Üç təpə (Abşeron rayonu, Hökməli kəndi), **Üçtəpə** (Göyçay rayonu, Qaraməryəm kəndi), **Üçtəpə dağı** (Ağdaş, Cəbrayıl,

Cəlilabad, Göygöl, Qax, Ordubad, Tərtər, Şərur rayonları), **Üçtəpə yüksəkliyi** (Abşeron yarımadasının qərbi), **Üçtəpələr** (Tərtər rayonu, Seydimli kəndi) və s. Cəlilabad və Göygöl rayonlarında **Üçtəpə** adlı kənd də var.

Qərbi Azərbaycanda (Ermənistanda) İrəvan, Eçmiadzin və Novobayazid qəzalarında **Üçtəpə** adlı dağ, Şirakel nahiyəsində isə **Üçtəpə** adlı kənd (1728-ci ilə aid sənəddə bu göstərilmişdir) mövcud olmuşdur. Vaxtilə İrəvan xanlığının Göyçə mahalında da **Üçtəpə kəndi** mövcud olub, amma 1828-1832-ci illərdə kəndin əhalisi buradan qovulduqdan sonra bu yaşayış məntəqəsi ermənilər tərəfindən dağıdılmışdır...

ÜKÜRƏK YER

Burunlu kəndi ərazisində qeydə alınan coğrafi adlardan biri **Ükürək yer** adlanır. Azərbaycan xalq coğrafi terminləri lüğətində **ükürək yer** termininin mənası «*düz yer*» anlamı ifadə edir. Bu tipli toponimlərə Quba, İsmayilli, Şamaxı rayonları ərazilərində də rast gəlik...

VEYSƏL QARA ZİYARƏTGƏHI

Zərdab rayonunun Seyidlər və Bıçaqçı kəndləri yaxınlığında qeydə alınan müqəddəs tapınaq yerlərindən biri **Veysəl Qara ziyarətgahı** adlanır. Bu qəbir-ziyarətgah VII əsrdə yaşamış və şəhid olduqdan sonra burada dəfn olunmuş peyğəmbər muridi, haqq-ədalət carçısı, Həzrəti Əli məqamı yadigarı **Veysəl Qəraninin** (*yerli əhali bu adı Veysəl Qara kimi tələffüz edir*) adı ilə əlaqədar olaraq belə adlanmışdır.

Yerli əhali bu ziyarətgahı **pir** hesab edir, ona ürəklərində niyyət tutaraq nəzir verirlər. Adətən **pir** dini etiqad, inam və inancla bağlı ibadət yeri hesab olunur. Müqəddəs din xadimlərinin, təriqət başçıların qəbir və türbələri **pir**, **ocaq** kimi qəbul edilir. **Veysəl**

Qara ziyarətgahını əhali müqəddəs **ocaq**, **pir** kimi uzun illərdir ki, əziz tutur...

VƏLAĞACI YERİ

Vəlağacı yeri Zərdab rayonunda, rayon mərkəzindən 10 km məsafədə, Şirvan düzündə qeydə alınıb. Bu coğrafi ad haqqında müxtəlif fikir və mülahizələr mövcuddur...

YARQIÇI ÇÖKƏYİ

Yarqıçı sözü əski türk məhkəmə termini ilə ilgilidir. Türk qurumlarında hərbi və mülki məhkəmə orqanı vaxtilə **yarqı** (**yarqu**) adlanırdı. Hülakülərin (Elxanilərin) ağalığı dönəmində məhkəmə sistemi dindən ayrı olub. Suçluları şəriət əsasında qazı yox, yasa əsasında **yarquçu** ittiham edirdi.

Erkən türk epoxasında yarquçulara o qədər böyük səlahiyyətlər verilmişdi ki, onlar hətta dövlət başçıları da suçlaya bilərdilər. Həmin çağlarda yarquçular soy-soplu bəylər arasında deyil, toxunulmaz və daha geniş hüquqlu qamlar, şamanlar içərisindən seçilirdilər. Sonralar islami qəbul etmiş türklər ali **yarquçunu** şəcərəli seyidlərdən, şərəfətli şeyxlərdən və dini dinara satmayan ruhanilərdən təyin edirdilər. İndi də bəzən belə bir ifadə deyimi işlənilir: «*Sən də yalançının yarquçususan?*»

Yarqıçı çökəyi oroqrafik obyekt Zərdab rayonunun Əlvənd kəndi yaxınlığında qeydə alınmış maraqlı coğrafi adlarımızdandır. Toponimin tərkibindəki **çökək** termini «*çala*, «*çuxur*» anlamındadır.

YARMƏMMƏDBAĞI KƏNDİ

Yarməmmədbağı kəndi Zərdab rayonunda, Yarməmmədbağı kənd inzibati ərazi vahidliyində, rayon mərkəzindən 12 kilometr

cənub-qərbdə, Kür çayının sol sahilində, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 1055 (1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə) nəfərdir. Əhali əsasən heyvandarlıq, taxılçılıq, baramaçılıq, bostaçılıq və pambıqçılıqla məşğul olur. Kənddə orta məktəb, kitabxana, tibb məntəqəsi, rabitə şöbəsi, mədəniyyət evi və s. var. Kəndin təsərrüfatlarının sayı 264-dür. Yarməmmədbağı kəndində *gözəllilər, kərimlilər, zəvəllilər, həsənhüseynlilər, gərdəllilər, cəbişlilər* adlı nəsil və tirələr yaşayır.

Oykonim Kür çayı sahilindəki çökəkliklərin bir hissəsini təşkil edən **bağ** sahəsinin adından yaranmışdır və «*Yarməmmədin bağ*» mənasındadır.

Yarməmmədbağı oykonimi **Yarməmməd** və **bağ** sözlərindən ibarətdir. **Yarməmməd** – şəxs adıdır. Bu orografik obyekt Kür çayı sahilindəki çökəkliklərdən bir hissəsinin adı olmuşdur. 1855-ci ildə Kür çayı çayı sahilində 740 desyatinlik tut bağı (çəkiklik) ayrı-ayrı şəxslər tərəfindən bölüşdürülmüşdür. **Yarməmməd** adlı şəxsə verilmiş bu hissə də sonralar əhali arasında **Yarməmmədbağı** adlandırılmışdır. İllər keçdikcə müxtəlif nəsilərə mənsub olan ailələr burada məskunlaşmış və yaşayış məntəqəsi də **Yarməmmədbağı kəndi** adlanmışdır...

YATAQ

Zərdab rayonu ərazisində qeydə alınmış coğrafi adlardan biri də **Yataq** adlanır. Adətən yaşayış məntəqəsindən kənarda mal-qara saxlanan yere **yataq** deyirlər. **Yataq** – davar və mal-qaranın saxlanması üçün müxtəlif tikililəri olan xüsusi sahədir. **Yataqlar** yaylaqda, əsasən daşdan, aranda müxtəlif qamış, ağac, daş, qarğı və s. materiallardan tikilən ağıl, xalxal və s.-dən ibarətdir. **Yataqlar** əksər hallarda su mənbələrinə yaxın yerlərdə salınır. **Yataq** termini ilə bağlı Azərbaycanda çoxlu sayda toponimlər qeydə alınmışdır.

YUXARI BAĞ

Körpükənd kəndi ərazisində qeydə alınan coğrafi adlardan birinə **Yuxarı bağ** deyilir. Bu bağın ərazisində müxtəlif meyvə ağacları, eləcə də qovaq, söyüd, çinar ağacları əkilmişdir. **Bağ** kəndin **yuxarı** hissəsində yerləşdiyi üçün **Yuxarı bağ** adlandırılmışdır. Oronimin tərkibindəki **yuxarı** sözü fərqləndirici əlamət daşıyır. Bir qədər ondan aşağıda **Aşağı bağ** orografik obyekt də qeydə alınmışdır...

YUXARI SEYİDLƏR KƏNDİ

Yuxarı Seyidlər kəndi Zərdab rayonunda, Yuxarı Seyidlər kənd inzibati ərazi vahidliyində, rayon mərkəzindən 34 kilometr şimal-şərqdə, Kür çayının sahilində, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə 760 nəfərdir. Əhali əsasən taxılçılıq, heyvandarlıq, pambıqçılıq, məşğul olur. Kənddə orta məktəb, klub, kitabxana, mədəniyyət evi, tibb məntəqəsi, məscid və s. var. Kəndin təsərrüfatlarının sayı 188-dir. Yuxarı Seyidlər yaşayış məntəqəsində *usuflular, məmmədlilər, ağalılar* və s. adlı nəsil və tirələr yaşayırlar. Kəndin ərazisində **Seyid Şahmərdan piri** adlı müqəddəs ziyarət yeri də vardır.

Kəndin keçmiş adı **Seyidlər** olmuşdur. Yaşayış məntəqəsi keçmişdə İmişli rayonunun Məmmədli kəndindən köçüb gəlmiş **seyidlər** nəslinin burada məskunlaşması nəticəsində yaranmışdır. 1997-ci il ildə kənd **Yuxarı Seyidlər** və **Aşağı Seyidlər** adlı iki müstəqil kəndə ayrılmışdır.

Seyidlər oykonimi vaxtilə burada **seyidlər** adlı nəslin məskunlaşması ilə əlaqədar olaraq belə ad almışdır. **Seyidlər** coğrafi adı **seyid** dini titulundan və cəmlilik ifadə edən *-lər* şəkilçisindən ibarətdir. **Seyidlər** toponimi «*seyidin nəsl, törəməsi*» mənasındadır. Yaşayış məntəqəsi İmişli rayonunun Məmmədli kəndindən köçüb gəlmiş **Seyidlər** nəslinə mənsub olan ailələrin burada məskunlaşması nəticəsində yaranmışdır. 1997-ci ildən kəndin adı **Yuxarı**

Seyidlər kimi rəsmiləşdirilmişdir. Xaçmaz, Göygöl, Kəlbəcər, Laçın, Salyan, Samux, Zəngilan rayonlarında da **Seyidlər kəndi** var.

Böyük əksəriyyəti İran Azərbaycanından türkləşmiş halda gələn **seyidlər** özlərini «*seyid*», «*ağa*», «*mir*» adlandırmaqla tanınırlar. Tarixdən məlumdur ki, **şahsevən** tayfa qrupuna daxil olan və əsasən əkinçilik-maldarlıqla məşğul olan Azərbaycan tayfalarından biri olan **seyidlər** tarixən Cənubi Azərbaycanın Meşkin və Muğan ərazilərində də yaşamışlar.

Seyidlər etnotoponimi ərəblərin **Qureys** qəbiləsindən olan **seyidlər** tayfasının adı əsasında formalaşmışdır. **Seyid** sözü mənşə etibarilə Məhəmməd peyğəmbərin nəslindən olan müsəlmanların fəxri titulu anlamındadır. **Seyid** sözü ərəbcə «*ağa*», «*cənab*», «*tayfa başçısı*» deməkdir.

Toponimiyada ərəblərin **qureys** qəbiləsinə mənsub olan **seyidlər** tayfası adı ilə bağlı çoxlu sayda coğrafi adlar qeydə alınmışdır. **Seyidlər** oykoniminə Azərbaycanda Zərdabla yanaşı, Göygöl, Xaçmaz, Kəlbəcər, Laçın, Salyan, Samux və Zəngilan rayonlarında da rast gəlinir...

Oykonimə **yuxarı** sözü onu digər yaşayış məntəqəsindən fərqləndirmək üçün əlavə edilmişdir...

Əlavə məlumat üçün bax: **Aşağı Seyidlər kəndi...**

YULUNLU GÖLÜ

Zərdab rayonu ərazisində qeydə alınan coğrafi adlardan biri Yulunlu **gölü** hidronimidir. **Göl** onun ətrafında bitən **yulğun** bitkisinin çoxluğuna görə belə adlanmışdır. Hidronimin adındakı **yulunlu** sözü **yulğunlu** adının yerli tələffüz formasıdır. **Yulunlu gölü** hidronimi «*ətrafı yulğun olan göl*» mənasındadır. **Yulğun** şoran torpaqlarda bitən quraqlığa davamlı ağac və kol bitkisi. Şirvan zonasında və Kür sahillərində geniş yayılmış və tuğay meşələri əmələ gətirmişdir. Bu **göl** yerli əhali arasında **Yulğunlu axmazı** da adlanır...

YURD YERİ

Zərdab rayonunda, Lələağacı kəndinin yaxınlığında qeydə alınan coğrafi adlardan biri **Yurd yeri** adlanır. Bu **yurd yeri** əvvəllər müxtəlif obalara məxsus olan tayfaların yaşadığı yer olmuşdur. Bəzi tarixi qaynaqlarda, sənəd və materiallarda bu **yurd yerinin** qədim və orta əsrlərdə insan məskənləri olması haqqında məlumatlar öz əksini tapmışdır...

ZƏRDAB RAYONU, ZƏRDAB ŞƏHƏRİ

Azərbaycanın inzibati rayonlarından biri də **Zərdab** rayonu. **Zərdab rayonu** 5 fevral 1935-ci ildə təşkil edilmişdir. 1963-cü ildə ləğv edilərək ərazisi Ucar rayonuna verilmiş, 1965-ci ildə yenidən müstəqil rayon olmuşdur. Rayonun ərazisi Şirvan düzünün cənub-şərqindədir. Sahəsi **856** kvadrat kilometr, əhalisinin sayı **52.149** nəfərdir. Zərdab rayonu Ağcabədi, Ucar, Kürdəmir, İmişli, Beyləqan rayonları ilə həmsərhəddir. Rayonda **1** şəhər, **1** qəsəbə, **40** kənd

var. Mərkəzi Zərdab şəhəridir. Zərdab şəhəri ilə Bakı arasında olan məsafə 280 kilometrdir. Zərdab şəhərinin əhalisi 11.155 (1 yanvar 2008-ci il üçün) nəfərdir. Rayonda 856 nəfər qaçqın və məcburi köçkün vardır.

Zərdab rayonunun səthi düzənlikdir. Rayon ərazisində orta temperatur yanvarda 1,8°S, iyulda 26,2°S-dir. İllik yağıntısı 335 mm-dir. Rayonun cənub və cənub-qərb sərhədindən Kür çayı axır. Bitkiləri yarımsəhra tiplidir. Heyvanları: canavar, tülkü, böz dovşan, ceyran, çödonuzu, qumsıçanı və s. Quşlardan turac, qırqovul, göyərçin və s. var.

Rayonun iqtisadiyyatında pambıqçılıq, taxılçılıq, baramaçılıq, heyvandarlıq əsas yer tutur. İri yaşayış məntəqələri Zərdab şəhəri, Körpükənd, Çallı, Gəlmə, Məlikli, Bıçaqçı və Şahsünnü kəndləridir. Rayonda 42 məktəb (4 ibtidai, 9 əsas, 29 orta), 6 xəstəxana, 49 kitabxana, 7 mədəniyyət evi, 18 məktəbəqədər müəssisə, 49 kitabxana, 18 əhaliyə ambulator poliklinika yardımı göstərən müalicə müəssisəsi, sanitariya-epidemioloji stansiyası, park, çörək zavodu, stadion, yanacaqdoldurma məntəqələri, muzey, şahmat məktəbi və s. vardır.

Zərdab rayonunun mərkəzi **Zərdab şəhəri** yaşayış məntəqəsi kimi XV əsrin ortalarından məlumdur. 1578-ci ilə aid Osmanlı türk mənbəsində o, **Zərdab sancağı** kimi qeyd olunmuşdur...

1884-cü ilə aid olan tarixi bir sənəddə **Zərdab şəhəri 500** evdən ibarət yaşayış məntəqəsi kimi qeyd edilmişdir. Ümumiyyətlə, tarixi mənbələr göstərir ki, **Zərdab** xanlıqlar dövründə iri yaşayış məntəqələrindən biri olub. Kür çayında vaxtilə gəmiçiliyin inkişafı ilə əlaqədar olaraq Zərdab yaşayış məntəqəsi də sürətlə böyüməyə başlamışdır. Kür çayının Qarabağ tayına dəvələrlə neft daşıyanlar buradakı bərədən keçərmişlər. 1827-ci ildən yelkənli, iri gəmilər Zərdab dayanacağına yan alırdılar...

XIX əsrin II yarısından **Zərdab** sürətlə kiçilməyə başlayır. Ona görə ki, 1853-cü ildən sonra bəylərin himayəsindən azad edilən kəndlilər Zərdabi tərk edir, sahilboyu bağlara çəkilirlər. Beləliklə də sahilə 50 verst ərazi boyu, hər biri 12-38 evdən ibarət 17 kənd – **Zərdab**, Sarıqaya, Mirzəxanlı, Baqi (Beş qızlar), Qoruqbağı,

Pərvanlı, Yarməmmədbağı, Lələbağı, Nəzirali, Şıxağı, Ağabağı kəndləri daimi yaşayış yerinə çevrilmişdir. 1885-ci ilin məlumatında deyilir ki, Zərdabda 20 yaşayış binası, 116 sakin vardır...

Zərdablılar daim oturaq mədar və əkinçi olmuşlar. Onlar dənli və bostan bitkiləri əkib becərmək ilə yanaşı, camışçılıq və baramaçılıqla da məşğul olmuşlar. «Bakı quberniyası» adlı kitabda qeyd olunur ki, Zərdab və Əlvənd kəndlərində ipək məmulatlar hazırlamaq üçün 50 dəzgah vardır. Zərdablı qadınlar çox yaxşı xalça toxuyurmuşlar. XIX əsrin 60-cı illərindən başlayaraq zərdablıların təsərrüfat həyatında balıqçılıq da mühüm yer tutmağa başlayır. Onlar balığı kolazlarda atma, süzmə, basma torla, qarmaqla tutar, duzlayar, qurudar və Şamaxıda, Göyçayda, Ağdaşda, Şəkiddə, Gəncədə, Tiflisdə satırdılar. Pambıqçılığın, bağçılığın, balıqçılığın və biyan kökü istehsalının genişlənməsi, Kür çayı gəmiçiliyində onun rolunun artması ilə əlaqədar **Zərdab kəndi** sürətlə böyüməyə başlayır. H.B.Zərdabi 1892-ci ildə «Kaspi» qəzetində yazırdı: «Bizim kəndimizdə 800-ə yaxın ev var, güman ki, Zərdabda 5000-ə yaxın adam yaşayır».

Zərdab şəhəri 1960-1968-ci illərdə şəhər tipli qəsəbə olmuşdur. Bu yaşayış məntəqəsi Kür çayında gəmi dayanacağıdır.

İndi Zərdab şəhərinin 40-dan çox küçəsi var. Burada 1500-dən çox ev var. Kür çayı sahilindən başlanan şəhər düzənə doğru müxtəlif istiqamətlərdə irəliləyir. O, eyni zamanda sahil boyunca uzanır. İndi Zərdabi Təzəkənddən sahilədeki suvuran nasosun

kanalı ayırır. 1072 nəfər sakini olan 150 evli bu müasir görkəmli kənd artıq şəhərin bir məhəlləsinə çevrilmişdir.

Bir qisim araşdırıcılar **Zərdab** oykonimini **zər** və **ab** sözlərinin birləşməsi kimi qəbuledir ki, bunun da mənası «*qızıl su*» deməkdir. Kür çayının tez-tez daşib məcrasından çıxaraq çoxlu sayda **axmazlar** əmələ gətirməsi məlumdur. Bu axmaz sular taxıl və bostan bitkilərinin suvarılmasında və məhsuldarlığın artmasında böyük əhəmiyyətə malikdir. Bəlkə də elə bu səbəbdən **zərdab** sözünün (toponiminin) əkinçilik üçün lazımlı olan «*qızıl su*» mənası daha çox ağlabatan görünür. N.Zeydlisin «Bakı quberniyası» kitabında **zərdab** sözü «*soyuq su*» kimi şərh edilir. Müəllif fikrində M.F.Axundova da əsaslanır...

Bəzi tədqiqatçılara görə **Zərdab** toponimi fars dilindəki **zərd** və **ab** sözlərinin birləşməsindən yaranmışdır. **Zərd** - «*sarı*», **ab** - «*su*»

deməkdir. **Zərdab** sözü «*axmaz, daşqın suyundan yaranmış gölməçə*» anlamındadır. Həqiqətən keçmişdə burada Türyan çayının daşqın sularından **Sarisu** adlanan bataqlıqlar – axmazlar əmələ gəlirdi. Yaşayış məntəqəsinin adı da buradan yaranmışdır...

Zərd sözünün farsca «*əti yeyilən quş*» (əncir vaxtı bol olduğundan ona «əncirquşu» da de-

yirler) və ya «*sarı*» mənalı məlumdur. Fars dilində **zərdab** sözünün «*od*», «*qatıq suyu*», «*pendir suyu*» anlamları da var. O da məlumdur ki, keçmişdə ruhanilərin geydikləri sarı əba adlanan üst paltarına **zərdəba** deyilərdi. Əksər araşdırıcılar **Zərdab** sözünü (**zərd+ab**), toponimin hər iki komponentini mənşəcə İran dillərinə məxsus leksik vahidlərlə izah etməyə çalışır...

Azərbaycanda – Oğuz rayonunda **Zərdab kəndi**, Quba rayonunda isə **Zərdabi qəsəbəsi** də vardır...

Zərdab toponimi respublikamız ərazisində qədim coğrafi adlardan hesab olunur...

ZƏRRAB

(Bax: **Zərdab rayonu**)

ZOĞAL DƏRƏSİ

Zərdab rayonu ərazisində qeydə alınan oronimlərdən biri **Zoğal dərəsi** adlanır. Oronim **zoğal** bitkisindən, **dərə** mənfi relyef forması bildiren coğrafi termindən və **-si** mənsubluq ifadə edən şəkildən

yarandıdır. **Zoğal** fəsiləsindən hündürlüyü 3-6 metr olan kol və xirda ağac cinsi sayılan **zoğal** bitkisinin adı ilə düzələn oronimlərə Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində rast gəlmək mümkündür. Zərdab rayonu ərazisində qeydə alınan **Zoğal dərəsi** coğrafi adı da belə fitonimik oronimlərdəndir. Azərbaycanın Gədəbəy, Göyçay, Laçın, Qəbələ, Qubadlı və Zəngilan rayonlarının ərazilərində **Zoğallı dərə** toponimi qeydə alınmışdır.

Zoğal bitkisi Şəki-Zaqatala zonalarında daha geniş yayılıb; **Zoğallı dağ** (Qəbələ, Şəki, Şəmkir, Zaqatala rayonları), **Zoğal** ağacı ilə bağlı oronimlər aşağıdakı rayonlarda da qeydə alınıb: **Zoğallı düz** (Qubadlı rayonu, Işıqlı kəndi), **Zoğallı çökək** (Tovuz rayonu, Bala Şamlıq kəndi), **Zoğala çayı** (Culfa rayonu), **Zoğalava çayı** (Şamaxı rayonu), **Zoğalbina** (Zaqatala rayonu), **Zoğalbulaq kəndi** (Xocavənd rayonu), **Zoğallıq** (İsmayilli rayonu), **Zoğallı tomba** (Gədəbəy rayonu, Kərimli kəndi), **Zoğallı dərə** (Göyçay rayonu) və s.

Vaxtilə Qərbi Azərbaycanın Basarkeçər rayonunda **Zoğallı kəndi** də qeydə alınmışdır...

Tarixdən məlumdur ki, Qızılbaşların **zoğallı** adlı tayfası da mövcud olmuşdur...

ZUMA

Zərdab rayonunun Körpükənd kəndi ərazisində qeydə alınan coğrafi adlardan biri də **Zuma** oronimidir. Yerli əhali nədənsə Kürün sahilindəki bu qumluğa **zuma** deyir. Toponimin mənası tam dəqiqliklə aydınlaşdırılmayıb...

ZƏRDAB RAYONUNUN OYKONİMLƏRİ

Ağabağı kəndi, Allahqulubağı kəndi, Aşağı Seyidlər kəndi, Beyləqan məhəlləsi, Bərdic (Bərzənc) şəhəri, Bəyimli qəsəbəsi, Bıçaqqçı kəndi, Birinci Alicanlı kəndi, Böyük Dəkkə kəndi, Burunlu kəndi, Burunlu Müskürlüsü, Cilovxanlı kəndi, Çallı kəndi, Dəkkəoba kəndi, Dəli Quşçu kəndi, Əlibəyli kəndi, Əlvənd kəndi, Ərəş qəzası, Ərəş sultanlığı, Ərəş yeri, Gəlmə kəndi, Gəndəbil kəndi, Gödəkqobu kəndi, Gödəkqobu Müskürlüsü, Gurgur kəndi, Hacılı kəndi, Hüseyinxanlı kəndi, Xanməmmədli kəndi, Xasa kəndi, Xələc yeri, İkinci Alicanlı kəndi, İsaqlı kəndi, Kiçik Dəkkə kəndi, Kor qışlaq, Körpükənd kəndi, Qarabağ Alicanlısı, Qarabağlı yurd yeri, Qarağacılı kəndi, Qaravəlli Qalabəy, Qaravəlli kəndi, Qoruqbağı kəndi, Qoşaoba kəndi, Qumlu, Quşçuluq, Leyxanlı yurd yeri, Lələağacı kəndi, Lələəhmədli kəndi, Mehdililər kəndi, Məlikli kəndi, Məlikumudlu kəndi, Məmmədqasımlı kəndi, Məmmədqasımlı Müskürlüsü, Məscidli oba, Nəcəfəlili kəndi, Nəzərəlili kəndi, Otmanoba kəndi, Pərvanlı kəndi, Salahlı kəndi, Sarıqaya kəndi, Siləyli kəndi, Şahhüseynli kəndi, Şərənqava, Şəftəhal kəndi, Şıxbağı kəndi, Təklə Alicanlısı, Təzəkənd kəndi, Yarməmmədbağı kəndi, Yastıyol kəndi, Yataq, Yediyarlı kəndi, Yetimli kəndi, Yuxarı Seyidlər kəndi, Vəliağacı, Vəlixanlı kəndi, Zərdab Gəlmə, Zərdab şəhəri.

ZƏRDAB RAYONUNUN ORONİMLƏRİ

Ada, Ağ dərə, Ağa bağı, Ağayar çalası, Ağayar düzü, Ağayar qobusu, Ağdərə, Ağdüz, Ağıldərə, Ağtəpə, Axmaz, Axmaz yeri, Axmazlar, Alı Baba ocağı, Allahqulubağı yolu, Aranbasar, Arxac dərəsi, Arxac qobusu, Atvurulan, Avruqluq, Avşar tağı, Badar, Başana, Başmaqlı çala, Bərdic yeri, Bərə, Bərəağzı, Bəyimli döngəsi, Bıçaqçı meşəsi, Biləganlı məhəlləsi, Biyanlı çala, Böyük bazı, Böyükkişi Baba ocağı, Burunlu sahəsi, Calğalıq, Canavarboğan, Cılgadərə, Çala, Çala yeri, Çallı örüşü, Çayırılıq, Çölöylük, Dəkkə çökəkliyi, Dəvəçökəyi, Dəvə ölən, Dəyə yeri, Döylər meşəsi, Döylər yeri, Duz piri, Duzlu qobu, Ellər meşəsi, Eyvazallı meşəsi, Əflanın ferması, Əhməd əkən, Əlüzyuyan, Ələsgər əkən yer, Ələsgərin qışlaq sahəsi, Əlvənd dərəsi, Əlvənd sahili, Əskikür, Əsrov, Fətixanlı düzü, Gəzım'bağı, Gödək bazı, Gödəkqobu örüşü, Göllü dərə, Göyçay körpüsü, Gur-gur xarabalığı, Gülərli bağı, Hacı Əhməd əfəndi ocağı, Horrağan, Hüsən yeri, Xələc yeri, Xəlilin bağı, Xəsillik, İbrahimxəlil xanın düşərgə yeri, İnqilab körpüsü, İsaqbağı meşəsi, İtqıran, Kaftarlı dərə, Kalafalıq, Kazımağa bağı, Keçalat, Kənd bağı, Kiçik bazı, Kor qışlaq, Köhrə bərə yeri, Körpükənd döngəsi, Kəzənək, Kədri, Kültəpə, Kür çökəkliyi, Küratan, Qacar dərəsi, Qamışlıq, Qano,

Qarabağlı yeri, Qaradolaq məzrəsi, Qarasu üstü qobu, Qaravəlli çökəyi, Qaravəlli qalası, Qarğalı çöl, Qarğılı qobu, Qarnım, Qasımbəy çalası, Qijovaxan yer, Qırxmanatlıq, Qızaxar qaya, Qobu, Qobu dərəsi, Qoruq bağı, Qoşun gizlənən, Qumlu, Qurdqobu, Quşçuluq, Quşoturan, Quytul sahə, Lağar sahə, Lələhmədli yeri, Lüyənlik, Maral çıxan yer, Meçidli, Mehman bağı, Mehdili qobusu, Meydan, Məlikli bağı, Məlikli əkini, Məsnə, Mirzə bağı, Mühəran sahə, Nəzərəlixan bağı, Nohur yeri, Nohurun yanı, Nüy yer, Otmanoba meşəsi, Ova yeri, Öransahə, Paraca meşəsi, Pir, Pir qobusu, Rəmə, Rus qaçan, Sarı bazı, Sarı qaya, Sarıtəpə, Selav, Seyid Mahmud piri, Seyid Səmarux ocağı, Seyidlər bağı, Səlim bazı, Siləyli örüşü, Siyənek, Suat yeri, Şahsünnü otlağı, Şeytan yeri, Şəftəhal bağı, Şıx kolu, Şıxbağı qobusu, Şirvan düzü, Şirvanşah titulu, Şirvanşahlar dövləti, Şor çala, Şorca, Şorqobu, Şorruca, Şüşdük, Təzəkənd pavorotu, Tüstülü sahə, Ulum, Uzuntəpə, Ükürək yer, Vəliağacı yeri, Yaralı yer, Yarqıçı çökəyi, Yarməmmədli bağı, Yataq yeri, Yuxarı bağı, Yurd yeri, Zərdab limanı, Zuma...

ZƏRDAB RAYONUNUN HİDRONİMLƏRİ

Ağ arx, Axmaz, Axmaz arxı, Axmaz gölməçəsi, Axmaz gölü, Aşağı arx, Aşağı kanal, Bəyimli arxı, Bıçaqçı kanalı, Cilovxanlı gölü, Çallı arxı, Çallı kanalı, Çallıgöl, Dəkkə gölü, Dəriaxmaz gölü, Duzlu göl, Əlvənd arxı, Göyçay kanalı, Xasa arxı, Xasa gölməçəsi, İsaqbağı gölü, İtqıran gölməçəsi, İzzət gölü, Kəndəbil kanalı, Körpükənd arxı, Kür çayı, Qanlı göl, Qarasu çayı, Qarasu gölməçəsi, Qarasu gölü, Qıjovaxan (Qıjqoyaxan), Qızaxar, Qobu çayı, Qonşuqızalanaxmaz gölü, Qoruqbağı axmazı, Qoşabulaq, Qoşungizlənen göl, Mehman gölü, Məlikli arxı, Nohur, Nohurlu göl, Nurəhməd gölü, Otmanoba arxı, Pərvanlı axmazı, Sarı göl, Şor göl, Şorca gölü, Şorçala gölü, Yulunlu gölü, Türyançay, Şirvan kanalı, Yuxarı göl, Zərdab arxı...

ZƏRDAB RAYONUNUN BƏZİ GÖRKƏMLİ ŞƏXSİYYƏTLƏRİ VƏ TANINMIŞ ZİYALILARI

- Abbasov Çingiz Qurban oğlu (1950)** - Azərbaycan Televiziya və Radio verilişləri qapalı səhmdar cəmiyyəti musiqi və əyləncəli proqramlar redaksiyasının böyük redaktoru, Azərbaycan xalq musiqisi və muğamlarının inkişafında, təbliğində böyük xidmətləri olan «Tərəqqi» medallı ziyalı, «Min bir mahnı» mükafatı laureatı;
- Abbasov Əjdər Cəlal oğlu** - vaxtilə müxtəlif vəzifələrdə çalışmış ziyalı, sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan biznesmen, xeyriyyəçi;
- Abbasov Əlizamin Əşrəf oğlu (1965-1995)** - Azərbaycan Respublikası Prezidentinin yanında Xüsusi İdarənin əməkdaşı, kapitan, bölme rəisi, təcrübəli əməliyyat işçisi;
- Abbasov Qurban Alı oğlu (1923-1997)** - uzun illər Zərdab şəhər sovetinin sədri vəzifəsində çalışmış dəyərli ziyalı;
- Abbasov Qüdrət Bəylər oğlu** - Mozdokdan Berlinədək şərəfli döyüş yolu keçmiş igid qəhrəman;
- Abbasov Mürşüd İlyas oğlu (1941-...)** - gözəl səs diapozonuna malik tanınmış müğənni;
- Abbasov Nəriman** - Mingəçevirdə yaşayan şirin və həzin səsə malik müğənni;
- Abbasov Yamən Əkbər oğlu (1962)** - «Star-ofset» poliqrafiya mərkəzinin direktoru, vətənpərvər ziyalı;

- Abbasova Qənira Yusif qızı** - «Qırmızı Əmək Bayrağı» və «Xalqlar Dostluğu» ordenləri ilə təltif olunmuş təsərrüfatçı, Sovet İKP və Azərbaycan KP-nin qurultaylarının nümayəndəsi, Azərbaycan SSR Ali Sovetinin keçmiş (IX çağırış) deputatı;
- Abbaszadə Arzu Əlabbas qızı (1991)** - 10 yaşlı qızlar arasında şahmat üzrə Azərbaycan çempionu (2001), Yunanıstanda keçirilmiş dünya çempionatının (2001) iştirakçısı (IV yer), Azərbaycan çempionatında 2-ci yeri (2003) tutmuş şahmatçı, İspaniyada keçirilən Avropa çempionatının iştirakçısı;
- Abdullayev Abdulla (1962)** - kənd bələdiyyəsinin sədri;
- Abdullayev Abdulla Mahmud oğlu (1913-1997)** - Zərdab şəhər 1 saylı məktəbin direktoru vəzifəsində çalışmış ziyalı;
- Abdullayev Adil (Adil Abdulla) Qüdrət oğlu (1950)** - peşəkar yazıçı-publisist, Azərbaycan Yazıçılar və Jurnalistlər Birliyinin üzvü, «Qızıl Qələm» mükafatı laureatı, «Gənclik» nəşriyyatının direktoru;
- Abdullayev Azər** - Bakı şəhər baş mühafizə idarəsinin mətbuat xidmətinin rəisi;
- Abdullayev Cəbi Səfəralı oğlu (1911-1973)** - tanınmış alim-aqronom, müxtəlif vəzifələrdə işləmiş və mənalı ömür yolu keçmiş ziyalı;
- Abdullayev Eldəniz Əlipaşa oğlu (1949)** - Zərdab rayon Mədəniyyət şöbəsinin müdiri, ziyalı;
- Abdullayev Faiq Nüsət oğlu (1928-2005)** - Yasamal rayonu Apteklər idarəsinin rəisi vəzifəsində çalışmış ziyalı,

- Azərbaycanın və Qazaxıstanın əməkdar əczaçısı, səhiyyə eləcəsi, ali dərəcəli əczaçı;
- Abdullayev Füzuli Cəbi oğlu (1949)** - Zərdab rayon Mərkəzi xəstəxanasının baş həkimi;
- Abdullayev Kamran Maarif oğlu (1972)** - sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan iş adamı, enerjinin alternativ mənbəyi üzrə elmlər namizədi;
- Abdullayev Qəzənfər Cəbi oğlu (1940-2006)** - Zərdab rayon Məmmədqasımlı kənd orta məktəbinin təcrübəli dil-ədəbiyyat müəllimi, Respublikanın Əməkdar müəllimi (1972);
- Abdullayev Qüdrət Səfəralı oğlu (1909-1976)** - uzun illər təhsil sahəsində qüsursuz fəaliyyət göstərmiş dəyərli ziyalı, təcrübəli pedaqoq, klassik Azərbaycan ədəbiyyatının, fars və ərəb dillərinin mahir bilicisi, Zərdab rayonunun Əlvənd kənd orta məktəbinin tanınmış dil-ədəbiyyat müəllimi;
- Abdullayev Maarif Nüsət oğlu (1938-1996)** - texnika elmləri doktoru, professor, Beynəlxalq Ekoenergetika Akademiyasının akademiki, İnşaat Mühəndisləri Universitetinin keçmiş prorektoru;
- Abdullayev Məmməd Qasım oğlu (1910-1987)** - Böyük Vətən müharibəsində şərəfli döyüş yolu keçmiş qəhrəman, zabit, təhsil sahəsində rəhbər vəzifələrdə çalışmış tarixçi-ziyalı;
- Abdullayev Nüsət Maarif oğlu (1969)** - texnika elmləri namizədi, Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Mühəndisləri Universitetinin dosenti, istilik qaz-vintilləsiya sistemi üzrə mütəxəssis, iş adamı;

Abdullayev Rəşid Məmməd oğlu (1939)

- uzun müddət «Binəqədəneft» təchizat idarəsinin rəisi vəzifəsində çalışmış ziyalı;

Abdullayev Rüşət Cəbi oğlu (1942-1982)

- alim-aqronom, kənd təsərrüfatı mütəxəssisi, tanınmış xeyirxah ziyalı;

Abdullayev Telman Qasım oğlu (1947)

- Ucar rayon prokurorluğunda dəftərxana müdiri;

Abdullayev Tofiq Soltan oğlu (1956)

- Zərdab rayon İcra Hakimiyyəti Başçısının Aqrar məsələlər üzrə müavini vəzifəsində çalışan ziyalı, YAP Zərdab rayon təşkilatının sədri;

Abdulayeva Aida Sirac qızı (1951)

- istedadlı ziyalı, Bakı Məktəbəqədər Pedaqoji Texnikumunun müəllimi;

Abdullayeva Əminə Nüsrət qızı (1925-1996)

- 6 saylı doğum evinin təcrübəli həkim-ginekoloq, ali dərəcəli mama-ginekoloq;

Abdullayeva Fəridə Məmməd qızı (1942)

- təcrübəli ibtidai sinif müəllimi, metodist-müəllim;

Abdullayeva Nisə Məmməd qızı (1950)

- Sənaye Energetika nazirliyi nəzdində dövlət enerji nəzarət idarəsinin baş məsləhətçisi;

Abdullayeva Rəfiqə Cəmaləddin qızı (1930)

- uzun müddət Bakı şəhəri Nizami rayonundakı 1 saylı Lal-kar məktəbində müəllim kimi çalışmış ziyalı, «Şərəf» ordenli əmək veteranı;

Abdurəhmanov Asif Umbay oğlu (1955-1996)

- cəsur polis işçisi;

Abdurəhmanova Mətanət Əhməd qızı (1961)

- keçmiş SSRİ Ali Sovetinin deputatı;

Abidov İsmayıl Abid oğlu (1952)

- Azərbaycan Respublikası Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiə Nazirliyi nəzdində Dövlət Əmək Müfəttişliyinin baş əmək müfəttişi vəzifəsində çalışan vətənpərvər ziyalı;

Adıgözəlov Bətil Surəddin oğlu

- müxtəlif məsul vəzifələrdə çalışmış vətənpərvər ziyalı;

Adıgözəlov Xanlar Surəddin oğlu (1957)

- müxtəlif vəzifələrdə çalışmış ziyalı, Körpükənd bələdiyyəsinin üzvü;

Ağayev Ağaismayıl Ağamirza oğlu (1931-1992)

- uzun illər Bakı Kitabxanaçılıq Texnikumunun şöbə müdiri vəzifəsində çalışmış vətənpərvər ziyalı;

Ağayev Böyükkişi Ağa oğlu (1928)

- tibb elmləri doktoru, professor, akademik, «Səhrət» ordenli həkim-cərrah, Əməkdar elm xadimi, Akademik M.Topçubaşov adına ETHTI-nun direktoru, Azərbaycan «Beynəlxalq Şəfəq və Sağlamlıq Fondu»nun sədri;

Ağayev Maqsud Məhəmməd oğlu (1924)

- Böyük Vətən müharibəsi veteranı, təcrübəli pedaqoq, ədəbiyyat müəllimi;

Ağayev Müslət Kərəm oğlu (1945)

- uzun illər müəllim kimi fəaliyyət göstərmiş və kənd sovetinin sədri, icra nümayəndəsi, kolxoz sədri, bələdiyyə sədri vəzifələrində çalışmış vətənpərvər ziyalı;

Ağayev Tofiq

- Zərdab şəhər 1 saylı orta məktəbin direktoru, ziyalı;

Ağayev Vaqif Ağahüseyn oğlu Lələhmədli (1951)

- müxtəlif məsul vəzifələrdə çalışmış ziyalı, «RRS-VAM Beynəlxalq Müstəqil Auditor Firması»nın prezidenti, beynəlxalq dərəcəli auditor, Amerika Daxili Auditorlar İnstitutunun üzvü (2000-ci il), Azərbaycan Respublikası Auditorlar Palatası Kollegiyasının üzvü, «Audit» kitabının müəlliflərindən biri olan vətənpərvər ziyalı;

Ağayev Zülfü (Zülfü Zərdablı) Səttar oğlu (1973)

- istedadlı şair, «Xoş günümüz qabaqdadır», «Şirvan ürəyidir Azərbaycanın» şeirlər kitablarının müəllifi;

Ağayeva Xatirə Ağaismayıl qızı

- BDU-nun müəllimi, AMEA-nın Tarix İnstitutunun elmi işçisi;

Aliyev Həmid Alıhüseyn oğlu (1953)

- Sumqayıt Dövlət Universitetinin Tarix fakültəsinin dekan müavini, «Azərbaycan tarixi» (humanitar ixtisaslar üzrə) kafedrasının dosenti, tarix elmləri namizədi, 40 elmi məqalə, 1 monoqrafiya, 2 dərs vəsaiti, 1 metodik göstərişin müəllifi;

Allahverdiyev Abdulla Seyid oğlu (1935-1995)

- Azərbaycanın əməkdar aqronomu, dəfələrlə kənd təsərrüfatı nailiyyətləri sərgisinin laureatı (qızıl medal), Bakı Yaşılıq Müəssisələri Baş İstehsalat İdarəsinin rəisi, Dövlət Ekologiya və Təbiətdən İstifadəyə Nəzarət Komitəsi sədrinin birinci müavini vəzifələrində çalışmış ziyalı;

Allahverdiyev Allahverdi Seyid oğlu (1908-1988)

- Timiryazev adına Moskva Kənd Təsərrüfatı İnstitutunun məzunu, müxtəlif məsul vəzifələrdə (Bakı şəhər Partiya Komitəsinin sədr müavini, Kənd Təsərrüfatı nazirinin birinci müavini) çalışmış ziyalı,;

Allahverdiyev Faiq Seyid oğlu (1923)

- Azərbaycan Respublikasının əməkdar hüquqşünası, fəxri prokurorluq işçisi, tanınmış hakim, Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəmənin üzvü, Bakı şəhər Prokurorluğunda Məhkəmələrdə baxılan ciynayət işləri üzrə nəzarət şöbəsinin, Respublika Prokurorluğunda Siyasi Represiya qurbanlarının təmizlənməsi şöbəsinin rəisi vəzifələrində çalışmış ziyalı, Böyük Vətən müharibəsi əli, fəxri təqaüdüçü;

Allahverdiyev Xəlil Tapdıq oğlu (1920-1994)

- uzun müddət Partiya və Sovet orqanlarında rəhbər vəzifələrdə çalışmış ziyalı;

Allahverdiyev Marat Allahverdi oğlu

- Dövlət Nəşriyyat Komitəsinin sədri, Bakı şəhər Bərpəçilik idarəsinin rəisi, Xalq Nəzarət Komitəsinin sədr müavini və Mədəniyyət nazirinin müavini, Rəhbərlik nazirliyində tikinti idarəsinin rəisi vəzifələrində çalışmış ziyalı, Azərbaycan SSR Ali Sovetinin keçmiş deputatı;

Allahverdiyev Məhyəddin (1962)

- güləş üzrə üçqat dünya çempionu, MOK-un keçmiş sədri;

Allahverdiyev Rauf Allahverdi oğlu (1938)

- geologiya-mineralogiya elmləri namizədi, Elmi-Tədqiqat İnstitutunda rəhbər vəzifədə çalışan ziyalı;

Allahverdiyeva Xanpəri Seyid qızı (1906-1967)

- müxtəlif vəzifələrdə çalışmış «Qırmızı Əmək Bayrağı» ordenli tanınmış təsərrüfatçı;

Aslanov Aslan

- uzun müddət orta məktəb direktoru vəzifəsində çalışmış ziyalı;

- Aslanov Beydulla Aslan oğlu (1949)** - Ekologiya və Təbii Sərvətlər nazirliyi ətraf mühit üzrə milli monitorinq departamentinin texniki təchizat şöbəsinin müdiri;
- Babayev Aslan Astan oğlu** - Yaşıllaşdırma trestinin idarə rəisi;
- Babayev Ata Manaf oğlu (1964)** - texnika elmləri namizədi, Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyasının dosenti, tanınmış pedaqoq;
- Babayev Baba** - tanınmış ziyalı, filologiya elmləri namizədi;
- Babayev Elçin (1965)** - istedadlı hərbiçisi, Qarabağ müharibəsinin iştirakçısı, vətənpərvər zabıt, polkovnik, Ağcabədi rayonun hərbi komissarı;
- Babayev Eyyub Astan oğlu** - Göyçay rayon Pasport-masa qeydiyyat idarəsinin rəisi;
- Babayev Hacı Əliağa Babəli oğlu** - «Sibir-Azərbaycan» dostluq cəmiyyətinin vitse-prezidenti, Novosibirsk şəhərindəki «Peqas» firmasının baş direktoru;
- Babayev Hacı Xanəli Babəli oğlu (1963)** - Mingəçevir şəhərinin baş axundu, ziyalı, filologiya elmləri namizədi;
- Babayev Lütvəli Babəli oğlu** - Zərdab rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı, iqtisad elmləri namizədi;
- Babayev Nağı bəy (1869)** - zəmanəsinin tanınmış nüfuzlu şəxsiyyəti;
- Babayev Sərdar Mahmud oğlu** - Böyük Vətən müharibəsi illərində şərəfli döyüş yolu keçmiş döyüşçü, uzun müddət təhlükəsizlik orqanlarında rəhbər vəzifələrdə çalışmış ziyalı;

- Babayev Zülfü** - fizika-riyaziyyat elmləri namizədi;
- Babayeva Xuraman (Xuraman Zərdabi) Ağakışi qızı (1966)** - kövrək qəlbli şair, «Elin səsi» qəzetinin əməkdaşı;
- Babayeva Şəfiqə (1917)** - məktəbdar müəllim, təcrübəli ziyalı;
- Bağirov Abbas (Kərbəlayı-Məşədi Seyid Abbas) Tənzil oğlu (1939-2001)** - Azərbaycan Respublikasının əməkdar iqtisadçısı, «Əməkə də fərqlənməyə görə» medalı ilə təltif olunmuş böyük nüfuz sahibi, xeyriyyəçi;
- Bağirov Dəməd Abbas oğlu (1961)** - Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetində «Vergi və vergi qoyma» kafedrasının professoru, Maliyyə-Kredit fakültəsinin dekanı, «Audit» jurnalının redaksiya heyətinin üzvü, Respublika İqtisadçılar İttifaqının «Maliyyə nəzarəti və audit» departamentinin rəisi, 60-dan çox elmi məqalənin, 7 monoqrafiyanın, 12 tədris proqramı və metodik göstərişin müəllifi;
- Bağirov Mirağa Tənzil oğlu (1949)** - Zərdab rayon dövlət arxivinin müdiri, ziyalı;
- Bağirov Mirəli Abbas oğlu** - Respublika Rabitə Nazirliyinin Beynəlxalq Hesablamalar və Əlaqələr Mərkəzinin baş mühasibi;
- Bağirov Mübariz** - iqtisad elmləri doktoru;
- Bağiyeva Məleykə Xanlar qızı (1961)** - Bakıda yaşayan tanınmış nümunəvi ticarət işçisi, ziyalı;
- Bahar Mövlənə Mirzə Nəsrullaxan Şirvani (1931-1983)** - şair, səyyah, tacir, fars və türk dillərində divan yaratmış dövrünün görkəmli şəxsiyyəti;

- Baxışova İradə** - Azərbaycan SSR Ali Sovetinin sabiq deputatı;
- Bayramov Arif Mustafa oğlu (1938)** - tikinti sahəsi üzrə təcrübəli mütəxəssis, ziyalı;
- Bayramov Bayram Nəsim oğlu** - uzun müddət məktəb direktoru vəzifəsində çalışmış ziyalı;
- Bayramov Əlibaba Arif oğlu (1966)** - Azəriqazın regionlar üzrə qaz istismar idarəsinin kadrlar üzrə mütəxəssisi;
- Bayramov Mirzə Qoca oğlu (1965)** - 99 sayılı Xətai rayon Mənzil İstismar sahəsinin baş mühəndisi, ziyalı;
- Bayramov Talib Məhəmməd oğlu (1931)** - Dövlət qulluğu veteranı, müxtəlif vəzifələrdə çalışmış ziyalı, tanınmış hüquqşünas;
- Bayramov Ziyəddin Yusif oğlu** - təqaüddə olan tanınmış təcrübəli biologiya müəllimi;
- Bədəlov Savalan Mehdiqulu oğlu (1923-1993)** - tanınmış pedaqoq, müxtəlif vəzifələrdə çalışmış ziyalı;
- Bədir Abbasoğlu** - Qaçaq hərəkatının görkəmli iştirakçısı, vətənpərvər, mərd, mübariz;
- Bilalov Cəlal** - Zərdab rayon müharibə və əmək veteranları şurasının sədri;
- Böyük Cərcis Peyğəmbər** - qəbri Beyləqan rayonundakı «Peyğəmbər» qəbiristanlığında ziyarətə çevrilmiş müqəddəs ocaq, dövrünün böyük cəfakəş şəxsiyyəti, haqq-adalet vurğunu;
- Bünyadov Fikrət Zeynal oğlu (1929)** - 45 il məktəb direktoru vəzifəsində işləmiş ziyalı, Zərdab rayon Aşağı Seyidlər kənd məktəbinin təcrübəli

- coğrafiya müəllimi, qabaqcıl maarif xadimi (1972);
- Bünyadov Hamlet Zeynal oğlu (1935)** - uzun illər Sintetik-kauçuc zavodunda şöbə müdiri, 17 il Neftyağ zavodunda direktor müavini vəzifələrində çalışmış ziyalı;
- Bünyadov Maqbet Zeynal oğlu (1937)** - Azərbaycan Respublikasının əməkdar mədəniyyət işçisi, Azərbaycan Dövlət Sirkinin sabiq direktoru, Azərbaycan Dövlət Akademik Milli Dram Teatrının direktoru;
- Bünyadov Zeynal Binnət oğlu (1899-1972)** - Zərdab rayonunun Əlvənd kənd orta məktəbinin direktoru vəzifəsində çalışmış vətənpərvər ziyalı, 60 ilə yaxın pedaqoji sahədə qüsursuz fəaliyyət göstərmiş görkəmli məktəbdar müəllim;
- Cavadov Cəlal Əhməd oğlu** - Böyük Vətən müharibəsi iştirakçısı, 416-cı Azərbaycan (Taqanqor) diviziyasının bayrağını Berlinə gətirən 2 «Şöhrət» ordenli qəhrəman;
- Cavadov Zabit Şirin oğlu (1942)** - Respublika mədəniyyət nazirliyinin baş inspektoru, nazirliyin baş idarəsinin rəis müavini vəzifələrində çalışmış ziyalı, bacarıqlı mədəni-maarif işçisi, özfəaliyyət və klub işinin bilicisi, publisist, «Mühakimə» qəzetinin baş redaktoru;
- Cavadova İradə** - istedadlı radio jurnalisti, Azərbaycan Dövlət Televiziya və Radio verilişləri şirkətinin əməkdaşı;

- Cəbiyev Əlihüseyn Əlibala oğlu (1940)** - Zərdab şəhər 1 saylı orta məktəbinin «Şərəf Nişanı» ordenli (1976) riyaziyyat müəllimi, Respublikanın Əməkdar müəllimi (1972);
- Cəfərov Aman Cəmaləddin oğlu (1939-2008)** - uzun illər Körpükənd kənd Sovetinin sədri vəzifəsində çalışmış təcrübəli ziyalı, nüfuzlu el aqsaqqalı;
- Cəfərov Azər Məmməd oğlu (1954)** - Binəqədi və Nərimanov rayonlarının prokuroru (1992-2000), Baş Prokurorluğun hüquq təminat şöbəsinin rəisi (2000-2004), Ədliyyə Nazirliyinin təşkilat-nəzarət baş idarəsinin rəisi, Respublikanın əməkdar hüquqşünası, III dərəcəli dövlət ədliyyə müşaviri, hüquq elmləri doktoru, fəxri prokurorluq işçisi, Məhkəmə-Hüquq Şurasının üzvü, «Dövlət qulluğunda fərqlənməyə görə» medalı ilə təltif edilmiş ziyalı, Beynəlxalq Prokurorlar və Beynəlxalq Antikorrupsiya Orqanları assosiasiyalarının üzvü;
- Cəfərov Cəfər Cəmaləddin oğlu (1920-1990)** - tanınmış müəllim, müxtəlif vəzifələrdə (Məlikli və Bıçaqçı kənd orta məktəbinin direktoru, «Oktyabr İnqilabı» kolxozunun sədri) çalışmış ziyalı;
- Cəfərov Eldəniz Cəfər oğlu (1949)** - yol-tikinti və maşınqayırma sahəsi üzrə mütəxəssis, mühəndis-ziyalı;
- Cəfərov Gülbala Abbas oğlu (1935-2007)** - kimya elmləri namizədi, ATU-nun eczacılıq fakultəsinin kafedra həmkarlar təşkilatının sədri;

- Cəfərov Firdovsi Aman oğlu (1965)** - «Zərdabi LTD» MMC Nəşriyyat Poliqrafiya müəssisəsinin təsisçisi, Qarabağ müharibəsində şərəfli döyüş yolu keçmiş ehtiyatda olan zabit, sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan iş adamı, vətənpərvər ziyalı;
- Cəfərov Xeyrulla Cəmaləddin oğlu (1936)** - kənd təsərrüfatı sahələri üzrə müxtəlif vəzifələrdə (baş aqronom və s.) çalışmış ziyalı;
- Cəfərov Qalası Səməd oğlu** - uzun müddət müxtəlif məsul vəzifələrdə (Zərdab RPK-nin birinci katibi və s.) çalışmış ziyalı;
- Cəfərov Qardaşxan Səməd oğlu (1953)** - tanınmış iş adamı, iqtisadçı, xeyriyyəçi, vətənpərvər ziyalı;
- Cəfərov Məmməd Yusif oğlu (1922-1986)** - eczacı-həkim, «Qırmızı Bayraq», «Qızıl Ulduz», «I dərəcəli Vətən Müharibəsi» ordenlərinə layiq görülmüş vətənpərvər ziyalı;
- Cəfərov Səfər Cəfər oğlu (1948)** - müxtəlif illərdə məktəb direktoru, pambıq məntəqəsinin müdiri və kolxoz sədri vəzifələrində çalışmış ziyalı;
- Cəfərov Zivər Hüseyn oğlu (1948)** - qabaqcıl maarif əlaçısı, vətənpərvər ziyalı, 5 saylı Kimya-biologiya təma-yüllü litseyin müəllimi;
- Cəfərova Alidə Aman qızı (1967)** - Volodarski adına toxuculuq fabrikinin mühəndis-texnoloqu vəzifəsində çalışmış təcrübəli mütəxəssis, «Zərdabi LTD» MMC-nin poliqrafiya üzrə mühəndis-texnoloqu ;

- Cərullayev Cərulla Mirzə oğlu (1942)** - Zərdab rayon Maliyyə idarəsinin rəisi, xeyirxah ziyalı;
- Cərullayev Şahmərđan Əlimərđan oğlu** - texnika elmləri namizədi, tanınmış neftçi, «Azərneft»də şöbə müdiri vəzifəsində çalışmış ziyalı;
- Cərullazadə Cərulla Tərđan oğlu (1912-2007)** - müxtəlif rayonlarda səhiyyə şöbəsinin müdiri vəzifəsində çalışmış görkəmli həkim, Zaqaqaziya Həmkarlar İttifaqının səlahiyyətli həkimi, «Səhiyyə əlaçısı», tanınmış ziyalı;
- Cərullazadə Çingiz Cərulla oğlu (1944)** - tibb elmləri doktoru, professor, Amerika Oftalmologiya Akademiyasının üzvü, «Neftçilər» xəstəxanasında oftalmologiya şöbəsinin müdiri, Bakının Yasamal rayonundakı OFKO göz klinikasının baş həkimi;
- Cərullazadə Nigar Cərulla qızı (1950)** - Bülbül adına orta ixtisas musiqi məktəbinin direktoru, əməkdar incəsənət xadimi, «Tərəqqi» medallı ziyalı, Respublika Bəstəkarlar İttifaqının üzvü, fəlsəfə elmləri doktoru, Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq Akademiyasının professoru;
- Davudov Zabit** - «Ziya» Məhdud Məsulliyətli Cəmiyyətinin sədri, şair, ziyalı;
- Eminli Bəhlul Nuru oğlu (1957)** - tanınmış publisist, «İqtisadiyyat və həyat» jurnalının baş redaktoru, Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvü;
- Eminov Ağa** - vətənpərvər ziyalı, təcrübəli publisist;

- Eminov Ağahüseyn Abdullhüseyn oğlu (1940)** - uzun illər Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı Nazirliyində müxtəlif vəzifələrdə çalışmış ziyalı, H.B.Zərdabi adına Dünya Azərbaycanlıları Xeyriyyə Cəmiyyətinin Prezidentinin müavini, «Güzgü» satirik-siyasi qəzetinin baş redaktorunun birinci müavini;
- Eminov Bəhlul Aydın oğlu** - müxtəlif vəzifələrdə çalışmış dəyərli ziyalı;
- Eminov Lətif** - tanınmış vətənpərvər, xeyirxah ziyalı;
- Eminov Məhəmməd Səftər oğlu (1950)** - Körpükənd poçt şöbəsinin müdiri;
- Eminov Muxtar Məhəmməd oğlu (1961)** - tanınmış hüquqşünas, Baş ədliyyə müşaviri, Beyləqan rayonunun prokuroru;
- Eminov Telman Əkbər oğlu (1938-200)** - Sumqayıt tikinti materialları kombinatının direktoru vəzifəsində çalışmış ziyalı;
- Eminov Yamen Məhəmməd oğlu (1966)** - Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Mühəndisləri Universitetinin dəmir beton və daş konstruksiyaları kafedrasının dosenti, «İnşaat» fakultəsinin tədris işləri üzrə dekan müavini, texnika elmləri namizədi;
- Eyvazov Aslan Qüddəsər oğlu (1926-2005)** - filologiya elmləri doktoru, BDU-nin professoru;
- Əbdü Mövlana Şirvani (1527-1567)** - təsəvvüf təriqətinə bağlı ruhani, dövrünün gözəl və evəzsiz qələm sahibi, şair, qəzəlxan;

- Əbu Tahir Şirvani** - dövrünün görkəmli, elmlə nüfuz sahibi, şair;
- Əfəndiyev Davud İbrahim oğlu (1934)** - geologiya-minerologiya elmləri namizədi, tanınmış ziyalı;
- Əfəndiyev Eldar Məmməd oğlu** - Respublika Prokurorluğunda mətbuat xidmətinin rəisi, hüquq elmləri namizədi, «Hüquq ədəbiyyatı» nəşriyyatının direktoru;
- Əfəndiyev İsam** - Qori Müəllimlər Seminariyasının məzununu, tanınmış məktəbdar müəllim, coğrafiya və riyaziyyat elmlərinin mahir bilicisi, müxtəlif vəzifələrdə çalışmış vətənpərvər ziyalı;
- Əfəndiyeva Lalə Davud qızı** - Fransanın Paris Universitetinin professoru;
- Əfəndiyeva Narınc İsam qızı** - tanınmış ziyalı, təcrübəli təhsil işçisi;
- Əfəndiyeva Sara İsam qızı (1934)** - təcrübəli ədəbiyyat müəllimi, filoloq-ədəbiyyatşünas;
- Əfəndiyeva Şövkət İsam qızı** - tanınmış ziyalı, təcrübəli müəllim, qabaqcıl təhsil işçisi;
- Əhədov Əhəd İsmayıl oğlu (1952-2009)** - Rusiya Federasiyasının Krasnodar vilayətinin Yeysk şəhərində yaşamış və sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olmuş iş adamı, «Drujba» MMC-nin baş direktoru vəzifəsində çalışmış ziyalı;
- Əhmədov Bəhram Şamil oğlu (1931-2008)** - müxtəlif məsul vəzifələrdə çalışmış ziyalı;

- Əhmədov İsaməddin Cavad oğlu** - ziyalı, publisist, «Əkinçi» qəzetinin redaktoru;
- Əhmədov Məhəmməd Bəbiş oğlu (1936)** - tanınmış iqtisadçı, şair, publisist, «Azərkitab»ın müfəttişi olmuş ziyalı;
- Əhmədov Mirseyib Seyidəmir oğlu (1928-2007)** - Zərdab şəhər 1 saylı orta məktəbin «Əməkə də fərqlənməyə görə» medalı (1966) ilə təltif edilmiş təcrübəli dil-ədəbiyyat müəllimi;
- Əhmədzadə Vidadi Əbülfət oğlu (1940)** - təcrübəli orqan işçisi, 31 saylı Bakı şəhər Dövlət notariat kontorunun dövlət notariusu;
- Əkbərov Aslan Əlif oğlu (1955)** - Daxili İşlər orqanlarında çalışan polis polkovnik-leytenantı;
- Əlfaim Əziz** - Respublika Veteranlar Şurasının katibi, tanınmış ziyalı;
- Əlili Amil Ağaismayıl oğlu (1986)** - İqtisadi İnkişaf nazirliyinin regionların inkişafı və dövlət proqramları şöbəsində sektor müdiri vəzifəsində çalışan istedadlı ziyalı, Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin müəllimi;
- Əliyev Abbas Murad oğlu (1958)** - İqtisadi İnkişaf nazirliyinin mətbuat xidmətinin rəhbəri, vətənpərvər ziyalı;
- Əliyev Abdurrahman Böyükkişi oğlu (1935)** - Bakı Şəhər Yollarının İstismar İdarəsində plan şöbəsinin müdiri;
- Əliyev Ağasəf Abdi oğlu (1922-1983)** - Böyük Vətən müharibəsi iştirakçısı, uzun illər Zərdab rayon təbiəti mühafizə cəmiyyətinin sədri vəzifəsində işləmiş ziyalı;

- Əliyev Akif (1941)** - Hidroloji ekspedisiyada Şirvan dəstəsinin rəisi, təcrübəli mütəxəssis;
- Əliyev Alməmməd** - rayonun tanınmış nüfuzlu şəxsiyyəti, xeyriyyəçi;
- Əliyev Böyükkişi İbrahim oğlu (1917-2009)** - məktəbdar müəllim, Böyük Vətən müharibəsi iştirakçısı, tanınmış ağsaqqal, ziyalı;
- Əliyev Ədalət İsrail oğlu (1952)** - «Güzgü» qəzetinin baş redaktorunun müavini, Həsən bəy Zərdabi adına xeyriyyə cəmiyyəti idarə heyətinin üzvü;
- Əliyev Əsad Niftalı oğlu (1962)** - 36 sayılı Suraxanı rayon musiqi məktəbinin muğam müəllimi, həzin səsə malik xanəndə;
- Əliyev Fazil Səlim oğlu (1940-1993)** - Azərbaycan Televiziyası və Radiosu verilişləri şirkətinin musiqi proqramları şöbəsinin əməkdaşı, Mədəni-Maarif texnikumunda müəllimi kimi çalışmış ziyalı;
- Əliyev Xancan Alıcan oğlu (1962)** - Rusiyanın Saratov vilayətində yaşayan və sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan iş adamı;
- Əliyev Qarakəşi İbrahim oğlu (1922-1999)** - Böyük Vətən müharibəsi iştirakçısı, bir sıra vəzifələrdə çalışmış ziyalı;
- Əliyev Niftalı İbrahim oğlu (1924)** - uzun illər mühasib vəzifəsində çalışmış vətənpərvər ziyalı;
- Əliyev Zaur Alıcan oğlu (1937)** - Rusiyanın Saratov vilayətində yaşayan və sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan iş adamı;

- Əliyeva Aygün Ədalət qızı (1981)** - Böyük Britaniyanın London şəhərində yaşayan və tərcüməçilik fəaliyyəti ilə məşğul olan istedadlı, vətənpərvər ziyalı;
- Əliyeva Badam Əşrəf qızı (1926-2008)** - uzun müddət Azərbaycan Respublikasının Baş prokurorluğunda dəftərxana müdiri vəzifəsində çalışmış ziyalı;
- Əliyeva Dilarə Hasil qızı (1972)** - Azad Azərbaycan Televiziyasında SOY prodactionun yayımladığı «Çalçağır» verilişinin aparıcısı, Respublikanın əməkdar artisti;
- Əliyeva İfrat Səlim qızı (1938)** - uzun müddət BDU filologiya fakültəsinin əyani şöbəsinin dekan müavini (1979-1994) və həmin təhsil ocağının qiyabi və axşam təhsili üzrə prorektor vəzifələrində çalışmış ziyalı, Respublikanın əməkdar müəllimi, filologiya elmləri doktoru, BDU «Müasir Azərbaycan ədəbiyyatı» kafedrasının professoru, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü;
- Əliyeva Jalə Fazil qızı (1966)** - Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinin üzvü, filologiya elmləri doktoru, BDU-nun professoru;
- Əliyeva Raya Səlim qızı (1937)** - uzun illər Azərbaycan Respublikası Təhsil nazirliyində məktəbəqədər şöbənin və Azərbaycan Komsomol Mərkəzi Komitəsində ümumtəhsil sektorunun müdiri vəzifələrində çalışmış ziyalı;

- Əliyeva Zeynəb Məhəmməd qızı (1948)** - 18 il Nəsimi rayon uşaq bağçasında müdir vəzifəsində çalışmış ziyalı, Bülbül adına orta ixtisas musiqi məktəbinin nüfuzlu müəllimi;
- Əmiraslanov İsa Tapdıq oğlu (1939)** - nüfuzlu ziyalı, təcrübəli müəllim;
- Əmiraslanov Məhəmməd İsa oğlu (1963)** - Rusiya Federasiyasının Xabarovsk şəhərində milis polkovniki;
- Əmiraslanov Tapdıq Əmiraslan oğlu (1917)** - müxtəlif vəzifələrdə çalışmış ziyalı;
- Əmiraslanov Musa Tapdıq oğlu (1941)** - Sumqayıt Üzvi-sintez zavodunun sahə rəisi vəzifəsində çalışan ziyalı;
- Əmirəliyev Əmirəli Qulu oğlu (1923)** - «Qabaqcıl maarif xadimi», təcrübəli pedaqoq, vaxtilə 416-cı Azərbaycan-Taqanroq diviziyası Veteranlar Şurasının rəhbəri olmuş ziyalı, Respublika Veteranlar Şurası Rəyasət Heyətinin üzvü;
- Əmirəliyev Ənvər Mehdi oğlu (1923)** - müxtəlif mətbuat orqanlarında çalışmış jurnalist, 416-cı diviziyanın tərkibində Mozdokdan Berlinə qədər döyüş yolu keçmiş birinci dərəcəli vətən müharibəsi əlili;
- Əmirəliyeva Lalə Rza qızı (1965)** - Zərdab RİH başçısı aparatının təhsil, səhiyyə, mədəniyyət şöbəsinin böyük referenti, «Tərəqqi» medalı (2005) ilə təltif olunmuş ziyalı;
- Əmrahov Ağəli Hacı oğlu (1963)** - Rabitə nazirliyinin Zərdab-Kürdəmir rayonları üzrə səlahiyyətli nümayəndəsi;
- Əzizov Ərzuman Baloğlan oğlu (1936)** - iqtisad elmləri namizədi, Dövlət Əmlak Komitəsinin şöbə rəisi;

- Əsədov Natiq Şükür oğlu (1962)** - texnika elmləri namizədi, Azərbaycan İnşaat Mühəndisləri Universitetinin dosenti;
- Əsədov Şükür Əmrah oğlu** - 225 saylı Yasamal rayon orta ümumtəhsil məktəbinin direktoru vəzifəsində çalışmış ziyalı, qabaqcıl maarif xadimi;
- Əsədova Natəvan Şükür qızı (1964)** - Fizika-riyaziyyat təmayüllü litseyin müəllimi, fizika-riyaziyyat elmləri namizədi;
- Feyzullayev Rəhman İbrahim oğlu (1955)** - Zərdab rayon İcra Hakimiyyəti Başçısının Təhsil, Səhiyyə, Mədəniyyət məsələləri üzrə müavini;
- Fəridəddin Əbülhəsən Əli ibn-Əbdülkərim Şirvani (XII əsr)** - dövrünün təhsil görmüş nüfuzlu şəxsiyyəti, alim, şair, otuz il müddətində ulduzların və səyyarələrin hərəkəti və nücum elmi haqqında tədqiqat apararaq 1146-cı ildə ulduzların cədvəlini tərtib etmiş münəccim;
- Fərruxi Şirvani** - Şirvan padşahı Mənuçöhrün məddahı olmuş və maraqlı şeirlər qoşmuş dövrünün tanınmış şairi;
- Fətəliyev Həsən (1959)** - texnika elmləri doktoru, Gəncə Kənd Təsərrüfatı Akademiyasının müəllimi;
- Fətəliyev İsmayıl (1947)** - Zərdab rayon İHB-nin İsaqbağı kəndi üzrə nümayəndəsi, 14 il (1979-1993) məktəb direktoru vəzifəsində çalışmış ziyalı;
- Fətəliyev Kəmaləddin (1920-1991)** - tanınmış vətənpərvər ziyalı;

- Fətəliyev Səxavət (1956)** - Zərdab rayon Pambıqtəmizləmə zavodunun direktoru;
- Fətizadə İlqar Fəti oğlu** - Azərbaycan Respublikasının Maliyyə nazirinin müavini;
- Fətizadə Rima Fəti qızı** - Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin dosenti, iqtisad elmləri namizədi;
- Gülməmmədov Gülməmməd Nurəhməd oğlu** - müxtəlif məsul vəzifələrdə çalışmış ziyalı;
- Gülməmmədov Nurəhməd** - vətənpərvər ziyalı, Əmək Qəhrəmanı;
- Gülməmmədov Vaqif** - tanınmış həkim, ziyalı;
- Hacı Lətifə xanım Həsən qızı** - Azərbaycan Televiziyasının əməkdaşı, «Hacı Zeynalabdin Tağıyev», «Dan ulduzu», «Yusif Məmmədəliyev», «Qızıl qələm» mükafatları laureatı, «Qabaqcıl maarif əlaçısı»;
- Hacı Səmid Cavadov** - Xanməmmədli kəndinin nüfuzlu el ağsaqqalı;
- Hacıyev Ağamir Şahverdi oğlu (1958)** - Ucar açıq tipli Konserv zavodunun baş texnoloqu;
- Hacıyev Xələf Musaxan oğlu (1928-2007)** - «Qabaqcıl Maarif Xadimi», «Qırmızı Əmək Bayrağı», «Qırmızı Ulduz» ordenli təsərrüfat rəhbəri, rayon Ağsaqqallar Şurasının sədri vəzifəsində çalışmış ziyalı;
- Hacıyev Nizami Şahverdi oğlu (1952)** - Mingəçevir şəhər 16 sayılı orta məktəbin tədris işləri üzrə direktor müavini;

- Hacıyev Rasim Hacı oğlu** - tibb elmləri namizədi, Azərbaycan Tibb Universitetinin dosenti;
- Hacıyev Rauf** - görkəmli bəstəkar, professor, Azərbaycan SSR-nin sabiq mədəniyyət naziri (1965-ci il);
- Hacıyev Şahverdi Fəxrəddin oğlu (1926-2004)** - müxtəlif vəzifələrdə (20 il Korpükənd kəndində kolxoz çədrisi və s.) çalışmış bacarıqlı, işgüzar təşkilatçı, vətənpərvər ziyalı;
- Hacıyev Tofiq Mirabdulla oğlu (1962)** - Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun təcrübəli, istedadlı fizika müəllimi;
- Heydəri Əkbər Zakir oğlu (1908)** - biologiya elmləri namizədi, təcrübəli ziyalı;
- Heydərov Muradəli Şahbağat oğlu (1922)** - «Şöhrət» ordeni (hər 3 dərəcəsi) və II Dərəcəli Vətən müharibəsi ordeni ilə təltif edilmiş mərd mübariz, Böyük Vətən müharibəsi qəhrəmanı, 416-cı diviziyanın tərkibində Berlinə qədər şərəfli döyüş yolu keçmiş döyüşçü, ölkə əhəmiyyətli pensiyaçı;
- Həbib (1470-1520)** - Azərbaycanın məşhur şairi, dövrünün böyük nüfuz sahibi, Şah İsmayıl tərəfindən «Məliküşşüara», «Gürzəddin» adlandırılan, şeirlərində insan ləyaqətini, gözəlliyi və məhəbbəti böyük ustalıqla tərənnüm edən hazırcavab şair;
- Həmidov Ələddin («Mama-oğlu», «Cəfəkeş», 1941)** - istedadlı vətənpərvər şair, yazıçı, ziyalı, xeyriyyəçi;

- Həmidov İsrəfil Fəzail oğlu (1948)** - «Dövlət Qulluğunda fərqlənməyə görə» medalı (2006) ilə təltif olunmuş ziyalı, Zərdab RIH başçısı aparatının ərazi-idarəetmə orqanları ilə iş üzrə şöbəsinin müdiri;
- Həsənov Abdulla Həsən oğlu (1962)** - müxtəlif vəzifələrdə çalışmış ziyalı, Körpükənd bələdiyyəsinin sədri;
- Həsənov Araz Ələddin oğlu (1966)** - təcrübəli polis işçisi, polkovnik-leytenant, Respublika Dövlət Kömrük Komitəsinin müstəntiqi;
- Həsənov Aydınəz Əli oğlu (1962-2003)** - Respublika Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin Respublika şəhər Yaşıllaşdırma Trestinin Respublika Dövlət Torpaq və Xəritəçəkmə Komitəsinin mərkəzi aparatlarının məsul vəzifələrində çalışmış, Respublikanın tanınmış təcrübəli təsərrüfat işçisi olmuş ziyalı;
- Həsənov Barat Talib oğlu (1970)** - Rusiya Federasiyasının Volqraqrad vilayətinin Djerzinski rayonunda yaşayan və sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan iş adamı, xeyriyyəçi, «Azərbaycan» diasporunun sədri;
- Həsənov Dəmir Həsənqulu oğlu (1941)** - 35 il dünya səyahətində olmuş dənizçi-diplomat, böyük nüfuz sahibi, tanınmış ziyalı;
- Həsənov Eldəniz Əli oğlu (1958)** - 7 kitab və 100-dən çox elmi-publisist məqalələrin müəllifi, kənd təsərrüfatı elmləri namizədi, Beynəlxalq Eko-energetika Akademiyasının professoru, Respublika Torpaq və Xəritəçəkmə Komitəsinin şöbə rəisi vəzifəsində çalışmış ziyalı, Dokuçayev adına Rusiya Torpaqşünaslar Cəmiyyəti

- yətinin üzvü, BMT-nin Səhrələşməyə qarşı Mübarizə Konvensiyasının eksperti, Azərbaycan Respublikası Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsinin Yanında Daşınmaz Əmlakın Dövlət Reyestri Xidmətinin Bakı Şəhər Ərazi İdarəsinin baş mühəndisi;
- Həsənov Əhməd Səftər oğlu (1938)** - nüfuzlu el ağısaqqalı;
- Həsənov Ələddin Tapdıq oğlu (1935)** - Partiya və Sovet orqanlarında müxtəlif məsul vəzifələrdə (Masallı RPK-nin birinci katib və s.) çalışmış ziyalı;
- Həsənov Əli Həsənqulu oğlu (1930-1980)** - lələhmədlı tayfasının nüfuzlu şəxsiyyəti, el-oba ağısaqqalı, təcrübəli müəllim;
- Həsənov Faiq Həmzə oğlu (1952)** - şəhid M.Ümudov adına Xasa doqquzillik məktəbinin direktoru, nüfuzlu ziyalı;
- Həsənov Fikrət Dəmir oğlu (1945)** - uzun illər Zərdab rayon Uşaq İncəsənət məktəbinin direktoru vəzifəsində çalışan ziyalı;
- Həsənov Həsən** - Zərdab rayon qaz istismar idarəsinin rəisi;
- Həsənov Həsənbala Qulu oğlu (1935-1977)** - nüfuzlu ziyalı, təcrübəli müəllim;
- Həsənov Hüseyn Dəmir oğlu (1933)** - uzun müddət müxtəlif məsul vəzifələrdə (partiya orqanlarında) çalışmış, el ağısaqqalı, Dövlət Qulluğu veteranı, «Şərəf Nişanı» ordenli ziyalı, təqaüddə olan fəal ictimaiyyətçi;

- Həsənov İdayəddin Tapdıq oğlu (1948)** - Şamaxı və Göyçay rayonlarının polis şöbəsinin rəisi vəzifəsində çalışmış ziyalı, polkovnik-leytenant;
- Həsənov Məmmədağı Məhəmmədəli oğlu (1924-2008)** - kənd təsərrüfatı elmləri namizədi, uzun illər Zərdab rayon Bitki-Mühafizə idarəsinin rəisi vəzifəsində çalışmış ziyalı;
- Həsənov Saməddin Tapdıq oğlu (1946-2002)** - Respublika Maddi-Texniki Təchizat Komitəsinin Zərdab rayon rayonlararası təchizat bazasının rəisi, xeyriyyəçi;
- Həsənov Zabil Qabil oğlu (1964)** - Azərbaycan Dövlət Xəzər Dəniz Gəmiçiliyinin «General Səlimov» adlı gəmisində baş mexanik vəzifəsində çalışan vətənpərvər ziyalı;
- Həsənova Raifə Ələddin qızı** - Kooperasiya Universitetinin müəllimi;
- Həsənova Rəmziyə Ələddin qızı** - təcrübəli həkim-ginekoloq, Ginekoloji Mərkəzinin uşaq həkimi;
- Hüseynov Elman Baloğlan oğlu (1962)** - Az.Döv. DYQSC-nın Yol təsərrüfatı istehsalat birliyinin baş dispeçeri;
- Hüseynov Hacı (1911-...)** - Respublikanın əməkdar müəllimi, «Qabaqcıl maarif xadimi», ziyalı, təcrübəli fizika müəllimi;
- Hüseynov Kamal Qədir oğlu (1918)** - uzun illər məktəb direktoru vəzifəsində çalışmış müəllim, el ağısaqqalı;
- Hüseynov Nəsimi Hüseynəli oğlu (1949)** - Zərdab rayon Təhsil Şöbəsinin müdiri, Respublikanın əməkdar müəllimi, «Əmək igidliyinə görə» medalı ilə təltif olunan dəyərli ziyalı;

- Hüseynov Rasim Hacı oğlu (1956)** - M.A.Topçubaşov adına ETKTİ-nin endokrin cərrahiyyə şöbəsinin həkimi, cərrah-endokrinoloq, tibb elmləri namizədi;
- Hüseynov Soltan Məşədi Soltan oğlu (1922)** - Böyük Vətən müharibəsi illərində şəərəfli döyüş yolu keçmiş və itgin düşmüş döyüşçü;
- Xanməmmədov Məmməd Xanməmməd oğlu** - müxtəlif məsul vəzifələrdə çalışan vətənpərvər ziyalı;
- Xəlilov Abdurrəhim** - Çernobil əlillərinin Zərdab rayonu üzrə koordinatoru;
- Xəlilov Aruz Rəhim oğlu** - Zərdab rayon İHB-nin Əlvənd kəndi üzrə nümayəndəsi;
- Xəlilov Cavanşir Təhməz oğlu (1950)** - Zərdab rayon kənd təsərrüfatı işçiləri həmkarlar ittifaqının sədri vəzifəsində çalışan ziyalı;
- Xəlilov Əjdər Nəcəfqulu oğlu** - kimyaçı alim, tanınmış ziyalı, Pedaqoji Universitetin ümumi kimya kafedrasının dosenti;
- Xəlilov Ənvər Xəlil oğlu (1915-1986)** - biologiya elmləri doktoru, professor, AMEA-nın Botanika İnstitutunun baş elmi işçisi, görkəmli ziyalı;
- Xəlilov Xəlil Əmiraslan oğlu** - Xarkov Sənaye İnstitutunun məzunu, Ucar Biyan zavodunda çalışmış ziyalı, Zərdabın ilk ziyallılarından biri;
- Xəlilov Xəlil Ömər oğlu (1919)** - müxtəlif orden və medallarla təltif edilmiş müharibə veterani, Rayon Sovetinin deputatı, uzun illər məktəb direktoru vəzifəsində çalışmış ziyalı;

- Xəlilov Xəlil Saleh oğlu**
(1916-2002) - Zərdab rayon Şəftəhal kənd orta məktəbinin təcrübəli ibtidai sinif müəllimi, qabaqcıl maarif xadimi (1972);
- Xəlilov Molla Qəhrəman** - Şəftəhal kəndinin tanınmış el ağsaq-qalı, şəhid atası;
- Xəlilov Nadir Əhməd oğlu**
(1938) - təcrübəli kinomatoqraf, vətənpərvər ziyalı, Dövlət Kinomatoqrafiya Komitəsində baş inspektor, AzTV-də baş redaktor müavini, Tərcümə Mərkəzində sədr müavini vəzifələrində çalışmış ziyalı;
- Xəlilov Nadir Xəlil oğlu** - geologiya-mineralogiya elmləri namizədi, Bakı şəhər Yaşıllaşdırma Trestinin müdiri vəzifəsində çalışmış ziyalı;
- Xəlilov Nahid Qabil oğlu**
(1955) - polkovnik, 2 aylı təcrüdənin rəisi;
- Xəlilov Rövşən Xəlil oğlu**
(1959) - hərbi hazırlıq üzrə müəllim, Qarabağ müharibəsində şərəfli döyüş yolu keçmiş ziyalı;
- Xəlilov Ömər Xəlil oğlu**
(1955) - Zərdab rayon Qoruqbağı kənd poçt idarəsinin müdiri;
- Xəlilov Teyyub Bağı oğlu**
(1966) - Zərdab rayon mədəniyyət evinin bədii rəhbəri, şair, el sənətkarı;
- Xəlilov Zülfü** - müxtəlif məsul vəzifələrdə çalışmış ziyalı;
- Xəlilova Afət Ənvər qızı**
(1960) - kənd təsərrüfatı elmləri namizədi, Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Mühəndisləri Universitetinin dosenti;

- Xəlilova Böyükxanım Xəlil qızı** - uzun müddət Yeyinti Sənaye nazirliyində laboratoriya müdiri vəzifəsində çalışan ziyalı;
- Xəlilova Zəmilə Xəlil qızı**
(1913-2007) - uzun müddət müxtəlif rayonlarda və Bakı şəhərində çalışmış görkəmli əcazçı;
- Xəlilova Güllü** - Respublika Qadınlar Cəmiyyəti Zərdab rayon şöbəsinin sədri;
- İbişov İsmayıl (1926-2003)** - «Lenin» və «Qırmızı Əmək Bayrağı» ordenli görkəmli təsərrüfatçı, kolxoz sədri (1970-1995-ci illər) vəzifəsində çalışmış ziyalı;
- İbişov Muğdət Məmməd oğlu**
(1952) - təcrübəli həkim, ziyalı;
- İbrahimov Akif Qüdrət oğlu**
(1950) - tanınmış hüquqşünas, Abşeron və Qaradağ rayonlarında çalışmış prokuror, Azərbaycan Respublikası Prokurorluğunda DİO-nun idarə prokuroru;
- İbrahimov Ədalət Qüdrət oğlu**
(1952) - uzun illər Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyində baş idarə rəisi və 1995-2005-ci illərdə «İnterpol»un Milli Mərkəzi Bürosunun rəisi vəzifələrində çalışmış ziyalı, təcrübəli orqan işçisi, ehtiyatda olan polkovnik;
- İbrahimov Fuad Maarif oğlu**
(1972) - Azərbaycan Dövlət Neft şirkətində Neft kəmərləri idarəsinin şöbə müdiri, iqtisad elmləri namizədi;
- İbrahimov Qubad** - bir sıra məsul vəzifələrdə çalışmış ziyalı;

- İbrahimov Qüdrət Müstəcəb oğlu (1920-2005)** - müxtəlif məsul vəzifələrdə (Səhiyyə Nazirliyində Maddi-texniki təchizat baş idarəsinin rəisi və s.) çalışmış həkim, I, II, III dərəcəli «Vətən müharibəsi» və «Qırmızı Ulduz» ordenli ziyalı, ABU-nun tibb fakültəsinin keçmiş dekanı, Nyu-York EA-nın müxbir üzvü;
- İbrahimov Maarif Əlövsət oğlu (1945)** - tanınmış ziyalı, pedaqoq, 22 sayılı Bakı şəhər TPM-nin dərslər işləri üzrə direktor müavini, Azərbaycan jurnalistlər Birliyinin üzvü, «Qızıl qələm» mükafatı laureatı;
- İbrahimov Şirxan Müzəffər oğlu (1959)** «Azərsu Holding» şirkətinin mühəndisi;
- İbrahimov Telo (1928-...)** - Respublika əhəmiyyətli fərdi pensiyaçı, əmək veteranı, Zərdab rayon qadınlar cəmiyyətinin sədri vəzifəsində çalışmış ziyalı;
- İbarhimov Vaqif Yaqub oğlu (1962)** - Körpükənd icra nümayəndəsinin müavini;
- İbrahimov Yaqub Ağahüseyn oğlu (1939-2005)** - müxtəlif vəzifələrdə (*məktəb direktoru, kənd sovetinin sədri, kolxoz sədri*) çalışmış ziyalı;
- İxtiyarov Xalid** - «Lenin» və «Şərəf nişanı» ordenli əmək veteranı, təcrübəli təsərrüfatçısı;
- İmanov Aydın Sufan oğlu (1942)** - Zərdab rayon ictimai-iaşə birliyinin direktoru, xeyirxah ziyalı;
- İmanov Sufan (1902-1970)** - tanınmış ziyalı, təcrübəli təsərrüfatçı, xeyirxah ağsaqqal;
- İmanov Tofiq Sufan oğlu (1945)** - Zərdab rayon İH başçısı vəzifəsində çalışmış ziyalı;

- İmanova Elza İman qızı (1948)** - Zərdab şəhər 1 sayılı orta məktəbinin «Əmək igidliyinə görə» medalı (1978) ilə təltif olunmuş rus dili müəllimi;
- İsaqova Sara** - H.Zərdabi adına muzeyin əməkdaşı, Həsənbəy Zərdabinin qardaşı nəvəsi;
- İsayev Əlisurət (1925-1992)** - cəsur polis əməkdaşı, BBPl-də İqtisadi Cinayətkarlığa Qarşı Mübarizə idarəsinin rəis müavini vəzifəsində çalışmış orqan işçisi;
- İsayev İsa Hüseyn oğlu (1950)** - tibb elmləri doktoru, həkim, onkoloq;
- İsayev Məbud Süleyman oğlu (1930-1997)** - tanınmış həkim, tibb elmləri namizədi, nüfuzlu onkoloq;
- İsayev Məlikmahmud Süleyman oğlu (1928)** - Zərdab şəhər 1 sayılı orta məktəbinin direktor müavini, qabaqcıl maarif xadimi (1967);
- İsayev Oqtay Əlisurət oğlu (1948)** - müxtəlif məsul vəzifələrdə çalışmış bacarıqlı təşkilatçı – ziyalı;
- İsmayılov Aqşin İsrayil oğlu (1949-2007)** - vətənpərvər ziyalı, tanınmış həkim, Zərdab rayon Səhiyyə şöbəsinin müdiri vəzifəsində çalışmış ziyalı;
- İsmayılov Davud İbrahim oğlu (1932-2007)** - vətənpərvər ziyalı, dəyərli alim;
- İsmayılov İsrayil** - maliyyə və mühasibat işinin dərin bilicilərindən hesab olunan ziyalı;
- İsmayılov Qaraş** - tarixçi, ziyalı, publisist;
- İsmayılov Mehdi İsmayıl oğlu (1955)** - müxtəlif vəzifələrdə çalışmış ziyalı, Zərdab rayon MİS-nin rəisi;

- İsmayilov Oruc Nəbi oğlu (1933-1976)** - rayonunun tanınmış istedadlı dil-ədəbiyyat müəllimi;
- İsmayilov Sədrəddin Nəsrəddin oğlu (1950)** - Ümumittifaq Dövlət Kinomatoqrafiya institutunun məzunu, uzun müddət C.Cabbarlı adına «Azərbaycanfilm» kinostudiyasının kinooperatoru vəzifəsində çalışmış dəyərli ziyalı, hərbi jurnalist, Bakıda yaşayan vətənpərvər iş adamı;
- İsmayilov Şahin Niyazi oğlu (1953-...)** - tanınmış alim, vətənpərvər ziyalı;
- İsmayilov Tofiq Niyazi oğlu (1956)** - iş adamı, vətənpərvər ziyalı;
- İsmayilov Vəli İsrayil oğlu (1951-....)** - dəyərli ziyalı, fizika-riyaziyyat elmləri namizədi;
- İsmayılova Cəvahir** - Respublikanın qabaqcıl təhsil işçisi, 3 sayılı Zərdab şəhər orta məktəbinin müəllimi;
- İsmayılova Səliqə Oruc qızı (1962)** - Zərdab rayon təhsil şöbəsi Həsən bəy Zərdabi adına 1 sayılı texniki və humanitar litseyin direktor müavini;
- İsmayılova Sənubər Abdulla qızı (1950)** - tanınmış ziyalı, BDU-nun «Türk və Qafqaz xalqları tarixi» kafedrasının müəllimi, «Dünya Azərbaycan Qadınları Cəmiyyəti» idarə heyətinin üzvü, tarix elmləri namizədi;
- İsmayilzadə Məbud İbrahim oğlu (1927-2005)** - əməkdar incəsənət xadimi, Respublika Xalq Yaradıcılığı Evinin və N.B.Vəzirov adına Lənkəran Dövlət Dram Teatrının direktoru və Mədəniy-

- yət nazirliyində müxtəlif vəzifələrdə çalışmış ziyalı;
- İsmiyev Məhəmmədrəsul Məhəmməd oğlu (1936)** - I kateqoriyalı həkim-terapevt, Zərdab rayon Mərkəzi Xəstəxanasının terapiya şöbəsinin müdiri, «Səhiyyə əlaçısı»;
- İsmiyeva Rəhibə İsmi qızı (1953)** - Bakı Sənaye Pedaqoji texnikumunun müəllimi, AMEA-nın Tarix İnstitutunun dissertantı;
- Kərimov Abdulkərim Abdul oğlu (1923-2003)** - Zərdab rayon Aşağı Seyidlər kənd məktəbinin direktoru, «Xalqlar Dostluğu» ordenli (1986) ziyalı, tanınmış dil-ədəbiyyat müəllimi;
- Kərimov Əlihəsən Məmməd həsən oğlu (1939)** - Zərdab rayon Təhsil şöbəsinin aparıcı məsləhətçisi, qabaqcıl maarif xadimi (1977);
- Kərimov Fərhad Abdulkərim oğlu Kərimov Həsən İsaq oğlu (1934)** - Şirvan şəhər Apellyasiya məhkəməsinin sədri, təcrübəli hüquqşünas; - təcrübəli ziyalı müəllim;
- Kərimov İsrayil** - tanınmış, təcrübəli tarix müəllimi;
- Kərimov Mahud Mahmud oğlu (1938-2006)** - «Qabaqcıl rabitəçi», 43 il qüsursuz fəaliyyət göstərən rabitə əlaçısı;
- Kərimov Möhübbət Məhəmməd oğlu (1952)** - müxtəlif illərdə kənd icra nümayəndəsi və bələdiyyə sədri vəzifəsində çalışmış nüfuzlu ziyalı;
- Kərimov Ramiz İsrail oğlu** - Bakı şəhər Yanğından Mühafizə İdarəsinin tanınmış igid əməkdaşı;

- Kərimov Sarvan Ağası oğlu (1955)** - istedadlı publisist, jurnal təsisçisi və redaktoru;
- Kərimov Tahir Abdulkərim oğlu** - Azərbaycan Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının təchizat şöbəsinin müdiri, tanınmış ziyalı;
- Qaçaq Məcid** - dövrünün igid, nüfuzlu şəxsiyyəti, həyatda haqsızlığa qarşı barışmaz, fəal mübariz;
- Qafarov Ənvər Gülməmməd oğlu (1942)** - Zərdab rayon bələdiyyəsinin sədri;
- Qafarov Nazir Gülməmməd oğlu (1945)** - Mərziyə Davudova adına Mingəçevir Dram Teatrının direktoru;
- Qarayev Eldar Toyçu oğlu (1960)** - H.Əliyev adına Ali Hərbi Məktəbin kafedra rəisinin müavini, polkovnik-leytenant;
- Qarayeva Surəyya** - qabaqcıl təhsil işçisi, təcrübəli ziyalı;
- Qasımbəyli Hacı Əzizbəy (Qasımov Hacı Əziz) Hüseynbəy oğlu (1928-2004)** - «Şərəf nişanı» ordenli əməkdar iqtisadçı, Respublika Tikinti bankının sədri, tanınmış bank sistemi işçisi, ziyalı, vətənpərvər-xeyriyyəçi;
- Qasımov Ağamalı Məhəmməd oğlu (1924-1998)** - uzun illər baş mühasib və kolxoz sədri vəzifələrində çalışmış ziyalı;
- Qasımov Ağasəf Əlibala oğlu (1961)** - tikinti sahəsi üzrə təcrübəli mütəxəssis;
- Qasımov Atabəy Məhəmməd oğlu (1959)** - Rusiya Federasiyası Klin şəhəri Daxili İşlər idarəsinin rəisi, polkovnik;
- Qasımov Böyükkişi Abil oğlu (1948)** - tanınmış pedaqoq, nüfuzlu el ağsaqqalı, ziyalı;

- Qasımov Elman Şəmil oğlu (1962)** - «Zərdabi LTD» Nəşriyyat Poliqrafiya müəssisəsinin direktoru, «Məmməd Araz» mükafatı laureatı, «Güzgü» qəzetinin şöbə müdiri, H.Zərdabi adına xeyriyyə cəmiyyətinin İdarə Heyətinin üzvü, vətənpərvər ziyalı;
- Qasımov Eynulla Abil oğlu (1957)** - Bakı Şəhər Prokurorluğunda istintaqa nəzarət şöbəsinin prokuroru, kiçik ədliyyə müşaviri;
- Qasımov Əli Dünyamin oğlu (1922)** - vaxtilə Zərdab rayon maarif şöbəsinin müdiri vəzifəsində çalışmış ziyalı;
- Qasımov Əlibala Əmir oğlu (1930-1997)** - uzun illər Zərdab rayon Xasa (Körpükənd) və Qoruqbaği kənd məktəblərinin direktoru vəzifəsində çalışmış vətənpərvər ziyalı, qabaqcıl maarif xadimi (1971);
- Qasımov Ənvər Əlibala oğlu (1955)** - tikinti sahəsi üzrə təcrübəli mütəxəssis, ziyalı;
- Qasımov Əziz Hüseyn oğlu (1928-2003)** - Mənzil-Tikinti bankının sədri və digər vəzifələrdə çalışmış ziyalı;
- Qasımov Lütvəli Bədəl oğlu (1943)** - müxtəlif vəzifələrdə çalışmış şair təbiətli dəyərli ziyalı;
- Qasımov Məhəmməd Hacı oğlu (1936)** - tikinti üzrə mütəxəssis, Sumqayıt şəhər Ağsaqqallar Şurasının üzvü;
- Qasımov Müşfiq Şəmil oğlu (1969)** - poliqrafiya sahəsi üzrə təcrübəli mütəxəssis, Qarabağ müharibəsi veteranı;
- Qasımov Rafiq Əlibala oğlu (1952)** - tanınmış ziyalı, uzun müddət Respublika Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi Kənd Tikinti Trestində Tikinti İdarəsinin rəisi vəzifəsində çalışmış inşaatçı;

- Qasimov Siyasət Hacı oğlu** (1933-1996) - Sumqayıt şəhərinin tikintisində və abadlaşdırılmasında müstəsna xidməti olmuş təcrübəli mühəndis;
- Qasimov Soltanəli Səfi oğlu** (1936-2001) - tanınmış hüquqşünas, Bakı şəhər 14 sayılı notariat kontorunun baş notariusu vəzifəsində çalışmış ziyalı;
- Qasimov Şəmil Əmir oğlu** (1932-2002) - müxtəlif vəzifələrdə çalışmış təcrübəli kənd təsərrüfatı mütəxəssisi, dövrünün xeyirxah və nüfuzlu el ağsaqqalı;
- Qasimov Telman Şəmil oğlu** (1965) - 3 sayılı Tikinti-Quraşdırma idarəsinin mütəxəssisi, Qarabağ müharibəsində şəərəfli döyüş yolu keçmiş müharibə veterani;
- Qasimov Vahir Abil oğlu** (1961) - Körpükənd mədəniyyət evinin bədii rəhbəri, istedadlı musiqiçi;
- Qasimova Rübabə Şəmil qızı** (1956) - Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinin «Neft-Qaz Tikinti Tresti»nin Dəmir Beton Məmulatları zavodunun kadrlar şöbəsinin rəisi, vətənpərvər ziyalı;
- Qasimova Sevil Səftər qızı** (1955) - Bakı şəhər Nizami rayonu 3 sayılı orta məktəbində çalışan istedadlı ədəbiyyat müəllimi, ziyalı;
- Qasimova Solmaz Şəmil qızı** (1969) - 2 sayılı məktəbəqədər uşaq tərbiyə müəssisəsinin təcrübəli tərbiyəçi-müəllimi;
- Qədimov Abdulqədim Qədim oğlu** (1936) - Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetinin dosenti;

- Qədimov Əlisahib Səlim oğlu** (1938-1993) - tanınmış həkim, təcrübəli pediatri;
- Qədimov Qədim Abdulqədim oğlu** (1912-....) - müxtəlif məsul vəzifələrdə çalışmış ziyalı;
- Qədimov Rəcəb Qədim oğlu** - tanınmış həkim-stomatoloq, tibb elmləri namizədi;
- Qəhrəmanov Dostu** - 2 «Lenin» və «Oktyabr İnkilabı» ordenli tanınmış təsərrüfatçı, Sovet İKP XXV qurultayının nümayəndəsi;
- Qəniyev Adil Suru oğlu** (1950) - təcrübəli təyyarəçi, nüfuzlu pilot, «BOİNQ-727-200» təyyarəsində müxtəlif xarici ölkələrə uçuşlara rəhbərlik edən komandır;
- Qocayev Maarif Qaçay oğlu** (1956) - Zərdab rayonu Hüseynxanlı kənd bələdiyyəsinin sədri;
- Qocayev Səlim Kərim oğlu** (1922-1978) - Azərbaycan Respublikası DİN İstintaq idarəsinin mühüm işlər üzrə müstəntiqi vəzifəsində çalışmış peşəkar polis zabiti, mayor;
- Qocayev Tacı Kərim oğlu** (1938-1989) - burun-qulaq-boğaz həkimi, Zərdab rayon Mərkəzi xəstəxanasının baş həkimi vəzifəsində çalışmış ziyalı, «Səhiyyə əlaçısı», tibb elmləri namizədi;
- Quliyev Pərvin Böyükağa oğlu** (1973) - Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorluğunda korrupsiya şöbəsinin rəisi, istedadlı hüquqşünas;
- Quliyeva Raya Səlim qızı** (1937) - «Qabaqcıl maarif xadimi», «Maarif əlaçısı», tanınmış ziyalı;

- Quliyeva Sara Məmməd qızı (1938)** - uzun müddət müəllim kimi fəaliyyət göstərmiş «Şərəf Nişanı» ordenli ziyalı, qabaqcıl kooperasiya işçisi;
- Qurbanlı Əli Məhəmməd oğlu (1950)** - vətənpərvər ziyalı, «Bütövlük» qəzetinin baş redaktoru, «Qızıl Qələm» mükafatı laureatı;
- Qurbanov Qulu Oruc oğlu (1936-2007)** - uzun müddət rəhbər vəzifələrdə çalışmış partiya və təsərrüfat işçisi;
- Qurbanov Məmməd Oruc oğlu (1932)** - təqaüddə olan cəsur polis işçisi, polkovnik-leytenant, təcrübəli əməliyyat müvəkkili, «Milis əlaçısı», «Qırmızı Əmək Nişanı» və «İgidliyə görə» medalı ilə təltif edilmiş vətənpərvər ziyalı;
- Qurbanov Rafiq Oruc oğlu (1941)** - Bakı Dövlət Universitetinin dosenti, tarix elmləri namizədi, bir sıra dərslək və metodik vəsaitin və 70-dən artıq elmi məqalənin müəllifi;
- Qurbanov Rəhim Oruc oğlu (1952)** - tarix elmləri namizədi, Azərbaycan Müəllimlər İnstitutunun dosenti;
- Qurbanov Teyyub Qurban oğlu (1957)** - təcrübəli inşaatçı, Rusiyada çalışmış iş adamı;
- Mahmudov Şərif Gülməmməd oğlu (1943)** - müxtəlif vəzifələrdə çalışmış ziyalı, rayon sovetinin deputatı;
- Mahmudova Pərvin Şərif qızı (1965)** - Zərdab RH başçısının Sosial-İqtisadi məsələlər üzrə müavini;
- Mahmudova Sona Yediyar qızı (1923-1992)** - keçmiş Azərbaycan SSR Ali Sovetinin deputatı;

- Mehrəliyev Xəlid Şirin oğlu (1950)** - Zərdab rayon Şahmat məktəbinin direktoru, I dərəcəli şahmatçı;
- Mehrəliyev Seyfi Seyid oğlu (1900-1977)** - Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, tanınmış təsərrüfatçı;
- Məhərrəmov Əziz Alıxışı oğlu (1935)** - müxtəlif vəzifələrdə çalışmış nüfuzlu ağsaqqal ziyalı;
- Məhərrəmov Məlik Məlik oğlu (1920-2004)** - Sovet İttifaqı Qəhrəmanı, «Qırmızı Bayraq», «Qırmızı Ulduz», «III dərəcəli Kutuzov», «I dərəcəli Vətən Müharibəsi», «Şöhrət» ordenləri ilə təltif edilmiş hərbi-polkovnik, ADU-nun hərbi kafedrasının rəisi vəzifəsində çalışmış ziyalı;
- Məlikməmmədov Əli Ədil oğlu** - Böyük Vətən müharibəsi illərində 416-cı Azərbaycan-Taqanroq atıcı diviziyasının tərkibində şərəfli döyüş yolu keçmiş qəhrəman, müharibə veteranı;
- Məlikov Həsən bəy Zərdabi Səlim bəy oğlu (1842-1907)** - görkəmli Azərbaycan maarifçisi, materialist təbiətşünas, darvinist alim, tanınmış publisist, pedaqoq, Azərbaycan demokratik mətbuatının banisi, «Əkinçi» qəzetinin nəşiri, Bakı şəhər Dumasının üzvü olmuş ziyalı;
- Məlikov Həsən bəy** - dövrünün böyük nüfuz sahibi, akademik Böyükkişi Ağayevin ata babası;
- Məlikov Məhəmməd bəy Əlvəndli (1872-1918)** - görkəmli ziyalı, aktyor, rejissor;
- Məlikov Məhdəd bəy Həsən bəy Zərdabi oğlu (1879-1937)** - 1937-ci ildə repressiyaya məruz qalaraq güllələnmiş maarifçi alim, ilk azərbaycanlı fizika-riyaziyyat elmləri

Nazim Tapdıqoğlu

doktoru, Həsənbəy Zərdabının böyük oğlu, Gəncə şəhər Kommunal Təsərrüfat İdarəsinin Torpaq-Plan bölməsinin torpaq işçisi, vətənpərvər ziyalı;

Məlikov Novruzəli bəy

- dövrünün görkəmli nüfuz sahibi, xeyriyyəçi, akademik Böyükkişi Ağayevin ana babası;

Məlikov Rauf Böyükkişi oğlu (1958)

- tanınmış vətənpərvər ziyalı;

Məlikov Rəhim Nüsrət oğlu (1941)

- tanınmış ziyalı, metodist-müəllim;

Məlikov Rəhimbəy (1886-1936)

- Azərbaycanın görkəmli elm xadimi, ilk azərbaycanlı professor-fizik, publisist, xeyriyyəçi;

Məlikov Səffət bəy Həsən bəy Zərdabi oğlu (1886-1938)

- repressiyaya məruz qalmış işıqlı ziyalı, Fransada və Türkiyədə mühacirət həyatı yaşayan görkəmli maarifçi, Həsənbəy Zərdabının kiçik oğlu;

Məlikov Şükür

- kənd təsərrüfatı elmləri namizədi;

Məlikova-Abayeva Hənifə xanım (1856-1929)

- müxtəlif vəzifələrdə çalışmış dəyərli, xeyirxah ziyalı, H.B.Zərdabının ömür-gün yoldaşı;

Məlikova Qərubsoltan Həsən bəy qızı (1886-1967)

- tanınmış ziyalı, maarif sahəsində «Lenin» ordeni ilə təltif edilmiş əməkdar müəllim, Həsənbəy Zərdabının qızı;

Məlikova Səkinə Şirin qızı (1923-2007)

- Zərdab rayon İsaqbağı kənd məktəbinin direktoru vəzifəsində çalışmış ziyalı, qabaqcıl maarif xadimi (1976)

Məmmədov Abdulla Məhəmməd oğlu (1912-1982)

- məsul vəzifələrdə (uzun illər Bakı Dövlət Universitetində həmkarlar komitəsinin sədri və s.) çalışmış ziyalı, tarixçi-alim;

Məmmədov Ağamusa Mustafa oğlu

- təcrübəli pedaqoq, coğrafiya müəllimi, təbliğatçı-maarifçi;

Məmmədov Aqil Rizvan oğlu (1975)

- Zərdab rayon Pərvanlı kənd orta məktəbinin «Tərəqqi» medalı (2004) ilə təltif olunmuş istedadlı coğrafiya müəllimi;

Məmmədov Allahverdi Cəfər oğlu (1955)

- müxtəlif vəzifələrdə çalışmış ziyalı, tikinti sahəsi üzrə mütəxəssis;

Məmmədov Allahyar

- Gəlmə kəndinin nüfuzlu el ağsaqqalı;

Məmmədov Azər Xəlil oğlu (1974)

- istedadlı elektrik mühəndisi, «Universal-Servis-H» MMC-nin icraçı direktoru;

Məmmədov Bəkir Xanlar oğlu (1920)

- nüfuzlu ağsaqqal, müharibə veteranı;

Məmmədov Cəfər Şamil oğlu

- uzun illər ticarət sahəsində çalışmış təcrübəli iqtisadçı;

Məmmədov Elnur

- Sahibkarlar Təşkilatı Milli Konfederasiyası Zərdab rayon şöbəsinin rəhbəri;

Məmmədov Ədalət Mətin oğlu

- tanınmış istedadlı aktyor, Respublikanın əməkdar artisti;

Məmmədov Əlağa Məhəmmədli oğlu (1929-1998)

- 46 il əmək fəaliyyəti ilə məşğul olmuş və müxtəlif vəzifələrdə (Partiya və Sovet orqanlarında) çalışmış ziyalı, müəllim;

- Məmmədov Ələkbər Əli oğlu** (1932-2008) - pedaqoji elmlər namizədi, dosent, Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti kulturologiya fakültəsinin dekanı vəzifəsində çalışmış ziyalı;
- Məmmədov Fazil Şamil oğlu** (1935) - təcrübəli meliorator, el ağsaqqalı;
- Məmmədov Hümət Məmməd oğlu** (1920-2002) - Böyük Vətən müharibəsində şərəfli döyüş yolu keçmiş və müxtəlif orden-medallarla təltif edilmiş ziyalı, yüksək təşkilatçılıq qabiliyyətinə malik bacarıqlı pedaqoq;
- Məmmədov İbrahim Məmməd oğlu** (1964) - «Azərbaycan Televiziya və Radio Verilişləri» Qapalı Səhmdar Cəmiyyəti ictimai-siyasi proqramlar redaksiyasının baş redaktoru, respublikanın əməkdar jurnalisti, «Günün nəbz» və «Həftə» verilişlərinin aparıcısı və müəllifi;
- Məmmədov İman Məlik oğlu** - tanınmış həkim, istedadlı şair, Ucar rayon uşaq xəstəxanasının baş həkimi;
- Məmmədov İmran Səlim oğlu** (1936) - Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasında və «Azkonsert»də çalışmış müğənni. ziyalı;
- Məmmədov İsmayıl Məhəmməd oğlu** (1950) - tarix elmləri doktoru, Azərbaycan Beynəlxalq Universitetinin tarix fakültəsinin dekanı, BDU-nun «Türk və Qafqaz xalqları tarixi» kafedrasının professoru;

- Məmmədov İsmət Kərim oğlu** (1935) - Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetinin kimya kafedrasının dosenti, kimya elmləri namizədi;
- Məmmədov Xanbaba Məhəmmədəli oğlu** (1945-2005) - uzun illər Bakı Dəniz Limanında müxtəlif vəzifələrdə çalışmış ziyalı;
- Məmmədov Kamil Şamil oğlu** (1930) - uzun illər Burunlu kənd orta məktəbinin direktoru və s. vəzifələrdə çalışmış ziyalı;
- Məmmədov Mehman Binnət oğlu** (1966) - tanınmış iş adamı, vətənpərvər xeyriyyəçi;
- Məmmədov Məhəmmədəli Məhəmməd oğlu** - Körpükənd orta məktəbinin riyaziyyat müəllimi, nüfuzlu ziyalı;
- Məmmədov Məhərrəm Əvəz oğlu** (1958) - filologiya elmləri doktoru, BDU-nun professoru;
- Məmmədov Mənaif** - tanınmış ədəbiyyat müəllimi;
- Məmmədov Mirzağa Məhəmmədəli oğlu** (1920-1995) - tanınmış iqtisadçı, mühasib, bir sıra rəhbər vəzifələrdə çalışmış ziyalı;
- Məmmədov Muradxan Seyfəddin oğlu** (1935) - Azərbaycan Texniki Universitetinin «Elektrik aparatlarının konstruksiyası» kafedrasının müdir müavini;
- Məmmədov Ramiz Süleyman oğlu** - müxtəlif məsul vəzifələrdə çalışmış xeyirxah ziyalı;
- Məmmədov Sakif** (1952) - istedadlı müğənni, bir sıra mahnıların mahir ifaçısı;
- Məmmədov Səlim İmran oğlu** (1982) - «Hərbi xidmətə görə» medalı (27.03.2002) ilə təltif edilmiş vətənpərvər polkovnik, MTN-nin məsul işçisi;

Nazim Tapdıqoğlu

- Məmmədov Soltan Bəhərçin oğlu (1934)** - Azərbaycan Neft Şirkətinin Elmi-Tədqiqat və Layihə İnstitutunun aparıcı elmi işçisi, mühəndis-geoloq, tanınmış alim;
- Məmmədov Soltan Məmməd oğlu (1935)** - M.Hüseynzadə adına orta məktəbin direktoru vəzifəsində çalışan ziyalı;
- Məmmədov Tofiq Abdulla oğlu (1938-2003)** - Ə.Cavad adına Bakı Mədəni-Maarif texnikumunun direktoru vəzifəsində çalışmış ziyalı;
- Məmmədova Çimnaz Məlik qızı (1954)** - Zərdab şəhər 2 saylı orta məktəbinin təcrübəli biologiya müəllimi, Respublikanın Əməklər müəllimi (2005), «İlin ən yaxşı müəllimi» fəxri adına layiq görülmüş ziyalı;
- Məmmədova Gülnar İsmayıl qızı (1986)** - Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin əməkdaşı, istedadlı hüquqşünas;
- Məmmədova Məryəm Fazil qızı (1963)** - istedadlı müəllim, nəşriyyat sahəsi üzrə təcrübəli mütəxəssis;
- Məmmədağızadə Zəmfira (1948)** - tanınmış ziyalı, Beynəlxalq EkoEnergetika Akademiyasının professoru;
- Məsud Mövlana Kəmaləddin Şirvani (... - 1499)** - dövrünün görkəmli şəxsiyyəti, alim, filosof, şair, müəllim, Şah Fətulla Şirvaninin şagirdi;
- Mirzəyev Azər Əlibaba oğlu (1952)** - tanınmış aktyor, Azərbaycan Respublikasının əməkdar artisti (1996-cı il), Prezident mükafatçısı, Azərbaycan Akademik Milli Dram Teatrının direktor müavini;

Zərdab ensiklopediyası

- Mirzəyeva Bostan Müslət qızı (1920)** - qabaqcıl pambıq ustası, tanınmış təsərrüfatçı, aqronom, fərdi təqaüddü;
- Muradov Arif** - Azərbaycan Respublikası Təhsil nazirliyinin ümumtəhsil şöbəsinin müdiri;
- Muradov Vaqif Museyib oğlu (1957)** - istedadlı şair;
- Musayev Həmdulla** - Cilovxanlı kəndinin nüfuzlu aqsaqqalı, şəhid atası;
- Mustafayev Mustafa Qəhrəman oğlu (1941)** - sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan vətənpərvər ziyalı, xeyriyyəçi;
- Mustafayev Zahid Seyfəddin oğlu (1954)** - Müdafiə Sənayesi Nazirliyi Aqrəqat İstehsalat Birliyinin baş direktor müavini;
- Mustafayeva Şahnaz Baxış qızı (1961)** - Zərdab rayon tarix-diyarşünaslıq muzeyinin direktoru;
- Müslümov Hüsü Bünyad oğlu (1932-2003)** - təcrübəli həkim kimi tanınmış vətənpərvər ziyalı;
- Müslümov Kərəm (Kərəm Kürqırxanlı) Qulu oğlu (1950)** - tanınmış şair, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin, Azərbaycan Aşıqlar Birliyinin, Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvü, «İti Qələm», «Vıcdanlı Qələm», «Qızıl Qələm» mükafatları laureatı, 4 kitab müəllifi;
- Müzəffərov Nurəhməd Nurəmir oğlu** - keçmiş Azərbaycan SSR Ali Sovetinin deputatı, müxtəlif məsul vəzifələrdə çalışmış ziyalı, təsərrüfatçı;
- Namazov Qabil Məhəmməd oğlu (1949)** - APU-nun dosenti, pedaqoji fakultə üzrə TEYŞ-nin sədri;
- Namiq Qaraçuxurlu** - tanınmış meyxana ustası;

- Nəbiyev Nəbi Azay oğlu** (1922-2001) - Zərdab rayon Aşağı Seyidlər kənd məktəbinin «Əmək igidliyinə görə» medalı (1981) ilə təltif olunmuş rus dili müəllimi;
- Nəsirov Talıbxan Hətəmخان oğlu** (1934-1974) - əmtəəşünas-alim, texnika elmləri namizədi, ADİU qeyri ərzaq malları əmtəəşünaslığı kafedrasının dosenti, fakültə dekanı vəzifələrində çalışmış ziyalı;
- Niftəliyev Abduləziz** - uzun müddət Kəndəbil və Nəzərali kəndlərində kolxoz sədri vəzifələrində çalışmış görkəmli təsərrüfatçı;
- Novruzova Tamara Alməmməd qızı** - 3 sayılı vergi idarəsində koordinasiya şöbəsində məsul işçi
- Nurəliyeva Sevdə** - istedadlı müğənni, «Muğam-2008»-in laureatı;
- Nuriyev Eldar Sirac oğlu** (1936) - Azərbaycan Respublikası Tikinti Materialları Sənayesi nazirinin müavini və digər məsul vəzifələrdə çalışmış ziyalı;
- Nuriyev Rafiq Sirac oğlu** (1945-1993) - həyatdan vaxtsız köçmüş vətənpərvər ziyalı;
- Nuriyev Sirac Abdulla oğlu** (1909-1964) - Respublikanın əməkdar müəllimi, müxtəlif məsul vəzifələrdə (*məktəb direktoru və s.*) çalışmış ziyalı;
- Nuriyev Şirin Məhyəddin oğlu** (1884-1937) - Qori Müəllimlər Seminariyasının məzunu, vətənpərvər ziyalı, məktəbdar müəllim;

- Nuriyev Tərhan Cəvulla oğlu** (1889-1969) - uzun illər Zərdab rayon Polis şöbəsinin rəisi vəzifəsində çalışmış məmur;
- Nuriyev Yusif Əhməd oğlu** - uzun müddət ticarət sahəsində rəhbər vəzifələrdə çalışmış ziyalı;
- Nuriyeva Zoya Nuru qızı** - BDU-nun dosenti, tarix elmləri namizədi;
- Nurməmmədov Nurəddin Surəddin oğlu** (1953) - Milli Aviasiya Akademiyasının baş müəllimi, ziyalı;
- Orucov Abdul Teymur oğlu** (1961) - Zərdab rayon torpaq şöbəsinin müdiri;
- Orucov Bilal Güllalı oğlu** (1949) - Əlvənd kənd orta məktəbinin direktoru, tanınmış ziyalı;
- Osmanov Xəlil Aslan oğlu** (1924-1986) - Zərdab rayon mədəniyyət şöbəsinin müdiri, Mədəniyyət Nazirliyində müfəttiş-inspektor, Respublika Xalq Yaradıcılıq evinin direktor müavini vəzifələrində çalışmış ziyalı;
- Osmanov Rahib Xəlil oğlu** (1945) - çörəkbişirmə istehsalı üzrə mühəndis-texnoloq, «Respublikanın əməkdar səmərələşdiricisi» (1979), «SSRI Yeyinti Sənayesi əlaçısı», Respublika Çörəkbişirmə Sənayesi İstehsalat Birliyinin rəisi, Azərıtıftaq Çörəkbişirmə Sənayesi İstehsalatı Müəsisələri Birliyinin baş direktoru və Taxıl Məhsulları Nazirliyində nazir müavini vəzifələrində çalışmış «Şərəf Nişanı» ordenli ziyalı, 2 çağırış (1985-1995) Bakı şəhər xalq deputatı;
- Osmanov Saqər** - qabaqcıl maarif xadimi, əməkdar müəllim;

- Osmanov Şahin Xəlil oğlu (1954)** - Yer quruluşu sahəsi üzrə tanınmış mütəxəssis – alim, hidromeliyoriya elmləri namizədi, HETİ-nun baş elmi işçisi, vətənpərvər ziyalı;
- Paşa Yaqub Alı oğlu (1968)** - 5 kitabın müəllifi, dini araşdırmalarla məşğul olan ziyalı;
- Pir Hüseyn Şirvani (... -1074)** - xəlifə əl-Qaim Biəmrullah zamanında vəfat etmiş və Şirvanın Arran yerlərində dəfn olunmuş dövrünün nüfuzlu şəxsiyyəti, şair;
- Rəfibəyli Araz Akif oğlu (1966)** - həkim, hüquqşünas, beynəlxalq ticarət mərkəzinin sədri;
- Rəfibəyli Güllər Akif qızı (1968)** - tanınmış həkim-pediatr;
- Rəfiyeva (Abdullayeva) Əsmayə Abdulla qızı (1937)** - tanınmış ziyalı, Azərbaycan Dillər Universitetinin təcrübəli fransız dili müəllimi;
- Rəhimli İzzət Rauf oğlu (1995)** - 2006-cı ildə şahmat üzrə keçirilən Azərbaycan çempionatında II yeri tutmuş şahmatçı, 2006-cı ildə Tbilisidə keçirilən Avropa çempionatının iştirakçısı;
- Rəhimov Adil Qara oğlu (1936)** - tanınmış həkim, cərrah, «Səhiyyə əlaçısı»;
- Rəhimov Ataş** - Zərdab rayon maarif şöbəsinin müdiri vəzifəsində çalışmış ziyalı;
- Rəhimov Firudin Saməddin oğlu (1962)** - Rusiyada yaşayan iş adamı;

- Rəhimov Mehman Əlihadi oğlu (1955)** - Bakıdakı tikinti təşkilatlarında müxtəlif vəzifələrdə çalışmış ziyalı, sahibkar, xeyriyyəçi;
- Rəhimov Tapdıq Əmiraslan oğlu (1912-1980)** - müxtəlif vəzifələrdə çalışmış gözəl təşkilatçılıq bacarığına malik ziyalı;
- Rəhimov Vahid Məhəmməd oğlu (1963)** - Rusiyada yaşayan iş adamı;
- Rəhimova Püstə Nüsret qızı (1926-1996)** - Zərdab şəhər 1 saylı orta məktəbin direktoru, Respublikanın Əməkdar müəllimi (1978);
- Rəsulov Cabbar Sadıq oğlu (1923)** - Böyük Vətən müharibəsində şərəfli döyüş yolu keçmiş, müxtəlif vəzifələrdə çalışmış el ağsaqqalı;
- Rəsulov Fəzail Cabbar oğlu (1961)** - tanınmış stomatoloq-həkim, vətənpərvər ziyalı;
- Rəsulov Xanlar Cabbar oğlu (1964)** - Rusiyada sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan iş adamı, BSU-nun müəllimi;
- Rəsulov Sadıq Cabbar oğlu (1957)** - vaxtilə Rusiyada, hal-hazırda isə öz doğma kəndində fəaliyyət göstərən bacarıqlı həkim-pediatr;
- Rəsulov Tofiq Məhəmməd oğlu (1925-2005)** - tanınmış həkim, təcrübəli rentgeno- loq, tibb elmləri namizədi, əməkdar həkim;
- Rəsulova Aytəkin Molla qızı (1969)** - Bakı şəhəri Əzizbəyov rayon 26 saylı orta məktəbinin istedadlı fizika müəlliməsi;
- Rüstəmov Dülyar İxtiyar oğlu (1939)** - nüfuzlu ziyalı, ədəbiyyat müəllimi;

- Rüstəmov Elmira (1958)** - təcrübəli müəllim, tanınmış ziyalı;
- Sadiqov Soltan Cabbar oğlu (1952)** - Zərdab rayon Suvarma sistemləri idarəsinin rəisi, «Tərəqqi» medalı ilə təltif olunmuş vətənpərvər ziyalı;
- Sahil Zərdabi Səttar oğlu** - istedadlı publisist, «Güzgü» ictimai-siyasi, satirik qəzetinin redaktoru, H.B.Zərdabi adına Dünya Azərbaycanlıları Xeyriyyə Cəmiyyətinin vitse-prezidenti;
- Salmanov Camal İsam oğlu (1925-...)** - Böyük Vətən müharibəsi iştirakçısı, ADR və Polşada çalışmış ziyalı, Azərbaycan Respublikasının Səhiyyə nazirliyinin Baş Apteklər İdarəsinin rəisi, tanınmış əczaçı;
- Salmanov Sabir** - təcrübəli həkim, nüfuzlu ziyalı;
- Salmanov Vaqif İsam oğlu (1931-...)** - Respublikanın əməkdar müəllimi, qabaqcıl maarif xadimi, kimya elmləri namizədi, görkəmli ziyalı, ABŞ EA-nın müxbir üzvü, «Lütfizadə» mükafatı laureatı;
- Sarıyeva Rəhilə Nüsrət qızı (1932)** - keçmiş SSRİ səhiyyə əlaçısı, 2 saylı Baza Tibb Texnikumunun müəllimi, təcrübəli terapevt həkim;
- Sarıyev Həsən Əzim oğlu (1945)** - kimya elmləri namizədi, Sumqayıt Dövlət Universitetinin dosenti;
- Seyid Arif** - nəsihətəməz öyüdləri, ağısaqqallığı, səxavəti ilə sayılıb-seçilən nüfuzlu şəxsiyyət;

- Seyid Ələsgər ağa** - hörmətli, səxavətli, müdrik, nüfuzlu şəxsiyyət, din xadimi;
- Seyid Əsəd ağa Seyid Məhəmməd oğlu (1936)** - xeyirxah əməlli, yüksək davranışlı el ağısaqqalı, pak, nurlu, nüfuzlu şəxsiyyət, Bəyimli qəsəbə bələdiyyəsinin sədri;
- Seyid Vidadi Seyid Əsəd oğlu** - müdrikliliyi, səxavəti, xeyirxah əməlləri ilə sayılıb-seçilən böyük nüfuz sahibi;
- Seyidov Əhməd Kəmaləddin oğlu** - tanınmış həkim, ziyalı;
- Seyidov Zakir ağa (1868-...)** - zamanəsinin nüfuzlu şəxsiyyəti;
- Seyidova Sadəgül (1931-...)** - 53 il qüsursuz pedaqoji fəaliyyətlə məşğul olmuş Əlibəyli kənd orta məktəbinin müəllimi;
- Səfərov Allahverdi Əli oğlu (1954)** - Zərdab rayon İcra Hakimiyyəti başçısının birinci müavini, vətənpərvər ziyalı;
- Səlimov Abdurəhman Abduləziz oğlu (1914-1999)** - tanınmış təsərrüfatçı, iqtisadçı, müxtəlif vəzifələrdə çalışmış ziyalı;
- Səlimov Rəsim Abdurəhman oğlu (1947)** - müxtəlif məsul vəzifələrdə çalışmış ziyalı, təcrübəli çörəkçi, sahibkar, Azərbaycan-Türkiyə müştərək müəssisəsinin baş direktoru;
- Səməd Səfdil** - Bıçaqçı kəndinin tanınmış ziyalısı, tədqiqatçı-ədəbiyyatşünas, şair;
- Sənai Şirvani** - türk dillərində gözəl şeirlər yazmış Şirvan vilayətinin nüfuzlu şairi;

- Sayavuş Salahlı** - Şamaxı rayon PŞ-nin rəis müavini, polkovnik-leytenant;
- Soltanov Mehman Əlövsət oğlu (1954)** - tanınmış dəri-zöhrəvi həkimi;
- Soltanov Yaqub Yusif oğlu (1957)** - Zərdab rayon 32 sayılı Yol Tikinti idarəsinin rəisi;
- Soltanova Sara Paşa qızı (1951)** - Zərdab şəhər 1 sayılı orta məktəbinin təcrübəli ibtidai sinif müəllimi, Respublikanın Əməkdar müəllimi (2007);
- Süleymanov Sabir Orucəli oğlu (1946)** - uzun müddət Kənd Təsərrüfatı nazirliyində müxtəlif məsul vəzifələrdə (şöbə müdiri, idarə rəisi) çalışmış ziyalı;
- Süleymanov Sərdar Orucəli oğlu (1941)** - müxtəlif məsul vəzifələrdə çalışmış vətənpərvər ziyalı;
- Süleymanov Süleyman Oruc oğlu (1934)** - təcrübəli müəllim, ziyalı;
- Şahşirvan (XIX əsr)** - dövrünün nüfuzlu, görkəmli şəxsiyyəti, şair;
- Şamilova Sahibə Bayram qızı (1952)** - Zərdab RİH başçısı aparatında ümumi şöbənin müdiri;
- Şeyx Böyükkişi (Alı Baba) Baba (1897-1970)** - dövrünün görkəmli xeyirxah, müqəddəs din xadimi, böyük nüfuz və hörmət sahibi;
- Şeyx Əbdürrəhim Molla Tağı oğlu (1878-1932)** - dövrünün mütərəqqi fikirli ziyalısı, Bakıdakı «Təzəbir» məscidinin axundu;

- Şəmsəddin Məhəmməd Şirvani (... - 1443)** - nəzəri elmlərlə məşğul olmuş dövrünün görkəmli alimi, tədqiqatçı, şair;
- Şərifov Başir** - tanınmış jurnalist, filoloq, Azərbaycan Müəllimləri İnstitutunun nəşriyyat direktoru;
- Şərifov Cəmil Şərif oğlu (1941)** - «Əməkdar yol mühəndisi», uzun müddət (1971-1996-cı illər) yol tikintisinin rəisi vəzifəsində çalışmış və «Əməkdə fərqlənməyə görə» medalı ilə təltif edilmiş ziyalı;
- Şərifov Rəhman Kərim oğlu (1929-1991)** - uzun müddət Əlvənd kənd orta məktəbinin direktoru vəzifəsində çalışmış ziyalı;
- Şərifov Rəşid İsfəndiyar oğlu (1951)** - Əlvənd kənd icra nümayəndəsinin müavini, tanınmış vətənpərvər ziyalı;
- Şərifov Şərif** - qabaqcıl maarif xadimi, riyaziyyatçı, əməkdar müəllim;
- Şixiyev Soltan** - rayon üzrə ən çox (225 kq) barama yetişdirən Ağabağı kəndinin əməkçi sakini;
- Şirinov Tapdıq** - uzun müddət kolxoz sədri vəzifəsində çalışan tanınmış təsərrüfatçı;
- Tağıyev Cavanşir Həsən oğlu (1948)** - Bakı şəhər İcra Hakimiyyəti Mənzil Kommunal Təsərrüfatı Departamenti Əhaliyə Vətəndaşlıq Xidməti Trestinin müdiri;
- Tağıyeva Esmira Böyükağa qızı (1961)** - tanınmış həkim, təcrübəli oftalmoloq;

Tağıyeva Röya Seyfəddin qızı (1945)

- Lətif Kərimov adına Azərbaycan Xalçası və Xalq Təbiiqi sənəti Dövlət muzeyinin direktoru, sənətsünaslıq doktoru, professor, «Respublikanın əməkdar mədəniyyət işçisi», Rusiya Federasiyası tərəfindən «Dostluq» ordeni ilə təltif edilmiş ziyalı;

Tarıverdiyev Ömər Səbbət oğlu (1953)

- Zərdab şəhər 1 saylı orta məktəbinin təcrübəli tarix müəllimi, Respublikanın Əməkdar müəllimi (2004);

Teymurlu Məhəmməd Əbdül Əziz oğlu (1940)

- fəlsəfə elmləri doktoru, professor, tanınmış pedaqoq, Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvü, «Şah İsmayıl Xətai» mükafatı laureatı, Azərbaycan Dillər Universitetinin siyasi elmlər kafedrasının müdiri;

Teymurzadə Aysel Məhəmməd qızı

- «Eurovision» beynəlxalq musiqi yarışmasında Azərbaycanı layiqincə təmsil etmiş və fəxri üçüncü yeri tutmuş gənc müğənni;

Topçubaşova (Məlikova) Pəri xanım Həsən bəy Zərdabi qızı (1873-1947)

- dəyərli Azərbaycan ziyalısı, 1917-1920-ci illərdə Bakı Müsəlman Şurası Müvəqqəti İcraiyyə Komitəsinin və Azərbaycanın ilk Parlamentinin sədri Əlimərdan bəy Topçubaşovun (1865-1934) həyat yoldaşı;

Umarov Cəlil Umar oğlu (1950-1996)

- uzun müddət ticarət sahəsində çalışmış vətənpərvər ziyalı;

Ülkər (Cəbrayılova) Şirvanqızı (1974)

- tanınmış jurnalist, «Şəhidlik zirvəsi» qəzetinin redaktoru;

Vahidov Şamxal

- baramaçılıq üzrə tanınmış qabaqcıl kəndli fermer;

Veysəl Qərani (VII əsr)

- vaxtilə Zərdabda şəhid olmuş və qəbri müqəddəs tapınaq yerinə, ziyarət-gaha çevrilmiş dövrünün görkəmli şəxsiyyəti, peyğəmbər müridi, haqq-ədalət vurğunu, Həzrət Əli məqamı yadigarı;

Vəliyev Münasib İbrahimli oğlu (1955)

- Həkimləri Təkmirləşdirmə İnstitutunun Cərrahiyyə Klinikasının Ultrasəsle müainə kabinetinin müdiri, vətənpərvər ziyalı;

Vəliyev Oqtay

- Mingəçevirdə yaşayan həzin və kövrək səslı müğənni;

Yasinov Yasin Mustafa oğlu (1936-1998)

- dövrünün nüfuzlu şəxsiyyəti, ziyalı;

Yəqini Şirvani

- dövrünün görkəmli nüfuz sahibi, şair;

Yusifov Abil Alı oğlu (1937)

- Azərbaycan Dəmiryol idarəsi sistemində rəhbər vəzifələrdə çalışan mühəndis-mexanik;

Yusifov Hamlet Yusif oğlu (1938)

- 5 saylı Kimya-Biologiya təmayüllü litseyin müəllimi, qabaqcıl maarif əlaçısı, vətənpərvər ziyalı;

Yusifov Qabil Alı oğlu (1936)

- təcrübəli mühəndis-texnoloq, texniki peşə məktəbinin direktoru və baş müfəttişi vəzifəsində çalışmış ziyalı;

Zakirov Zakir Xanlar oğlu (1930)

- xarici dillər üzrə mütəxəssis, ərəb ölkələrində tərcüməçi kimi fəaliyyət göstərmiş ziyalı, nüfuzlu ağısaqqal;

Zayıdov Qələmşah İsrayıl oğlu (1935-2004)

- tanınmış mömin, el ağısaqqalı, böyük nüfuz sahibi olmuş ziyalı;

Zayıdov Miraslan Qələmşah oğlu (1966)	- tanınmış iş adamı, xeyriyyəçi, vətənpərvər ziyalı;
Zeynalov Fərid Fariz oğlu (1986)	- şahmat üzrə Azərbaycan çempionu (2005), Türkiyədə keçirilmiş dünya çempionatının iştirakçısı (2005);
Zərdabi Səttar (1937)	- şair, dramaturq, publisist, «Güzgü» ictimai-siyasi qəzetinin baş redaktoru, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü, H.B.Zərdabi adına Dünya Azərbaycanlıları Xeyriyyə Cəmiyyətinin prezidenti, Terrora qarşı Beynəlxalq ideoloji Mübarizə Mərkəzinin sədri;
Zütali Şirvani	- türk dilində gözəl şeirlər yaratmış rövrünün görkəmli şairi;
Zülfüqar Mövlana Seyid Qəvamüddün Hüseyn Sədrəddin Əli oğlu Şirvani	- XIII əsrin tanınmış söz ustası, şair;

Qeyd: Bu siyahıdakılar əlbəttə ki, Zərdab rayonunun bütün görkəmli şəxsiyyətlərini və tanınmış ziyalılarını tam əhatə edə bilməz; bunlar sadəcə mənim imkanımın, gücümün çatdığı qədər toplaya bildiyim zərdablıların adlarıdır ..

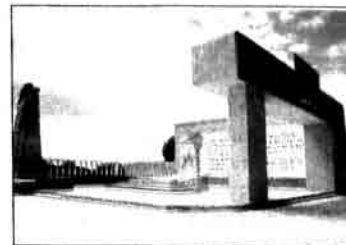
Müəllif

ZƏRDAB RAYONU ÜZRƏ İNZİBATI ƏRAZI VAHİDLƏRİ

1. Alıcanlı kənd inzibati ərazi vahidliyi
2. Bəyimli qəsəbə «-----»
3. Bıçaqçı kənd «-----»
4. Çallı kənd «-----»
5. Dəkkəoba kənd «-----»
6. Dəli Quşçu kənd «-----»
7. Əlibəyli kənd «-----»
8. Əlvənd kənd «-----»
9. Gəlmə kənd «-----»
10. Gödəkqobu kənd «-----»
11. Hüseynxanlı kənd «-----»
12. İsaqbağı kənd «-----»
13. Körpükənd kənd «-----»
14. Qaravəlli kənd «-----»
15. Qoruqbağı kənd «-----»
16. Qoşaoba kənd «-----»
17. Məlikli kənd «-----»
18. Məlikumudlu kənd «-----»
19. Məmmədqasımlı kənd «-----»
20. Otmanoba kənd «-----»
21. Pərvanlı kənd «-----»
22. Sarıqaya kənd «-----»
23. Şahhüseynli kənd «-----»
24. Şəftəhal kənd «-----»
25. Şıxbağı kənd «-----»
26. Yarməmmədbağı kənd «-----»
27. Yuxarı Seyidlər kənd «-----»
28. Zərdab şəhər inzibati ərazi vahidliyi

ZƏRDAB RAYONU ÜZRƏ BƏLƏDİYYƏLƏR

1. Ağabaği bələdiyyəsi	22. Qaravəlli «---»
2. Allahqulubaği «---»	23. Qoruqbaği «---»
3. Aşağı Seyidlər «---»	24. Qoşaoba «---»
4. Bəyimli «---»	25. Lələağacı «---»
5. Bıçaqçı «---»	26. Məlikli «---»
6. Birinci Alıcanlı «---»	27. Məlikumudlu «---»
7. Burunlu «---»	28. Məmmədqasımlı «---»
8. Cilovxanlı «---»	29. Nəzəralılı «---»
9. Çallı «---»	30. Otmanoba «---»
10. Dəkkəoba «---»	31. Pərvanlı «---»
11. Dəli Quşçu «---»	32. Salahlı «---»
12. Əlibeyli «---»	33. Sarıqaya «---»
13. Əlvənd «---»	34. Siləyli «---»
14. Gəlmə «---»	35. Şahhüseynli «---»
15. Gəndəbil «---»	36. Şəftəhal «---»
16. Gödəqobu «---»	37. Şıxbaği «---»
17. Hüseyinxanlı «---»	38. Təzəkənd «---»
18. Xanməmmədli «---»	39. Yarməmmədbaği «---»
19. İkinci Alıcanlı «---»	40. Yuxarı Seyidlər «---»
20. İsaqbaği «---»	41. Zərdab şəhər bələdiyyəsi
21. Körpükənd «---»	

**ZƏRDAB RAYONU ÜZRƏ BÖYÜK VƏTƏN MÜHARİBƏSİ
ZAMANI (1941-1945-ci illər) ŞƏRƏFLİ DÖYÜŞ YOLU
KEÇƏNLƏRİN ÜMUMİ SİYAHISI**

ZƏRDAB ŞƏHƏRİ ÜZRƏ

1. Abdullayev Əlipaşa Paşa oğlu
2. Aslanov Şükür Məhərrəm oğlu
3. Babayev Hüseyin
4. Babayev Sərdar Mahmud oğlu
5. Bayramov Talib
6. Bəkirov Bəkir Hacıbaba oğlu
7. Bilalov Cəlal Süleyman oğlu
8. Cəfərov Məmməd Yusif oğlu
9. Davıdov Tapdıq
10. Eyvazov Əmrah Əmirqulu oğlu
11. Əhmədov Gülməmməd Qafar oğlu
12. Ələsgərov Əmirxan Əliheydər oğlu
13. Əliyev Gülməmməd Bayram oğlu
14. Əliyev Qarakişi İbrahim oğlu
15. Əliyev Mirhüseyn Həbib oğlu
16. Əliyev Tahir Həbib oğlu
17. Əmrahov Nuru İmamqulu oğlu
18. Əsədov Səlim Abdulla oğlu
19. Fərzəliyev Zaman Gəray oğlu

20. Hacıyev Hüseyn Abdulla oğlu
21. Hacıyev Xanlar Musaxanoğlu
22. Hacıyev Xələf Musaxan oğlu
23. Həsənov Şükür Şükürəlioğlu
24. İxtiyarov Xalid
25. İsmayılov İsmayıl Alı oğlu
26. Kərimov Hüseyn Ələkbər oğlu
27. Kirişanova Mariya İvanovna
28. Qasımova Hümbət Şirali oğlu
29. Qədirov Ayaz Nəcəf oğlu
30. Qəhrəmanov Qarakışi Əhməd oğlu
31. Qəhrəmanov Qoca Osman oğlu
32. Mehdiyev Yaqub Abbas oğlu
33. Məcnunov Əfi Molla oğlu
34. Məmmədov Abdulla Mahmud oğlu
35. Məmmədov Ağamusa Mustafa oğlu
36. Məmmədov Hümbət Qubad oğlu
37. Məmmədov Məmməd Həsənخان oğlu
38. Məmmədov Salam Fəxrət oğlu
39. Musayev Təvəkkül Ətraf oğlu
40. Mürsəliyev Məmmədəli Məmmədəli oğlu
41. Nemətov Ağarəhim Məhərrəm oğlu
42. Salmanov Camal İsam oğlu
43. Rəhimov Məhəmməd Seyid oğlu
44. Soltanov Xaniş Bəkir oğlu
45. Soltanov Paşa Mahmud oğlu
46. Süleymanov Məmed Rüstəm oğlu
47. Şirinov Mirzəəğa Qulumirzə oğlu
48. Şirinov Şirin Süleyman oğlu
49. Yusifov Cəfər Cəfər oğlu
50. Zeynalov Zərqulu Məmməd oğlu

BIÇAQÇI KƏNDİ ÜZRƏ

1. Həsənov Hacıkərim Məmməd oğlu
2. Həsənov Məhəmməd Şıxməmməd oğlu
3. Qurbanov Əhməd Məmməd oğlu
4. Qurbanov Hümbət Məhəmməd oğlu
5. Məmmədov Məmmədiyyə Hafiz oğlu
6. Məmmədov Məmmədşah Məmməd oğlu
7. Məhərrəmov Məlik Məlik oğlu
8. Nuriyev Sədrəddin İsbəndiyar oğlu
9. Səmədov Murad Mustafa oğlu
10. Şükürov Ateş Əliyar oğlu
11. Yusifov Seyidağa Seyid oğlu

YUXARI SEYİDLƏR KƏNDİ ÜZRƏ

1. Cəlilov Məhyəddin İ. oğlu
2. Xəlilov Niyaz Məhəmməd oğlu
3. İbişov Əhməd İsrayıl oğlu
4. Kərimov Rəsul Kamal oğlu
5. Mustafayev Xəsməmməd E. oğlu
6. Səmədov Səməd Məhəmməd oğlu

SİLEYLİ KƏNDİ ÜZRƏ

1. Baxşəliyev Məhəmmədəli Rəhim oğlu
2. Şirinov Rəsul Rəsul oğlu

KÖRPÜKƏND KƏNDİ ÜZRƏ

1. Ağayev Maqsud Məmməd oğlu
2. Eminov Məmməd Əhməd oğlu

3. Hacıyev Hacı Mürəddin oğlu
4. İsayev Abdulmanaf Manaf oğlu
5. Qafarov Tayru Əhməd oğlu
6. Qarayev Sərkar Abdulhəmid oğlu
7. Qasimov Abil Urşan oğlu
8. Qasimov Əmir Hacı oğlu
9. Qasimov Qasım Urşan oğlu (itgin)
10. Məmmədov Ağahüseyn Əmrah oğlu
11. Məmmədov Hübət Məmməd oğlu
12. Məmmədov Məmmədhasən Hübət oğlu
13. Yusifov Əfəndi Alı oğlu

MƏLİKLİ KƏNDİ ÜZRƏ

1. Xançanov Xalid Rüstəm oğlu
2. Kərimov Şirali Məlik oğlu
3. Məmmədov Paşa Səməd oğlu
4. Məmmədov Seyfəddin Heydər oğlu
5. Mərdanov Şəfi Yediyar oğlu
6. Səfərov Əli Yunis oğlu

QARAVƏLLİ KƏNDİ ÜZRƏ

1. Kazımov Mirkazım Mirabdulla oğlu
2. İbişov Şaban
3. Mahmudov Ataş

QORUQBAĞI KƏNDİ ÜZRƏ

1. Abbasov Ümid Şıxlı oğlu
2. Xəlilov Ağamoğlan İsrəfil oğlu
3. Xəlilov Xəlil Umar oğlu

4. Xəlilov Tapdıq Məmməd oğlu
5. İsmayılov Kazım Mehdi oğlu
6. Qarayev Qara Abdulla oğlu
7. Qarayev Qnyaz Nuh oğlu
8. Qarayev Qubad Qnyaz oğlu
9. Məmmədov Vahid Qədim oğlu

SARIQAYA KƏNDİ ÜZRƏ

1. Umudov Kamil Qasım oğlu
2. Yolçuyev Bədir İsrayıl oğlu

MƏMMƏDQASIMLI KƏNDİ ÜZRƏ

1. Cavadov Cəlal Əhməd oğlu
2. Heydərov Muradəli Şəfaqət oğlu
3. Qədirov Ağamalı Səməd oğlu
4. Mikayılov Musa İsrayıl oğlu
5. Musayev Maqsud Baba oğlu
6. Rəsulov Abdilməcid Həməzə oğlu

GÖDƏKQOBU KƏNDİ ÜZRƏ

1. Dadaşov Tapdıq Xası oğlu
2. Əliyev Əzməmməd Ağababa oğlu

PƏRVANLI KƏNDİ ÜZRƏ

1. Bağırov Səlim Soltan oğlu
2. Cavadov Cavad Molla oğlu
3. Əhədov Əhəd Abdulhəmid oğlu

4. Əhmədov Mamed Məhəmməd oğlu
5. Əsədov Əsəd Rəsul oğlu
6. Məmmədov Maqsud Rüstəm oğlu
7. Rəsulov Cabbar Sadıq oğlu

YARMƏMMƏDBAĞI KƏNDİ ÜZRƏ

1. Həsənov Həsən Həsən oğlu
2. Xəlilov Seyidalı İsrafil oğlu
3. Məmmədov Əhməd Paşa oğlu

GƏLMƏ KƏNDİ ÜZRƏ

1. Allahverdiyev Əvdimal Nəriman oğlu
2. Əhmədov Tənzil Mirbağır oğlu
3. Ələkbərov Abutalıb Cavad oğlu
4. Ələkbərov Qasım Eyvaz oğlu
5. Əliyev Əlihüseyn Abbas oğlu
6. Həsənov Məmmədağlı Məhəmmədəli oğlu
7. İsgəndərov Hüseyin Həsən oğlu
8. İsgəndərov Mirzağa Həsən oğlu
9. Məhərrəmov Hacıbaba Alı oğlu
10. Səfərəliyev Ağəli Ələsgər oğlu
11. Səfərəliyev Səfər Şirin oğlu

ƏLİBƏYLİ, ALLAHQULUBƏYLİ, XANMƏMMƏDLİ KƏNDLƏRİ ÜZRƏ

1. Abbasov Qüdrət Bəylər oğlu
2. Əliyev Məjdun Qara oğlu
3. Həsənov Güləhməd Maşı oğlu
4. Hüseyinov Şiraslan Ətraf oğlu

HÜSEYNXANLI, SALAHLI KƏNDLƏRİ ÜZRƏ

1. Hüseyinov Rəsul Aslan oğlu
2. Quliyev Solmaz Rza oğlu
3. Orucov Seyid Məmmədhüseyn oğlu
4. Şirəliyev Əlabbas Alı oğlu

ŞAHSÜNNÜ KƏNDİ ÜZRƏ

1. Ağalarov Əlhəddin Firudin oğlu
2. Həsənov Sərxan Məhəmməd oğlu
3. İbrahimov Məhəmməd Sədi oğlu
4. İsayev Məhəmməd Kərim oğlu
5. İsmayılov Səbli Səməd oğlu
6. Məmmədov Məhəmməd Umar oğlu
7. Osmanov Hüseyinalı Əli oğlu
8. Osmanov Məhəmməd Əlosman oğlu
9. Osmanov Şahlar Şahmurad oğlu
10. Pənahov Hübət Şirin oğlu
11. Rəşidov Xaspolad Baxış oğlu
12. Şixiyev Hun Xanməmməd Sədi oğlu

ƏLVƏND KƏNDİ ÜZRƏ

1. Abdullayev Nüsrət Səfəralı oğlu
2. Bayramov Namət Fəzli oğlu
3. Güləmirov Həmid Güləmir oğlu
4. Həsənov Mövsüm Hüseyin oğlu
5. Qurbanov Rəhim Məmməd oğlu
6. Osmanov Xəlil Aslan oğlu
7. Osmanov Osman Aslan oğlu
8. Orucov Güllalı Bilal oğlu
9. Şərifov İsbəndiyar Kərim oğlu

OTMANOBA KƏNDİ ÜZRƏ

1. Əliyev Böyükkişi İbrahim oğlu
2. Əliyev Teyyub İbrahim oğlu
3. Hüseynov Soltan Məşədi Soltan oğlu
4. İbrahimov Qubad Baləbəy oğlu
5. İsmayilov Davud İsmayıl oğlu
6. Qasimov Salər Baloğan oğlu

ŞIXBAĞI KƏNDİ ÜZRƏ

Məlikməmmədov Əli Ədil oğlu

ÇALLI KƏNDİ ÜZRƏ

Bəlayev Bahadır Gülməmməd oğlu

NƏZƏRALILI KƏNDİ ÜZRƏ

Abdullayev Məmməd Qasım oğlu

ZƏRDAB RAYON HƏRBİ KOMİSSARLIĞI ÜZRƏ
ƏFQANİSTAN MÜHARİBƏSİ İŞTİRAKÇILARININ SIYAHISI

Sıra sayı	Soyadı, adı, atasının adı	Təvəllüdü	Əfqanıstanda xidmət etdiyi	Ünvanı
1.	Ağayev Rasim Mustafa oğlu	1961	1979-1981	Zərdab r., Alıcanlı k.
2.	Babayev Fazil Ağaisa oğlu	1960	1980-1981	Bayimli qəsəbəsi
3.	Bayramov Ələddin Əli oğlu	1961	1980-1981	Dəkkəoba k.
4.	Bayramov Xəlil Vətəndaş oğlu	1968	1988-1989	Deli Quşçu k.
5.	Bakirov Ceyhun Məhəmmədəli oğlu	1968	1987-1989	Zərdab r.
6.	Binyetov Maarif Binyet oğlu	1960	1980-1981	Şəfəhal k.
7.	Güləmirov Fuad Əliseid oğlu	1969	1987-1989	Əlvənd k.
8.	Hacıyev Buqac Ələkbər oğlu	1965	1983-1985	Körpükənd k.
9.	Hacıyev Hacırağa Şəmsəddin oğlu	1961	1980-1981	Körpükənd k.
10.	Hacıyev Qabil Əliş oğlu	1967	1985-1987	Körpükənd k.
11.	Əliyev Geray Məhərrəm oğlu	1959	1979-1980	Körpükənd k.
12.	İsayev Sadiq Musa oğlu	1967	1986-1986	Yarməmmədbağı k.
13.	İsgəndərov Qinyaz Ağamirza oğlu	1967	1986-1986	Otmanoba k.
14.	İsmayilov Fəaliyyət İsmayıl oğlu	1960	1980-1982	Otmanoba k.

15.	İsmayilov Ramiz Baxsalı oğlu	1967	1986-1986	Məlikli k.
16.	Kərimov Ramin Məmməd oğlu	1959	1985-1987	Şəfəhəl k.
17.	Qasimov Kərim Səmirzə oğlu	1962	1980-1982	Aşağı Seyidlər k.
18.	Qədirov Astan Şakay oğlu	1967	1986-1986	Zərdab ş.
19.	Quliyev Azad Soltan oğlu	1969	1987-1989	Hüseynxanlı k.
20.	Qurbanov Məzahir Əliheybət oğlu	1968	1987-1989	Şahnüseynli k.
21.	Manafov Bünyat Ağabala oğlu	1967	1986-1986	Məlikumudlu k.
22.	Məlikov Söhrab Məlikməmməd oğlu	1969	1988-1989	Şahnüseynli k.
23.	Məmmədov Vəfa Saleh oğlu	1968	1987-1988	Əlvənd k.
24.	Mikayılov İlşad Fikrət oğlu	1961	1980-1981	Əlibeyli k.
25.	Mikayılov Şamil Voroşil oğlu	1969	1988-1989	Körpükənd k.
26.	Orucov Çingiz Gülməmməd oğlu	1967	1987-1988	Yuxarı Seyidlər k.
27.	Səlimov Seymur Səlim oğlu	196	1988-1989	Xanməmmədli k.
28.	Şəmiyev Qorxmaz Məhəmməd oğlu	1969	1988-1988	Şəfəhəl k.
29.	Umarov Zahim Umar oğlu	1968	1986-1988	Yarməmmədbağı k.
30.	Vəliyev Akif İbiş oğlu	1967	1986-1988	Callı k.
31.	Yunusov Azər İsa oğlu	1969	1988-1988	Zərdab ş.
32.	Yusubov Atakişi Ərəstun oğlu	1962	1981-1982	Yuxarı Seyidlər k.

ZƏRDAB RAYONU ÜZRƏ AZƏRBAYCANIN ƏRAZI BÜTÖVLÜYÜ UĞRUNDA QARABAĞ MÜHARİBƏSİNDE ŞƏHİD VƏ İTKİNLƏRİN ÜMUMİ SIYAHISI

Sıra sayı	Soyadı, adı, atasının adı	Doğulduğu vaxt	Şəhid olduğu və ya itkin düşdüğü vaxt	Ünvanı
1.	Abbasov Abuzər Tənzil oğlu	08.10.1972	26.01.1994, itkin	Yuxarı Seyidlər k.
2.	Abbasov Zülfü Mirqani oğlu	03.09.1973	27.04.1994, itkin	Məlikli kəndi
3.	Abdulxalıqov Cabir Abdulhəmid oğlu	01.07.1974	12.01.1994	Zərdab şəhəri
4.	Abdullayev Samir Namizəd oğlu	05.09.1969	12.07.1991	Zərdab şəhəri
5.	Abdullayev Vüqar İsa oğlu	05.04.1971	14.10.1992	Qaravəlli kəndi
6.	Ağalarov Ağa Ağahüseyn oğlu	11.11.1971	26.01.1994, itkin	Məmmədqasımli k.
7.	Ağayev Məsəlim Musu oğlu	11.05.1974	18.03.1993	Alıcanlı kəndi
8.	Aixasov Vəsif Tapdıq oğlu	14.03.1971	20.09.1992	Aşağı Seyidlər k.
9.	Allahverdiyev Bəşir Allahverdi oğlu	13.02.1967	16.06.1992	Yarməmmədbağı k.
10.	Aslanov Zeyqəm Məhəmməd oğlu	04.07.1973	12.05.1994	Gödəkqəbu kəndi
11.	Azayev Cabir Rza oğlu	02.03.1973	02.02.1994	Şahnüseynli kəndi
12.	Azayev Fəaliyyət Təvəkkül oğlu	11.02.1974	02.08.1993, itkin	Qoşaoba kəndi
13.	Babaşov Mehman Mirsəməd oğlu	27.10.1974	27.01.1994, itkin	Zərdab şəhəri
14.	Bayramov Şaiq Tofiq oğlu	22.07.1973	08.10.1992	Əlvənd kəndi
15.	Bəkirov İldırım Məhmud oğlu	22.04.1974	20.04.1994	Yuxarı Seyidlər k.

16.	Bekirov Zahid Ağahüseyn oğlu	10.10.1963	16.06.1992	Zərdab şəhəri
17.	Bekirov Ziya Xan oğlu	10.07.1973	19.09.1992	Pərvanlı kəndi
18.	Cavadov Aydın Vəli oğlu	10.01.1974	17.04.1994	Körpükənd kəndi
19.	Cəbişov Daşqın Qulu oğlu	23.09.1973	26.12.1993, itkin	Yarməmmədbağı k.
20.	Cəferov Vahid Səfər oğlu	05.09.1972	26.01.1994	Zərdab şəhəri
21.	Demirov Fəmil Ağacan oğlu	16.01.1966	30.04.1994, itkin	Şahhüseynli kəndi
22.	Eminov Fərrux Əli oğlu	11.07.1973	27.09.1994	Zərdab şəhəri
23.	Eminov Zaur Surət oğlu	02.05.1975	27.01.1994, itkin	Çallı kəndi
24.	Eyvazov Rafiq İsrayıl oğlu	12.09.1968	15.06.1992, itkin	Zərdab şəhəri
25.	Eyvazov Zöhrab Nadir oğlu	16.03.1973	26.01.1994	Dəkkəoba kəndi
26.	Ədilov Əfqan Maqsud oğlu	14.07.1975	20.04.1994	Zərdab şəhəri
27.	Əhmədov Əlimərdan Əli oğlu	06.02.1962	08.05.1994	Şıxbağı kəndi
28.	Əhmədov Nəsimi Əhməd oğlu	03.05.1970	28.01.1994	Yuxarı Seyidlər k.
29.	Əhmədov Vidadi Qüdrət oğlu	29.01.1968	19.01.1994	Nəzərallı kəndi
30.	Əliyev Ələsgər Rəsul oğlu	02.04.1965	15.06.1992, itkin	Körpükənd kəndi
31.	Əliyev Məlik Mikayıl oğlu	21.07.1969	26.01.1994	Oltmanoba kəndi
32.	Əliyev Nurəmir Nurəddin oğlu	05.01.1966	27.01.1994	Hüseynxanlı kəndi
33.	Əliyev Umud Alməmməd oğlu	31.07.1970	16.06.1993	Körpükənd kəndi
34.	Əmirəliyev Elxan Tərhan oğlu	25.06.1973	10.12.1993, itkin	Xanməmmədli kəndi
35.	Əsədov Sərdar Ataxan oğlu	20.08.1975	26.12.1993, itkin	Alicanlı kəndi
36.	Əzizov Elman Ağa oğlu	09.07.1972	19.08.1995	Yuxarı Seyidlər k.
37.	Fərəcov Fərəc Baxşeyiş oğlu	29.01.1976	11.05.1994	İsaqbağı kəndi

38.	Hacıyev Elçin Ramazan oğlu	27.01.1970	09.02.1993	Kəndəbil kəndi
39.	Hacıyev Müşfiq Zabit oğlu	20.03.1974	13.08.1992	Bıçaqçı kəndi
40.	Hacıyev Nəmet Mədət oğlu	15.09.1966	11.01.1994	Körpükənd kəndi
41.	Heydərov Sərvan Mütəllib oğlu	08.10.1975	10.01.1994, itkin	Şıxbağı kəndi
42.	Həsənov Elman Bahaleddin oğlu	08.07.1975	25.07.1995	Əlvənd kəndi
43.	Həsənov Etibar Xəlil oğlu	22.11.1974	16.04.1994	Zərdab şəhəri
44.	Həsənov İlqar Hacıkerim oğlu	24.04.1970	09.03.1994	Bıçaqçı kəndi
45.	Həşimov Vüsal Cəmaləddin oğlu	1987	13.07.2007	Məlikqasımlı kəndi
46.	Hüseynov Behruz Şiraslan oğlu	18.11.1957	25.01.1994	Əlibeyli kəndi
47.	Hüseynov Həzi Xəlil oğlu	14.01.1975	30.12.1993	Pərvanlı kəndi
48.	Xanəliyev Nəmiş Xanəli oğlu	27.02.1971	16.08.1994, itkin	Alicanlı kəndi
49.	Xəlilov Məlik İsa oğlu	15.11.1973	25.02.1993	Zərdab şəhəri
50.	Xəlilov Mehman Ağabala oğlu	03.06.1973	04.04.1993	Şəfəhal kəndi
51.	Xəlilov Məmməd Qəhrəman oğlu	29.09.1965	13.07.1992	Şəfəhal kəndi
52.	İbadov Zəmin Vaqif oğlu	03.04.1976	18.05.1995	Pərvanlı kəndi
53.	İbişov Nəməddin Təcəddin oğlu	15.05.1965	26.01.1994	Yuxarı Seyidlər k.
54.	İbrahimov Seyran İbrahim oğlu	12.12.1965	12.02.1994	Beyimli qəsəbəsi
55.	İmanov Yavər Həsən oğlu	03.01.1966	27.01.1994	Qoruqbağı kəndi
56.	İsaqov Zakir Nüsret oğlu	19.11.1958	24.09.1992	Təzakənd kəndi
57.	İsayev Sahib Ağahüseyn oğlu	07.03.1972	26.01.1994, itkin	Dəkkəoba kəndi
58.	İsgəndərov Xaqani Nizami oğlu	-	-	Gəlmə kəndi
59.	İsmayılov Babək Mehdi oğlu	20.09.1971	11.10.1992	Qoruqbağı kəndi

60.	İsmayılov Davud İsmayıllı oğlu	29.06.1974	16.09.1993	Otmanoba kəndi
61.	İsmayılov Dayanet İsmayıllı oğlu	06.06.1975	24.01.1994	Kəndəbil kəndi
62.	İsmayılov Məhəmməd Şahabbəbaş oğlu	09.02.1974	23.07.1993, itkin	Alicanlı kəndi
63.	İsrafilov Məhəmməd Şahvələd oğlu	10.03.1973	06.04.1993	Təzəkənd kəndi
64.	Kərimov Əlişən Kərim oğlu	03.03.1970	16.06.1992	Gəlme kəndi
65.	Kərimov Nəfi Kərim oğlu	01.10.1969	24.04.1994	Məmmədqasımlı k.
66.	Köçəriyev Rəhəb Kamal oğlu	02.08.1973	15.04.1994	Allahqulubağı kəndi
67.	Qarayev Mənsur Şirvan oğlu	10.09.1975	02.02.1994	Sarıqaya kəndi
68.	Qasımov Çingiz Məhdi oğlu	20.06.1973	20.08.1992	Kəndəbil kəndi
69.	Qasımov Əlişən Təcəddin oğlu	27.11.1975	26.01.1994, itkin	Aşağı Seyidlər kəndi
70.	Qasımov Heydər Zeynal oğlu	05.02.1975	02.01.1994	Alicanlı kəndi
71.	Qasımov Namiq Qasım oğlu	19.02.1973	07.12.1993	Kəndəbil kəndi
72.	Qasımov Zaur Abahan oğlu	05.09.1973	07.02.1993	Yarməmmədbağı k.
73.	Qədirov Məhdi Ədil oğlu	17.11.1961	26.01.1994	Otmanoba kəndi
74.	Qədirov Miraslan Aslan oğlu	13.02.1964	25.08.1993	Xuxarı Seyidlər k.
75.	Qocayev Arif Əlibala oğlu	05.09.1968	17.04.1993	Xanməmmədli kəndi
76.	Qocayev Elman Yasin oğlu	20.11.1974	12.01.1994	Gəlme kəndi
77.	Maməyev Əhməd Abbas oğlu	13.02.1956	15.06.1992, itkin	Qoşaoba kəndi
78.	Məhdiyev Seyyad Abdulhəmid oğlu	03.04.1976	08.05.1995	Məmmədqasımlı k.
79.	Məhrəliyev İdris Səftər oğlu	21.11.1973	01.08.1993	Dəli Quşçu kəndi
80.	Məmişov Mənasib Təcəddin oğlu	20.06.1973	16.07.1993, itkin	Bıçaqçı kəndi
81.	Məmmədov Bədəl Ağacın oğlu	06.06.1973	08.10.1992	Şəfəhəl kəndi

82.	Məmmədov Bəhül İsam oğlu	11.08.1975	10.01.1994, itkin	Burunlu kəndi
83.	Məmmədov Geray Mirəhməd oğlu	16.04.1970	26.01.1994	Yuxarı Seyidlər k.
84.	Məmmədov Haqverdi Fəxrəddin oğlu	06.08.1970	07.01.1994	Yuxarı Seyidlər k.
85.	Məmmədov Kamran Nuraiddin oğlu	04.09.1969	26.01.1994	Böyük Dəkkə kəndi
86.	Məmmədov Məhərrəm Feyruz oğlu	24.08.1955	24.08.1993	Zərdab şəhəri
87.	Məmmədov Mətləb Səfəralı oğlu	22.11.1972	04.01.1993	Allahqulubağı kəndi
88.	Məmmədov Namiq Aslan oğlu	09.09.1970	26.01.1994	Böyük Dəkkə kəndi
89.	Məmmədov Vahab Kamil oğlu	05.03.1961	28.01.1994	Körpükənd kəndi
90.	Mirəliyev Nicat İdirim oğlu	18.07.1986	22.10.2006	Zərdab şəhəri
91.	Musayev Həbil Həmdulla oğlu	12.03.1969	27.01.1994, itkin	Alicanlı kəndi
92.	Musayev Vüsal Nəməzəd oğlu	11.07.1979	18.05.1998	Kəndəbil kəndi
93.	Nuhov Əziz Əsgər oğlu	08.06.1974	27.03.1993, itkin	Lələbəcağı kəndi
94.	Rəhimov Elçin Yaşar oğlu	10.06.1972	20.09.1992	Burunlu kəndi
95.	Rəhimov Məhdi Nəməddin oğlu	30.03.1967	03.03.1994	Körpükənd kəndi
96.	Rəhimov Vahid Rəsim oğlu	19.05.1973	17.11.1992	Zərdab şəhəri
97.	Rəsulov Rəfiq Nuraiddin oğlu	08.07.1972	16.08.1993, itkin	Çallı kəndi
98.	Rüstəmov Yaşar Rüstəm oğlu	16.06.1968	30.01.1994	Şəfəhəl kəndi
99.	Sadiqov Əfrayıl Siraçəddin oğlu	28.10.1966	17.01.1993	Əlibeyli kəndi
100.	Sadiqov Mənasib Mürşüd oğlu	01.02.1971	16.01.1993	Əlibeyli kəndi
101.	Səlikov Kamil Hacırahim oğlu	25.03.1967	26.01.1994	Bıçaqçı kəndi
102.	Səfərov İsmayıl San oğlu	07.01.1972	02.02.1994, itkin	Məlikumudlu kəndi
103.	Səlimov Fuad Etibar oğlu	15.07.1975	30.03.1997	Dəli Quşçu kəndi

104.	Soltanov Müqtədər Soltan oğlu	20.11.1969	15.06.1992	İsaqağ kəndi
105.	Soltanov Təhrən Solğan oğlu	16.10.1967	15.06.1992, itkin	Gödəkqobu kəndi
106.	Şahmirov Elşad Abbasqulu oğlu	03.06.1974	26.01.1994	Şəfəhəl kəndi
107.	Şamilov Ceyhun Əlixan oğlu	20.04.1975	26.01.1994	Bıçaqçı kəndi
108.	Şixəliyev Elşad Əlişah oğlu	27.05.1974	27.03.1993	Dekkəoba kəndi
109.	Şixəliyev Pərviz Nəsir oğlu	06.10.1973	02.02.1993, itkin	Məlikumudlu kəndi
110.	Şirnov Sehran Şahmədiyə oğlu	01.02.1972	26.01.1994	Dəli Quşçu kəndi
111.	Umudov Miqdar Məhəmmədiyə oğlu	16.07.1964	07.01.1994	Körpükənd kəndi
112.	Vahidov Aqşin Sərcərar oğlu	07.08.1973	23.01.1993	Çallı kəndi
113.	Vahidov Səyavuş Davud oğlu	28.05.1974	02.04.1993	Çallı kəndi
114.	Yunusov Əlisevər Bəbəl oğlu	17.03.1973	13.01.1994	Alicanlı kəndi
115.	Yusifov Fərhad Ərəstun oğlu	02.04.1973	12.08.1992	Yuxarı Seyidlər k.
116.	Zalov Məhəmməd Rəsul oğlu	23.09.1971	23.10.1992	Məlikli kəndi
117.	Zərbəliyev Zabit Kamil oğlu	02.04.1966	16.06.1992	Məlikumudlu kəndi

**Allah bütün şəhidlərimizə rəhmət eləsin!
Qəbirləri nurla dolsun!**

QARABAĞ MÜHƏRİBƏSİNDƏ İTKİN DÜŞMÜŞ ZƏRDABLILARIN SIYAHISI

Sıra sayı	Soyadı, adı, atasının adı	Ünvanı
1.	Abbasov Abuzər Tənzil oğlu (1972, Yuxarı Seyidlər kəndi)	– 1994-cü ilin yanvar ayında Füzuli rayonunun Aşağı Əbdürrəhmanlı kəndində itkin düşüb...
2.	Abbasov Zülfü Mirqəni oğlu (1973, Məlikli kəndi)	– 1994-cü ilin aprel ayında Ağdam rayonunun Güllüce kəndində itkin düşüb...
3.	Ağalarov Ağa Ağahüseyn oğlu (1975, Məmmədqasımli kəndi)	– 1994-cü il yanvarın 26-da Xocavənd rayonu ərazisində itkin düşüb...
4.	Azayev Fəaliyyət Təvəkkül oğlu (1974, Qoşaoba kəndi)	– 17 iyun 1993-cü il tarixdə Ağdamın Əliagaillər kəndi ərazisində itkin düşüb...
5.	Babaşov Mehman Mirsəməd oğlu (1974, Zərdab şəhəri)	– 26 yanvar 1994-cü il tarixdə Beyləqan rayonu ərazisindəki Haramı düzündə itkin düşüb...
6.	Cəbişov Daşqın Qulu oğlu (1973, Yarməmmədbağ kəndi)	– 28 yanvar 1992-ci il tarixdə Ağdam rayonunun Qalayçılar kəndi ərazisində itkin düşüb...
7.	Demirov Fəmil Ağacan oğlu (1966, Şahhüseynli kəndi)	– 1994-cü ilin aprelinde Tərtər bölgəsində itkin düşüb...
8.	Eminov Zaur Sürət oğlu (1975, Çallı kəndi)	– 27 yanvar 1994-cü il tarixdə Ağdamın Əliagaillər kəndi ərazisində itkin düşüb...
9.	Eyvazov Rafiq İsrayıl oğlu (1968, Zərdab şəhəri)	– 15 iyun 1992-ci il tarixdə Sırxavənd kəndi ərazisində itkin düşüb...

10.	Əliyev Ələsgər Rəsul oğlu (1965, Kөрpükend kəndi)	– 15 iyun 1992-ci il tarixdə Sırxavənd kəndi ərazisində itkin düşüb...
11.	Əmirəliyev Eixan Tərhan oğlu (1973, Xanməmmədli kəndi)	– 11 dekabr 1993-cü il tarixdə Ağdərə bölgəsində itkin düşüb...
12.	Əsədov Sərdar Ataxan oğlu (1975, Alicantlı kəndi)	– 1994-cü ilin dekabrında Ağdam rayonunun Mərzili kəndi ərazisində itkin düşüb...
13.	Heydərov Sərvan Mürtəllim oğlu (1975, Ağabaği kəndi)	– 10 yanvar 1994-cü il tarixdə Füzuli rayonunun Əbdürrəhmanlı kəndi ərazisində itkin düşüb...
14.	Xanəliyev Namiq Xanəli oğlu (1972, Alicantlı kəndi)	– 20 avqust 1992-ci il tarixdə Qubadlı ərazisində, Yazı düzündə itkin düşüb...
15.	İsayev Sahib Ağahüseyn oğlu (1972, Dəkkəoba kəndi)	– 22 fevral 1994-cü il tarixdə Füzuli rayonunun Aşağı Əbdürrəhmanlı kəndi ərazisində itkin düşüb...
16.	İsmayılov MəhİR Şəhabbas oğlu (1973, Alicantlı kəndi)	– 22 iyun 1994-cü il tarixdə Ağdam rayonu ərazisində itkin düşüb...
17.	Qasimov Eişən Təcəddin oğlu (1975, Aşağı Seyidlər kəndi)	– 26 aprel 1994-cü il tarixdə Tərter rayonunun Seysulan kəndi ərazisində itkin düşüb...
18.	Mamayev Əhməd Abbas oğlu (1950, Zərdab şəhəri)	– 1992-ci ilin iyununda Sırxavənd kəndi ərazisində itkin düşüb...
19.	Məmişov Mənasib Təcəddin oğlu (1973, Biçaqçı kəndi)	– 16 iyun 1993-il tarixdə Ağdam rayonunun Qalayçılar kəndi ərazisində itkin düşüb...
20.	Məmmədov Bəhlu İsam oğlu (1975, Burunlu kəndi)	– 10 yanvar 1994-cü il tarixdə Füzuli rayonunun Aşağı Əbdürrəhmanlı kəndi ərazisində itkin düşüb...
21.	Musayev Həbil Həmdulla oğlu (1969, Alicantlı kəndi)	– 26 yanvar 1994-cü il tarixdə Füzuli rayonu ərazisindəki Şışqaya uğrunda döyüşdə itkin düşüb...

22.	Nuhov Əziz Əsger oğlu (1974)	– 27 mart 1993-cü il tarixdə Kəlbəcər rayonu ərazisində itkin düşüb...
23.	Rəsulov Rafiq Nusrəddin oğlu (1972, Çallı kəndi)	– 16 avqust 1993-cü il tarixdə Qubadlı rayonu ərazisində baş verən döyüşdə itkin düşüb...
24.	Səfərov İsmayıl Sar oğlu (1983, Məlikurmodlu kəndi)	– 20 aprel 1994-cü il tarixdə Tərter bölgəsində itkin düşüb...
25.	Soltanov Müqtədir Soltan oğlu (1969, İsaqabaği kəndi)	– 14 iyun 1992-ci il tarixdə Sırxavənd kəndi uğrunda gedən döyüşlərdə itkin düşüb...
26.	Soltanov Təhran Soltan oğlu (1967, İsaqabaği kəndi)	– 14 iyun 1992-ci il tarixdə Sırxavənd kəndi uğrunda gedən döyüşlərdə itkin düşüb...
27.	Şixəliyev Pərviz Nəsir oğlu (1973, Məlikurmodlu kəndi)	– 8 fevral 1993-cü il tarixdə Məhmana kəndi uğrunda gedən döyüşlərdə itkin düşüb...

**Allah şəhid olmuş itkinlərimizə
rəhmət ələsin!**

Qəbirləri nurla dolsun!

**ZƏRDAB RAYON HƏRBİ KOMISSARLIĞI ÜZRƏ ÇERNOBİL AƏS QƏZASININ
ARADAN QALDIRILMASINDA İŞTİRAK EDƏNLƏRİN SIYAHISI**

Sıra sayı	Soyadı, adı, atasının adı	Təvəllüdü	Ünvanı
1.	Abdullayev Elçin Abdüləhəd oğlu	1971	Zərdab
2.	Cəfərov Alim Səfər oğlu	1958	Əlibeyli k.
3.	Eyyubov Təlim Eyyub oğlu	1968	Şahhüseynli k.
4.	Hüseynov Rəşid Xaniş oğlu	1967	Ötmanoba k.
5.	Xəlilov Abdurrahman Xəlil oğlu	1958	Zərdab
6.	İslamov Qardaşxan Ələddin oğlu	1959	Şıxbağlı k.
7.	İsmayılov Ramiz Abil oğlu	1957	Dəli Quşçu k.
8.	Kərimov Aydın Qara oğlu	1959	Gödəkqobu k.
9.	Kərimov Baxşəli İsaq oğlu	1961	Zərdab
10.	Qasimov Nəmət Kazım oğlu	1966	Qoşaoba k.
11.	Qurbanov Eyvaz Tacı oğlu	1960	Şeifəhal k.
12.	Məmmədov Nədir Nuhuş oğlu	1955	Şahhüseynli k.
13.	Məmmədov Vaqif Qabil oğlu	1962	Zərdab
14.	Mikayılov Hüseyn Mirhüseyn oğlu	1962	Aşağı Seyidlər k.
15.	Nurməmmədov Behbud Gülməmməd oğlu	1955	Təzəkənd k.
16.	Rəhimov Abbas Şəfi oğlu	1960	Zərdab
17.	Rəhimov Zülfüqar Ələddin oğlu	1966	Körpükənd k.
18.	Süleymanov Ağabala Arif oğlu	1960	Zərdab
19.	Vəliyev Nəriman Firudin oğlu	1962	Aşağı Seyidlər k.
20.	Yusifov Elçin Abdüləhəd oğlu	1962	Zərdab

**ZƏRDAB RAYONUNUN
ƏHALİSİNİN MİLLİ TƏRKİBİ**

Rayon üzrə ümumi əhalinin sayı49.300

Azərbaycanlılar.....	49.210
Ruslar	51
Ukraynalılar	11
Tatarlar	11
Türklər.....	8
Ləzgilər	5
Digər millətlər	4

ZƏRDAB RAYONU ÜZRƏ TƏDRİS MÜƏSSİSƏ- LƏRİNDƏ OXUYANLARIN ÜMUMİ SAYI

Tədris müəssisələrində oxuyanların sayı.....	11.200
Ali təhsil müəssisələrində oxuyanlar.....	310
Orta ixtisas təhsil müəssisələrində oxuyanlar.....	140
Orta ümumtəhsil məktəblərində oxuyanlar.....	10.700
Digər tədris müəssisələrində oxuyanlar.....	50

ZƏRDAB RAYONUNUN ƏHALİSİNİN TƏHSİL ÜZRƏ BÖLGÜSÜ

(6 yaş və yuxarı)

Cəmi..... 40.600

o cümlədən:

Təhsili olanlar:

Ali təhsilli.....	2.020
Natamam ali təhsilli.....	50
Orta ixtisas təhsilli.....	3.900
Ümumi orta təhsilli.....	15.740
Natamam orta təhsilli.....	5.730
Peşə təhsilli.....	2.015
İbtidai təhsilli.....	5.305

Təhsili olmayanlar:

Oxuyub-yaza bilənlər.....	4.675
Savadı olmayanlar.....	1.165

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYATIN SİYAHISI

1. *Azərbaycanın toponimləri*: Ensiklopedik lüğət; Azərbaycan Ensiklopediyası Nəşriyyat-Poliqrafiya birliyi, Bakı, 1999.
2. *Azərbaycan etnoqrafiyası*: 3 cildə, I cild, Bakı, 1988.
3. *Azərbaycan tarixi üzrə qaynaqlar*: Azərbaycan Universiteti Nəşriyyatı, Bakı, 1989.
4. *Azərbaycan Klassik Ədəbiyyatı Kitabxanası*: 20 cildə; I cild, Bakı, 1982.
5. *Azərbaycan Sovet Ensiklopediyası*: IV-VII cildlər, Bakı, 1980, 1982, 1983.
6. *Azərbaycan tarixi*: Bakı, Azərneşr, 1994.
7. *Azərbaycan tarixi*: (7 cildə), Bakı, 1998-2003.
8. *Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti*: III cild, Bakı, 1983
9. *Müasir Azərbaycan dili*: I cild, Bakı, «Elm», 1978.
10. *Qızılbaşlar tarixi*: «AND» kitabxanası seriyasından, Bakı, 1993.
11. *İzahlı coğrafi adlar lüğəti*: Bakı 1960.
12. *Musa Kalankatuklu*: Albaniya tarixi; Bakı, Elm, 1993.
13. *Ərəb və fars sözləri lüğəti*: – Yazıcı, Bakı, 1985.
14. *Хамдуллах Казвину*: – Нузхат ал клуб. Материалы по Азербайджану. Превод с английского З.М.Бунятова, перевод с персидского И.И.Петрушевского. – Баку, 1983.
15. *Minəccimbaş*: Cəmi əd-düvəl, Tarix əl-Bab və Şirvan fəslə. V.Minorskinin rusca nəşri, 1963.
16. *Y.V.Çəmənəmli*: Tarixi, coğrafi və iqtisadi «Azərbaycan», BDU nəşriyyatı, 1993.
17. *M.H.Vəliyev*: Azərbaycan fiziki-coğrafi, etnoqrafik və iqtisadi oçerk, Bakı, 1993.
18. *Rəşid bəy İsmayılov*: Azərbaycan tarixi: Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, Bakı, 1993.
19. *F.Rəşidəddin*: «Cəmi ət-Təvərix», Bakı, 1956.
20. *Рашид-ад-Дун*: Сборник летописей. Том, Книга первая, М., Л., 1952.
21. *Ə.Dəmirçizadə*: Azərbaycan ədəbi dilinin tarixi; I cild, Bakı, 1979.

22. **R.Özbək:** Türkün Qızıl kitabı, Bakı, Yazıçı, 1992.
23. **C.M.Салахов:** Влияние курортных факторов Туршсу на различные функциональные системы организма, Баку, 1979, Курорты, М.1983.
24. **T.Bünyadov:** Azərbaycanda maldarlığın inkişafı tarixindən, Bakı, 1969.
25. **T.Bünyadov:** Mərd qalalar, sərt qalalar, Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, Bakı, 1986.
26. **A.Hacıyev:** Azərbaycan dilinin onomastik sistemi, Bakı, 1990.
27. **Г.Гейбуллаев:** Топонимии Азербайджана, «Элм», Баку, 1986.
28. **Г.Гейбуллаев:** К этногенезу Азербайджанцев, Баку, 1986.
29. **Q.Qeybullayev:** Qarabağ (Etnik və siyasi tarixinə dair), Bakı, 1990.
30. **Q.Məşədiyev:** Zaqafqaziyanın Azərbaycan toponimləri, Bakı, «Elm», 1990.
31. **R.Yüzbaşov:** Azərbaycan coğrafiya terminləri, Bakı, 1969.
32. **R.Yüzbaşov, K.Əliyev, Ş.Sədiyev:** Azərbaycanın coğrafi adları, Bakı, Maarif, 1972.
33. **İbn-əl Nəsir:** Əl Kamil fit-tarix, Bakı, 1959.
34. **A.Abdullayev, M.İbrahimov, Z.Cavadov:** Zərdabi yurdunun övladları, Bakı, «Gənclik», 2002.
35. **E.Mурзаев:** Очерки топонимики, М., 1974.
36. **E.Mурзаев:** Словарь народных географических терминов, Москва, 1984.
37. **Древнотюркский словарь:** Ленинград, 1969.
38. **N.G.Məmmədov:** Azərbaycanın yer adları: Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, Bakı, 1993.
39. **N.G.Məmmədov:** Azərbaycan Respublikasının oronimləri, Bakı, 1999.
40. **M.Ə.Məmmədli:** Qızılbaşlar tarixi, Tərcümə və şərhlər, Bakı, «Azərbaycan» nəşriyyatı, 1943.
41. **M.X.Şərifli:** IX əsrin II yarısı – XI əsrlərdə Azərbaycan feodal dövlətləri, Elm, Bakı, 1978.
42. **T.Əhmədov:** El-obamızın adları, Bakı, Gənclik, 1984.
43. **T.Əhmədov:** Azərbaycan paleotoponimiyası, Bakı, 1985.

44. **Azərbaycan toponimiyasının əsasları:** Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 1991.
45. **Ə.N.Əsədov:** Toponimlər coğrafi xəritələrdə, Bakı, 1985.
46. **Б.Ф.Минорский:** История Ширвана и Дербента, X-XI в.в. М., 1963.
47. **M.Adilov, A.Paşayev:** Azərbaycan onomastikası, Azərbaycan Universiteti Nəşriyyatı, 1987.
48. **M.Seyidov:** Azərbaycan xalqının soykökünü düşünərkən, Bakı, Yazıçı, 1989.
49. **M.Vahidov:** Azərbaycanda küp qəbirləri mədəniyyətinin bəzi məsələlərinə dair, Az.MM, VII cild, Bakı, 1965.
50. **К.В.Тревер:** Очерки по истории культуры Кафказской Албании, IV в.до н.э.-VII в.н.э.М., - Л., 1969.
51. **Б.А.Будагов:** Об изучении топонимии Азербайджана и ее задачах. Материалы научной конференции, посвященно изучению топонимии Азербайджана, Баку, 1981.
52. **В.Ə.Budaqov:** Azərbaycan coğrafi terminlərinin bəzi məsələlərinə dair: Azərbaycan SSR EA-nın xəbərləri, Geologiya-coğrafiya elmləri seriyası, 1951, №1.
53. **В.Ə.Budaqov:** Türk uluslarının yer yaddaşı, Bakı, «Elm», 1994.
54. **В.Ə.Budaqov, Q.Ə.Qeybullayev:** Ermənistanda Azərbaycan mənşəli toponimlərin izahlı lüğəti, «Oğuz eli» nəşriyyatı, Bakı, 1998.
55. **В.Ə.Budaqov, Q.Ə.Qeybullayev:** Gürcüstanda türk mənşəli toponimlərin izahlı lüğəti, Bakı, «İsmayıl» NPM, 2002.
56. **Yesayi Həsən Cəlal:** Alban ölkəsinin qısa tarixi, (1902-1722), Bakı, 1932.
57. **Y.Yusifov, S.Kərimov:** Toponimikanın əsasları, Bakı, 1987.
58. **Y.Yusifov:** Toponimiya tarixi mənbə kimi. «Azərbaycan toponimiyasının öyrənilməsinə həsr edilmiş konfransın materialları», Bakı, 1973.
59. **S.Əliyarov:** Tarixi-coğrafi qeydlər, «Kitabi-Dədə Qorqud», Bakı, Yazıçı, 1988.
60. **A.M.Qurbanov:** Azərbaycan onomologiyası məsələləri, Bakı, 1986.
61. **N.M.Xudiyev:** Azərbaycan ədəbi dilinin tarixi, Bakı, 1997.
62. **K.Əliyev:** Qədim Azərbaycan toponimlərinə dair, Bakı, 1972.

63. **K.Əliyev:** Antik Qafqaz Albaniyası, Bakı, 1992.
64. **A.Axundov:** Torpağın köksündə tarixin izləri, Bakı, Gənclik, 1982.
65. **F.R.Xalıqov:** Mil-Qarabağ düzü rayonlarının toponimiyası, Bakı, 1984.
66. **F.L.Osmanov:** Qafqaz Albaniyasının maddi mədəniyyəti (e.ə. IV-III əsrlər), Bakı, 1982.
67. **T.Hacıyev, Z.Budaqova:** Azərbaycan dili, Bakı, 1992.
68. **T.Hacıyev, V.Vəliyev:** Azərbaycan dili tarixi, Bakı, 1973.
69. **S.M.Qaziyev, Q.M.Aslanov:** İki küp qəbri haqqında, Azərbaycanın maddi mədəniyyəti, II c., Bakı, 1951.
70. **Z.M.Bünyadov:** Azərbaycan Atabəylər dövləti (1136-1225), Bakı, 1983.
71. **C.İbrahimov:** Qaraqoyunlu dövləti, Bakı, 1948.
72. **Ə.Fərzəli:** Dədə Qorqud yurdu, Bakı, Azərneşr, 1989.
73. **F.Ağasıoğlu:** Azər xalqı, Bakı, «Ağrıdağ», nəşriyyatı, 2000.
74. **Б.А.Никонов:** Введение в топонимику. М., 1965.
75. **İ.Musayev:** Dil, Yaddaş, Vətən, Vətəndaş, Assosiativ incələmələr, Azərbaycan Ensiklopediyası Nəşriyyat Poliqrafiya Birliyi, Bakı, 1965.
76. **Д.Д.Пагурев:** Алфавитный указатель к пятиверстной карте Кавказского края. Тифлис, 1913.
77. **Saleh bəy:** Dünyanın taleyi, Bakı, 1965.
78. **H.Həvilov:** Azərbaycan etnoqrafiyası, Bakı, Elm, 1998.
79. **Ə.Şükürov, A.Məhərrəmov:** Qədim türk yazılı abidələrinin dili, Bakı, 1976.
80. **İ.Şahbazov:** Coğrafi adların xəritəsi, Bakı, «Elm və həyat» jurnali, 1979.
81. **X.Xəlilov:** Qarabağın elat dünyası, Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, Bakı, 1992.
82. **Q.Voroşil:** Qafqaz Albaniyası, Bakı, «Öyrətmən» nəşriyyatı, 1993.
83. **Ə.Tanrıverdiyev:** Türk mənşəli Azərbaycan antroponimləri, Bakı, 1996.
84. **M.A.Hüseynzadə:** Qaramanlı tayfasının Anadoluya gəldiyi yollar. Azərbaycan SSR EA Xəbərləri, 1968, №3.
85. **R.Göyüşov:** Azərbaycan arxeologiyası, Bakı, 1986.

86. **N.M.Vəlixanlı:** IX-XII əsr ərəb coğrafiyaşünas səyyahları Azərbaycan haqqında, Bakı, 1974.
87. **N.Kərəmov:** Qırx il səyahətdə, Bakı, 1974.
88. **E.Q.Mehrəliyev:** Xalq coğrafi terminlərinin izahlı lüğəti, Bakı, 1987.
89. **E.Q.Mehrəliyev:** Tərkibində «qara» və «ağ» terminləri olan coğrafi adların mahiyyəti və lokal dəyişməsi. Azərbaycan toponimiyasının öyrənilməsinə dair həsr edilmiş konfransın materialları, Bakı, 1973.
90. **Lev Qumilyov:** Qədim türklər, Bakı, Gənclik, 1993.
91. **Ə.Məmmədov:** Qarayazı düzündən Xəzər dənizinə qədər, «Maarif», Bakı, 1979.
92. **F.Sümər:** Oğuzlar, Bakı, Yazıçı, 1992.
93. **İ.Sadiq:** Susmaq qızıl deyilmiş..., Bakı, 1992.
94. **Ə.Rəcəbov:** Dilçilik tarixi, Bakı, 1988.
95. **N.Rzayev:** Möcüzəli qərinələr, Bakı, 1984.
96. **F.Məmmədova:** Qafqaz Albaniyasının siyasi tarixi və tarixi coğrafiyası, Bakı, 1993.
97. **E.Həsənov:** Həsən bəy Zərdabi Azərbaycanda yerquruluşu elminin və torpaq islahatının banisidir. Bakı. Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, 2006.
98. **E.Həsənov:** Lələ Əhməd və Lələəhmədlilər, Bakı, Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, 2008.
99. **R.Qurbanov:** Qafqaz tarixi, Bakı, 2001.
100. **Z.Cavadov, E.Həsənov:** Zərdab və zərdablılar, Bakı, «Şəms», 2005.
101. **S.M.Mollazadə:** Coğrafi adlar və Azərbaycan dilinin tarixi, Bakı, 1973.
102. **S.M.Mollazadə:** Azərbaycanın şimal rayonlarının toponimləri, Bakı, 1979.
103. **S.M.Mollazadə:** Azərbaycan toponimiyası, 1985.
104. **S.Mümtaz:** Azərbaycan ədəbiyyatının qaynaqları, Bakı, Yazıçı, 1986.
105. **Z.Gəndəbilli:** Beş qönçə, poema, Bakı, 2005.
106. **N.Nəbiyev:** Coğrafi adlar. Bakı, Azərneşr, 1982.
107. **H.Həsənov:** Söz və ad, Bakı, Maarif, 1984.

108. **M.Şirəliyev:** Azərbaycan dialektologiyasının əsasları, Bakı, 1968.
109. **N.Axundov:** Qarabağ salnamələri, Bakı, Yazıçı, 1989.
110. **İ.Bayramov:** Qərbi Azərbaycanın türk mənşəli toponimləri, Bakı, Elm, 2002.
111. **C.Qurbanov, H.İsgəndər:** Körpü-sənət abidəsi, Bakı, «Nurlan», 2006.
112. **Osman Mirzə:** Adlarımız, Məlumat kitabı, Bakı, 1993.
113. **S.İbrahimova:** Qolunu boynuma dola... bacı; «Təbriz», 1996.
114. **Qarabağnamələr:** İkinci kitab, Bakı, Yazıçı, 1991.
115. **M.İsmayılov:** Azərbaycan tarixi: Bakı, 1992.
116. **İ.Məmmədov:** Azərbaycan tarixi: Bakı, «Adiloğlu» nəşriyyatı, 2005.
117. **S.Fərzəliyev:** Azərbaycan XV-XVI əsrlərdə, Bakı, 1983.
118. **N.Tapdıqoğlu:** Müqəddəs Qarabağım, Bakı, 2000.
119. **N.Tapdıqoğlu:** Füzuli rayonunun toponimləri, Bakı, 2001.
120. **N.Tapdıqoğlu:** Qubadlı rayonunun toponimləri, Bakı, 2001.
121. **N.Tapdıqoğlu:** Kəlbəcərin toponimləri, Bakı, 2002.
122. **N.Tapdıqoğlu:** Zəngilan rayonunun toponimləri, Bakı, 2002.
123. **N.Tapdıqoğlu:** Laçın rayonunun toponimləri, Bakı, 2002.
124. **N.Tapdıqoğlu:** Xocalı toponimləri, Bakı, 2002.
125. **N.Tapdıqoğlu:** Qarabağın tacı Şuşam, Bakı, 2003.
126. **N.Tapdıqoğlu:** Saatlı rayonunun toponimləri, Bakı, 2003.
127. **N.Tapdıqoğlu:** Sabirabad rayonunun toponimləri, Bakı, 2003.
128. **N.Tapdıqoğlu:** Kürdəmir rayonunun toponimləri, Bakı, 2003.
129. **N.Tapdıqoğlu:** Cəbrayıl rayonu və onun toponimiyası, Bakı, 2004.
130. **N.Tapdıqoğlu:** Göyçay rayonu və onun toponimiyası, Bakı, 2004.
131. **N.Tapdıqoğlu:** İmişli rayonu və onun toponimiyası, Bakı, 2004.
132. **N.Tapdıqoğlu:** Ucar rayonu və onun toponimiyası, Bakı, «Ti-Media» şirkətinin mətbəəsi, 2005.
133. **N.Tapdıqoğlu:** Şəmkir rayonu və onun toponimiyası, Bakı, «Adiloğlu» nəşriyyatı, 2005.
134. **N.Tapdıqoğlu:** Laçın rayonu və onun toponimiyası, Bakı, «Araz» nəşriyyatı, 2005.

135. **N.Tapdıqoğlu:** Neftçala rayonu və onun toponimiyası, Bakı, «Təhsil» NPM, 2006.
136. **N.Tapdıqoğlu:** Ağdam rayonu və onun toponimiyası, Bakı, «Təhsil» NPM, 2006.
137. **N.Tapdıqoğlu:** Füzuli rayonu və onun toponimiyası, Bakı, «Ünsiyyət», - 2007.
138. **N.Tapdıqoğlu:** Ağcabədi Ensiklopediyası, Bakı, «Təhsil» NPM, 2007.
139. **N.Tapdıqoğlu:** Azərbaycan faciələrinin təqvim tarixi, Bakı, «Min bir mahnı» NPM, 2008.
140. **N.Tapdıqoğlu:** Füzuli rayonu, Bakı, 2009.

MÜNDƏRİCAT

Giriş	3
Müəllifdən	8
ZƏRDAB RAYONUNUN TOPONİMLƏRİ	17
Ada	18
Adsız təpə	18
Ağ arx	18
Ağabağı kəndi	18
Ağayar çalası, Ağayar düzü, Ağayar qobusu	19
Ağıldərə	20
Ağqaya	20
Ağtəpə	21
Axmaz	22
Axmaz gölü	22
Alı baba ocağı	22
Allahqulubağı kəndi	23
Aran	24
Aranbasar	26
Arxac dərəsi	27
Armidlu nohur	27
Atvurulan	27
Aşağı Əlvənd bağı	28
Aşağı Seyidlər kəndi	28
Avruqluq	30
Avşar tağı	31
Badar	45
Baş Şirvan kollektoru	45
Başana	45
Başmaqlı çala	46
Bərdic şəhəri	46

Bərə	47
Bərə yeri	48
Bərəağzı	48
Bəyimli qəsəbəsi	49
Bıçaqçı kəndi	49
Bıçaqçı meşəsi	50
Birinci Alıcanlı kəndi	50
Bıyanlı çala	51
Boz bazi	51
Bozqobu dərəsi	52
Böyük bazi	52
Böyük Dəkkə kəndi	53
Burunlu kəndi	54
Cala	55
Calğalıq	55
Canavarboğan	55
Ceyranlı meşə	56
Cilğadərə	56
Cilovxanlı kəndi	57
Çala yeri	57
Çallı arxı	58
Çallı kəndi	58
Çallı piri	59
Çallıgöl	59
Çaqqal dərəsi	59
Çayırıq	60
Çayüstü bazi	60
Çölöylü	61
Dəkkə gölü	61
Dəkkəoba kəndi	61

Dəli Quşçu kəndi	62
Dərinaxmaz gölü	65
Dərviş yeri	65
Dəve çökəyi, Dəve öləni	66
Dəyə yeri	66
Dördyol	67
Döylər meşəsi, Döylər yeri	67
Duz piri	68
Duzlu qobu	68
Ellər meşəsi	68
Eyvazlılar meşəsi	69
Əflanın ferması	69
Əlibaylı kəndi	69
Əlvənd kəndi	71
Ərəş qəzası	73
Ərəş sultanlığı	75
Əskikür	76
Əsrov	76
Əyriçala	76
Fətixanlı düzü	77
Gəlmə kəndi	77
Gəndəbil kəndi	78
Gödək bəzi	78
Gödəkqobu kəndi	79
Gölyeri	80
Göllü dərə	80
Göyçay körpüsü	80
Göyçay qəzası	81

Gur-gur yurd yeri	83
Gülərli bağ	83
Hacı Əhməd Əfəndi ocağı	83
Horrağan	84
Hüseynxanlı kəndi	84
Xan kanalı	85
Xanlar baba piri	85
Xanməmmədli kəndi	85
Xasa arxu	86
Xasa kəndi	86
Xələc yeri	86
Xəlilin bağı	91
Xəsillik	91
İbrahimxəlil xanın düşərgə yeri	91
İkinci Alıcanlı kəndi	93
İlanlı qobu	93
İnqilab körpüsü	94
İsaqbağı gölü	98
İsaqbağı kəndi	98
İsaqbağı meşəsi	99
İtqıran, İtqıran gölməçəsi	99
İzzət gölü	99
Kaftarlı dərə	100
Kalafalıq	100
Kazımağa bağı	100
Keçalat	101
Keçal təpə	101
Kənd bağı	101
Kəndəbil kəndi	102

Kiçik bazı	103
Kiçik Dəkkə kəndi	103
Kor qışlaq	103
Köhnə bərə yeri	104
Köndələnax	104
Körpükənd kəndi	105
Közənək	107
Küdrü	107
Kültəpə	108
Kür çayı	108
Kür çökəkliyi	111
Küratan	112
Qacar dərəsi	112
Qamışlıq	118
Qanlı göl	118
Qano	119
Qaradolaq eli	119
Qaradolaq məzrəsi	119
Qarağaclı kəndi	122
Qaraqobu	123
Qarasu çayı	123
Qarasu gölməçəsi	124
Qarasu üstü qobu	124
Qaratəpə	125
Qaravəlli kəndi	126
Qaravəlli qalası	128
Qarğalı çöl	128
Qarğılı qobu	128
Qarnım	129
Qasimbəy çalası	129
Qijovaxan kür	130

Qırmanatlıq	130
Qızaxar qaya	130
Qızlıq dzü	130
Qobu çayı	131
Qobu dərəsi	131
Qonşuqızalanaxmaz gölü	132
Qoruqbağı axmazı	132
Qoruqbağı kəndi	132
Qoşaoba kəndi	133
Qoşungizlənən göl	134
Qumlu	135
Qurdqobu	135
Quşoturan	135
Quytul sahə	136
Lağar sahə	136
Lələağacı kəndi	136
Lələəhmədli kəndi	137
Lüyanlık	138
Maral çıxan yer	138
Meçidli oba	139
Mehdilər kəndi	139
Mehman bağı	139
Mehman göl	139
Meydan	140
Məlikli arxı	140
Məlikli bağı	140
Məlikli əkini	140
Məlikli kəndi	141
Məlikli köbəri	142
Məlikumudlu kəndi	142

Məmmədqasimli kəndi	142
Məsne	143
Mirzə bağı	143
Mühran sahe	144
Narlı dəre	144
Nəcəfali kəndi	144
Nəzəralıxan bağı	144
Nəzəralılı kəndi	145
Nohurun yanı	145
Nurəhməd gölü	146
Nuy yer	146
Otmanoba kəndi	146
Otmanoba meşəsi	147
Ova yeri	147
Örensahə	148
Paraca meşəsi	148
Pərvanlı kəndi	148
Pir	149
Pir qobusu	150
Rəmə	150
Rəncbərlər yeri	151
Rus qaçan	151
Salahlı kəndi	151
Sarı bazı	153
Sarıqaya kəndi	153
Selav	154

Seyid Ələsgər Ağa ocağı	155
Seyid Mahmud piri	155
Seyid Səmarux ocağı	155
Seyid Şahmərdan piri	156
Seyidlər bağı	156
Seyidlər kəndi	156
Səlim bazısı	157
Siləyli kəndi	157
Siyənək	158
Suat yeri	158
Şah yolu	158
Şahhüseynli kəndi	158
Şahsünnü kəndi	159
Şeytan yeri	159
Şəftəhal bağı	160
Şəftəhal kəndi	160
Şəhər Cümə məscidi	161
Şıx kolu	161
Şıxbağı kəndi	162
Şirvan bəylərbəyliyi	163
Şirvan düzü	163
Şirvanşah titulu	170
Şirvanşahlar dövləti	170
Şorbət gölü	171
Şorca	171
Şorçala gölü	172
Şorqobu	172
Şüşdük	173
Tağdəre	173
Təzəkənd kəndi	173

Türyançay	174
Ulum	175
Uzuntəpə	175
Üçtəpə	175
Ükürək yer	176
Veysel Qara ziyarətgahı	176
Vəlağacı yeri	177
Yarqıçı çökəyi	177
Yarməmmədbağı kəndi	177
Yataq	178
Yuxarı bağ	179
Yuxarı Seyidlər kəndi	179
Yulunlu gölü	180
Yurd yeri	181
Zərdab rayonu, Zərdab şəhəri	181
Zərrab	185
Zoğal dərəsi	185
Zuma	186
Zərdab rayonunun oykonimləri	187
Zərdab rayonunun oronimləri	188
Zərdab rayonunun hidronimləri	190
Zərdab rayonunun bəzi görkəmli şəxsiyyətləri və tanınmış ziyalıları	191
Zərdab rayonu üzrə inzibati ərazi vahidləri	247
Zərdab rayonu üzrə bələdiyyələr	248
Zərdab rayonu üzrə Böyük Vətən müharibəsi zamanı	

şərəfli döyüş yolu keçənlərin ümumi siyahısı	249
Zərdab rayon hərbi komissarlığı üzrə Əfqanıstan müharibəsi iştirakçılarının siyahısı	257
Zərdab rayonu üzrə Azərbaycanın ərazi bütövlüyü uğrunda Qarabağ müharibəsində şəhid və itkinlərin ümumi siyahısı	259
Qarabağ müharibəsində itkin düşmüş zərdablının siyahısı	265
Zərdab rayon hərbi komissarlığı üzrə Çernobil AES qəzasının nəticələrindən qaldırılmasında iştirak edənlərin siyahısı	268
Zərdab rayonunun əhalisinin milli tərkibi	269
Zərdab rayonu üzrə tədris müəssisələrində oxuyanların ümumi sayı	270
Zərdab rayonunun əhalisinin təhsil üzrə bölgüsü	270
İstifadə olunmuş ədəbiyyat	271

NAZİM TAPDIQOĞLU (VƏLİŞOV)

ZƏRDAB ENSİKLOPEDIYASI

Redaktor: *Rəhim Qurbanov*
Məsləhətçi: *Vaqif Alışov*
Texniki redaktor: *Eldəniz Həsənov*
Bədii redaktor: *Mehman Məmmədov*

Nəşriyyatın direktoru: *Adil Abdullayev*
Mətbəənin direktoru: *Elman Qasimov*
Kompüter dizayneri: *Mətanət Babayeva*
Korrektor: *Məryəm Məmmədova*
Buraxılışa məsul: *Firdovsi Cəfərov*

Müəllif kitabın araya-ərsəyə gəlməsində, çap olunmasında müstəsna xidmətləri olan Zərdabın vətənpərvər oğlu, tanınmış ziyalı Elman Şəmil oğlu Qasimova xüsusi minnətdarlığını bildirir.

Yığılmağa verilmişdir: 20.04.2008.
Çapa imzalanmışdır: 26.12.2009
Formatı 64/90 1/16. Həcmi 18 ç.v.
Sifariş №77. Tiraj 500.

«Zərdabi LTD» MMC
Nəşriyyat Poliqrafiya müəssisəsi
İş ☎ (012) 514 – 73 - 73
(050) 513- 68 - 88

Nazim T.

(Nazim Tapdıqoğlu) 1963-cü ildə Qarabağın Füzuli şəhərində anadan olub. 1980-ci ildə Füzuli şəhər I saylı orta məktəbini əla qiymətlərlə başa vurub. 1981-1983-cü illərdə Rusiya Federasiyasında əsgəri-hərbi xidmət keçib. 1987-ci ildə Azərbaycan Dövlət İncəsənət İnstitutunun (indiki Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti) mədəni-maarif fakültəsini və 1994-cü ildə Bakı Dövlət Universitetinin tarix

fakültəsini müvəffəqiyyətlə bitirib.

N. Vəlişov 1977-ci ildən dövrü mətbuatda vaxtaşırı şeirlər, elmi-tarixi məqalələr, очеркlər və publisistik yazıları ilə çıxış edir. O, 1980-ci illərdən Onomastikanın tərkib hissəsi olan Toponimika sahəsinin tədqiqi ilə məşğul olur. N. Tapdıqoğlu "Bu dünyada insan yaşar" (1998), "Allah, mənə aman ver" (2001), "Müqəddəs Qarabağım" (2000), "Yurdum, məskənim - Füzulim" (2000), "Zəngilan toponimləri" (2001), "Füzuli rayonunun toponimləri" (2001), "Qubadlı toponimləri" (2001), "Xocalı toponimləri: Xocalı faciəsi və onun qurbanları" (2002), "Laçın toponimləri" (2002), "Borçalının Süsəni" (2002), "Kəlbəcər toponimləri" (2002), "Kürdəmir rayonunun toponimləri" (2003), "Saatlı rayonunun toponimləri" (2003), "Qarabağın tacı - Şuşam" (2003), "Sabirabad rayonunun toponimləri" (2003), "Göyçay rayonu və onun toponimiyası" (2004), "İmişli rayonu və onun toponimiyası" (2004), "Cəbrayıl rayonu və onun toponimiyası" (2004), "Qaçaq Xanalı" romanı (2005), "Ucar rayonu və onun toponimiyası" (2005), "Şəmkir rayonu və onun toponimiyası" (2005), "Laçın rayonu və onun toponimiyası" (2005), "Neftçala rayonu və onun toponimiyası" (2006), "Ağdam rayonu və onun toponimiyası" (2006), "Füzuli rayonu və onun toponimiyası" (2006), "Ağcabədi ensiklopediyası" (2007), "Azərbaycan faciələrinin təqvim tarixi" (2008), "Füzuli rayonu və onun toponimiyası" (2008), "Füzuli rayonu" (2009) adlı kitabların müəllifidir. "Qızıl Qələm" mükafatı sahibidir. BSU-nun Azərbaycanşünaslıq tədris-mədəniyyət mərkəzinin elmi işçisidir. Ailəlidir. 3 övladı var.

"Zərdab ensiklopediyası" kitabı müəllifin işıq üzü görmüş sayca 32-ci kitabıdır.